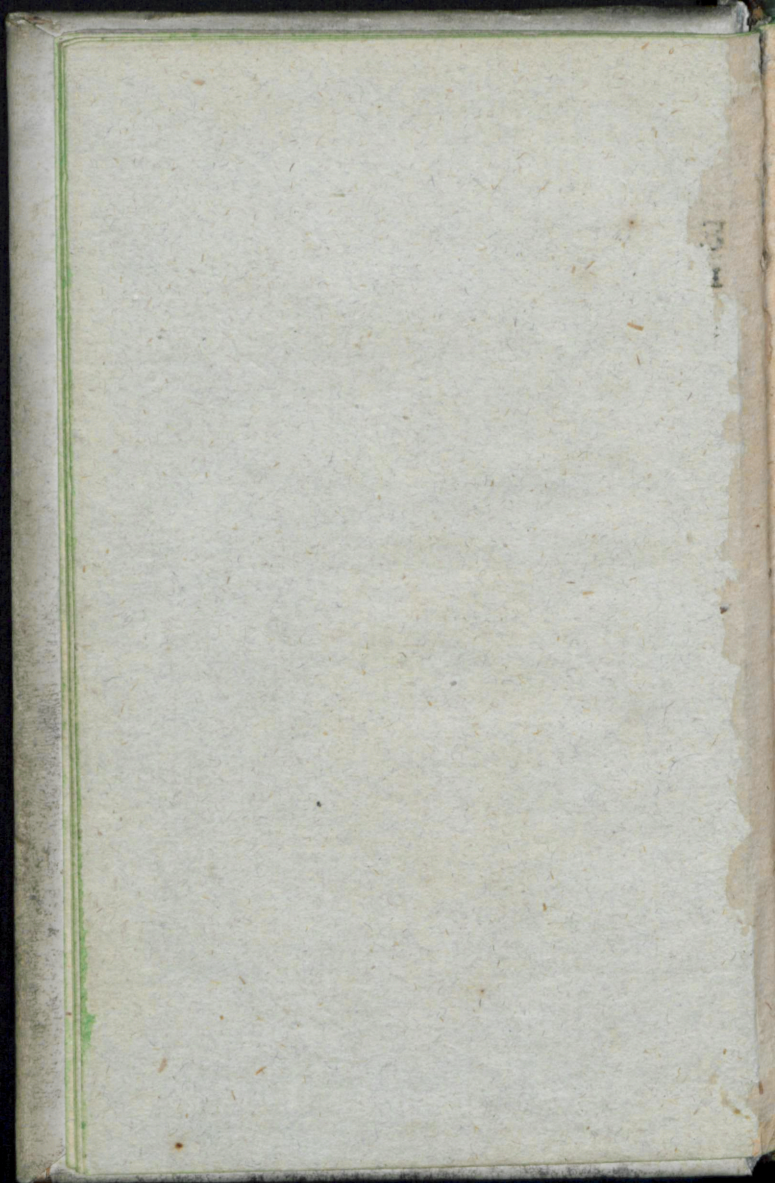

B. Hist. I. Lingv. & Gra-
Hung.

Bibl. Hung. Janlowichiane
L. ord. 9.

MITHRIDATES

GESNERI,

EXPRIMENS DIF-

FERENTIAS LINGVARVM,

tum Veterum, tum qua hodie,

per totum terrarum orbem,

in usu sunt.

CASPAR VVASERVS

recensuit & Libello commentario

illustravit.

Editio altera.

TIGVRI.

Typis VVolphianis.

I M.DC.X.

~~2 gdr~~
~~323~~

RMK I. 424/a

1. peld.

MAGNIFICO ET
NOBILISSIMO V.

D. PETRO DE

BREDENRODE,

Illustrissimorum D. Ordinum

Belgii confederatorum Cons

siliario, & Legato per

Germaniam, &c.

CASPAR VVASERVS.S.

FFERO tibi, Vir Amplif-
sime, clarissimi Gessneri
nostri (o qualis *est*) quanti
viri!) Mithridatem secundo-ge-
nium, Notis meis auctum: munu-
sculum cum per se tibi sat scio, gra-
tissimum, tum Gessneri etiam, *est*
meo nomine, iucundum, ut spero, *est*
acceptum. Nam quum ita sis natu-
ra comparatus, ut, prater legationis

tua munus, augustissimum sanè & amplissimum, quo dubiis his, et tantum non desperatis temporibus, sapientissime prudentissimeq; fungeris, in rem & laudem Illustrissimæ Reipublicæ, omni præterea artium et litterarum honestissimarum genere (ut de juris civilis accurratâ tuâ cognitione nihil dicam:) velut alter Vlpianus majorem in modum delecteris, instructusq; sis: tum linguas etiam nobiliores, Græcas, Latinas, Gallicas, Italicas, Hispanicas, aliasq; , ita tibi non in promptu tantum, sed & in delitiis esse video, ut beatam fore Germaniam nostram universam existimem, si quamplurimos tui similes habitura sit. Me verò, etsi nihil tale promissum, quantum a pluribus annis

Genevæ,

Genevæ, Basilee, Tiguri, & alibi,
eximie dilexeris, ornaveris, et am-
plificaveris, infinitis documentis,
luculenter sanè declarasti. Et ob
hanc quidem insignem tuam in me
humanitatem, ac summum studi-
um, singularemq; liberalitatem,
quantum me tibi debere sentiam, et
quantopere præclaram pietatem, re-
liquasq; virtutes tuas, quæ non in
obsuro loco abdite, sed jam in ocu-
lis Germania, in luce Europæ posi-
tæ sunt, suspiciam, ἐν περ ἐπιτρέπει
ὁ θεός, faciam, ut omnes intelligant.
Interea tenue opusculum, sed ta-
men ejusmodi, ut πολυαδέσκατος
vir, Gessnerus, elegantissimurq; su-
um ingenium in eo exercuerit, No-
tis meis non tam amplificatum,
quàm illustratum. & a mendis non

paucis purgatum. Summa mea erga
te observantia testem perpetuum,
ac pignus certissimum tibi exhibeo.
Tu, pro comitate tua, quicquid est,
quantillum est, benigne ut recipias
mihique porro fauveas, etiam atque
etiam te oro. Deus te Ecclesie ac
Reipublice Christiane diu servet
incolumem. Tiguri Helvet. K L.
Januarius anni MCVI M. DC. X.
quem felicissimum tibi
precor.

D. IOHANNI BALEO,

Episcopo Osseriensi in Hibernia, etc.

CONRADVS GESNERVS S.

Multiplex scilicet linguarum ac dialectorum, quibus animi sensa inter se eloquuntur & interpretantur homines, varietas extat. Vicerur autem non tam curiosa, quam liberalis hæc cognitio, ut quæ inter se cognita sint linguæ plus animus, quæ omnino distent intelligamus. Nam quum solus homo rationis iuxta orationisq; compos sit animal, orationis atque linguarum differentias nosse, ad hominis eruditæ philosophi studium attinet e iudicio. Quam obrem quæ ego hoc in genere quoquomodo observavi, non tanquam aliquid perfectum, & ut oportebat, elaboratum; sed quantum ego in præsentia præstare potui, velut symbolum, in lucem edo. unde excitati & fortè etiam adjuvi post me alii, diligentius absolutiusq; rem omnem pertractent.

Hoc verò, quicquid est, optime & doctissime BALEE, cum in nomen tuum inscribere, tum iudicio submittere tuo volui. Hoc doctrina tua meretur, hoc liberalitas postulat; qua me non solum amore jam pridem, sed etiam beneficiis prosequi dignaris. Nam & bibliothecæ nostræ auctarium non mediocre per te accessit; & quo polyglottum hunc Mithridatem nostrum ornarem, veteris Britanniæ linguæ specimen, quod orationem Dominicam interpretatur, nobis à te missum est. Visum est autem in hac præcipuè oratione variis reddendâ linguis, singularum differentiam, quantum ejus fieri potuit, demonstrare: ut & facilius esset conferre inter se linguas, quæ orationem exprimerent eandem: & in brevissimo

brevissimo sanctissimoq; argumento id fieret. Deo
quidem Opt. Max. ingentes etiam hoc nomine gra-
tias debentur, quòd, ut universam religionem since-
ram nostris temporibus innotescere ac variis illu-
strari linguis sacram scripturam, largitus est: ita o-
rationes quòque sacras, & Psalmos, & quæcunque
ad veræ pietatis professionem eulæ que perti-
nent, diversæ nationes hodie, nostrâ memoriâ, pri-
vatum publicæque in templis, invito Antichristo, suâ
quæque vernaculâ linguâ proferre incæperint: si-
quidem in nostra utunque angusta civitate, Lati-
nè, Græcè, Hebraicè, Germanicè, Italicè, Gallicè,
Anglicè, & aliis quibusdam linguis sacræ litteræ in
Dedgioriam leguntur, addiscuntur, celebrantur.

Supereſt, honorande mi BALEE, ut pro exi-
mio candore tuo ac eruditione te rogem, si quid in
hoc bello nostro quovis modo mutandum videbi-
tur, id liberè ut mutes atque emendes. Neq; enim
quantum par erat in eo conscribendo, tempus po-
tuit: neque si posuissem, multo amplius instituto sa-
tis facere potuissem. Hoc verò maximè peto, ut si
quæ alia Britannici regni lingua est (nam & Hiber-
niæ & Mona insulis suas esse audio:) de illis quò-
que specimen aliquod, præsertim in oratione

Dominica, maturè ad nos transmittas.

Vale. Tiguri K. L. Aug. Anno
salutis M. D. LV.

CONRADI GESNERI

I

DE DIFFERENTIIS

LINGVARVM

observationes.

CAPVT I.

De Linguis in genere.

LINGVARVM confusions causa
atque historia, in sacris libris tra-
dita, non est quòd hìc à nobis re-
petatur. Quemadmodum autem
magna infelicitatis humanæ pars fuit sermo-
nis confusio : ita nostris temporibus donum
verè divinũ & præclarę felicitatis loco judi-
care debemus, totum ferè orbem terrarum
tribus illis in Cruce consecratis linguis, quas
palsim homines studiosi exercent, denuò
conjugi : atque harum cognitione non ea
modò, quæ ad hominum commercia, quæq;
ad sapientiam humanam pertinent, sed pie-
tatem & Deum, innotescere. Quis enim ne-
scit per universam Europam Latinæ ac Græ-
cæ linguarum usum esse : Hebraicæ verò, si-
ve potiùs Arabicę, in Africa Asiaq; totis ferè,
Græcæ etiam in parte earundem? Europa
sanè tanto cæteris existimanda est felicior,

*Linguarũ
cognitio
magna se-
linitatis
humane
pars.
Gen II, 1, 2
et c.*

Luc. 23. 38

DE LINGVIS

quod cum alibi sapientia studiosi singulas tantum linguas addiscant, in ipsa tres illae, quas dixi, excolantur. Quamobrem etiam crucifixi Domini nostri Iesu Christi Evangelium in Europa nostris temporibus primum, una cum linguis illis renascentibus renovari coepit, & inde per easdem linguas tum libris, tum viva voce, in reliquas quoque nationes brevi (ut speramus) dispergetur: ita ut Christo per universum Mundum praedicato, quod magnam celeritate, nostram memoriam, per omnem propere Europam jam factum videmus, extremum huius Mundi diem & secundum Domini nostri adventum instare ac imminere judicandum sit.

*Linguae
multae etiam
Trojanum
belli
tempore.*

Multarum quidem linguarum homines in unum etiam Trojanum bellum confluisse prodidit Homerus Iliad. quarto. Οὐ γὰρ πάντων ἦεν ὁμοῦς θεός, ἐδ' ἴα γῆρυς· Ἀλλὰ γλαῶς ἐμ' ἐμικτος πολέκλειτοι (ex multis locis convocati) δ' ἔσαν ἄνδρες.

*Linguae 75
juxta Euphorum.
juxta alios
non nisi 72*

Euphorus & alii multi historicorum, gentes & linguas septuaginta quinque esse dicunt inde nimirum impulsii, quod Moses scripsit: Anima ex Jacob in universum erant septuaginta quinque, quae in Aegyptum descenderunt. Et sane videntur revera dialecti (linguae potius) communes duae & septuaginta: ut in nostrorum

istorum etiam monumentis proditum reperitur. Reliquæ verò multæ sub unum genus commune, quod duas aut tres pluresve dialectos contineat, referendæ sunt. Est autem *Græca quæ de lingua, dialecti* dialectus dictio peculiarem alicujus loci notam seu characterem præse ferens: vel dictio; quæ propriam communemve gentis characterem ostendit. *quinque.*

Græci quidem dialectorum suæ linguæ differentias quinque annotant, *Atticam, jonicam, Doricam, Aeolicam, & quintam communem.* Porro voces barbaras, quæ scilicet à Græcis usurpantur, cum sint incomprehensibiles, non etiam dialectos, sed glossas vocari ajunt, inquit Clemens Alexandrinus libro 1. Stromateon. Nos dialectum aliàs simpliciter sermonem sive orationem articulatam si *Dialectum sermo articulat.* gnificare observavimus, vel ipsum in pluribus verbis colloquium: aliàs, apud Grammaticos præsertim linguæ alicujus sive in singulis sive in pluribus verbis proprietatem: quæ à communi vel reliquis similibus aut cognatis differt. Galenus glossas Hippocratis, id est, prisca & obsoleta in ejus libris vocabula, proprio libro interpretatus est.

Colchorum vrbs Dioscurias, nunc deserta, quondâ adeò clara fuit, ut Timosthenes in eam CCC nationes, quæ dissimilibus linguis uterentur, descendere prodiderit. Et postea *Dioscurias celebris 300 natio- nitus & linguis.*

DE LINGVIS

à nostris centum triginta interpretibus negotia ibi gesta, prodidit Plinius natur. hist. lib. 6. cap. 5.

*Mithridates peritus
linguarum
22.*

Mithridatem, Ponti regem, solum mortaliū viginti duabus linguis locutū certum est : nec de subiectis gentibus ullum hominem per interpretem appellatū ab eo annis quinquaginta sex, quibus regnavit, idem testatur.

*Intole in-
sula cujusd.
felicis &
hominum
voce lo-
quantur, et
avium can-
tum imi-
tantur.*

Iambolus quidam mercator, cum confecto captus ab Æthiopibus maritimis, navim ingredi iussus est, & versus meridiem navigando pergere, donec ad insulam quandam Felicem pervenisset. Hic enim Æthiopibus mos erat antiquissimus, ut duos alienigenas expiationis gratiā illuc mitterent. Post quatuor igitur menses ad insulam appulerunt, & in ea homines invenerunt benignos, corpore agili & robusto, ossibus instar nervorū flexilibus, &c. Lingua etiam inquit à nobis differunt. Divisam enim hanc eis Natura dedit, quæ scinditur in inferiori parte, ut ab radice duplex esse videatur. Sic autem variā utuntur loquelā, ut nō solum voce hominum loquantur, sed avium diversarum imitentur cantus : & quod admirabilius est, unā cum duobus hominibus perfectē simul respondendo & disputando loquantur. Vna enim linguae pars uni loquitur, reliqua alteri : Au-

Et or

Etor est Diodorus Siculus libro 3. de fabulis Antiquorum gestis.

Troglodytæ Æthiopes serpentibus & lacertis vescuntur, & voce strident (τῇ δ' αὐτῇ κτὰ τὴν γαστρίαν) tanquam vespertilio: *Troglodyta voce stridentes.* Herodotus.

In remotissimis quibusdam ad Septentrionem regionibus mercatores rerum commutationes nutibus & gestibus facere legimus, *Nutis in usu pro lingua.* non quòd loquendi facultate omni careant, tanquam muti, sed quòd linguis diversis videntur.

Ex linguis Hebraica, ut prima & antiquissima omnium est, ita sola videtur pura & sincera: reliquæ mixtæ sunt pleræque omnes. *Lingua mixta & corrupta omnes præter Hebraicam & cur.* Nulla enim est, quæ non ab Hebraica derivata quædam & corrupta vocabula habeat. Et insuper ipsæ inter se sunt mixtæ: vel necessario, ut quando cum rebus peregrinis & inusitatis nomina quoque peregrina sunt relicta, quemadmodum & aromatū & aliarum rerum, quæ aliunde apportantur, in plerisque linguis: vel sponte, ut ratione studiorum in diversis artibus & scientiis. Sic Latini innumera non solum artium vocabula à Græcis, sed etiam rerum mutuati sunt, quæ in libris ipsorum repererant: vel propter imperia. *Latina lingua corrupta à Gothis.* Ferè enim victi paulatim victorum moribus & linguis se accommodant. Sic à Gothis Latina

DE LINGVIS

Anglica & Saxonibus. lingua in Italia, Gallia & Hispania corrupta est. Vel ex eo quòd gentes diversæ in unam regionem migraverunt. Anglica omnium maximè mixta hodie corruptaq; videtur. Primum enim vetus Britannica lingua imperio Saxonum partim abolita, partim corrupta est: deinde Gallica etiam vocabula plurima assumpsit, sive propter multitudinem mercatorum ex Gallia vicina, vel aliorum hominũ ex eadẽ professorum, ut inhabitarent.

Latina olim usus in foro et templis.

Lingux etiam, quarum in foro & in templis usus est aut fuit, non parum mutationis attulisse videntur. Olim enim in Romanorũ provinciis causæ omnes forenses agebantur Latine: & eadẽ linguã conscribebantur instrumenta omnia. Diversi etiam populi cultus sacros in templis Latine tantũ peragunt, ita ut à plebe non intelligantur. Et multis in locis orationes sacræ, præsertim Dominicã (ut apud nos quòque patrum memoriã) Latino tantũ sermone etiam à plebe proferuntur.

Barbara lingua omnes præter Græcam et Latinam, Hebræam.

Barbaræ sive Barbaricę lingux præter Græcam & Latinam dicuntur omnes. Nos etiam Hebræicam excipimus, quòd ea cũ antiquissima ac instar parentis aliarum, tum sacra & divina sit lingua: qua scilicet vetus Testamentum, Lex & Prophetæ, & totum salutis humanæ negotium comprehenditur. Sed ut à Iudæis,

Iudeis, tanquam indignis, Deus opt. max. gratiam suā meritō abstulit, & externis gentibus communem fecit: ita etiam novum Testamentum non Hebraicā linguā, sed potius Græcā, ceu apud cæteras gentes clarissimā doctissimāq., conscribi voluit. De barbaris linguis plura referemus infra ex Strabone, in Caricæ linguæ mentione.

Porro primæ & generales dialecti, etsi barbaræ sunt: nomina tamen ex ipsa rerum natura habent de prompta. Quamobrem etiam preces sacras efficaciores esse putant homines, si nominibus barbaris consent: & Plato in Cratyo, vocabulum *πρ* barbaricæ originis facit, quod Phryges etiam modicè deflectā voce (ut *et Germani für*) sic appellent, Clemens Alexandr.

*Barbarorū
vocū usus
in precibus
sacris.*

In omnibus sanè linguis vocabula quædam naturā sunt facta, ut quæcunq; ad soni imitationem & per onomatopœiam composita dicuntur, ut non modò vocabula ea, quæ aliquem sonum significant, *murmur, bombus, sibilus, crepitus, strepitus, stridor, ovare, mugire, rudere*, & reliquæ an malium voces in diversis linguis. Sed ipsa etiam avium nomina, ut vetus quidā Grammaticus scribit, ad vocis suæ imitationē ferè sunt expressa. Alia arbitrio hominū imposita, ut *syncategorematum* omnium, & *verborum* magnā ex parte.

Multa voces peronomatopœiā compositæ.

DE LINGVIS

Nominum verò illa quoq; , sive simplicia & derivata, sive composita, quæ etymologiam aliquam et significationem, ad ostendendum aliquam rebus insitam vim aut naturam continent, non immeritò aliquis naturalia dixerit.

*Dialectum
etiam quæ
dam deo-
rum.*

Plato etiam Diis dialectum quandam attribuit, conjecturâ ex somniis & oraculis factâ: & insuper ex dæmoniacis; ut qui non suâ, sed dæmonum inhabitantium dialecto loquantur.

*Item bru-
torum.*

Elephantis

Quin & brutorum suam esse dialectum censebatur, quam ejusdem generis animantes intelligant. Nam cum elephas in cœnum illapsus clamaret, alius, qui aderat, hoc viso abiit, & mox cum grege elephantum reversus periclitantem servavit. In Libya quoq; ajunt scorpium, si hominem ut feriat contingere non possit, abire & cum pluribus reverti, atque ita catenatim cohærentibus & demissis illis, hominem, cui insidiatur, ferire. Unde conjicimus, bruta non aliquo nutu obscurius, neque aliquo corporis motu gestive, sed suâ potius dialecto, quæ voluerint inter se significando communicare. Fertur præterea de piscibus, si quis fortè lineâ attractus eâ ruptâ evaserit, nullum deinceps eo in loco per illum diem ejusdem generis piscem apparere, testis Clemens Alexandr. De brutorum

Piscis.

inter

DIVERSIS.

inter se colloquio multa etiam Porphyrius tradit in libris de abstinendo ab animatis. Sed absurdum videtur quod scribit Clemens de brutis in genere, tanquam omnia dialecto quadam inter se utantur, scorpii, quoque & pisces: quibus cum ipsa vox negata sit, multo magis etiam dialectum negatam fateamur oportet.

CAPVT II.

*De Linguis diversis singillatim, per totum
terrarum orbem, ordine literarum
Alphabeti.*

A BASINORVM lingua eadem, quæ Æthiopica; quam vide suo loco.

¶ ABGAZORVM vel ABGAZELLORVM lingua eadem, quæ Gazarorum.

¶ ÆGYPTII Apostolos suâ dialecto loquentes audiunt Hierosolymis, in die Pentecostes, & admirantur. Lingua Colchis eadem, quæ Ægyptiis est, ut Eustathius scribit Dionysium Afrum enarrans. Mensium anni *Ægyptiacæ nomina*
XII Ægyptiaca nomina hæc reperio, quæ *nomina*
omnia oxytona sunt: Tybi, Mechir, Phamenoth, *mensium*
Pharmuthi, Pachon, Pauni, Epiphi, Mesori.
Thoth, Paophi, Athyr, Chaac. Nicolaus Myrepsus Alexandrinus antidoto 371. eadem men-

DE LINGVIS

Græcæ cōmunis, in qua scriptum nihil, quod sciam, extat, nisi apud Poetas. Hac utitur Homerus aliquando, auctore Plutarcho, in compositis syncopem faciens, ut ὑβάλλειν pro ὑποβάλλειν: & in tertia persona præteriti imperfecti η pro ει ponens, ut ἐφίλη, ἐνόη, & δίδη, διάνη: item σ aliquando mutans in ς, ut cūm proferi ὁδμῶ & ἰδμεν. Et literis interdum abundans, ut εὐκηλῶ, αὐτὰρ, κεκλήγοντες, pro ἐκηλῶ, αὐτὰρ, κεκληγόντες. Et secundæ personæ verborum apponens θα, ut ἔφηθα, εἶπηθα. Porro duplicationem consonantium alii Doricæ, alii Aeolicæ dialecto attribuant, ut ἔλλαβεν, ὀππότερῶ. Pro ὄμματα Aeoles dicūt ὀππατα, βωλλῶ pro βελλῶ, γᾶν γῶ, &c. Plura Io. Ammonius in libello de dialectis. Aeolicè scripsit Alcæus, cujus apud auctores, præsertim Athenæum, versus quidam citantur.

*Aeolicè
scripsit Al-
cæus.*

¶ AESTVI Illyricè loquuntur.

¶ AETHIOPEVM atq; Egyptiorū coloni sunt Ammonii, de quibus & antè, ac linguam inter utrosque usurpant, inquit Herodotus libro 2. Æthiopicè nabis camelpardalin sonat. De Æthiopum literis lege suprâ in sacris Egyptiorum literis.

Nabî,

DIVERSIS.

7

I. *Oratio Dominica, linguâ Aethiopicâ
transcripta ex novo Testamento,
Romæ impresso.*

ABVNA zaba schamajath: ithkadafcha
schmacha. thomiza mangosthcha. ichun fak-
dacha bachama baschamai yabamdurni. schi-
schajana zalala olathana habana jom. hodog
lana abaschana, chama nohhnana nohdog la-
za abaschalana. Vaithbana uschtha man-
schuth. ala adochnana uabalhhana omchulu
ochui. ofchama ziacha jothi mangosth hail
vaschobhhath lailama ilam. Amen.

II. *Symbolum & confessio Simeonis iusti
linguâ Aethiopicâ.*

Ioze toshoro	lagaborcha	Aeth.
Nunc dimittis	servum tuum:	Lat.
ogozio	bacham	Aeth.
Domine,	secundum	Lat.
azazocha	basalam	Aeth.
verbum tuum	in pace	Lat.
asama	roia	Aeth.
quia	viderunt	Lat.
aoinotoia	ahnotocha	Aeth.
oculi mei	salutare. tuum	Lat.
zaastadalocha	kodom	Aeth.
quod parasti	ante	Lat.
chulu	hozobecha,	Aeth.
omnes	populos	Lat.

DE LINGVIS

cham	tochasto borhan
lumen	in revelationem
laahozbo	vachobra
gentium,	& gloriam
lahozabocha	Osrael
populi-tui	Israël.

*Æthiopica
lingua af-
fricana
braica.* Hinc apparet Æthiopicam linguam in mul-
tis congruere cum Hebraicâ.

III. De eadē Sebast. Munsterus in Gram-
maticâ suâ Chaldaica hæc memoriæ prodi-
dit:

*Æthiopice
editum
Psalterium*

Evulgatum est, inquit, ante paucos annos
operâ & diligentia Ioannis Potken Agrippi-
nensis Psalterium quoddam, incognitis qui-
dem & antehac non visis scriptum characte-
ribus, incertaq; linguâ, quam quidam India-
nam putant, alii Chaldaicam vocant: ipse au-
tem veram Chaldaicam asserit, nec ulli secus
sentire permittit, præsertim Iudæorum au-
scultatoribus. Deinde postquam alphabeti hu-
jus linguæ, & dictiones aliquot proposuit, sub-
dit: Has literas & syllabas Bernhardus Brei-
tenbachius in suo Itinerario, ubi de Abasi-
nis sive Indianis scribit, confuso ordine po-
suit, figurâ minimè à nostris discrepante cha-
racteribus. Vbi obiter est notandum, dupli-
cem esse Indiam: unam orientalem, quæ sci-
licet in Asia extremum occupat locum, cu-
jus

*India du-
plex.*

jus linguam & literas omnino ignoramus. Alia est India meridionalis, in Aphrica scilicet sita, quæ ad Orientem habet mare rubrum, Arabiæ felici contermina, nisi quod Arabicus interfuit sinus. Porro ad Septentrionem jungitur Ægypto, & ad Occidentem Æthiopiz. Et est regio latissima, cujus populi quondam vocabantur Troglodytæ: hodie autem Abasini & Indiani appellantur, viventes sub potentissimo rege, quem vulgò presbyterum Iohannem vocant, aut, quod magis crediderim, presbyterum Cohan, quod tam Hebraicè, quàm Chaldaicè sacerdotem sonat. Ad hos itaque homines dictam spectare linguam, non modò Bernhardus Breitenbachius, verùm & Io. Potken testatur; quorum ille Hierosolymis, hic Romæ homines Indianos convenisse, & alphabeti eorum literas descripsisse fatentur.

India quondam populi Troglodytæ.

Deinde ut ostendat quantum hæc lingua à Chaldaica differat ex Psal 86 ut Hebræi numerant, hunc versum adscribit: Miserere mei, Domine, quoniam ad te clamaui totâ die: iustificam animam servi tui. Cujus Indiana interpretatio hæc est: Tasahalan, ogezio esma habecha ozarha chulo amira: Vusastafasohalafasscha gabrocha. Chaldaica verò sic habet: Hus alai jehova ærum kodamach æzalle kal joma: æhade naptcha deabdach: Hoc

Indica & Chaldaica lingua affines.

DE LINGVIS

est Miserere super me, Domine; quoniam cor-
ram te orabo tota die : lætifica animam servi
tui. In hoc versu duas tantum voces reperie-
res Indianæ linguæ cum Chaldaicis congru-
entes, nempe *chulo* & *lanafcha*. Sed ut cla-
rius harum linguarum affinitas tibi pateat &
diversitas, apponam ex utraque vocabula
quædam cum rerum interpretatione:

<i>Indica.</i>	<i>Chaldaica.</i>	<i>Latina.</i>
Leboi	Libbi	Cor meum.
Zadok	Zaddikâ	justus.
Anta	Ante	Tu.
Modorna	Archanâ	Terra nostra.
Basom	Betschôm	In nomine
Boofi	Gabrâ	Vir.
Amolacha	Elahâ	Deus.
Dabra	Thurâ	Mons.
Saboo	Enaschâ	Homo
Oholo	Lachmâ	Panis.
Ion	Chamrâ	Vinum.
Beta	Betâ	Domus.
Gabarcha	Ehâjta	Fecisti.
Sabarcha	Tebârâ	Fregisti.

Hinc facile est judicare linguam, quam In-
dianam vocant, non esse Chaldaicam : nisi
contra claram scripturam sentire velis, Da-
nielem, Onkelon, Jonathan, & reliquos ori-
entales interpretes, non Chaldaicè, sed for-
tasse Gallicanicè scripsisse.

Est

Est igitur lingua propria, & suæ genti peculiaris: tunc quidem cum Chaldaismo, nunc verò cum Hebraismo nonnihil habens affinitatis, sed plus cum utroque diversitatis. Proinde mihi videtur, si in sensu meo abundare permittor, eam Æthiopum esse linguam, sicut & Abasini ipsi non admodum ab Æthiopibus differre dicuntur: quanquam non nesciam, ipsos Iudæos in suo Haruch eam vocare linguam Ismaëliticam: id quod dictiones nonnullæ indicant, quas ex hac lingua in Haruch ipsum retulerunt. Hucusque Munsterus.

¶ AFRICI vel Libyes linguâ Punicâ, quam eandem Arabicæ faciunt eruditi, mures vocant *zegeries*: quod in Græca valet idem, quod *Βουβοί*, id est, colles, inquit Herodotus libro 4. Accipiter Libycè vocatur *barbax*, Hesychius. Libyes *battos* appellant reges: Scholiastes Pindari.

Vocabula quædam, quibus utuntur Mauri nigri, id est, Africani, qui ad mare mediterraneum habitant circa Tripolim arcem, quam

Rhodienses obtinent: nam alia lingua, ut audio, apud Mauros albos est.

Alha.

Carnes.

Credy.

Deus.

Fœmina.

Nobilis.

Boniam.

Carr.

Syrap.

Le ctus.

Papyrus.

Vinum.

B

DE LINGVIS

Brit.	Barbo.	Barboni.
Panis.	Eur.	Eurari.
Ortho.	Bacco.	
Mensa.	Nihil.	&c.

Vide etiam inferiùs de Punica lingua.

¶ ALEXANDRINORVM lingua eadem est, quæ Ægyptiorum.

*Anglica
lingua
mixta ex
multis.*

¶ ANGLORVM lingua, inquit Seb. Munsterus, mixta est ex multis linguis, præsertim Germanicâ & Gallicâ. Olim verò merè fuit Germanica: id quod animadvertere licet ex Beda, qui ex Anglia oriundus fuit. Is enim in libro De temporibus sic scribit: Veteres Anglicani populi numeraverunt menses suos secundum cursum Lunæ, appellantque Lunam *monam*, & mensem *monath*: Decembrem vocant *Haleg monath*, id est, sacrum mensem, *Eoster* vel *Estur monath*, id est, paschalem mensem; idque à Dea quadam, cui Teutonici populi in paganismo sacrificia fecerunt tempore mensis Aprilis, quæ *Eostre* est appellata. Majum appellaverunt *Thrimelci*, id est, tres vultræ, quòd eo mense pecora ter die mulgerent. Hic locus in impressis codicibus non facillè invenitur: ego verò inveni in libro M. S. quem Glareanus ex Nigra sylva anno 1545. huc Basileam misit. Hæc Munsterus.

Sunt

Sunt autem vocabula illa, quæ Beda Anglica facit, Germanica omnia. Angli hodie non nihil variant nam Lunam vocant *mone*: mensem, *moneth*: pascha, *easter*: mulctram vas, *mylkyng payle*: ipsum lac mulctû, *meale*.

De Britanica veteri, quæ adhuc in Angliæ parte retinetur, Vvallica dicta, dicetur inferius.

*Oratio Dominica in hodiernâ
linguâ Anglicâ:*

Our father, whiche arte in heauen. Halo-
wed be thy name. Thy kyngdome come.
Thy Wyll be done euen in earthe, as it is in
heauen. Giue us thys day our daygly bread.
And forgine us our dettes, as we also forgi-
ue our detters. And leade us not in to tenta-
tion. But delyuer us from euyll. For thine is
the kingdome, and the power, and the glory
for euer, Amen.

Sunt autem vocabula Germanica vel Saxonica omnia, sed aliquo modo detorta, vel immutata, præter substantivum verbum arte & be: & but, id est, sed conjunctionem: & nomen heauen, id est, cæli: & Gallica vocabula dettes ac detters, & delyuer. Audio ante annos aliquot, & patrû memoriâ multò pauciora Gallica & Latina vocabula in hac lingua fuisse, quæ nunc eis abundant: nam & in colloquiis ea multi affectant.

*Inprimis
Germanicæ
affinit.*

DE LINGVIS

& in scriptis præcipuè intermiscet veluti flosculos ac pigmenta, ita ut vulgus nisi adhibita interpretatione non intelligat. Maxima tamen pars adhuc Saxonica est. Libri quidem ante ducentos aut trecentos annos in Anglia scripti, toti ferè Saxonica lingua constant. Quædam etiam propria habent, ex veteri fortè Britanica lingua. Scotica parum ab Anglicâ differt, sed pauciora Gallica vocabula habet: utpote ad Septentrionem remotior. Nam & ipsi Angli Septentrionales magis, quàm Australes, ad Germanicam linguam accedunt.

¶ AQUITANORVM lingua quæ olim fuerit, non constat. Vide in Gallica.

*Arabica
lingua af-
finit He-
braicæ.*

¶ ARABVM lingua est; qua omnes Muhamedicæ religionis cultores in Grammaticis utuntur, affinis Hebraicæ. Tantum autem Muhamedis religio patet, ut vix tertia pars orbis terrarum reliqua sit, Gail. Postello teste.

Oratio Dominica Arabicis verbis, Latinis autem literis descripta, ut pronunciant, qui euphoniæ sunt studiosi.

*Vide Isago
gen Christi-
manni.*

Abana aldhi phi alssemaueti' kadussu'
issmeca. tati malcuteca'. tacunu' mesiteca ce
ma phi alssemai', vehhale alartzhi'. chobez-
na cephaphna ahhtana phi aljomi'. veabh-
phar

phar lana ma juchibu' hhalena: cema hha-
pharna leman ichtta elena. vela tadchulna
teghribu'. lachine' naghna min alfariri'. lane'
leca almalcutu', vealkutu', vealmeghedu'a-
lealebdi'. Amen.

Arabica & Tureica lingua diversæ sunt,
sed characteribus iisdem utuntur: Bellonius.

Arabes suâ dialecto loquentes Aposto-
los Hierosolymis in Pentecoste admirantur.

¶ **ARAMEA** lingua eadem, quæ
Chaldaica est.

¶ **ARBENSES** Illyricè loquuntur.

¶ **ARMENORVM** lingua vulgaris &
Turcica est & Tartarica.

Oratio Dominica in linguâ Armenicâ:

CHAIR mer ur hierchins, des srboi ezi-
fi anoncho, ekeffe archaiotaicho. ezissin
chankcho, urbis hierkins, ie etchri. Zachaz
mer hanabagford tour mez ais anroie touz
mer zaabartis mer, urbis ie mech tossume
merus bartbanas. ie mi tanirzame zprtzo tai.
ail phirkai zamer izare. Zucho e archaiotai, ie
zariotai, ie paouch, auiteaus. Amen.

Armenorum linguâ *Araxa* idem est, quod
Ἰστροπύθεον, inquit Plutarchus in libro
de fluviis: & *Axalla* Armeniis *calidum* signi-
ficat teste Stobæo.

Lingua Georgianorum vulgaris Arme-
nicæ & Tartaricæ media est: G. Postellus.

DE LINGVIS

*Armenica
lingua af-
finis He-
braea.*

1. Habet Armenica lingua voces multas Hebraicas, ut eam originem & parentem satis referat: cujusmodi sunt,

<i>Armenicè,</i>	<i>Hebraicè,</i>
Ael, Deus.	El.
Aeli, Deus meus.	Eli.
Rabbi & Rabbuni, magister.	Rabbi.
Lezu, lingua.	Laschôn.
Zamanach, tempus.	Zemân.
Chahanaim, sacerdotes.	Chohenim.
Hhatz, crux.	Etz vel hétz.
Ail, sed.	Allâ.
Vsan, signum.	Nes.
Cho, tu.	Châ.
Chum, tuus.	Châ.

2. Quædam cum aliis linguis habet communia, ut sunt:

Episcoputhi, episcopatus: Za præpositivus articulus, quem cum Aethiopica habet communem: Du, tu: Von, ab: Ail, alii, αἱ τοῖς Em, εἰμι, sum: Mesch, μέσον, medium.

Ab Armenis acceperunt Germani, Carle, Carol. Dicunt enim Armeni car, potuit: carol, potens, &c.

*Item aliis
linguis.
Berofus &
Xenophon
de Arme-
nica lingua*

De Armenica lingua Berofus, & Xenophon in æquivocis hæc memorie prodiderunt: Armeni (Scythæ Armeni) ipsum Noa, tanquam virum sapientissimum & divinæ naturæ participem, Olybama & Arsa, id est, Cœlum & Solem, cognominaverunt, & illi

plures civitates dedicaverunt. Nam & ad hæc tempora Scythæ Armeni urbes habent Olybama & Arsa Ratha, & ejuscemodi; Berofus. Incolę in Armenia Saga ipsum Noa, omnium Deorum patrem, vocant: & primum dixerunt *Ogygan Sagam*, id est, illustrem sacrorum pontificem Noam Dyfir. (*M. Porcius Cato etiam Sagos primos Thufcos, interpretatur pontifices & sacros expiatores.*) *Thyteam* verò (alii *Tideam*, nimirum ejus uxorem) *Aretiam* dixerunt, id est, Terram, & *Eftam*, id est, Ignem, (*Ux esch* enim ignis Hebræis) post mortem cognominaverunt: quia ipsa regina sacrorum fuerat, & puellas docuerat sempiternum ignem sacrorum servare. Vino etiam invento Noa cognominatus est *janus*. *janus.* quod Aramæis sonat *vitifer*, & *vinifer*. (*Vinum enim Hebræis vinum est.*) Plinius scribit Scythas, vocatos esse Sacas à Persis, & lingua Persica Aramæos.

Exsiccata post diluviū humo, Noa de monte Armeniæ Gordyxo descendit in subjacentem planiciem plenam cadaverum, quam usque ad hanc ætatem appellant Myry *Adam*, id est, evisceratorum hominū. Filium Chem infamia & impudentia insignem *Chemese-nua* cognominavit, id est, Chem infamem & impudicum, incubum, propagatorem. Est enim *Efen* apud Scythas Aramæos in-

DE LINGVIS

famis & impudicus: *Enva* verò tum impudicus, tum propagator, Idem.

Ianus (Noa) in Italiam veniens omnes colonos à Camesenuo, filio suo, corruptos, montana trans janiculum amnem colere jubet, illisq; filiam suam Cranam Helernam, id est, suffragio ab his electam & exaltatam reginam cum sceptro dat. Nanque duos filios suos novissimos Cranum & Cranam janus cum Comero (Gallo Italorum rege) miserat, coaluerantq; in gentem atq; posteritatem maximam, quam nostrâ ætate janigenam vocant: cognominant autem Razenuam, id est, sacram propagatricem incubamq;, contra impietatem Camesenui. Cranum etiam Razenum cognominavit janus. Colonias à se (in Thuscìa) positas vocavit Arynjanas, id est, à jano exaltatas: Berosus, qui & Armeniam *Sagam* vocat: quam Scythicam interpretor.

Sub Aralio, septimo rege Babyloniorum, cōflagravit Italia in tribus locis, circa Iltros, Cymeos, & Vesuvios: & vocata sunt à janigenis illa loca *Palensana*, id est, regio conflagrata, Idem.

Sage (apud quos Ogyges atavus Nini, quem Babylonii Gallum cognominant, in diluvio salvatus est navigio) ratem vocant galterim, quòd ab undis salvet, Xenophon in
equivoc

equivocis. hinc fortè vulgare Germanis & Gallis nomen *Galleen*/Gallere. Sicanus rex apud janigenas sub Armatrite, nono rege Babyloniorum, deificavit Aretiam, & nominavit eam linguâ janigenæ *Horchiam*. Kytim regem Celtiberorum janigenæ ob mentis excellentiam suâ linguâ vocaverunt *Italum*, *Atalaa*.

¶ *ASIA* regiones ac linguas multas diversasq; habet. Quare non satis clarum est quod *Athenæus* scribit: *Σταφυλῆς* vocabulum videri *ἀσιαγενὲς*, id est, Asiaticum. Gentilium terminationes in *enus* (ut a *Marsya* urbe Phœniciæ *Marsyenus*). *Stephanus* grammaticus alibi Asiaticam simpliciter vocat: alibi illorum propriam esse dicit, qui habitant juxta *Euphratem* & ad Orientem. Est ubi Arabes tum hac, tum aliâ in *ites* terminatione uti scribit. *Cappadoces* quôq; in *enus* formant gentilia, ut à *Mazaca*, *Mazaxenus*.

Asiæ incolæ Apostolos suâ linguâ loquentes Hierosolymis in festo Pentecostes audiunt.

Asiaticum dicendi genus profuso copiosq; legere memini.

¶ *ASSYRIORVM* lingua eadē, quæ Chaldaica.

¶ *ATTICA* lingua, dialectus est Græcæ communis: & hac præ cæteris *Homerus* uti-

DE LINGVIS

*Antica lin-
gua Græca
communis-
sima.*

tur. Hæc λέως dicit pro λαός: duas item syl-
labas in unam collidit, ut τῇ πρὸς πρὸς: ex optativis quibusdam η aufert, δο-
κούς pro δοκῆσαι. Hæc etiam profert κακίως
pro κακίονες: & accusativos hujusmodi, βῆς
ἰχθῦς, nō dividit: in tertia plurali ζεύγνυσιν
& ὄμνυσι dicit: vocales breves interdū omit-
tit, οἶμαι, λέται pro οἶομαι, λέεται: epsilon
augmentis vocalium præponit, ἰώρων, ἰω-
υσάμεν: jōta omittit alicubi, ut in voca-
bulis ἡιόνες, Νηρηίδες, σφῶι: & in dativis in
jōta purum exeuntibus, ut γῆραι pro γῆραι:
item ἔσων pro ἔσωσαν: optativis utitur pro
indicativis præteritis: nominibus fœmininis
articulos vel participia vel adjectiva generis
masculini adjungit, ut τῶ χεῖρε, τῶ γυναικε,
& apud Platonē ἡ σοφὸς γυνή, Plutarchus:
pro σὺν, ξὺν: & pro duplici sigma, duplex
τῶν ponit &c. Vide Io. Ammonii de dialectis
libellum. Inter authores, qui Atticè scripse-
runt Aristophanes Comicus, & Demosthe-
nes Rhetor celebrantur. Iadem sive jonicam
dialectum eandem esse veteri Atticæ Eusta-
thius, Dionysium periegeten enarrans, pro-
didit. Athenienses Crcosi tempore inter jo-
nes excelluerant, ait Herodotus.

*Vide & sy-
nopses dia-
lectorum
Jacobi
Zuingeri.*

¶ BABYLONIORVM lingua Chaldaica est.

¶ BARBARI, quatenus certus quidā Æthiopix populus sunt, à quo sinus Barbaricus est denominat⁹, lingua Æthiopica utūtur.

¶ BELGICA lingua, vide Gallica.

¶ BEMGALENSES Arabicè loquuntur.

¶ BHSI, hodie Bosnenſes vel Bosnaſienſes, Illyricè loquuntur.

¶ BITHYNOS etiam Græcè loquutos eſſe ex menſium nominibus conjicio, quæ uſitata eis fuerunt hæc: Ἡριος, Ερμιος, Μητιάς, Διονύσιος, Ηράκλειος, Δίος, Βενδιαίος, Στρατείου, Αρείος, Περιέπιος, Αφροδίσιος, Δημήτριος.

¶ BOHEMI & Boruſſi Illyricè loquuntur.

¶ BOSNENSES vel Bosnaſiēſes, vide Beſſi.

¶ BRASILIANI peculiari linguâ Indicâ utuntur.

¶ BRITANNICA lingua vetus ea eſt, quæ *Britannica*
VVallica hodie apud Anglos vocatur, in tota, ut conjicimus, inſula uſitata, antequâ *vetus eadē*
 Saxones eâ deviſtâ linguam quôq; ſuam intuliſſent, quæ in maxima parte nūc obtinet, *quæ VVallica.*
 Britannicâ veteri in regionem non magnâ contractâ *VVallos* (vulgò *Walhen*) Germani vocant, quaſi *Gallos*, peregrino & incognito eis ſermone loquentes homines, ut Græci ac Latini *barbaros*: hinc ab Angloſaxonibus etiam *VValliam* regionem, & ejus incolæ

DE LINGVIS

*V*allos appellatos puto. Eandem esse arbitror Britonum in Gallia, quos *Tonantes* cognominant à pronunciationis absurditate, quam scilicet Britanni, Armorica parte Galliae occupatâ, cum Saxonum irruptioni cessissent, secum invexerunt. Plura leges in Cosmographia Munsteri libro secundo, ubi de rebus Gallicis scribit.

*Vetus Prussica
affinis
Britannica*

Britannicae linguae propiorem facit Corn. Tacitus linguam veterum Prussorum; quorum è numero sunt Sudini, Curi, atque alii: immixtae ei sunt multae Graecorum voces; quas tamen ita rusticè proferunt, ut eas, nisi quis diligenter animum advertat, intelligere non possit, Georg. Agricola. Lingua porro vetus Prussica ferè eadem est, quae Curo- rum, Livonum & Lituonorum, ut audio: dialectis variant, & nihil habent commune neque cum Germanica, neque cum Sarmatica vel Illyrica: sunt tamen qui Curos Illyricè loqui dicant.

*Oratio Dominica in linguâ VVallicâ
seu Britannicâ vetere.*

Eyn taad rhwm wyt yn y nefoedd: santeid-
dier yr henw tau: deued y dyrnas dau: gwne-
ler dywollys, ar y ddayar megis ag yn y nifi.
Eyn bara beunyddawl dyro inni heddw: a
madden ynny eyn deledion megis ag i mad-
dewn in deledwyr ninau: ag na thowys nii
bro-

brofedigaeth namyn gwared ni rhag diwg.
Amen. Hoc est:

Noster pater, quies in ipsis cœlis: sanctificetur nomen tuum: adveniat illud regnum tuum: fiat tua voluntas super illam terram sicut & in illo cœlo: nostrum panem quotidianum da nobis hodie, & remitte nobis nostra debita, sicut etiam remittimus debitoribus nostris. Et ne inducas nos in tentationem, sed libera nos à malo, Amen.

¶ BVLGARI, vide Rascij.

¶ CAMBRICA lingua eadem, quæ vetus Britannica; quam vide.

¶ CAPPADOCVM linguâ Barbaram esse ^{Cappadoc} conjicio vel ex mensurâ nominibus duodecim, quæ sunt, Τίπιξ, Μάτα, Ήραυθνή, Μίσθρι, Απομεναυά, Αρθεγί, Τιθεσία, Στυμόνα, Σόνδεα, Αρταία, Αρτεςίσι, Αραιοράτα. ^{lingua barbara.}

Cappadoces mirantur Apostolos suâ linguâ loquentes Hierosolymis in Pentecoste.

¶ CARES Homerus in Catalogo privæ ^{De linguâ} Caricæ, de ^{Caricâ, de} appellavit: non quia ^{que barba-} Caricæ lingua brevissima sit (quod non est: ^{ris & bar} nam permulta Græca notitia admixta ha- ^{barismo in} bet, ut Philippus testatur Caricarum re- ^{univer-} rum conscriptor:) sed ego arbitror ab initio ^{sum, è stra} conficto nomine, eos ^{bonis li 14.} barbaros appellatos; ^{Barbari.} qui difficulter, asperè ac duriter loqueren-

DE LINGVIS

tur, ut *blasos balbosq;* dicimus. Sumus enim ad confingenda rebus cognata nomina ingeniosi, qualia apud nos permulta sunt: ut, *αελαρύζειν, κλαγγή, ψόφος, βοή, κρότος*, id est, *murmurare, clangor, strepitus, clamor, applausus*: quorū plurima jam propriè pferuntur. Cū igitur omnes, qui crassè loquuntur, *barbari* dicerentur, tales præcipuè videntur sunt nationes cæteræ, præter Græcos. Quare illos propriè *barbaros* appellavimus; ac in initio quidem per conviciū, quasi *durilequos & crassilingues*: postea verò eo nomine abusi sumus tanquam communi ac gentili, distinguentes eos à Græcis. Cū enim jam multa consuetudo & commerciū esset cum barbaris, non ampliùs ex crassitudine linguæ, & quadam vocalium instrumentorum ineptitudine, sed ex dialectorum proprietate (proprio quodam vitio) talis pronuntiatio, provenire videbatur. Porro alia quædam, & quasi barbara loquendi pravitas, in linguâ nostrâ videtur, si quis non perfectè Græca pronunciet: sed ita nomina proferat, quemadmodum barbari solent, qui ad Græcam dictionē introducti, expedire linguam non possunt, quemadmodum nec nos illorum orationem: quod apprime Caribus contingit. Nam alii non multū cum Græcis diverſabantur, nec Græcè vivere, nec eorum dictionem

ditionem ediscere pertentabant, nisi perrari admodum ac fortuito vir viro congregi-
 entes. Nam Cares per totam Græciam erra-
 verunt stipendia merentes. Quare *barbari*
 ex illo sunt appellati, ex quo ex Græcia mili-
 tarunt. At posteaquam apud insulas habita-
 runt, id multum in eis eminuit. Inde in Asi-
 am profecti, nec ibi sine Græcis vivere po-
 tuerunt. Nam jones cum eis ac Dores traje-
 cere. Ab eadem quoque causa *barbarismus* di-
 ctus est. Tum enim in his dicere consuevi-
 mus, qui malè græcissant : non autem in iis,
 qui Caricè loquuntur. Sic etiam barbarilo-
 quos & barbari sermonis homines, eos acci-
 pere debemus, qui malè Græca pronunciant.
 Carico autem more barbarismum ad Græ-
 cæ orationis artem transtulerunt, & solæcis-
 mum: sive id nomen à Solis ductum sit, sive
 alio modo: Hæc omnia Strabo. Græca verba
 circa finem sic sonant: Ἀπὸ δὲ τῆ καρίζειν,
 καὶ τὸ (forte τῆ) βαρβαρίζειν, μετῆνευκαρ
 εἰς τὰς περὶ ἑλληνισμῶν τέχνας καὶ τὸ σολοε-
 κίζειν, εἴτ' ὑπὸ Σόλων, εἴτ' ἄλλως τ' ὀνόμα-
 τ' ἔτετε πεπλασμένε.

¶ CARNI, CARNIOLANI, & CARIN-
 THII usque ad Dravum, Illyricè loquuntur.

DE LINGVIS

¶ **ÆASVBI**, aliàs **Callabitzæ**, Illyricè lo-
quuntur.

¶ **CELTICA** lingua, vide Gallica.

*Chaldaica
lingua af-
fine He-
braicæ.*

¶ **CHALDAICA** lingua, quæ & **Aramæa**,
& **Syrorum**, & **Assyriorum**, & **Babyloniorum**
vocatur, hodie eruditiores in **Ægypto** & **Æ-**
thiopiâ utuntur, ut audio: **Hebraicæ** confi-
nis est: nec forè multò ampliùs differt quàm
Dorica à **Græca** communi.

*Oratio Dominica in lingua Syriaca vel
Chaldaea, ex Evangelio Matthæi,
Viennæ impresso.*

Abun debaschmajâ. iith kaddâsch schemôch,
tithê malcuthôch. jehee tzebjonôch echân-
na debaschmajâ aph bearhá. hablan lachme
desunkanân jomona . vschbück lan choz-
boin eichana deaph hhanun schebakan lech
iaboin. Vela tahalan lenisajona ella phatzan
men bischa . Methil dediloch hi malcutha,
vechaila, vethaschbuch thâ lehalâm almin.

Hac linguâ utuntur hodie in sacris & gram-
maticis (alioqui vulgaris sermo Arabicus his
est) quamplurimi Christiani; qui in tota Sy-
ria habitant, sed præcipuè circa montem Li-
banum, ad quatuor millia hominum: vulgò
Christianos de Zona dicunt. Chaldaicos in ri-
pa repertos characteres à transitu fluminis
notant.

Chal-

Chaldaicam eandē esse Babylonicam certō novimus, inquit Munsterus. Vide etiam suprà in Æthiopum linguā. Philo Iudæus Hebraicā vocat, ut audio, & contrā. Falconis sacri genus primum secundūm Babylonicos & Assyrios vocatur *seph*; alterum genus dicitur *semy*; tertium *hynaire*: & peregrinus, ab Egyptiis ac Assyriis, Tardivus.

¶ CIRCASI Quinquemontani circa Pontum, aliās *Ciercasti* circa mare Caspium, Illyricē loquuntur. Hi, ut audio, in Africa aliquandiu imperarunt, *Mamaluchi* etiam dicti.

Circasti versus mare Hyrcanum, gens bellicosissima, quę longo tempore Ægypto cum Syria sub servorum (forte quia servi dicuntur *Sclavi*) nomine imperavit, ex Sclavorum gente originem sumpsere, linguāq; utuntur Sclavonicā, ac Christi fidem secundūm ritum Græcum sequuntur: Bilibaldus Pirkeymerus.

¶ COLCHIS lingua eadem est, quę Ægyptiis: Eustathius in Dionysium.

¶ CORALI Illyricē loquuntur.

¶ CRESTONIATARVM lingua, lege in Pelasgica ex Herodoto. Est autem Creston urbs Thraciæ.

¶ CRETENSES Græco sermone utuntur. Hi Apostolos Hierosolymis in Penteco-

DE LINGVIS

ste suâ dialecto loquentes audiverunt & admirati sunt.

¶ CROATI, aliâs CHROATĪ, & CVMILLI linguâ Illyricâ loquuntur.

¶ CYRORVM lingua, vide suprà in Britannicâ vetere.

¶ CVTHAEI vide Samaritani.

¶ CYPRVS quondam Venetorum nunc Turcarum imperio paret. Insulani Græcè loquuntur etiamnum, sed corruptè. Antiqua mensuræ nomina usitata eis hæc fuerunt: Αφροδίτιος, δόσσογονικός, αἰνικός, ἰένιος, καισαύρος, σιβάσος, αὐτοκρατορικὸς, δημαρχὴ ξάσιϑ, πληθύταιϑ, ἀρχιερεὺς ἑτάσιϑ, ῥωμαῖϑ.

¶ CYRNIORVM, qui Cyrnum, id est, Corsicam incolunt, linguâ exules seu profugi dicuntur *balari*, Pausanias.

*Dacia lim-
es ribi-
scus fl.*

¶ DACORVM & Getarum sermo idem est, ait Strabo libro 7. Tibiscus Fl. Ptolemæo limes est veteris Daciæ, cujus cultissima pars est Transsylvania, provincia multis habitatoribus frequens. Nam eam & Germani, quos appellant Saxonas, & Hungari, & Hungarorum antiquissimi *Siculi* dicti, (qui linguâ suâ sunt Zekheli, & ad hujus imitationem à quibusdam vocantur *Ceculi*) incolunt: ut omit- tam pervetustas Romanorum reliquias *Valachos*,

lechus, qui frequentes ibidem vicos & pagos habent. Potiuntur tamen rerum Hungari, & penes eos imperium est: eoque fit, ut Transsylvani quoque Hungarorum nomine censeantur. Est verò planè mirabilis diversarum, nec unius linguæ per universam Hungariam gentiũ mistura, quemadmodum à me diceretur prolixius ea in commentatione, quares Hungariæ, & populorum in ea origines, appellationes, leges, mores, instituta conor explicare: Georgius Vuernherus in Hypomnematio de admirandis Hungariæ aquis.

Dacicas aliquot stirpiũ nomenclaturas legere memini inter illas, quæ Dioscoridi attribuantur: ex quibus tamen qualis hæc lingua sit, vel quacum ei conveniat, conicere non possum: ut *Cotiata*, gramen: *Cerceraphron*, anagallis purpurea: *Caropithla*, catanance: *Aniassexe*, onobrychis.

Dacicis vocabulis usus Dioscorides

¶ DALMATICA lingua, vide infra in Illyrica.

¶ DEORVM linguæ meminisse videtur Homerus, dum nomina quædam divina, *Alia divina* alia humana facit: divina nimirũ illa vocans, *na, alia humana nomina.* quæ quam rectissimè seu verissimè facta sunt: ut fluvii, quem Deos *Xanthum* vocare ait, homines verò *Scamandriũ*: & avis, quã Dii *Chal-*

DE LINGVIS

viden, homines *Cymindin*, & urbis, quam tum *Baticam*, tum *Myrinen* appellari canit. Idem filium *Hectoris Scamandrium* à mulieribus, à viris (rectius nimirum) *Astyanacten* vocatum ait, Plato in *Cratylō*. De lingua *Doricæ* plura quære apud *Homerum*, & *Scholiam* *Odyssææ* κ. & suprà, ubi de linguis in genere scripsimus, ex *Clemente*.

*Doricæ lin-
guæ usus
Homerus,* ¶ *DIBRIORVM* sermo *Illyricus* est.
¶ *DORICA* linguâ *Homerus*, ut aliis Græcæ linguæ dialectis (inquit *Plutarchus*) usus est: ut cùm dixit consuetâ Doribus ellipsi, δῶ pro δῶμα: & ὅ pro ὅτι: & ἀψ pro ὀπίσω: & ἄλλο pro ἄλλοτε. Item per syncopeν ὄριχας, pro ὀμόριχας: & οἰετέας pro οἰοιετέας: & ὀπαῖριον pro οἰοπαῖριον: & ῥεῖν pro ῥέμειν: & τίω pro τιμῶ. Solent etiâ Doræ litteras transponere, ut χάρις οἱ pro κράτις αἱ: Hæc ille. Doræ etiam τ aliquando pro χ scribunt, ut τὴν Θ pro χείνος: aliquando econtra: & futura circumflectunt δέξῃ, λαψῇ: & in secundis personis jorā mittunt, τύπτεις, pro τύπτεῖς. Alpha quidem pro ἦτα ponere eis frequentissimum. Qui *Doricè* scripserunt nonnulli extant, ut *Theocritus* poëta, *Timæus* *Locrus* de *Natura*. *Lucius* *Cædemonii* inter Doræ excelluerunt, *Cræ-*
li tem-

si tempore: Herodotus. De Laconica lingua
leges inferiùs elemento L. Dores præcipuè,
ut platystomi, incessantur à Græcis, quod ju-
sto frequentius in dictionibus a literam inge-
rant. unde apud Theocritum garrulæ mu-
lierculæ coarguuntur *πλατειαῖδοισαι ἅπαν-
τα*, ut quæ Syracusæ forent: Cælius Rho-
diginus.

¶ ELAMITÆ, Arabiæ gens Apostolos Do-
mini Hierosolymis in Pentecoste suâ linguâ
loquentes admirabunda audivit.

¶ EPIROTARVM lingua Illyrica est.

¶ GALATÆ, qui super Phrygiam inco- *Galatarū*
lunt, coccum fruticem linguâ vernaculâ *hys in Asia ean-*
nominant, Pausanias in Phocicis. Est autem *dem lingua*
is frutex ejusdem generis cum ilice aquifo- *qua in Eu-*
lia, quam Galli Europæi hodieq; *hous vel hus* *ropa Gal-*
appellant. Quare hoc etiam argumento, Ga- *larum.*
latarum in Asia eandem esse aut fuisse lin-
guam, quæ in Europa Gallorum est aut fuit,
evincetur. Vide plura mox in Gallica lingua
vetere. *Trocini* (Germaniæ populi) à laceffen-
do dicti: *tolistogobi* à ferendis arcubus co-
gnominati: focii Brenni & Thessaloni, in
Asia sedes posuerunt: dicti Galatæ, ad
quos sanctus Paulus scripsit, Iohan. Aue-
stinus.

DE LINGVIS

De lingua
Gallicâ,
primùm
quidem
vetere.

¶ GALLI & Helvetii qua lingua Iulii Cæsaris tempore usi sint, duæ sunt conjecturæ. Quidam enim putant, ut Beatus Rhenanus, Gallicam linguam tunc neque cum Germanica, neque cum Francica, qua hodie Galli utuntur, communicasse, sed propriam extitisse linguam. Alii verò, ut Ægidius Tschudus & Henricus Glareanus, Gallos tunc usos putant lingua Germanica, potissimum ea, qua adhuc Helvetii utuntur: habenturque utrinque probabiles rationes, Sebast. Munsterus.

x. Gallorū
lingua ve-
teri olim
frequens
in arvis, vel
arvis ter-
minatio.

Inter nomenclaturas stirpium Dioscoridi attributas, Gallicæ etiam paucae leguntur: ut *bacchar*, id est, asarum: *beliocandas*, id est, millefolium: *corona*, id est, argemone: *ducone*, id est, ebulus. In Marcelli empirici etiam libris Gallica quædam nomina herbarum invenio: ut sunt, *ratū*, id est, filix: *bricumus*, id est, artemisia: *baduis*, id est, nymphæa: & ignota, *vernetus*, *blutthagio*: item *visumaris*, id est, trifolium: *gilaris*, id est, serpillum. Videtur autem terminatio in *arvis* frequens fuisse veteri Gallicæ linguæ: nam & virorum nomina propria in *maris* aliquot legimus: ut sunt veterum Germaniæ regum, *Visomar*, *Vadomar*, *Chonodomar*, *Richomar*, *Theodomar*, *Viduarius*, *Suomar*, *Hortarius*, *Rumar*, *Arabarius*, *Nodomar*, *Viridomar*,
rus,

rus, & *Gelimeris*, Vandalorum rex. Item quæ hodieque in uso sunt, *Otmarus* vel *Ottomarus*, *Detmarus*, *Hincmarus*, *Dancmarus*, *Drutmarus*, &c. Et fortè hæc nomina pleraque composita sunt ex duobus: priore in plerisque obscuro: posteriore verò *maro* vel *maro* eo, id est, *equo*. Nam & Græci multis nominibus propriis equum addiderunt, tanquam nobilitatis notam, Aristophane in Nubibus teste: ut *Philippo*, *Ctesippo*, *Speusippo*, &c. *Aventinus* tamen *mar* vel *meer* ab augendo derivat, quod Germanis est *meeren*.

Cæterum ut *marus* vel *marus* virorum: ita *dunum* vel *durum* in vetere Gallica, aut etiam Germanica lingua multis oppidorum nominibus propriis sive terminatio, sive potius vocabulum alterum è duobus compositis adiciebatur: ut sunt, *Lugdunum*, *Lugdunum*, *Iverdunum*, *Cambodunum*, *Carrodunum*, *Tajodunum*, *Gessodunum*, *Gannodurum*, *Marcodurum*, *Batavodurum*, *Bracodurum*, *Boeodurum*, *Novidurum*, *Ventodurum*.

Similiter *magus*: ut, *Breutomagus*, *Rhotomagus*, *Neomagus*, *Berbetomagus*, *Novomagus*, *Rigomagus*, *Duromagus*, &c.

In *mundus* quoque terminationem videtur antiquam: quod nomen Germanis os

DE LINGVIS

hominis significat : inde virorum nomina, *Sigismundus, Trasimundus*, rex apud Fulgentium, *Emundus, Guimundus, Reimundus, Varemundus & Rosemundus* apud Marcellinum, si bene memini, *Segismundus* apud Tacitum, &c.

5. In ricus. Item in *ricus*, quod divitem significat: ut *Henricus, Dieterichus*, vel *Theodorichus*, apud Suidam & alios, *Fridericus, Ericus, Venericus, Heimericus, Helpericus, Huldricus, Gundericus*, & apud Marcellinum libro trigesimo primo, *Athanaricus, Viderichus* (quod ad Fridericum accedit) *Ermenrichus, &c.*

6. In rix. Et apud C. Cæsarem in *rix*: ut *Orgetorix, Dumnorix & Viridovix*, nisi legendum potius *Viridorix*, id est, *Fridericus*, &c.

7. In manus. Et in *manus*: ut, *Almanus, Adelmanus, Ringmanus, Hartmanus*: & apud Marcellinum *Langarimanus, &c.* Est autem *mann* vir, lingua Germanica,

8. In baldus. Item in *baldus, boldus*, vel *poldus*: ut, *Theobaldus, Leopoldus*, &c. Item in *bertus, artus*, vel *hartus*: ut, *Theudibertus*, apud Suidam in Οὐδέον. Talia sunt, *Rupertus, Giselbertus, Dagobertus, Hildebertus, Vilpertus*, & alia innumera.

9. In bertus, &c.

A principiis verò nominum compositorum sæpius vit syllabâ seu dictionem potius animad-

animadvertimus in propriis hominum apud Marcellinum, & alios, quæ fortè à Germanicâ frid pacem significante, sumpta est, & literâ omissâ, uti in Videricho: ut sunt *Vithericus* Greuthungorum rex, *Vithimiris* rex, (ejusdem significationis puto, cujus *Britomarus*, & *Viridomarus*, id est, pacem augens:) *Vithigabius* vel *Vithigabius* Alemannorum rex: *Vitrodorus* Quadorum rex: *Vitiges* vel *Vitigites*. Fuit & *Viturgia* uxor Proculi, quæ se à Francis originem trahere dicebat. Sed hæc pluribus persequi instituti nostri brevitās prohibet.

Galatas super Phrygiam coccum fruticem hys nominare, suprâ ex Pausaniâ probatum est. Ejusdem speciem majorem, id est, illic aquifoliam, Galli hodie nominant *hou* vel *hus*.

Drau / *Drou* fides est Germanis: *drauen* / *Draus* trouen fidem habere. Ecce minarum inde complura nomina: ut, *Gariodruda*, *Ariodruda*, & *Druides* philosophi Gallicæ, pulsî à Tiberio Cæs. in Germaniam. Vulgus cujusdam Numinis genus esse putat, quod noctu premat fontes: & quo infantes teritant: saltationis, figuræ Mathematicæ, calcei etiam philosophici genus adhuc nomen ab ipsis retinet, Aventinus. Videntur igitur *Druidæ* dicti à *Druidæ* fide, quod eis, tanquam sacerdotibus & sa-

DE LINGVIS

pietibus fides à vulgo haberetur. Hi sunt, ut conijcio, qui postea à Germanis *studiosi peregrinantes* dicti sunt, die farenden schùler; qui Salamanticæ in Hispania, patrum nostrorum memoriâ in subterraneo gymnasio magiam edocebantur. *Bardi* etiam sapientes, & Musici apud Germanos à peregrinando dicti videri possunt, die farenden. A fide etiam Galli hodie inducias videntur *troves* vel *troves* nominare, quòd hostes de ijs inter se fidem dent.

Bardi.

Treves.

Ogmium.

Celtæ Herculem suum *Ogmium* suâ linguâ appellant, Lucianus.

Beco.

Antonio primo, Tolosæ nato, cognomen in pueritiâ *Beco* fuerat: id valet gallinæ rostrum, Suetonius. Galli quidem hodie omne rostrum cuiusvis avis *bec* appellant.

Gybertus Longolius *bec* rostri nomē Germanicum esse scribit, usitatum fortè Germanis inferioribus.

Glegcopola

Columbinam (*argillam* vel *margam*) Gallia suo nomine *glegcopalam* appellat, glebis excitatur lapidum modo: sole & gelatione ita solvitur, ut tenuissimas bracteas faciat, Plinius.

Galliatriplex.

Gallia est omnis divisa in parteis treis, quarum unam incolunt Belgæ: aliam Aquitani: tertiam; qui ipsorum linguâ Celtæ, nostrâ Galli appellatur. Hi omnes lingua, institutis, legibus

legibus inter se differunt, C. Julius Cæsar.

Celtas non solum Gallos, sed etiam Germanos, à veteribus, præsertim Græcis, *Celte unde dicti.* communi nomine appellatos, multis testimoniis approbare possem. Herodotus Danubium in Celtis oriri scribit. Celtæ nominati sunt ab authoritate, *διὰ τὴν ἐπιφάνειαν*, inquit Strabo libro 4. Ipsorum lingua Belter, quod multum valebant. Gelten enim est valere: unde & Gelt apud eos pecunia dicitur. Græcis rectius per γ Galatas scripserunt, quàm Romani per κ Κέλτας. (Atqui Celtas etiam Græci scribunt, & nisi fallor antiquius apud eos Celtarum, quàm Galatarum nomen est, ut Κέλται sint Celtæ, Γαλάται verò Galli.)

Porrò Galli nomina populorum frequen *Celtarum nomen latissime patens.* ter in eis terminant, ut etiamnum Helvetii in usu habent, Gelter/Belger/Trever, &c. Patebat autem tam latè Celtarum nomen, ut non modo Galliam omnem, sed univèrsam Occidentem occupasse affirmet Strabo: à quibus Celtiberi Hispani, & Galatæ populi ad Pontum Euxinum, ad quos S. Paulus scripsit, originem referant: & hodie Portugalli, Henricus Glareanus in suis in C. Iulii Cæsaris Commentarios annotationibus, ex quibus sequentia etiam de vetere lingua Gallica scribere libuit:

Lingua Gallorum multis de causis credi.

DE LINGIS

*De lingua
vetere Gal-
lica Henr.
Glareani.
iudicium.*

tur ea esse, qua hodie Rhenus utitur, maxi-
meque Helvetii & Sequani Rhenani. Pri-
mum enim constat, C. Cæsarem bello Galli-
co per interpretem locutum cum Gallis.
Deinde eam quidem linguam, qua hodie
Francia utitur, Romanam esse, quanquam
corruptam, nemini est dubium, quippe ad-
huc de prisca lingua Gallica innumeras re-
tinentem dictiones. Non igitur Francicâ lin-
guâ olim Galli locuti sunt, sed aliâ. Verisimil-
limum autem est, eâ locutos linguâ, qua ad-
huc ii Galli utuntur, qui Francicè non lo-
quuntur: ut omnes populi circa Rhenum,
proximi tamen Rheno, Helvetii, Rauraci,
Sequani, Elsatii, Tribocchi, Vangiones, &
ferè tota Belgica. Nec mirum hoc videri po-
test ei, qui considerat populum Romanum
suos exercitus frequenter in Gallia habuisse,
atque adeò in Gallia fecundiore parte:
diutiusque pressam, quam nunc Franci inha-
bitant, Gallia partem, servitute Romano-
rum. Rhenus quippe & Germania citius à
Romanis, quam Gallia alia defecerunt, ideo-
que factum est, ut Romani non potuerint su-
am in Germania ac regionibus Rheni ita ce-
lebrem facere ac velut propagare linguam,
ut in reliqua Gallia, Hispania, & Italia fece-
runt. Neque nihil ad rem facit, quòd Præto-
res Romani jus non dabant, nisi sua lingua:

& miles

& miles Romanus egrè cum plebe alia, quàm
 sua lingua loquebatur. Itaque coacta est mi-
 sera plebs Romanam discere linguam, sed
 malè, sed mutilatè, sed ita, ut in ea ubiq; pri-
 scæ linguæ vestigia invenias: Latinæ verò so-
 num in thematis audias, imò priscæ accen-
 tus aliquot, voculationem, pronuntiatio-
 nem, præteritorum perfectorum per *habui*
 periphraseis: articulos item, quos Latina lin-
 gua non habet: denique plurima nominum
 themata, qualia sunt *ignis, pulvinar, arma, ci-
 vis, lorica, galea, gladius, sepes, tunica, accipiter,
 pelvis, pastillus, scamnum, cancer, caper, camp-
 na, mamilla, vexillum, calcar, dives, thorax, ma-
 nipulus, &c.* Et verborum: ut sunt, *dimitto,
 frico, occido, careo, lacerō, &c.* Sed planè in-
 eptus videar, si ea omnia persequi velim, quæ
 justum requirerent volumen. Hinc satis li-
 quet, Helvetiorum linguam ac Rheni verè
 Gallicam esse: nisi quantum Germani quæ-
 dam miscuerunt, maximè infra Argentinam.
 Spiræ enim, Vormatiæ, Moguntiæ, ac in cir-
 cumjacentibus ea Rheni parte populis mi-
 xtus est sermo ex Germanica ac Celtica lin-
 guis. Neque enim purè Germanicè, neque
 purè Celticè loquuntur. Helvetij autem,
 Rauraci, Sequani Rheno proximi, Brisgo-
 enses ac Elsatice, magna ex parte merè Celticè
 loquuntur.

DE LINGVIS

*A Celtis
viri Gala-
tae, qui usi
lingua Tre-
virorum.*

*Celtarum
& Belga-
rum non
nihil disse-
rentes lin-
guae.*

Non mirum, igitur quod scriptum reli-
querit divus Hieronymus, Galatas, ad quos
scripsit divus Paulus, quiq; à Celtis descen-
derunt, ut auctor est Livius lib 8. Decados &
eadem locutos suo tempore lingua, qua Tre-
viri utebantur. Quis autem nescit Treviro-
rum linguâ antiquam esse, nec multò à Ger-
manorum lingua diversam? Etsi concedi o-
porteret, quod Strabo ait libro 8. Germaniæ
vocabulum Romanorum esse, quam aliam
causam fuisse credimus Romanis, quod eos
Germanos appellârint, quàm quod vel lin-
gua & moribus magnam cum Gallis habe-
rent communionem? Vel, quod quidam non
absurdè argumentantur, ab ipsa inter ipsos
appellatione? Fratres enim sese etiamnum
hac tempestate in rebus seriis ac bellis vo-
cant. Id Romani sive per se de Germanis re-
sciverint: sive à Gallis didicerint, parum con-
stat: neq; hujus est negotii. Nos enim hîc de
Gallorum linguis tractamus, inter quas, ut
Cæsar ait, differentia aliqua fuit, ut etiamnum
hodie est. Celtæ enim perpetuò habent s,
ubi Belgæ t, vt, wasser/watter: groß/große
dæ/dat. De Aquitanorum lingua, ut Celti-
cæ & Belgicæ vel conveniat vel discrepet,
nihil nobis constat Existimamus autem, eam
totam sublatam, cum multæ nationes adhuc
Celticam habeant, multæ Belgicam. Celti-
cam,

cam, ut diximus, Helvetii, & proximi sub eis ad Rhenum populi: Belgicam ipsi Belge, qua Rhenum contingunt & Oceanum Germanicum. Quicquid sub Agrippina Colonia Clivenses, Geldrenses, Brabantii, Flandri, Iuliacenses, Holandri, Selandi: & in Germania Vuestphali & Saxones aliqua parte. Nihil tamen impedit, quin communi appellatione eadem ac una nominetur: quanquam non usque quaque eadem, sed paululum variata: id quod in Græca lingua quoque accidit.

Porro id non est parvum argumentum, *Helvetiorum lin-
guæ verè
Gallicæ.* Helvetiorum linguam verè esse Gallicam, quod Latini auctores multa Gallicæ linguæ vocabula recensent, quæ etiamnum in Helvetiorum sunt lingua: quanquam à Romanis scriptoribus partim malè scripta, partim malè percepta: utpote quæ, quod barbara non magnopere curarent, obiter duntaxat in operibus recenserent. Quæ tamen ipsa nobis argumento sunt, Gallicam linguam in aliqua apud eos fuisse existimatione. Itaque Cæsar Gallorum propria, & maximè Helvetiorum nomina mirè torsit, omisis sæpè ac mutatis literis aliquot, ut Latinæ declinationi apta fierent, de quib. paulò post dicturi sumus. Idem Plinius fecit, qui Gallus fuit, ex ipsa adeò Gallia Cisalpina, ut Romani lo-

DE LINGVIS

quantur, natus; quem nostram scisse linguam non est dubium, ac eam magni fecisse: quippe quā in tam nobile De natura opus toties inferere voluerit. Ea tamen verba temporum injuriā adhuc magis depravata apud eum leguntur, nemine de ea lingua ab mille annis curante. Ita lib. 18. cap. 18. aratra rotulis instructa Gallicum inventum *Pflügrat* re-
 cte nominavit: ubi tamen codices *Plummas* rat, alii *Planarat* habent: quidam in planetas, ut se prorsus ineptos ostenderent, mutarunt. Apud eundem lib. 3. cap. 16. *Bodincum* Padum Gallica lingua à Liguribus dictum ait, quod significet fundo carentem: & *Bodincomagum* oppidum eodem tractatu esse: Helvetiorum lingua vocat *Bodenmangel*. Padum item à picea arbore, quam Galli ita vocent, nominatum, (quod & *M. Porcius Cato* testatur.) *Pâch* vult dicere, quod adhuc manet in nostra lingua. Ita apud Suetonium in Galba, præpinguis Gallicè *Galb* intelligitur, sed *vitulus* potius. Nam ita præpinguem ac obesum hominem per jocos vitulum vocamus. Et *Beco* rostrum apud eundem in *Vitellio* adhuc habent Belgæ nostra ætate in sua lingua: & Helvetii verbum inde *Becken*, vel *Sicken*/ id est, *rostro ferire*. Multa his similia enumerat *D. Ægidius Tschudus*, V. C. apud Helvetios, in libro de Rhætiæ antiquitate

tate & tractu Alpinarum gentium. Porro Francorum hodierna lingua ex duabus linguis est: ex prisca Celtica & Romana: in qua Romana tamen, quod ad themata attinet, dominatur.

Non est dubium (inquit idem Glareanus) *Galli usq̃*
omnia nomina Gallica, quæ Cæsar in xter- *literis*
minat, apud Helyetios in χ literam Græ- *Græcis.*
eam scripta fuisse. Utebantur enim literis Græcis; quibus linguam suam Gallicam: non autem Græcam scribebant. Itaque cū lingua Latina nullum nomen in ch habeat, & omnino Cæsari ea nomina in formam Latinam reducenda erant, aliquando deflexit ad x literam proximam figura ad χ, ut tertiæ declinationi apta fierent: aliquando ad c, vel g, ut in secundam declinationem venirent. Itaque ex Η'ρεντριχ fecit *Orgentorix*: ex *Castrich*, *Castigus*. Rursus ex Φεργῶβρες fecit Cæsar *Vergobretum*: ex Αἰμριξ, *Ambiorix*: ex Καλῆμαντελ, *Catamanteles*: ex Θάμριχ, *Dumnorix*: ex Λυίτσιχ, *Litavicum*: denique ex Germanico Ερνστ / *Ernestum*: quod nomen postea corruptum est in *Arionistum*, ac rursus dein in *Ariovistum* (*Aventinus* interpretatur *Ariovistum*, *Herenvest*: *Arionistum* verò *Ernst*: *Arionardum*, *Erhard*: *Arionoldum* *Arnol* vel *Ernhold*, &c.

DE LINGVIS

*Gallica cor-
ruptissima
nomina a-
pud Plini-
um.*

Et rursus alibi, Plinius ingens antiquitas amator, mirè Gallicam linguam suspexit: se videtur: nempe qua olim major Occidentis pars locuta est: præterea tota Gallia Cisalpina; in qua ipse natus erat. Sed Dii boni, quàm corruptè apud eum leguntur nomina: ut aut Delio natatore, aut Oedipo aliquo conjectore sæpe opus fuerit, qui ea expiscari volet.

*Belgæ ori-
gi a Germa-
nis.*

*Itemque
Treviri.*

Illud paucissimis eruditis notum, inquit, Ioh. Aventinus, quod referunt ipsi Gallia apud Iulium Cæsarem, Belgas esse ortos à Germanis, & Rhenum antiquitus tractos propter loci fertilitatem ibi consedisse, Gallosque, qui ea loca incolerent, expulisse. Scribit Cor. Tacitus, Treviros circà adfectionem (*affectationem*) Germanicæ originis, ultrò ambiciosos esse, tanquam per hanc gloriam sanguinis à similitudine & inertia Gallorum separentur. Fama quoque constantissima & vulgatissima est, Treviros primos esse Germanos, nimirum in Gallia Belgica, conditos paulò post diluvium, quo totum genus mortalium periit. Nostro ævo Belgæ ferè omnes, non solùm Treviri, bona pars Celta- rum, institutis, linguâ, moribus Germani sunt, Germanis parent, Germani vocantur: Quatuor potentissimi Electores Germani principes in Belgica & Celta habitant.

Impe-

Imperator Germaniæ inungitur & coronatur apud Belgas. Si Galli sunt, nesciunt. Si Gallos dixeris, indignantur. Maxima pars imperii Germanici intra Gallias est. Franci, Burgundiones, Nordmanni, qui cæteras Galliæ partes obtinent, oriundi ex Germanis sunt. Ex Germania profecti, expulerunt Galliis Romanos.

Rursus, Celtas & Gallos Veterib. eosdem esse Germanis, & veterem Gallicam linguam Germanicam, ex ejusdem Io. Aventini Annalib. Bojorum, manifestè patet: cujus hæc sunt verba: Prisci Annalium scriptores, sicut Ephorus & Strabo, graves in primis auctores tradunt, Omneis populos subiectos Aquiloni Scythas: occiduo verò Soli, tum Gallos Galatæve, tum Celtas aut Celto-sythas in communi cognominaverunt. Quamobrem in Annalibus ferè, apud eos præcipuè scriptores, qui ante Romanos Imperatores vixerunt, Germani haud aliter, quàm Celtæ & Galli Galatæve appellantur. Aristoteles lib. 2. Meteorologicôn, Celtis Istrû, qui Germanorum est, attribuit. Diodorus Siculus in libro 6. regionem inter Rhenum, Danubium, Scythiæ conterminam, ubi & Hercynium jugum est, Galatiam magnam, uti Ptolomæus magnam Germaniam nuncupat. Teutonas, Cimbros, Bojos, haud

*De Gallis
& Celtis
judicium
Aventini.*

DE LINGVIS

dubiè Germaniæ gentes, Salustius, T. Livius, Cor. Tacitus, Festus, Gallos: Appianus Alexandrinus Celtas nominat. Sextus quoque Ruffus, vir consularis, qui ad Valentinianum Imp. scripsit, non aliter, quàm Gallos, Germanos vocare solet. Gallos quoque, qui Romam incenderunt, Delphicum templum spoliârūt, in Asiam profecti sunt, Teutonas Germanosque fuisse, auctores habeo Diodorum Siculum, Appianum Alexandrinum, divum Hieronymum, Gotofridum Viterbiensem: quemadmodum & vernaculis apud nos Annalibus proditur, & carminibus antiquis celebramus. Compertū ego habeo Gallicam linguam eam vocari, quæ modo est Teutonum. Cato, Plinius, Sextus Ruffus, Festus Pompejus, Diodorus Siculus *Padum, Pondinicum, Bulgam, Bergomum, Cimbrum, Emporedum, Rhedam, Pyrenen, Cervisiam*, docent Gallica esse vocabula: & valere, *piceam, fundum, saccum seorteum, montanam urbem, latronem (vel pugnacem) equorum dominatorem, currum sive rotam, combustum potum ex hordeo*. His omnibus vocabulis Teutones adhuc utuntur, ipsisque valent quemadmodum ab illis refertur scriptoribus. Adde, quòd omnia nomina propria populorum, regum, ducum, quos auctores rerum Gallos: ceint, Germanica Teutonicaque sunt, & adhuc

adhuc usurpantur : sicuti, *Sigovesus*, *Bello-*
vesus, *Lutharius*, *Viridomarus*, *Britomarus*,
Brennus, *Thessalonus*, *Tectosaces*, *Trocini*, de
 quibus abunde suprà initiò explanavimus.

Libet docere, quòd perquàm paucis esse ^{judicium}
 cognitum animadverto, Ioannem Stabium ^{Stabii &}
 Conradum Celtem, vates undecunque do- ^{Celtis.}
 ctissimos, quos ob eruditionem Imp. Max-
 milianus Cæsar Augustus in aulam ultrò ac-
 civit, in ea esse opinione, quam referam:
 Quemadmodum Belgæ, pars Celtarum, ad-
 huc Germanicè loquuntur, ita cæteros Gal-
 los non aliâ linguâ quàm Teutonum & Ale-
 manorū, uti vocant, esse usos. Hujus rei hæc
 maxima habent documenta, quòd Strabo
 Germanos, quasi legitimos fratres cognatos
 que Gallorū legibus, moribus, linguâ inter-
 pretetur. Quòd etiam Julius Cæsar narret, se
 per interpretem colloqui Gallis solitum:
 Ariovistum verò, regem Germaniæ, usum
 absque interprete esse Gallicâ linguâ.

Nostrates insuper Historici in treis dividūt ^{Gallia tres}
 partes Galliam, Romanam, Teutonam, & ^{partes.}
 Gallogræcam. Narbonensis veriùs Italia est,
 ait Plinius. Incolæ se Italos etiam nunc esse
 contendunt.

Celtæ Aquitani ob longinquam servitu-
 tem, qua à Romanis oppressi fuerunt, in Ro-
 manos ritus transformati, ampliùs propriæ

DE LINGVIS

linguæ memoriam non servant : Romanè , corruptissimo tamen sono loquuntur. Teutones , Belgæ & Germani sunt CisRhenani. Gallogræcia Illyricum, Pannonas, Noricum complectitur , quòd proxima fuerit Græciæ. Nec me fugit , quosdâ aliter sentire de Gallogræcis : sed ego domestica sequor testimonia. Denique philosophi Gallorum Bardi Druidesque pulsi à Tiberio & Claudio, Imperatoribus Romanis, ex Galliis in Germaniam magnam trans Rhenum, tanquam cognatam & ejusdem sermonis gentem, transmigrârunt. Cæterùm Gallos atque Galatas à candore corporis (*qui in Germanis candidior etiam, quàm in Gallis spectatur*) dictos esse, quidam literis mandârunt : inter quos est & S. Hieronymus in commentariis in Epistolam Pauli ad Galatas. Sux sententiæ auctores citat Lactantium, Sibyllam, M. Varronem. Idem patrium Galatarum sermonem eum esse affirmat , qui sit Trevirum ; quos esse Germanos palàm & manifestum est. Appianus verò Alexandrinus narrat, Germaniæ & finitimis regionibus imperitasse quondam tres fratres , Celtem , Galalum sive Galatam, Illyrium ; qui Celtas, Gallos, Illyrios condiderunt , &c. Illud prætereire non debeo , Gallos plerosq; ortos esse à Germanis. Ita ipsi Galli apud Cæsarem re-
ferunt:

*Galatarum
in Asia
sermo.*

ferunt; & Marcellinus ait, Gallos extractis
 bus transRhenanis oriundos esse: indigenas
 quidem partem inhabitasse. Hoc satis quo-
 que constat, quemadmodum post natum
 Christū longo tempore Germaniæ conjun-
 cta Gallia fuit, ex Germaniaque ortis regi-
 bus paruit: ita ante Christum natum Ger-
 manis obedisse principibus: unumque reg-
 num, unum imperium cum Germania fuisse,
 auctores sunt Nam & Romani, uti scribit
 Tacitus & Cæsar Galliam intrarunt vocati
 à Gallis contra Germanos. Pars Celtarum,
 Belgæ verò omnes, Burgundiones, Nordo-
 manni, Franci ex Germania migrarunt, in
 Gallia sedes collocarunt, quas adhuc tenent
 Germanicisque cognominantur vocabu-
 lis.

Beatus Rhenanus, vir historiarum & totū *judicium*
 tius antiquitatis cognitione excellens, in an- *B. Rhenani.*
 notationibus, quibus Taciti libellum de
 Germania castigat, cum Gallis & Germanis
 communia quædam quod ad corporis ani-
 mi que naturam, retulisset: Mox, Ergo quis
 (inquit) negabit, Celtas illos vetustissimos
 Germanis similes, & verè Germanos fuisse?
 ut planè dubium sit, num sicut Belgicas re-
 giones, id quod Cæsar tradit, ita etiam Cel-
 tarum terras olim suis Germani sive Teuto-
 nes coloniis repleverint. Nam propria re-

DE LINGVIS

gulorum nomina, apud Livium *Lutarius*, *Dorolacus*, *Combolomarus*: apud Cæsarem *Litavicus*, & *Ambaſtorum* vox pro clientibus, Germanicam etymologiam habent. De Belgarum nominibus minùs mirandum.

*De lingua
Gallica re-
centiore.*

Latinæ linguæ propagines, sed tempore, & vulgi imperitiâ valdè corruptæ, sunt tres hodie vulgares linguæ, *Italica*, *Hispanica* & *Gallica*: prima minùs, secunda magis, tertia maximè corrupta, hoc est, terminationibus & literis syllabisque mutata & distorta: & insuper vocabulis mixta alienis, ab eo nimis tempore, quo Gothi non modò regna & regiones vastare, sed etiam linguas imperio suo pervertere cœperunt. Gallica igitur plurima habet Latina: quædam Gothica si-
ve Germanica (nam et Franci, qui cæteris imperant, à Francis Germanis descendunt,) quædâ de sua & vetere Gallica lingua: ut mihi quidem videtur. Dialectis variat non parum. Est enim alia tersior, in parte, quæ privatim Francia dicitur: aliæ crassiores, ut Provincialis, Lotharingica, Burgundica, &c. crassissima Sabaudica & circa Alpes Italicæ con-
fines.

Orato

*Oratio Dominica in Gallicâ linguâ
communi & tersiore.*

Nostre pere, qui es des cieulx. ton nom soit
sanctifié. ton regne viene, ta volonté soit fai-
te ainsi en la terre comme au ciel. nostre
pain quotidien donne nous aujourd'hui. &
pardonne nous nos offenses, ainsi que nous
pardonnons à ceulx, qui nous ont offensé.
& ne nous induy point en tentation : mais
nous delivre du maling. Car a toy est le re-
gne, la puissance, la gloire, aux siècles de siècles.
Amen. *Ainsi soit il.*

Hactenus in Gallicâ linguâ, ut & cæteris
plærisq; omnibus barbaris, metra tantum ho-
mœoteleuta (rythmos vulgò vocant) nullâ
prosodiæ habitâ ratione condebantur: nunc
verò hujus etiam ratio à quibusdam habe-
tur. Vidimus enim nuper Nicolai de Nisot
Cenomani Phaleucium carmen Gallicum,
quo Petri Bellonii Avium historiam Gallicè
æditam commendat, hujusmodi:

Aujourd'hui je me vanteray de chanter
Un vers digne de toy, de chanter un vers
Non encore receu. je veux raconter
De toy, Pierre Belon, cet heur, ce grâd heur,
Qu'en ton docte labeur le docte Francois,
Qu'en ton docte labeur le simple Francois
Reçoit continuellement relisant
Ta seconde leçon, &c.

DE LINGVIS

Galli mitescere cœperunt posteaquã provinciales facti sunt : quia Romani præsidis externorum militum Gallias ex majori parte tutabantur, operam dantes, ut ipsi provinciales quieti & ocio per voluptates assuescerent: quod tam sedulò factum est in Galliis, ut non modò Romanorum mores induerint, sed etiam linguam acceperint sua fastiditã, ac nomen unde Lotharingi (& Sabandi quòq;) omnes hodieq; se Romanos, suamque linguam Romanam, velut à Romanis acceptam, appellant, Beatus Rhenanus.

Cornel. Tacitus in libro de moribus Germanorum Gallicam linguam à Germanica separat, cùm scribit, Gothinos Gallicam linguam coarguere non esse Germanos : nisi Gallicam linguam cum Glareano pro Helvetica accipias. Berofus quòque Thuyscones & Celtas, id est, Germanos & Gallos distinguit.

GAZARORVM gentes, quæ hodie Abgazi & Abgazelli à Græcis vocantur, nec non Mengrelli & Circassi, habitant versus mare Hyrcanum. Apud has gentes Tartari Savolenses tela & alia comparant necessaria. Et hi omnes ex Sclavorum gente originem sumpsere : linguaq; utuntur Sclavonica, ac Christi fidem secundùm ritum Græcum sequuntur, Bilibaldus Pirckheimerus.

¶ GEORGIANI, vel, ut à Tureis vocantur, juriani, qui non longè ab eo loco habitant, ubi Georgos collocant Geographi, juxta Albanos, lingua Græca utuntur in sacris: vulgaris eorum lingua Tartaricæ & Armenicæ media est.

¶ GEPIDIS in usu est sermo Illyricus. Vide infra in Hungaris.

¶ DE GERMANORVM lingua, quam aliqui eandem esse veteri Gallicæ suspicantur, jam suprâ scripsi, præsertim quod ad vetera nomina propria: item in Anglica non nihil. Germanorum quidem nomen antiquius esse, quàm Alemanorū cùm aliàs constat, tum ex Fl. Vopisci Proculo.

Lingua Germanica quibusdam eadem quæ Gallica vetus.

De Germanica & Helvetica lingua, cui vacat, is libri de alpinis regionibus D. Ægidii Tschudi adeat capita 36. 37. 38. Ioachimus Vadianus de linguæ Germanicæ vetustate in hæc verba scribit: Eos Germaniæ populos, qui ad Oceanum proximè, seu in ipsis insulis maris coluère, *Vuigennones* dictos: qui in Rhenum & Danubium ab Oceano remoti, *Isteuones*: rursus qui mediterranei essent *Hermiones*, quasi *Hervvones*, appellatos esse auctor est Plinius; apud quem corruptam lectionem summâ diligentiam Rhennus restituit. Enimvero Plinio tot annis in Germania militanti, nota fuisse id genus Germanica nomina, vel hoc unum magno argu-

DE LINGVIS

mento est, quod libro 10. de anseribus, quos Germania gignit, locutus: Candidi, inquit ibi, sed minores *ganze* vocantur. Quæ vox adhuc durat: & anseres nostri vulgò *ganzen* dicunt. Sed proclive nimirum est, tot sæculorum intervallo notatas voces à scribis indoctis & linguarum ignaris corrumpi & depravari. Quos igitur Germana lingua *Wigewoner* / *Wistewoner* / *Herdwoner* illa ætate vocavit: Plinius haud dubiè mollius, & ad Romanæ linguæ figuram deflexis vocabulis *Vnigeuones*, *Vuitstenones*, seu *Isteuones*, & *Herdeuones* dixerit. Neq; caret etymo *Hermundurorum* (Hermundurorum) vocabulum: ut alia multa vetera: quorum adhuc frequens est usus, Hæc ille.

Gothis.

Græc.

*Tauri a
Chersonne-
sus.*

Fuerunt Gothi, qui Germani sunt: quod S. Hieronymus ad Suniam & Fretelam testatur. Quis hoc crederet, inquit, ut barbara Germanarum lingua Hebraicam quæreretur veritatem, & dormitantibus, imò contendentibus Græcis, Germania Spiritus sancti eloquia scrutaretur? Ducum quoque, qui in Gothicâ historiâ apud scriptores memorantur, nomina, lingua Germana agnoscit. Et hodie in Taurica Chersonneso multa millia hominum foris Græcâ aut Tartaricâ linguâ, domi Germanâ utuntur. Gothi, aliis quot sæculis ante inductam Romæ monarchiam,

etiam, Mæotidis & Euxini maris litora circumfuderunt, longè in continentem Europæ & Asiæ progressi, armis omnia possederunt, &c. Iacobus Zieglerus.

Ister Fl. cum Maròs olim diceretur, quod Græcis est *Ἰστρος*, (fortè *Ἰστρος*), cum Scythæ aliquando trajicientes damnum accipissent, *Danubium* appellârunt, tanquam *ma Danubius*. *li authorem*, Eustathius in Dionysium Afrum. Quin quidem vel Thûn Germanis est *facere*, ubi verò *malum*. Scio recentiores quosdam *Danubium* quasi *Abnobium* ab originis suæ loco dictum conjicere.

Saxones columnam ligneam sub dio col. *Hermæ* locatam colebant, quam Irminsul/vel Irmenseul dicebât. Fuit enim vel *hermæ*, id est Mercurii statua: vel commune profugium & omnium asylum, Gyraldus. Herculis quidem columnas etiam in Germania celebratas Tacitus refert.

Audio veteres Romanos *Lunum* quòque *Lunus*. Deum coluisse, & appellâsse *Hermon*/id est, *dominum Lunum*, quod fortè parum animadvertentes aliqui ad *Hermam*, id est, Mercurium, transtulerunt. *Lunæ* quidem nomen Germanis masculino tantùm genere proferatur, *der mon*. *Lunum* autem tanquam marem & appellarunt & religiosè coluerunt. (De Luno Deo mare plura cognosces apud Gy-

DE LINGVIS

raldum Syntagmate 12. de Diis.) Hinc & *Hermunduris* fortè populis Germaniæ nomen. Deorum, inquit Tacitus, maximè Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quòq; hostiis litare fas habent. Herculem ac Martem concessis animalibus placant. Pars Suevorum & Isidi sacrificat. Vnde causa & origo peregrino sacro parum comperit: nisi quòd signum ipsum in modum Liburnæ figuratum, docet advectam religionem, &c. Quærendum, an Isis etiam Luna sit, & illa species liburnæ, non tam navis, quàm aliqua Lunæ crescentis figura.

Hertus.

Erat & *Hertus* Germanorum Deus, apud Tacitum, (non *Nertus*, ut codices vulgati habent,) id est, *Terra* vel *Tellus*, genere masculinæ hereditatis: etsi Tacitus Deam feminino genere facit. Aventinus terrâ à nutriendo *Nertus* dictam putat.

Voda.

Legimus, Langobardos proprio & peculiari cognomine Mercurium vocasse *Voda*, ut est apud P. Diaconum, Gyraldus. Videtur autem *Voda* scriptum pro *goda*, id est, Deo. sæpe enim reperio *Vu* pro *g*. poni, & contrâ: ut cùm *Vidus* vel *Guidus* *Guidove* scribitur. *Guarinus* aut *Varinus*: *Vuarda* vel *Guarda*: *Guelphus* vel *Vuelphus*: *Gallus* vel *Vuallus*, vulgò *Vualch*, &c.

Tanfana
& similia.

Tanfana Germanorum Dea fuit, uti scribit Gyrals

Cyraldus, nescio unde dicta. Ab iisdem *Velleda* & *Aurinia* colebantur. *Velleda* sub Vitellio fuit virgo fatidica: nescio unde facto nomine: nisi ita derivare mihi liceat, sicut *Aventino*, ut sit *Velleda*, quasi *Vilheida*, vel *Vuuldheida*, *Veldheida* vel *Vualdheida*. *Heid* enim vel *hard* Germanicis est, ut *Aventinus* interpretatur, quæ fovet, nutrit, colit, alit: multa inde derivata, ut *Adaleda*, *Adelheit*/*Hedouica*, *Heiduic*. *Heid* quidem nobis etiam rus & agrum significat, unde alimur: ut inde *Heiden* dicantur Gentiles, quasi rurales & agrestes, id est, externi & alieni à republicâ nostræ religionis: qua ratione & *Pagani* dicuntur. Sit igitur *Velleda*, vel quæ multum agri & ditionis possidet: vel quæ rure & agris gaudet, &c: vel in fovendi nutriendive officio assidua & diligens. Formantur & substantiva nomina multa in *eit* vel *heit*: ut *Oberheit*/*gütigheit*/*weißheit*. Et sic fortè *Adelheit* dicta fuerit quasi ipsa nobilitas: *weißheit*/ipsa sapientia: & inde de flexu ad formam Latinam nomen, *Vesseda*. Facile autem fuit illi in *ll* mutare. Sed hæc meræ sunt conjecturæ: non tamen ad inveniendas plerorumque propriorum nominum veras significationes prorsus inutiles. Memini *Velleda* lib. 20. *Annalium* Tacitus his verbis: *Velleda* virgo nationis *Bructeræ* latè imperitabat.

DE LINGVIS

vetere apud Germanos more: quo pleraq;
fœminarum fatidicas, & augescēte supersti-
tione arbitrantur Deas. Ad hanc non faciliè
quisquam admittebatur. Habitabat enim in
æditâ turre: & delectus è propinquis consul-
ta responsaq; ut internuncius numinis por-
tabat.

Aurinia.

Porro *Aurinia* mulier, quæ qualisve fue-
rit, nemo dum prodidit. Ego *alrunam*, id est
magam vel sagam quandam fuisse conjicio.
Nam & nomen convenit, & certum est alru-
nis mulieribus magnam olim auctoritatem
fuisse: de quarum magiâ & divinationibus ex
sanguine humano, vel extis inspectis captivo-
rum, quos ipsæ gladiis occidissent, horrenda
quædam scribit libro 1. Annalium Bojorum
Io. Aventinus, *alrunas* nominans. Etymolo-
giâ nescio: nisi *bellerunas*, id est, secretò cum
inferis & dæmonibus colloquentes interpre-
tari liceat. Runen enim *insusurrare*, vel secre-
tò & in aurem colloqui Germanis sonat. Vel
orunas aurunâsve, id est, *aurisusurras*: quòd
fortè murmurantes & susurrantes, nec altio-
ri voce, quàm susurri, in aures fiunt, & ceteris
obscura omnibus, præterquam illi, cui in-
susurratur, sacra & magica verba sua profer-
rent, & quasi cum dæmonibus susurrarent,
eorumq; vicissim colloquia ipsæ solæ accipe-
rent intelligerentq;. Vel *aldrunas*, id est, ve-
tulas

tulas murmurantes. Nam canis capillis eas fuisse Aventinus refert. Quid si Druidæ etiam quasi d'runenden, id est, die runenden dicti fuissent? Similiter enim illi magi, & demonibus familiares erant. *Alrunæ* cujusdam magæ, quæ Clodomiro, primo Francorum in Germania regi vel primi eorum regis Antenor patri, ante Christi nativitatem annis 433. vaticinata sit, meminit Sebastianus Munsterus libro 2. Cosmographiæ suæ. Hinc & *mandragoram* hodie *alrunam* vocant, nimirum quod à magis illis ad suam magiam adhiberetur. Nam quod ritibus magicis cani alligata erui debeat, adhuc hodie quædam fabulantur: qualia de radice *baaras* Iosephus.

Coluerunt & Teutanem Germani, cui humano sanguine sacrificabant. Tentens. Quanquam Iulius Cæsar aliter, lib. 6. Belli Gallici, Neque Druides, inquit, habent Germani, qui rebus divinis præsent: neque sacrificiis student. Deorum numero eos solum ducunt, quos cernunt, & quorum aperte opibus juvantur. Solem, Vulcanum, & Lunam: reliquos ne fama quidem acceperunt.

Sueviam continuum montium (Hercynij nemoris) jugum dirimit: ultra quod plurimæ gentes agunt: ex quibus latissime patet Lygiorum nomen. Ex iis etiam *Naharvolis* sunt. (*Lygii Sneyorum populi*, inquit *Altha-*
E

DE LINGVIS

merius, juxta Marcomannos, & Pannonos con-
derunt, hodie Hungaris adnumerantur. Et mox:
Naharvalorum & finitimorum sedes Pomer-
ni aut Hungarorum quidam tenere videntur.)

*Alcis, Pa-
stor, &
Pollux.*

Apud Naharvalos antiquæ religionis lucus
ostenditur: præfidet sacerdos muliebri orna-
tu, sed Deos interpretatione Romani Casto-
rem Pollucemq; memorant. Ejus numinis
nomen Alcis, nulla simulacra, nullum pere-
grinæ superstitionis vestigium: ut fratres ta-
men, ut juvenes venerantur, Cor. Tacit. Al-
thamerus Alcim Deam suspicatur etymo Græ-
co dictam ab *alce*, quod Græcis vim & auxi-
lium significat: cum Germanos multis eti-
am aliis Græcanicis vocabulis uti constet, ex
quibus multa adnumerat. Ego verò nunquā
ab externā linguā originem repetiverim ver-
borum, ubi in vernacula reperiri potest. Ita-
que Alcim non Deam, sed Deos ut Tacit. scri-
bit ab illis vocatos conjecerim, suā linguā,
id est, Suevicā *Batgen*, id est, sanctos. Nam
& aspiratio sæpe à Latinis negligitur: & e &
g consonantes affinitatem habent.

Plura de Diis Germanorum in Scholiis
Andrææ Althameri in Tacitum leges: & su-
prā in Anglicæ linguæ mentione verba Be-
dæ de Dea *Eostre*.

*Germani
quadrupli-
ces juxta
Aventinū.*

Germanorum, inquit Io. Aventinus lib. i.
Annalium Bojorum, genera sunt quatuor
Teutones:

Teutones, Venedi, Cimbri, Vgri. (*Nos ejus verba de Venedis in Illyrica, de Vgris in Hungarica lingua mentione referemus: hic de Teutonibus et Cymbris tantum.*) Hi omnes linguâ, institutis, religione, moribus differunt. Pictos, Hannonios, Luthareos (*id est, Lotharingos*) Burgundiones, Allobroges, Sabaudienles inter Germanosne numeraverim, ambigo: medii sunt inter Celrarum Germanorumque imperia: Germanis parê Imperatoribus: primi semper in discordia, cujus utriusque cura.

Teutones à Celtis Alemanni: à Venedis *Teutones.* Nomades ac Nemetes à jaculando nominantur: ab Vgris Scythulæ sive Scythæ, hoc est, casei ac lactis voraces; quos Græci *tyrophagos* & *galactophagos* nuncupant. Alii in superiores inferioresque dividunt. Cum reliquis omnibus mixtim habitant, ut ambiguum sit, quibusnam adscribas: maximam partem Germaniæ, Galliarum non parvam, Rhetias, Vinelicum non solum tenent, sed etiam implent. Eorum partes sunt Nervii, Flandri, Aduatici, Holandi, Caninesates, Brabantini, Menapii, Geldrenses, Bathavi, Selandi, Frisii, Saxones, (à quibus originem ducunt, Picti, Angli, qui Britanniam incolunt,) Pomerii, Mechaloburgii, Brandeburgenses, Teutones olim propriè dicti. Borusci, Gotones, & Gutones: Levonii sive Hillea

DE LINGVIS

niones sacratissimum Teutonum parent equitibus.

Ducatum hæc nomina sunt, Tungri, Agrippinenses, Eburones, Ducatus Limburgensis, Iuliacensis, Clivensis, Sicambri, Bestu-
 uali. Præfectura prætoriana Rheni in com-
 plures dissecta principes: Treviri, Vestria,
 Mediomatrices, Mogōtini, Vangiones, Bors-
 betomagus, Nemetū Augusta Spira, Augu-
 sta Romandorū Luciloburgiū, Basilea Augu-
 sta Rauracorū, Tribochi, Elisatii, Argentora-
 tum, Strassoburgiū, Argentuaria, Colmaria,
 Suitones, quos Oedognotes, id est, confœde-
 ratos, vocamus, Sibenburgenses, Gepidæ in
 veteri Dacia, Silesii, Lusacii. Hi tamen, ut ple-
 riq; alii, Venedis adscribi possunt: bilingues
 enim sunt. Lusaciorum terrā quondam Sue-
 vi Senones tenuerunt. Austriaci, Norici, Sti-
 rii, Chariones, Carni, utranque, Venedam &
 Teutonum linguā, norunt: ut & Tyrollii, Vin-
 delici, Boji, Rheti, Suevi, Engadini, Curii, Frā-
 ci, Catti, Helsi, Bochi, Turogi, Moësi. Venedi
 nostro sermone, suo sunt Sclavi: bilingues
 ferè sunt, in multarum gentium capita divisi.
 Cimbrorū partes sunt Dani, Scandia, Selandia,
 Scandiavia: ubi Nordovici & Nordman-
 ni, Suiones qui & Suefii, & Suedi, Fenni, Go-
 thi, ab his sinus Codanus nomen habet. Græ-
 ci Getas, Latini Dacos vocare solent. (*Getas
 & Gothis non distinguit, & Danos olim Dacos
 appelo*)

appellatos asserit paulò post in Sarmatiæ descrip-
 ptione. Et alibi: Gotti qui Dani, Daci & Getæ
 sunt, rege Berico egressi ad Danubium migrâ-
 runt in eas regiones, quas nostro ævo Vgri,
 Transdanubiani, Transsylvani, Septemcastren-
 ses, Valachi tenent. Regnatum ibi à Getis et Da-
 cis usq. ad Valentis Augusti annum 14. Hunni
 tamen eos sedibus avitis ejecerunt. Getæ à Ro-
 manis in Thracia collocati sunt, etc. Septemca-
 strenses audio hodieq. Germanicè loqui, cum vi-
 cinorum sermo circumquaq. Hungaricus sit.)
 Larvarum ibi ergastula exiliumq. : ipsi trol-
 los vocant. Lingua eorum cum Saxonibus
 communitatem habet. Nam ego ante tres an-
 nos cum hæc proderem, legi epistolam mis-
 sam à Christierno rege Cimbrorum, ad Vuil-
 helmum principem nostrum, Saxonum ferè
 sono perscriptam. Cimbro à tergo clau-
 dunt homines sylvestres, quos *Vuidentlap-
 pos*, hoc est, veros fatuos, adpellamus, nobilif-
 simarum pelliū commercio notissimos : con-
 spectus advenarum vitant. Fluminis ulte-
 riore ripâ merces positas, juxta venalia, tol-
 lunt, si placeat permutatio. Horum & Tacit-
 us mentionem facit. Quicquid intra Rhe-
 num & Tanaim amnem continetur auctores
 rerum Germaniam vocant: quæ terrarū Eu-
 ropæ maxima pluribus distinguitur nomini-
 bus. Nam & Scythia Getharumq. regio, quæ

DE LINGVIS

Scytha.

contingit Pontum, vocabatur: ultra Vistulam, Orientem versus, Sarmatia: citra verò & Galatia, & Gallia, & Celtica: eadem etiam nunc Alemannia, Francia, & Teutonica, Hæc Aventinus. Et rursus, A Scytha Tuysconis fratre Germani Scythæ appellati sunt: quem admodum Plinius quòq; in libro quarto Naturalis historiæ prodidit.

Tuysconum regnum vocat Berofus, quod à Rheno fl. per Sarmatas in Pontum finit. Et addit: Anno sexto Semiramidis apud Rheni Sarmatas regnavit filius Thuysconis Mannus. Tempore quinti Babyloniorum regis Babel, regnavit apud Celtas Satron, & apud Thuyscones Inghævon. Arii Babyloniorum regis sexti anno 29. apud Celtas regnavit Dryjus, peritiæ plenus. Aralii septimi regis Babyloniorum apud Thuyscones regnabat Herminon, vir ferox armis, & apud Celtas Bardus inventione carminum & Musicæ apud illos inclytus, Hæc Berofus.

NB.

Apparet autem, omnia hæc nomina propria ad Germanicum sermonem pertinere: in quo quoniam nihil ferè antiquum publicè extat, pulchrè faceret si quis cum alia ex Veteribus antiqua vocabula, tum imprimis propria locorum hominumque ex antiquis pariter & recentioribus scriptoribus colligeret, ac inter se compararet, & explica-

ret etymologias: nempe ex Tacito, Cæsare, Marcellino, Cassiodoro, Saxone Grammatico, Vuitichindo, Cranzio, Althamero, Rhenano, Aventino, Stumpfio nostro & aliis. Multa jam annotavit Mart. Lutherus in libello de nominibus propriis Germanicè ædico, dissimulato nomine suo. Oporteret autem nomina primùm ordine litterarum digerere, interpretationibus adjectis, & locis auctorum, quæ meminerunt, signatis, ut simul etiam indicis utilitas ex hoc opere in varios authores haberetur. Deinde alium ordinem simpliciter juxta terminationes enumerandis vocabulis institui, ita ut simul legerentur quæ unius terminationis sunt nempe in *andus*, in *manus*, in *rix*, vel *ricus*, in *baldus*, vel *boldus*, in *precht*, *mar*, *bart* &c. ut aliqua ex parte suprâ in vetere lingua Gallicâ ostendi: & hæc etiam in suo quæque ordine alphabeticâ serie disposita. Ex his enim ordinibus & de orthographia meliùs judicari posset, & significatio fortè quorundam faciliùs reperiri.

Frameæ, tanquam Germanici vocabuli, *Frameæ* Tacitus in libello de moribus Germanorum meminit. Rari inquit, gladiis aut majoribus lanceis utuntur: hastas, vel ipsorum vocabulo *frameas* gerunt angustæ & brevis ferro, sed ita acri & ad usum habili, ut eodem telo, pro

DE LINGVIS

ut ratio poscit, vel cominus vel eminus pugnent; & eques quidem scuto frameaq; contentus est: pedites & missilia spargunt. Ceterum quænam hujus teli forma fuerit, aut quomodo hodie nominetur, non satis constat. Conjiciunt aliqui stilum ferreum, qui in eandem vaginam peculiari loculo cum cultellis inferi solet; quem vulgò vocant, *cinpfriem*/à framea, cujus formam referat (magnitudine tantum differat) sic nominari. Solent autem inferiores Germani p antef ab initiis dictionum omittere. Nam pro *pfaffo* dicunt *passum*: sic *pframea* dictum fuerit *framea*, telum fortè cum capulo & ferro oblongo (brevis tamen si ad gladium conferas:) *dol*o nimirum (vel *dolcho* ut vulgò vocant) oblongus, non lato, sed angusto ferro:

Barrum.

Sunt Germanis, inquit, ibidem Tacitus hæc quoque carmina, quorum relatu, quem *Barrum* vocant, accendunt animos, futuræque pugnae fortunam ipso cantu augurantur: terrent enim trepidantve, prout sonuit, acies. Nec tam vocis ille, quam virtutis concentus videtur, affectatur præcipuè asperitas soni: & fractum murmur obiectis ad os scutis, quo plenior & gravior vox percussu intumescat. Marcellinus in descriptione pugnae, quam Iulianus Cæsar habuit cum Alemannis apud Argentoratū lib. 16. *barrum* & duplici

duplici nominavit: Cornuti inquit & Brachati usu præliorum diuturno firmati, eos jam gesta terrentes (fortè, *gesturientes*) barritum cière vel maximum: qui clamor ipso fervore certaminum identidem exoriens, paulatimque adolescens, ritu extollitur fluctuum cantibus (*fortè cantibus*) illisorum. Rhenanus monet, se in codice quodam legisse *barditum*: veluti sit à verbis, quæ Germani wort appellant, tractam vocabulum, nisi inquit debet esse *blarritum*. De cantu Germanorum prælium ineuntium Tacitus etiam libro 20. Vt virorum, inquit, cantu, sceminarum ululatu sonuit acies.

Adjatonus rex Sotianorum, qui populus est Celticus (Cæsar *Sontiates* vocat, & in Aquitania collocat) sexcentos circa se habuit electos, ut scribit Nicolaus Damascenus Peripateticus, quo Galatæ sermone patrio, Silodunos nominat: Græcè *ὑχωλιμαίης*, hoc est, devotos dixeris. Devovent enim illi se regib. & victuros se & morituros cū illis: quam ob causam dignitates ab eis accipiunt, & veste victuq; utuntur iisdem: & ad quemvis casum commoriuntur, sive morbo rex, sive in bello, sive aliter intereat: nec quonquam ex illis mortem regi communem obmetum subterfugisse aut detrectasse fame est, Athenæus libro 6. Hoc quidem C. Cæsar

*Solidunū
vel Solidū
rii.*

DE LINGVIS

lib. 3. de bello Gallico (unde Nicolaus sua
 fortè transtulit) *non solidunos* , sed *solidurios*
 vocat: quidam tribus syllabis *solidurios* legūt.
Soldum autem Germani stipendium appel-
 lant, & hominem stipendium merentē *Söld*
 ner. Potest & alia etymologia adferri: *Soll*
 verbum *debere* significat, unde & stipendii
 nomen fortè deductū, tanquam merces mi-
 liti debita: *düren*, idem quod Latinis *durare*:
 ut *solidurii* sint, qui debent *durare*, & casus
 omnes fortiter tolerare. Conveniret etiam
 Latina ratio, tanquam à solidè durando im-
 pposito nomine, nisi dictionem Gallicam seu
 Germanicam esse constaret. Adjatonius (ali-
 às Adcantuanus) qui sumum imperii Sontua-
 tum tenebat, cum sexcentis devotis (eruptio-
 nem facere conatus est.) Horum hæc est con-
 ditio, ut omnibus in vita commodis unà cum
 his fruantur, quorum se amicitie dediderint:
 si quid iis per vim accidit, ut eundem casum
 unà ferant, aut sibi mortem consciscant, neq;
 adhuc hominum memorià repertus est quis-
 quam, qui eo interfecto, cujus se amicitie de-
 vovisset, mori recusaret, Cæsar. Est apud Hel-
 vetios longè antiquissimum oppidum, quod
Solidurum vel *Solodorum* appellant, cui for-
 tasse ab hujusmodi soliduriis nomen olim in-
 ditum fuerit: neq; enim alia ejus nominis ra-
 tio certa est: & hodie Helvetiorum respub-
 lica

licæ inter se omnes devotæ & fœderibus fœ-
rè soliduriis conjunctæ sunt.

Druidarum etiam nomen Germanicum *Druidæ* videtur, potius quàm Græcum à quercu factum, quam Græci *dryn* appellant: etiam si *Druidas* Græcarum literarum fuisse peritos legamus, & Græcas literas in castris Helvetiorum olim inventas constet: & quercum, præcipuè ex ea viscum, in maximo honore à *Druidis* habitum: ut hodie etiam tum inter amuleta gestatur, tum inter remedia habetur. *Trun* nostri fidem appellant, & *trunt* hominem ἀξίον, id est, fide dignū: ut *druida* idem sit quod πῖς δὲ vel ἀξίον πῖς. Horum enim cōsiliis populus regebatur, his fidebat, & cū in sacris, tum in aliis reb. agendis aut intelligendis ab eorum ore pendeat.

Proximis sanè seculis, inquit, Beatus *Rhe-* *Truto vel*
nanus, *Trutonis* & *Trutomanni* nomen a *Trutomann*
pud majores nostros auditum est. Testimo- *nii.*
nio sunt veteres donationum & contractuum tabellæ. hincq; heroinarum Germanicarum vocabula *Adeltrudis* & *Gertrudis*. Gallicè vulgò *trucheman* vocant interpretem, sive à *Druidis*, quos ut sacerdotes in plerisque regionibus plures unâ linguâ calluisse verilimile est: sive quasi *tütschenman*, id est, Germanum virum, Germanicæ nimirum & Gallicæ suæ linguæ peritum. Sed de

DE LINGVIS

Druidis plura etiam suprà in Gallica lingua veteri scripsimus: & in Germanica in mentione Alrunarum. Berofus apud Celtas olim Dryjum regnasse perhibet, virum peritię plenum: à quo si quis Druidarum nomen deduxerit, esto.

Germanicus sermo, praesertim Saxonum, affinis Graeco.

Sermo Germanicus, praecipue Saxonum, literarum naturâ & potestate, diphthongorum vi & numero, syllabarum pronunciatione, declamatu, articulis, accentu, ratione loquendi, cæterisque hujusmodi dictionum proprietatibus, maximam habet communitatem, plurimum retinet commercii cum Græcorum lingua, rectiusque literis Græcis (*quàm Latinis*) scribitur. Infinita sunt vocabula, quæ nobis & Græcis idem valent. Io. Aventinus. *Deinde enumeratis multis ejusdem significationis in utraque lingua vocabulis: demum subjungit:* Qui diligentior fuerit & doctior, plura conquifiverit. Vir doctissimus, Io. Camerarius à Dalburgio, Vangionum pontifex, aliquot millia dictionum collegit, quæ utraque lingua, Græca & Teutonica, idem significant: Hæc ille. Andr. Althamerus etiam, & alii quidam, vocabula Germanis & Græcis communia quædam annotarunt: sed omnium copiosissimè Sigismundus Gelenius noster in Lexico suo symphono, in quo ex quatuor linguis, Latinâ,

Græcâ

Græcâ, Germanicâ, Illyricâ, partim omnium, partim trium, partim duarum vocabula inter se comparat, dextrè sanè & eruditè. Sunt qui Hebraicæ etiam originis plurima in lingua nostrâ observarunt.

Tuisco conditor Germanorum & Sarmatarum celebratur: quem Majores nostri uti nuncium ac interpretem Deorum venerati sunt. Vnde verbum *tuischen* nobis est interpretari. Tradunt quidam, Tuisconem literas quoq; invenisse. Roxolani adhuc propriis utuntur literis, non omnino dissimilibus Græcis: Venedi quoq; qui Dalmatiam Liburniamque incolunt: quæ gentes omnes genere Germani sunt, & ex Germania velut officinâ gentium prodierunt. Servatur Reginoburgii in templo divi Haimerani vetustissimum diploma à Carolo Magno datum, Latino quidem sermone, aliis tamen literarum figuris scriptum: Longobardas quidam, alii Geticas arbitrantur: perquam similes Græcis sunt. Monumenta & tumulos quosdam literis Græcis inscriptos in confinio Germaniæ Rhætiæque extare lego apud Tacitum.

Maxima in nostra lingua facta est mutatio, adeo ut ea, quæ olim fuerit, ægrè etiam peritus intelligat, inquit Aventinus. Neque id mirum cum propter bellorum injurias, &

DE LINGVIS

populorum migrationes : tum propter literarum & historiarum cultum neglectum. Nulla, inquit idem, in Germania gens est, præter Frisios, Nariscos (*populi sunt Bojoriarum; quorum regio vulgò Norca vel Nordge, id est, Aquilonaris terra, vocatur*) Francos : quæ vel vetera cognomina, vel veteres suas sedes obtineat : quod à perquam paucis animadverti, non vehementer mirari non possum. Idem in libro 1. Annalium Bojorum nomen propriorum vim explicans, non vulgariter linguam nostram illustrat, & orthographiæ rationem aperit cum aliâs, tum peculiariter circa principia literarum; quarum ordinem sequitur : unde ego nisi brevitati studerem, pleraque huc transcripsissem.

Apud eundem legitur, post Friderici 1. fata demum Germaniam suum sermonem literis Latinis depingere didicisse. Conjecerim autem prius vel Græcas vel Gothicas literas in usu Germanis fuisse.

*Carolus
M. natio-
num subdi-
tarum jura
diceris man-
da sit.*

Carolus Magnus ut Eginhartus ipse a-
lumnus & scriba tradit, omnium nationum,
quæ sub ejus ditione erant, jura, quæ scripta
non erant, describere ac literis mandari fe-
cit. Inchoavit & Grammaticam patrii sermo-
nis. Mensibus etiam juxta patriam linguam
nomina imposuit : quum ante id tempus æ-
pud Francos partim Latinis, partim barbaris no-

ris no-

ris nominibus appellarentur. Item ventos
 duodecim nominibus propriis insignivit:
 quum prius non amplius quam vix quatuor
 ventorum vocabula inveniri possent. Men- *Menses in-*
 sium quidem januarium appellavit Win- *signavit*
 therrmonet/Februarium Hornung/ Marti- *nominibus*
 um Lenzmonet/Aprilem Ostermonet/Ma- *vernaculis*
 jum Wunneimonet/Iunium Brachmonet/
 julium Heuwmonet/Augustum Nernmo-
 net/Septembrem Herbstmonet/Octobrem
 Wynnmonet/Decembrem Heiligmonet.
 Ventis verò hoc modo nomina imposuit, ut
 Subsolanum vocaret Ostrenwind/Eurum *Item quod*
 Ostfundren/Euro. austrum Sundostren/ *ventos.*
 Austro. africanum Sundwestren/Africum
 Westfundren/Zephyrum Westren/Corum
 Westnordren/Circium Nordwestren/Se-
 ptentrionem Nordren/Aquilonem Nord-
 ostren/Vulturum Ostnordren.

Vuasthaldus res Francorum, qui in Ger- *Vuasthal-*
 mania Franci vocantur, descripsit patrio ser- *us verna-*
 mone, literis usus, uti refert Hunibaldus, per *culè uescri-*
 quam similibus characteribus Græcis, nisi *psit res*
 quòd epсилон & ypsilon & gamma inversa *Francorum*
 videntur. Et Trittemius auctor est, julium
 Cæsarem in castris Helvetiorum repertos
 characteres Græcos prodidisse.

Caricam linguam brevissimam esse, ideoq;

DE LINGVIS

*Germanica
lingua mo-
nosyllabis
abundans.*

præ cæteris barbaram aliqui tradiderunt: quibus tamen non assentitur Strabo. Mihi quidem vocabulorum brevitās pronuntiationem exasperare videtur, cū sequentia intervalla & quasi hiatus relinquat; idque eo magis, si in consonantes terminentur: quod in sermone Germanico contingit utrunque. Nam & monosyllabis dictionibus abundat & iis in consonantes exeuntibus. Quare & prolatu asperior, & condendo carmini inepta est. Nam & cæsurae minùs fieri possunt, & pleraque syllabæ vel aliàs vel positione longæ fiunt. Metra & homœotelevta multiscribunt, ut plerique omnes (puto) populi, Latini, Græcis & Hebræis exceptis: carmina in quibus syllabarum quantitas observatur, nemo. Nos aliquando id conati sumus, sed parum feliciter, hisce versibus hexametris:

Es macht alleinig der glaub die gläubige
selig/
Vnd darzü fruchtbar zur lieb: vnd gütige
hertzen
Allwäg inn menschen schafft er: kein müsse
By jm ist/
Vnd kein nachlassen nienen: er würcket in
allen
Rechtg schaffen gmüten alle güts vñ übi-
ge freünd schafft.
Doch schrybt er nichts sijn selber zü: sunder
er eignet

Deus

Dem Herrē Gott vn̄siner gnad alle die eere/
Durch Jesum Christum/ Gott vnd mensch/
vnseren Herren.

In omnibus hisce versibus pedes omnes
spondæi sunt, quinto excepto dactylo. Neque
fieri facile aut commodè posse opinor, ut a-
libi etiam, nisi fortè primo loco, dactylus col-
locetur. Admittenda & licentia quædam fo-
ret præter vulgarem loquendi usum, non
minùs, sed ampliùs fortè quàm Græcis & La-
tinis. Nostræ quidem linguæ asperitatem
consonantium etiam in eadem dictione mul-
titudine auget, quæ nullo sæpè vocalium in-
terventu emollitur.

*Oratio Dominica versibus Hexametris
à nobis expressa.*

O Vatter vnser/ der du dyn ewige wonung
Erhöchst inn himlen: dyn namen werde ge-
heilget:
Zukun̄ vns dyn rych: dyn will der thue Be-
schähen /
Vfferd/ als in himlen. Vnsere täglich nar-
ung/ Heer/ gibe vns hüt: vnnd verzych vns
vnsereschulde /
Wie wir verzychend jedem / der Bleidigen
vns thüt.
Für vns in kein versuchnuß ynChilffone dy-
nen.)

DE LINGVIS

Sunder vom Bösen erlöß vns / gnädiges
Heer Gott.

*Eadem Hendecasyllabis reddita, qui vera-
sus lingua Germanica aptio-
res videntur:*

Heer Gott Vatter in himmlen ewig einig:
Dy nam werde geheiligt / gedert:
Dy ryck komme genädiglich / begär ich:
Dy wyll thue beschähen vff der erden /
Wie inn himelen vndren heiligen Englen:
Vnser tägliche t narig vns gib hütte:
Verzych vnser schulden vns / wie auch wir
Verzyhend schuldnere vnseren by vns hie.
Versüchnuß sye wyt von vns / o Heere.
Löß vns gnädiger Heer von allem übel.

*Nota.
† Pro nat-
uræ, pro-
pter car-
nalia.*

*Dacorum
& Getarū
sermo idem*

*Gothica
lingua.*

Dacorum & Getarum sermo est, Sessa-
bo libro 7. Fr. Alunnus in fine libri, quem in-
scripsit *divitias vel thesaurum lingue Italicæ*,
voces cum aliarum linguarum Italicis affi-
nes: tum etiam Gothicæ enumerat; quarum
pleræque cum Germanicis nostris conveni-
unt: ut sunt Angil / Angelus: hermelin / mu-
stela: band / vinculum: baner / vexillū: banck /
scamnum: bichier / poculum: clar / clarum:
danza / tripadiare: lot / semuncia: nunna / mo-
nialis: monf / monachus: scip / navis: spyß / ei-
bus: tascha / pera, &c.

Oratio

Oratio Dominica in linguâ Germanicâ communi vel Helveticâ.

Vatter vnser (vel potius, Unser Vatter/
adjectiva enim semper præponimus si nihil in-
 tercedat) der du bist inn himlen : geheiliger
 werde dñn nam : zukunne vns dñn rích : dñn
 will gescháhe wie im himel / also auch vff
 erden : gib vns hütt vnser táglich Brot : vnd
 vergib vns vnser schuldē / wie auch wir ver
 gáben vnseren schuldneren : vnd für vns nit
 inn versuchnuß / sunder erlöß vns von dem
 bösen / Amen.

Nota.
Vide Sturm
psium in
Chronico
p. 316. b.
item p.
340. b.

Huic & Suevica in plerisque similis est, nisi quod pro u. vocali longâ. profert au & pro i longo (quod nos duplicatum scripsimus ij. aliqui y scribunt) enunciat ei: & pro diphthongo ei, habet aliquando ai: pro ii verò eus: pro a in verborum infinitivis ponit æ. in quibusdam contrâ. Verba quædam plenius effert, ubi nos consonante aliqua vel syllaba abjecta syncopen facimus cum alibi, tum in plurali numero: & in iisdem, ubi Helvetii d vel e addunt, ipsi omittunt. Verbum *habeo* aliter formant. Aphæreses quasdam faciunt, ubi nos plenè proferimus: & pauca quædam vocabula prorsus à nobis diversa habent, cum alia, tum rerum præsertim substantiva, ut animalium quorundam. *Kirpium*, &c. in

DE LINGVIS

quibus & aliæ linguæ utcunque affines multum differre solent.

Vulgus etiam nostrum sæpè ch profert: ubi alii plerique omnes f/ ab initio præsertim dictionum, ut chranck/ pro franck: chrut/ pro frut. scribendo tamen, ut & alia quædam linguæ nostræ vitia, emendamus, ut in omnibus linguis fieri solet. Commune est Germanis articulorum quorundam aliquando finales tantum literas vel initiales proferre, ut shansen/ shuß/ dsfrow im huß: ubi scribimus, des hansen/ das huß/ die frow/ in dem huß/ &c. In præteritis, quæ gē augmento præposito fiunt, nostri sæpius vel e vocalem tantum, vel augmentum totum omittunt, gesen/ gangen/ pro geessen/ gegangen/ &c. Solemus etiam gg scribere & proferre, ubi alii cf. ut mugg/ pro muck: egg/ pro eck. & vulgus mir/ pro wir. item ch/ ubi aliqui/ chech/ silber/ pro queck/ silber.

Helvetica, & partim etiam Suevis & aliis Rauracis Sequanis Belgisq; usitata. quibusdā Germanis usitata.

Mul.

Wyn.

Heilig.

Lüt/ dütten.

Stran.

Lan.

Maul.

Wein.

Hailig.

Leut/ deuten.

Steen vel stän.

Lassen.

Trägen.

Trägen/sägen. treit/Tragen/sagen. tragt/
seit. sagt.

Wöd/witt/wott/sott. Wellē/wilt/wolt/solt
gibt/kan/lan/ gibt/kömen/lassen.

Ich han/du hast. wir Ich hab/du habst. wir
hēd. wir hend ghā haben. wir haben
han.hāb. ghabt. haben. hab.
vel halt.

Ich lāb/od ich läben/Ich lāb.
indifferenter.

Hinab/hinuff. Nab/nauff.

Herab. Rab.

Her. Herr.

Gsyn. Gwēsen.

Oepfel. Apfel.

Spülen. Brinnen.

Chrye. Bran.

Kilch vel Chilch. Kirch.

Trüsch. Rugget.

Brüngel. Bruntz/harn.

Kleider. Häß.

Losen. Hochen.

Niit. Nichts.

Ancken. Schmalz/Butter.

Nun. Nummen.

Bavarorum lingua Suevicæ similis est, sed
etiam crassior, ut audio; crassissima in Au-
stria, vel aliqua ejus parte. frow pronounci-
ant fraw: heuw/hauw/ıc.

Bavarica
lingua se-
mitis Sue-
vica

DE LINGVIS

*Brabantica
inter Belgi-
cas elegan-
tior.*

Brabantica lingua inter cæteras Belgicas
sive inferioris Germaniæ circa Rhenum &
ad Oceanilitora sitarum regionum, elegan-
tior hodie habetur, propter Lovanium me-
tropolim; in qua literarum studia florent, &
Bruxellas primariam Imperatoris (nunc Ar-
chiducum Austriæ) aulam.

*Oratio Dominica in lingua Flandrica: quæ per
parum differt ab illa, quæ Brabanti, Hol-
landi, Zelandi, Frisii, & alii infe-
rioris Germaniæ populi
utuntur.*

Onse (oder iiiiſe) vader / die ghy syt in den
hemel: gheheelicht worde dyn (oder iiiiwe)
name: toe komme iiiiſ dyn rycke: dyn wille
geſchie vp erde / ghelyck in den hemel. iiiiſer
daghelicks brood gheff iiiiſ huyde. ende ver-
gheft iiiiſ iiiiſe ſchulden / ghelyck wy ver-
gheuen iiiiſe ſchuldenaren. ende leet (oder
brinck) iiiiſ niet in becooringhe. maer
verloſt iiiiſ von den quaden / (oder beoſen.)
Amen.

*Brabantica
affine Fri-
ſica & ci-
dentali.*

Frisii quondam planè peculiari, durâ &
multùm à vicinis diſtante dialecto uſi ſunt:
qua contractus omnes & negotia tranſigere
& deſcribere ſolebant. Hodie autem occi-
dentales Frisii, in civitatibus præcipuè, ad
Bra-

Brabantium & Hollandicum sermonem proximè accedunt, cum propter Hollandorum negotiatorum commercia, tum quòd Cæsar (hodie *Archiduces Austriae*) ibi principatum obtinentes, in summa eorum Curia Brabantos plerunque constituunt, qui suâ linguâ & jus dicunt, & res controversas contractusq; omnes plebi conscribunt.

Vocabula, quib. Frisii occidentales à Brabantis vulgò differunt, in oratione Dominicâ.

Dus	Noster	Ïhe	Hodie.
Vaar	Pater.	Wimmel	Cœlum.

Brâ/vel brê/panis. pronunciant autem & vel è/tanquam e obscurum: ut nos in nominibus Brêm/Brëmer. Nam & alium nobis sonum habet, quem apud Græcos æ ut χαί-
 πο. lēben/flēben. in quibus verbis syllabæ ultimæ e breve habēt: quod ubi longum est duplicare solemus, ut Sec/Xlec/:c.

Ïrde	Terra	Tāglich	Quoti-
Veriou/Ou so-	Ignosce.		dianū.
nat, ut Latinis	Schildē	Debita	
au.			

Sonen vel sunen/ Peccata. sic ut prima vocalis medio inter o & u sono pronuncietur.

Quād

Malum.

F 4

DE LINGVIS

*Saxonica
affinis Fri
siaco orien-
talis.*

Orientales autem Frisii ad Saxonum lin-
guam proximè accedunt, nisi quòd pro-
plerunquet proferunt: quamvis idem & Sa-
xones quidam faciunt.

*Belgica af-
finis Galli-
ca.*

Belgæ Germani, qui Gallis viciniore
sunt, multa admixta Gallica vocabula usur-
pant.

*Oratio Dominica in linguâ Islandicâ, quam
puto eandem aut proximam esse Go-
thorum lingua in Scandinavia:
de qua & paulò antè
diximus.*

Bader vor / sun ert ai himmum : helgize
bitt namb tiskomi titt rife : verdi tinn vile/
suomsai himme / so ai podu: Burd vort da-
glgt gebtu of idag : og bergeb of skullden
vorn / suo sem ui bergebun skulldun vorn :
ant leid of e ti breifni. helldur brelsa tu of
ber illu. tatz sie.

*Germani-
ca scriben-
da & pro-
feren-
tia varie*

De scribendi proferendiq; diversitate in alijs
quibusdam Germaniæ regionibus: ut in
Germanico quodam libro Fabiani
Franci annotatum
reperi.

Germani quidam efferunt & scribunt
o pro a: e pro i: f pro y. Dicunt enim Fran-
ci sua

ei sua lingua Kosog mer was est dos. ubi nos dicimus, Ja sag mir was ist das. Pro^f sequenter Bavari ponunt tsth: ut Tsthristel ist ein güts tstreutlin. ubi nos Kristophel ist ein güte treutlin / &c.

Slesiorum quidam u pro a ponunt: i pro ti / & d: ut cum dicunt, Zu Römische minche mygen / &c. quod nobis sonat, Ja Römische münche mögen.

Sunt qui in pro u vel ü utantur: ut, giuss der Bründer / pro güter Brüder: & eau pro au. (veleaw / pro aw) ut treawen / beawen / teawben / pro trawen / bawen / tauwen.

Veterum quidam scripserunt, Den irbirn weisin / erenlibin / &c. pro Den erbarn weissen / ihren lieben / &c. i scilicet ponentes pro e & a / & rursus e pro i.

Misenus öy pro ag ponit, ut Slesius ay. Itaque pro communi sermone, Die magt sagt. wagen. nages: Misenus dicit, Die möyt söyt. wöyn. nöyl: Slesius verò, Die mayt sayt wayn. nayl.

Multi duriores consonas ab initio dictio- num maximè pro mollioribus ponunt, vel contrà: nempe v vel b pro w: p pro b: t pro d. & contrà d pro t. ut, Venzel bil piten tas Tomas fom fater. fil / Nigel / Nigel. pro Wenzel wil bitten Das Thomas vom vatter. Vil / Michel / Nickel.

DE LINGVIS

Reperimus etiam ante annos centum & circiter, circa annum nimirū Domini 1440. litteram 3 scriptam fuisse pro f & b. pro v & l. pro w/ ut, Vnzern gruz/erzam vnd lbeiz sen/2c. item v pro f quoties l vel r/proximè sequitur: ut vleiß/vruntlich. quorum prius apud Slesios, alterum apud inferiores Germanos adhuc usitatum est.

Franci, & qui circa Nigram sylvam habitant, m pro w. aliquando, & f. pro i. ut diximus, accipiunt scribendo proferendoq; : & eorum vicini b pro w. Vt, Ko mir bollen fen S. Tsthr istels filchen gan. pro, Ja wir wöllen gen S. Christophels firchen ghan. Helvetii quoque l pro r/ut filchen pro firchen/ dicunt, & mir pro wir. Hucusq; Fabianus Francus.

*Germanica
Latine
characteri
bus primu
conscripta
à Carolo
Magno.*

Carolus Magnus (ut Iohan. Stumpfius in Chroniciā Helvetiorum refert) Germanicam linguam characteribus Latinis primus conscripsit. Sed adeò imperfecta circa hoc tempus Germanicæ linguæ scriptura fuit, ut aliquot etiam post seculis contractus, & causæ forenses omnes, & instrumenta, ut privilegia Cæsarum, &c. Latine scriberentur: ita ut circa annum DOMINI millesimum ducentimum demum Germanici sermonis scribendi ac styli ratio in usum publicè sit recepta. Quam verò imperfecta olim Germanica lit-

ea literatura fuerit, vel ex Notgeri Sangallen
sis, qui claruit circa annum Domini octingen
tesimum septuagesimum scripto quodam ap
paret: in quo etiam Oratio Dominica & Sym
bolum fidei, his verbis exprimuntur:

*Oratio Dominica Germanice scripta in
Helvetiis, anno Domini 870.*

*Oratio Do
minica in
lingua Ger
man.*

Fater i nser / Du in himmele bist: Din o pro e k
namo werde geheiliget: Din rike dome: pro g, k pro
din willo geschehe in erdo also in himmele. Ich, &c.
Vnser tegolicha Brot gib vns hinto: unde e o ali
vnser sculde belaz uns / als auch wir belaz quando in
send vnseren sculdigen. vnd in chorunga nit sine abun
leitest du vnsich. Nun belose vnsich sone v vel ou vel
bele. au pro u. e
pro k.

*Symbolum fidei, eodem tempore et
ibidem scriptum.*

Ich beloubo an Got allmachtigen fater / *Symbolum*
Hesen himmes vnnd erdo. Vnnd an sinen *Apostlica.*
son Jesum Christum einigun / vnsern her
ren / der vonne dem heiligen geiste ins
sagen unart / Vanne Maria der mages
de geboren unart. Benotha frot unart pi
Pontio Pilato: vnde bi imo an cruce
gestachet ir starb: vnde begraben unart:
ze bello fuor: an dem dritten tage vo
ne tode erstuont: ze himmele fuor: da sitzes

DE LINGVIS

ze Gotes zesunne des almachtigen fater.
 Danna kunfftiger ze irteilene/ die er Danna
 findet lebende alde tote. Beloubo an den
 heiligen geist. Beloubo heiliga die alleli-
 chun gesamenunga. Beloubo zehabenne
 der heiligung gemeinsame. Beloubo belass-
 ung vnser sunde. Beloubo deß fleisches vrs-
 stende. Beloubo eunigen lib. Amen. Das
 thyon ich Beunaro/rc.

*Psalterium
 Davidis.*

Audio, & Psalterium sacrum similiter
 translatum eo tempore, extare in cœnobio
 D. Galli. Videtur autem hic sermo, quo or-
 rationem Dominicam & Symbolum fidelis
 jam recitavimus, ad inferioris Germaniæ
 sermonem propè accedere: tum vocabulis
 (nam & cooringhe illis tentatio est, & leiden
 vel leeten ducere, &c.) tum scribendi ratio-
 ne. Et ferè quæcunque vetera Germanicè
 scripta apud nos etiam reperiuntur, inferioris
 Germaniæ dialectum præ se ferunt: à qua
 Islandicâ quòque minùs differt, quàm ab aliis
 plerisque Germaniæ dialectis. Non ha-
 bent illi (Germani inferiores, & Septentrio-
 nales & Saxones) tam frequentes diphthon-
 gos ei. & au pro i & u longis, quibus Suevi,
 Bavari & alii plerique Germani abundant,
 adeò ut inepti quidam etiam Latinè veinum
 & ausum p vino & usu dicere audeant. Hel-
 vetii etiam plerique similiter illas non ha-
 bent, à Septentrionalibus scilicet Germa-
 nis,

nis, Gothis & Suedis oriundi; quorum sermonem & pronunciationem etiam in aliis quibusdam imitantur. Crassissima ferè dialectus Bojorum seu Bavarorum vulgi existimatur: optima circa Misenam, ut audio. Inter nostri temporis scriptores M. Lutheri stylum multi laudant. nam ex veteribus paucissima & brevissima quædam scripta extant: nec ulla, quod ad stylum, laudantur, quod sciam. Cantilenis ferè comprehendebant & celebrabant veteres Germani, quæ memoriz tradere volebant: sed hæc etiam omnes puto injuriâ temporum & incuriâ hominum in oblivionem abierunt. Apud nos quidem nullum est vetustius carmen, quàm quod Theodoricus Veronensis & Hildebrandi gesta celebrat. Sunt & illa fortè mediocriter antiqua, quæ in templis Germanicè à tota plebe decantata sunt hætenus, cum cætera Latine cantarentur: ut illud de resurrectione Domini, Christ ist erstanden / Von der marter allen: c. Carolus Magnus, Eginhardo teste, barbara antiquissima carmina, quibus veterum regum actus & bella canebantur, descripsit, memorizque mandavit.

*Vide parane-
ses Tyro-
licæ & Vins-
lekiæ
Vinsbe-
ke ad fi-
lios editas
per Goldae-
rum.*

Apud Gothos, & alios Septentrionales, Scandinaviæ populos, gigantum & fortissimorum virorum gesta antiquitus saxis montium

*Gothica
lingua o-
lim usitata
in Saxia.*

DE LINGVIS

inscripta & inculpta etiamnum visi, illarum gentium historiographi produnt, ut Saxo Grammaticus, & Io. Magnus Gothus, nostro tempore archiepiscopus Vpsalensis, historię Gothicę conditor; in qua & alfaberum Gothicum antiquissimum publicavit, & sepe veterum apud Gothos carminum mentionem facit, quę interdum Latine conversā recitat. Io. Aventinus etiam in Bojorum Annalibus aliquoties regum quorundam in vetustis Germanorum carminibus nomina & facta celebrari ait: sed hæc fortē sunt, quę à Carolo Magno condita diximus. Gothica quidem multo vetustiora arbitror: siquidem Romanum imperium ad eos usq; non penetravit: & Gothorum regnum plusquam bis mille annos durasse, auctor est Iordanus episcopus genere Gothus.

Gothi vel Geta veteribus Tataris Vagus flavius Hungarię oritur ex altis montibus, qui Carpathi caput existimantur, nive perpetuā conspicui. Sclavorum lingua appellatur Tatri, hoc est Tataris, quod in regionem Tatarorum, qui veteribus sunt Germanis, vulgi opinione protendantur, Georgii Vuernherus. De Gothorum origine & interiectione, & quod veteres illi Gothi de Scythia pulsi sint, longē alii, quā qui sub rege Dacię (Danicę) in Gothia degunt in Septentrione, leges historiam Matthię à Michau libro 1. cap. 11.

Gothi

Gothi retro vel supra Capham incolunt: *Gothi Germanicè loquuntur. nam famulus Germanus, qui mecum est. quo soliti.*
 post eos Alani. Gothi Germanicè loquuntur. nam famulus Germanus, qui mecum est. quo soliti.
 tur. nam famulus Germanus, qui mecum est. quo soliti.
 rat, facile eos intelligebat. Ibidem Gothi Alani sunt, populus ex utrisq; mixtus, cum Gothi Alani, qui priores hæc loca tenuerant, supervenissent, testatur Iosaphat Barbarus in Italico libro legationis suæ ex Venetiis ad Tanam.

Ostrogothi Tauricam Chersonnesum post primam occupationem usq; ad hodiernum diem inhabitant. Nam licet Imperatores Græci peninsulam illam aliquando possederint, lanuensesq; Caffam, quæ est Theodosia, occupaverint, Tamerlanusq; decantatus Tartarus illam ceperit, à quo tempore eam Tartari Vlani (qui & Præcopenenses & Crimnenses, ex oppidi nomine ita vocati) possederunt ac inhabitaverunt; qui & ipsi postea à Turcis fuerunt subacti, & ad Tributū solvendum coacti: Ostrogothi tamen semper montana, licet sub tributo, possederunt. Loquuntur autem Germanicè, qua linguâ omnes Gothi, ut pote Germani, sunt usi. Superfuere & ad ætatem usq; nostram duces Gothorū nobilissimi de Mankup, qui castrum Mancup semper à Tartarorum vi defenderunt, donec Machmet Turcarum Imperator Caffam expugnavit, Tartarosque ac peninsulam suo subiecit imperio, tum & castrum Mancup cepit.

DE LINGVIS

ac duos duces fratres de Mancup gladio percussit: in quibus & tota Gothorum illorum nobilitas cessavit. Gothi verò, qui adhuc in montibus supersunt, ut plurimum vineas colunt, & inde vitam sustentant.

*Ex Gothis
arti Stirii
& Turingi* Porro & hoc sciendum, quòd ex omnibus nationibus Gothicis nulla amplius in Germania superest, exceptis Scyris; qui & nunc quoque Stirii vel Stirenses appellantur: & Turcilingis; qui & Turingi: inquit Bilibaldus Pirkeymerus.

*Gothorum
nomen varie scriptum.* Scribunt Gothorum nomen plerique per t simplex: aliqui per duplex: rursus talii aspirant: alii non aspirant.

*Gothorum
lingua nuntur
Schondians* De Gothis hætenus sparsim in Germanicæ lingue mentione. Loquuntur autem Germanicè hi quoque Gothi, qui Schondix seu Scandinaviæ partem incolunt. Eorum vocabula quædam in præcedentibus, & in Islandicâ linguâ (quam Gothorum in Scandinavia proximam esse reor) orationem Dominicam exhibui.

Item Norvegiani. Similis etiam fuerit in eodem tractu Norvegicæ lingua, cujus dictiones paucas adscribam:

Norvegicè.	Germanicè.	Latine.
Gete	Geiß	Capra.
Oel	Bier	Cerevisia:
B:ð	B:ot	Panis.

Stube

Stuhr	Groß	Magnus.
Speck	Fleisch.	Caro.
Dicke	Magt	Ancilla.
Bußbund	Bußvatter	Paterfamilias.

In aliis quidem & remotioribus earundem ad Septentrionem regionum locis, linguam à communi Germanicâ multum variare puto. nam, ut Olaus Magnus scribit, veterum dominorum montes vocant Hornilla buck, Diabolum Trol, & fluvium quendam, Trolheta, id est, diaboli verticem vel caput. het puto eis caput est: & cetum ingentem trolual.

Septentrionales & maritimi Germani, *Septentrionales Germani* quos inferiores vocamus, smutant in t: & *manus intellectus diffinitio* b in f: & 3 quoque in t. Quare à superioribus Germanis non facile intelligi possunt, *ciles.* Munsterus.

Oratio Dominica Geldrice.

Onse vayer / die ghey seit in den hemel:
geheilicht sey vwen naem: wu reych ons
toecoem: vwen wil geschic up erden als in
den hemel: geeft ons heuyen ons daghe-
lichs broot / ende vergeeft ons onse schult/
als wey vergeven onse sculdenaers: ende
enleyt ons niet in becoringhe / sond verloest
ons van allen quaden. Amen.

DE LINGVIS

Ejſdem Geldr's moyer eſt mater, Brñyer
frater, ſuſter ſoror, &c.

*Getha iidē
qui Go. hi.* ¶ GETAE aliis iidem, qui Gothi ſunt: aliis Tatari, inde nimirum; quòd vetus Gothorum regio hodie Tataria regno ſubjecta, & ejus pars ſit.

*Gothini nō
nū. oſiti
linguā Ger
manorum.* ¶ GOTHINI & Oſi terga Marcomanorum Quadorumq; claudunt. Gothinos Gallica, Oſos Pannonica lingua coarguit non eſſe Germanos: & quòd tributa patiuntur: partem tributorum Sarmatae, partem Quadi ut alienigenis imponunt. Gothini, quo magis pudeat, & ferrum effodiunt, &c. Cor. Tacitus in lib. de moribus Germanorum. Quados, Marcomanos & Gothinos, Moraviae & Slefiae regiones incoluiſſe Andreas Althamarus conjicit. Oſi verò, inquit, eam incoluerunt partem, quae eſt Moraviae vicina, verſus Slefiam & Poloniam, ubi ſunt Oppel & Neuſſa urbes. Vtrum Aranſci in Pannonia ab Oſis Germanorum natione, an Oſi ab Aranſcis in Germaniam commigraverint, cum eodem adhuc ſermone, inſtituit, moribus utantur, incertum eſt: Tacitus.

*Graeca lin.
gua olim in
Asia & Eu
ropa ſita
ra.* ¶ GOTHORVM lingua, vide in Germanica.
¶ GRAECA lingua olim non per Europam tantum in ipſa proprie dicta Graecia: ſed

sed in minore Asiâ quoque, ut Ioniâ & finitimis regionibus, & in parte Italiæ, quam Græciam Magnam vocant, in communi & vulgari hominum usu fuit: & in aliis quoque remotissimis regionibus propter bonas & utiles artes atque scientias, sed inutiles quoque, ut magicam, eâ linguâ traditas, viri sapientes, ut Druidæ apud Gallos, operam illi dabant: quemadmodum hodie quoque patrum nostrorum memoriâ per omnes in Europâ, quæ Christum agnoscunt, regiones, apud sapientes & literarum studiosos homines, ejusdem linguæ cognitio in omni philosophiæ & scientiarum genere, maximo Dei beneficio, restituta renovataque est, sicut etiam Hebræicæ & Latinæ linguarum, quæ jam prorsus obscuratæ & exoletæ erant: cum ita nimirum videretur Deo Opt. Max. ut tres illæ linguæ, quæ tum maximè florebant, cum filius ejus unigenitus propter peccata nostra in hanc terram è cælis descenderat, & quibus eo mortuo totidè tituli regii in Cruce, cui affigebatur, propositi sunt, nunc etiam pura Evangelii & Christi doctrina, inter multas fidelium persecutiones & mortes, renascente, & suis crescente vulneribus, sanguine Martyrû irrigante, restituerentur: ut hoc veluti instrumento, sub appropinquantè secundum Domini adventum, dæmonibus &

DE LINGVIS

hujus Mundi proceribus invitis, in orbem terrarum sacrosancta veritas spargeretur: ad idem beneficium accedente etiam, quæ eodem tempore primum non absque singulari providentia Dei inventa est, mirabili typographorum arte.

*Græcæ lin-
guæ prior
Latinæ.*

Linguam Græcam Latinâ priorem fuisse Servius scribit in Georgicis super illo Vergilii, *Vestrum vertere vocantes*. Et sanè videtur mihi quoque Latinâ antiquior esse, eo maximè argumento, quod & literarum characteres (quod in majoribus clarius est) Latini ferè à Græcis mutuati videntur, & vocabula eorum innumera usurpant: Græci Latinorum ferè nulla. Vnde convincitur vel omnino, vel saltem scribendi usu Græcam esse vetustiore. Vbi hoc etiam mirari subit, quod eadem, quæ vetustatis in hisce tribus linguis, religionis quôque prius aut posterius & literis comprehensæ & hominum animis acceptæ differentia sit. Vetustissima enim est Hebraica, & literarum monumentis religionem sacram prodidit ea primum. Hanc sequitur Græca; in qua novum Testamentum conscriptum est. Post Græcos Latini & acceptarunt religionem, & suis tradidère literis. Post Latinos Germani aliæque gentes, postquam Christum sapere cœperunt, & suam & sacras (hoc est, in quibus res sacræ

*Græcæ lin-
guæ vetu-
stior He-
braica.*

facræ & divinæ ad salutem nostram traditæ sunt) linguas excolere cœperunt, ut nostro tempore Rhæti, qui Italicè loquuntur, Vualli in Britannia, Rutheni & alii. Ita paulatim religionis tanquam vestigia linguæ secutæ sunt diversæ. quo nomine tres illas potissimum, quibus & olim tradita est religio & in Cruce consecrata, & nostro tempore renovata, in suo usu Ecclesia retinere, fovere atque excolere debet.

Tarentini, è alii Græciæ Magnæ in Italia populi, ut diximus, apud quos Pythagoricæ professionis permulti sectatores fuerunt, Græcè locuti sunt: & extant quædam fragmenta hominum Tarentinorû Græcè scripta sermone Dorico, quo & Siculi utebantur, ut in Collectaneis Stobæi: quorum nomina jam non succurrunt: & in suo Lexico Hesychius vocabula aliquot recenset tanquã Græca, Tarentinorum glossas: quale est, Κλαυμαρίον, κλαίοντα, Ταραντίνοι, &c.

Lingua
characteri
bus Græcis
ut olim Ita
rentini.

De variis hujus linguæ dialectis, *Aeolica*, *Attica*, *Ionica* & *Dorica*, partim suprâ à nobis dictum est, partim infrâ dicetur, pro ordine, quem sequimur, literarum. *Communem* quidem linguam in nulla regione privatim vulgò receptam fuisse judicârim. Habet enim ubiq; vulgus suum aliquid proprium, quibus à cæteris plarisque differt: sed illam

Aeoles.
Attici.
Iones.
Dores &
alii.

DE LINGVIS

dici *communem*: quam viri vel literati, vel alioqui sapientes & peregrinationibus cultiores usarpabant. Quod ad vulgares dialectos: *Attica* inter cæteras & elegantior & communior propior erat: *Dorica*, ni fallor, crassissima; quare etiam æglogæ, & pastorum colloquia, in ea conscripta sunt à Theocrito & Moscho. Memoratur fortè ab aliis inter dialectos Græcas & *Thessala*, & aliæ quædam: quæ, nisi fallor ad quatuor prædictas referri omnes possunt.

Georgiani. Georgiani linguâ Græcâ utuntur in sacris, eum vulgaris eorum lingua Tartaricæ & Armenicæ media sit.

Iacobitæ. Iacobitæ etiam in linguâ Græcâ similibus characteribus utuntur; qui à Græcis parùm variant, & nonnullæ eis peculiæres adduntur, ut testatur Postellus: & similiter ferè Moschovitæ.

Carthaginenses. Carthaginenses in bello adversus Dionysium seniore, quum se literarum Græcarum commercio proditos sensissent, ac quicquid fuisset ab ipsis decretum, Dionysio significatû, senatusconsulto caverunt, ne quis postea Carthaginensis aut literis Græcis aut sermoni insuesceret studerêve, Cælius Rhodiginus.

*Oratio Dominica sermone &
characteribus Græcis.*

Πάτερ

Πάτερ ἡμῶν, ὃ ἐν τοῖς ἑρανοῖς. ἀγιασθή-
τω τὸ ὄνομά σε. ἐλθέτω ἡ βασιλεία σε. γε-
νηθήτω τὸ θέλημά σε ὡς ἐν ἑρανοῖς καὶ ἐπὶ
τῆς γῆς. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπίσσιον δός
ἡμῖν σήμερον. καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα
ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίμεθα τοῖς ὀφειλέταις
ἡμῶν. καὶ μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασ-
μόν. ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Α-
μήν.

*Eadem Latinis chara-
cteribus.*

Pater himōn, hō en tīs uranīs. hagiasthito
τὸ onomā su. elthēto hi vasilīa su. genithito
τὸ thelimā su hōs en uranō kē epī tīs gīs. tōn
ārton himōn tōn epīūsio dōs himīn fimerō.
kē āphes himīn tā ophilihmata himōn, hōs kē
himīs aphīemen tīs oph letēs himōn. kē mī
isenēnkis himās is pirasmōn. allā rhyse hi-
mās apō tū ponirū. Amīn.

Lingua Græca hodie vulgaris non minus
ferè multis in locis à vetere Græcā recessit
tum vocabulis barbaris admixtis, tum Græ-
corum depravatione literis & terminatio-
nibus immutatis, quàm Italica & Hispanica,

*Lingua
Græca ho-
dierna ve-
teri valde
dissimilis.*

DE LINGVIS

à veterè Latina. Vidimus hac linguà translatam & excusam Homeri Iliadem: & Leonardi Phortii Romani libellum de re militaria, metris homæoteleutis, cujus hoc initium est:

Τὴ πολέμυνά γροικήσω
 Τὰ ἀναγκαῖα νὰ ξηγήσω
 Τὰ πολλὰ πεθιμημένα
 Εὐγενεῖ καὶ παινεμένα
 Εὐζωνίῳ παλικάρη, δεσ.

Ἰάκωβω τῷ Λαχαίρῃ.

Sed suspicor, ipsum vulgi sermonem corruptiorem esse, quàm qui à literatis scribitur. Inter dialectos varias, quarum aliæ aliis plus minúsve corruptæ sunt, ut Cretæ, Cypri, Corcyræ & alias, Peloponensem ceu puriorem hodie præferri audio. Cyprius quidam superioribus annis cùm hac transfret & me salutaret, vulgatas apud Græcos hujus temporis sententias mihi descripsit istas: Ο παπας καὶ ο ἀντίχεις ὅτι ἀπὲς μιαν μανὰ ἐγγιεν ημεῖς. Τρεῖς καρδὶναλίδες, ἐν δὲ λαδὲ βολί. Τία κακα, λαμπρον, γυνεκα, θαλασσα. Καρδχαριγαδίων ισχινεριν κινε. Ο λαγος ἐγλιγοραξέχει, ἀλλὰ μετὰ αμαξιν πιανετε: id est, Lepus celeriter currit, sed curru capitur: quod postremum Italis etiam

in

in proverbiali usu est. Petri Burranzæ Lucar-
nensis libellus inscriptus Corona pretiosa
excusus est Venetiis anno Domini 1546. in
quo è regione conferuntur vocabula lingua-
rum quatuor, Italicæ vulgaris, & Latinæ:
Græcæ vulgaris, & Græcæ veteris.

¶ HEBRAICA sive Iudaica lingua, quæ &
sacra vel sancta dicitur, quòd vetus Testa-
mentum in ea primùm sit conscriptum: qui
liber ferè solus purè Hebraicus habetur: cæ-
teri iisdem characteribus scripti vel Chal-
daici sunt, vel alias dialectos & glossas admi-
xtas habent. Recentiorum quidem judæo-
rum sermo, qui Thalmud interpretati sunt,
ideò obscurus est, quod omnium ferè gen-
tium vocabula intermiscuerit.

Samaritana lingua prisca Hebraica est.

Postellus. Idem Hebraicam & Phœnicum
linguam eandem fecit, omnium antiquissi-
mam. Vide infra etiam in Punica.
Oratio Dominica, transcripta ex Evangelio se-
cundùm Matthæum, quod Seb. Munsterus in
Hebraica lingua edidit Basileæ. Id verò Evan-
gelium Hebraicum non per omnia congruere Sy-
riaco, vel Hebraico, quo divus Hieronymus us-
sus est, patet vel in verbo panem nostrum quo-
tidianum: quod Hieronymus legit crasti-
num: ut Commentaria ejus in

Matthæum testantur.

*Hebraica
lingua di-
cta sancta:
Gen.*

*Hebraica
prisca Sa-
maritana.*

DE LINGVIS

Abinu, schæbaschamâim. jithkaddêsch
schemæcha. tábo malcuta cha. jehalsæh re-
tzonechá cebaschamâim ubaárætz. æth lach
mênu temídi tén lánu hajôm. uselách lánu
æth chobothênu, cáaschær anâchnu solechín
lebahalé chobothênu. veál tebiênu beníssa-
jôn. ællá harzillênu meráh. ci lechá hammal-
cúth, ugeburáh vecábed leholám holemím,
Amen.

Reddita et verbis Latinis:

Pater noster, qui es in cœlis: sanctificetur
nomen tuum: Veniat regnum tuum: Fiat vo-
luntas tua sicut in cœlis, & in terra: Panem
nostrum continuum vel perpetuum da no-
bis hodie: & remitte nobis debita nostra,
quemadmodum nos remittimus debitori-
bus nostris: & ne facias nos venire in tenta-
tionem, sed libera nos à malo. Quia tuum
regnum, & potentia, & gloria, in secula seculi
lorum. Amen.

*Hetrusca
lingua ho-
die nulla:
olim à La-
tina diffe-
rens.*

¶ HETRUSCAM linguam hodie nul-
lam esse puto: olim à Latina plurimùm dif-
ferebat, ut ex vocabulis quibusdam pau-
cis, apud Auctores, apparet: quale est
Aesar, id est, *deus*, in Augusto Suetonii. *Pa-*
du à profunditate *Borigon* ab Hetruscis
nuncupatur, à Liguribus *Borigum*. *Ancona*,
prius

prius *Picena*, vocabulo Hetrusco simul &
 Aboriginum dicta. *Piceni* linguâ Hetruscâ
 genus sacrum dicitur, orti à Sabinis. Feren-
 tani primùm à Liburnis & Dalmatis, inde
 his pulsus à Tuscis orti; quorum linguâ *La-
 rinum* metropolim vocaverunt, id est, no-
 bilem principem. *Laronem* enim Hetrus-
 ci & *Larunem* & *Arunem* vocant nobilem
 principem, ut hodie baronem Hispani, si
 bene memini. Inde in Transpadana (Gallia)
Larium, vocant lacum, & in Thuscia *Larones*
 amnes, & *Arunes* colonias, & viros *Aru-
 nes*; quos Thusci secunda declinatione,
 Romani & Græci, sicut Atlas, tertîâ decli-
 nant, & proferunt *Aruntes*. Hinc etiam
 nimirum nomen *Aruntis Clusii*; quo du-
 ce Galli alpes transcenderunt, ab omni
 Gallia cisalpina Hetruriam populèrè. *Sa-
 gi* dicti sunt primi Thusci, id est, pontifi-
 ces & sacri expiatores. Sabinis & Hetrus-
 cis non est litera q. sicut Romanis, (qua-
 re e pro q. scribebant.) Hæc omnia M. Por-
 tius Cato. Idem, Comerus Gallus, inquit,
 docuit suos Italos urbem curribus com-
 ponere; et idcirco Veji appellati voca-
 bulo Sago (Scythico Armenio, vel Sa-
 carum, ut ego interpretor:) qui *Vejas* plau-
 strum appellant (ut Germani wegen) &
 urbem ex his compositam, si parva sit, *Veis*

DE LINGVIS

tulam: si magna, *Vlurdum*: si metropolis, *Cyocholam*. Ad hæc quoq; tempora Scythæ plaustris & curru pro domibus utuntur, Berosus.

Hetrusca originis etiam quam Arnobiana, Hetruscæ originis suspicor esse etiam illa vocabula, quæ Arnobius libro 7. adversus gentes recenset, de victimis & earum partibus olim usitata: ut sunt, *apexabo, longavo, tuncetum, nœnia, palasea, vel plasea, fendica, isitium, mateola, sitilla, augmen, magmentum, amen-sanguinum, &c.* quæ factitia & obscuriora sunt de industria, ut essent angustiora, quomodo loquitur Arnobius. A quibus enim haruspicinæ Romani superstitionem acceperunt, ab iis etiam vocabula mutuatos verisimile est.

Hetrusca lingue affinis etiam Armenia vel Scythica.

Videri potest hæc lingua aliquid commune cum Armenia vel Scythica habuisse. Vtrique enim *sagos* nominant Pontifices & sacros expiatores: & Noam ex Armenia profectum in Italiam ferunt, & utrisque conscriptos de naturalibus & divinis rebus libros reliquisse. Vtrique Vestam coluerunt, & Ignem servarunt perpetuum.

Hetruscas aliqui (Latinorum) fabulas exposuerunt, sicuti Livius & M. Cicero alibi testantur, P. Crinitus,

¶ **HIBERNIA** vel **IBERNIA** in Oceano inter Angliam & Hispaniam posita est, dicta ab Ibero duce, homine Hispano; qui primus cum magno hominum numero eam occupavit

pavit: vel ab Ibero fl. Hispaniæ, cujus accolæ primi insulam habitasse feruntur. Hiberni quidem cùm habitu corporum, tum vivendi ritu atque moribus non valdè discrepant ab Hispanis, vicinoribus. Hibernica lingua peculiaris est, quæ etiam Scoti Sylvestres & insulani ab Hibernis oriundi utuntur, Munsterus.

¶ **HIEROSOLYMITANA** lingua ea vulgò dicitur, quæ exstat Targum Hierosolymitanum, hoc est, paraphrasis in aliquot libros veteris Testamenti: quæ consarcinata est ex Hebraicis, Chaldaicis, Græcis, Latinis & Persicis vocabulis, ita ut cum Talmud Hierosolymitano, qui trecentos annos post templi everisionem est conscriptus, consentiat.

¶ **HISPANORVM** lingua vetus quæ fuerit, non habeo quod dicam. Verisimile est autem in oris ad mediterraneum mare, præsertim occasum versus remotis, Lybicæ vel Mauritanicæ linguae olim usum extitisse. Nam & Mauri in illis regionibus imperarunt: & multa Maurorum vocabula adhuc habent relicta, præsertim Lusitani, ut audio. Inter dialectos, quibus hodie utuntur, Castellana præfertur. Affinis est Italicæ, & ad Latinam linguam propiùs, quàm Gallica accedere mihi videtur: minùs tamen, quàm Italica. Habent & Gothica quædam vocabula

*Hispanica
lingua ve-
tus olim
Mauritan
ca vel Ly-
bica.*

*Hodierna
prior Ca-
stellana, &
affinis Ita-
lica.*

DE LINGVIS

cum alia, tum propria, præsertim virorum. Nam Gothi, multo tempore Hispanias obtinuerunt: & per illorum grassationes ac imperia Latinam linguam in Italiâ primùm, deinde etiam Galliis Hispanijsque corruptam arbitror, & novas illas, quibus nunc loquuntur, inductas. Opinor enim, vulgus Gallorum quoque & Hispanorum, imperantibus Romanis, Latinâ aliquandiu relicta, paulatim veteri linguâ locutum, quod in Germania non contigit: neque enim Romani totam occupare Germaniam potuerunt, neque diu illas, quas occupaverant, partes retinere. Vide infra in Sardorum lingua.

Oratio Dominica Hispanicè.

Padre nuestro, que estás en los cielos: sea sanctificado tu nombre: venga tu reyno: sea hecha tu voluntad como en el cielo, *añse* tambien en la tierra. Da nos oy nuestro pan cotidiano: y suelta nos nuestras deudas, como tambien nosotros soltamos a nuestros deudores. y no nos metas en tentacion: mas libranos de mal: porque tuyo es el reyno, y la potencia, y la gloria, por todos los siglos. Amen.

*Hispanica
lingua pa-
nniaria.*

¶ HUNGARIA, Austriæ contermina
& in orientem vergens, inferiorem Pannoniam à fluvio Leycha usque ad Savum complectitur

plectitur, & Danubium transgressa ad Polonos usque protenditur: & quæ quondam arva tenuere Gepidæ Daciq̃ue obtinet Imperium gentis Hungariæ multò latius est quàm ipsa Hungaria. nam & Dalmatæ; quos Schlavos: & Illyrii; quos Bosnenses: & Tripalisci seu Mysii; quos tum Servios tum Rascianos appellant: & Getæ; quos partim Valachos, partim Transylvanos nominant, Hungarorum imperium subierunt: etsi nonnulli ævo nostro Turcarum armis deviçti defecerunt. Hanc provinciam quatenus circa Istrum extenditur, sub Octaviano Cæsare Romanum primùm obtinuere: Daciam verò trans Danubium, quæ nunc Hungariæ portio est, Trajanus Imperator edomuit. Post Romanos aliquando Huni, Scythica gens, aliquando Gothi ex insulis Balthici maris populi, deinde Longobardi ex Germania profecti Pannoniam occupavere. Postremò Hungarorum natio ex ultimis Scytharum finibus inundavit, quæ usque in hanc diem regno potitur, & ultra citraq̃ue Istrum latè dominatur. Extat adhuc non longè ab ortu Tanais altera Hungaria, nostræ hujus, de qua sermo est, mater, linguâ & moribus penè similis: quamvis nostra civilior est, Christi cultrix: illa ritu barbarico vivens servit idolis, Aeneas Sylvius in Europa.

DE LINGVIS

I. *Salutatio Angelica Hungaricè.*

Vdúosglied Maria malatschual tegliesh,
 Ave Maria gratia plena,
 Vrvagion te veglied, tenagialdot affoniatatock
 Dominus tecum, benedicta tu mulieres
 kôfôtte, eschaldot temiegniet giu moltische
 inter, benedictus tui ventris fructus
 Iesus Christus. Amen.
 Iesus Christus. Amen.

II. *Numeri cardinales.*

Eig, ketto, harom, neg, öt, hatt, het,
 Vnű, duo tria, qtuor, qng, sex, septem,
 niogls, kilentz, tiz.
 octo, novem, decem.

III. *Oratio Dominica Hungaricè, transcripta ex Psalterio Hungarico, edito ab Al- berto Molnar, Herbornæ*

1607.

Mi Atyánc ki vagy az mennyekben, szen-
 telestéc meg á te neved. jôyôn el az te orsz-
 ágod: Legyen meg á te akaratod mint az mo-
 nyben, ugy it ez földön is. Az mi minden-
 napi kenyerünket add meg nekünk ma. Es
 bocsásd meg az mi vétkeinket, miképpen
 miis megbocsátunc azoknac az kic mi elie-
 nűnc vétkeztenec. Es ne vigy minket az ké-
 sertethoz

terterhe: De szabadicz meg minket az gonoszol, mert tied az ország, az hatalom, az dúczóseg mid ő, őkke, Amen.

Ex Iuhrá regione Scythiæ frigidissimâ ad *Hungari*
Septentrionem & Oceanum (supra Tanas *cisti ex*
im) egressi sunt Iuhri, à posterioribus Huni *Iuhri: unde*
(*doctiores Hunos ab Hungaris distinguunt, ut eadem ferè*
illis lingua
mox Aventinus) & Hungari dicti, qui ad Gothiam ascendentes vehementer multiplicati transierunt maxima flumina circa paludes Mæotidis, intraveruntque Pannoniam, & secundo regressu eam occupaverunt, tenentque in hunc diem: & lingua utuntur omnino eadem (qua Iuhri Scythæ) nisi quod addiderunt nostri Hungari aliqua vocabula ex Sclavonico idiomate, earum rerum, quæ in Scythia & Iuhra non reperiuntur. Iuhri quidem Scythæ omnino sylvestres sunt, & in frigidissima regione miserimè degunt, Mathias à Michou.

Hungaros ex Scythia venisse, nemini dubium est: de nomine disceptatur, cum alii ab *Hungari*
Hunnis & Anaris voce composita dictos esse *orti ex Scythia.*
se afferant: alii aliud comminiscantur. At verò propius est à regione Iuhra vel Iugaria (ut quidam dicere malunt) regione Moschis confini & ad imperium eorū pertinente, manasse Hungarorum nomen, cum nunc quoque Sclavorum linguâ, qua nulla per Eu-

DE LINGVIS

ropam latius patet, Iuhri, vel primâ syllabâ nonnihil (ut fit) levigatâ Vhri, vocentur, Georgius Vuernherus.

*Hungari
dicti &
Vgri.*

Vgros Io. Aventinus Teutonibus adnumerat, quamvis lingua, & moribus discretos. Vgri, inquit, qui ipsorum lingua Mægari vocantur, una gens est, non in plures nationes divisa, ut cæteri Germani: latissimum possident regnū. Venedis Teutonibus (Schlavorum) loquentibus; qui tamē Teutonibus adnumerantur vicinis) imperitant: advenæ sunt: origo eorum in quarto (Annalium Bojorum) narrabitur volumine: incolunt Pannoniam, & eam partem Germaniæ, quam Iaziges, Gotti, Getæ, Gepidæ olim tenuerunt. Nec enim Hunni sunt. Nam Hunnis successere Venedi & Boii. Hos pepulere Vgri: quemadmodum in quarto referemus libro in vita Imperatoris Arionulphi Cæsaris Augusti. Lege etiam suprâ in Dacis.

*Hungari
qui tam
Illyricè lo-
qui soliti.*

Hungari ad Vagum fluvium Illyricè loquuntur: sed nihil habet hæc lingua cum Illyrica, aut Britannica commune, nec cum ulla alia (opinor) ei convenit. Audio hac lingua impressum esse novum Testamentum: sed ferè inutiliter, quod hætenus in scribendi usum non fuerit hic sermo, & rustici etiam Latinè scribere, quantum poterant, conati sint. Mihi nulla lingua tam barbara videtur.

quæ

quæ non ab hominibus literatis ita scribi possit, ut intelligatur: nam & nostra memoria primùm Rhætica alpina scribi cœpit.

¶ HVNI vel HVNNI, vide in Hungaris.

¶ IACOBITAE in lingua Græca similibus characteribus utuntur, qui à Græcis parùm variant, & nonnulli ejs peculiare adduntur, Postellus.

¶ IAPIDES & IAZYGES Illyricè loquuntur.

¶ ICHTHOPHAGI Arabicè ferè & Persicè loquuntur.

¶ ILLYRICA lingua Illyricisq̃ue literis utuntur Moschovitæ, sicuti & Sclavi, Dalmatæ, Bohemi, Poloni & Lithuani. Ea lingua longè omnium latissima esse perhibetur: nam Constantinopoli Ottomanorum in aula familiaris est, & nuper in Ægypto apud Memphiticum Sultānum & equites Mameluchos haud ingratis auribus audiebatur. In hanc linguam ingens multitudo sacrorum librorum, industriâ maximè sancti Hieronymi & Cyrilli translata est. Præter quoque patrios annales, Alexandri etiam Magni Romanorumq̃ue Cæsarum, itemq̃ue M. Antonii & Cleopatæ memoriâ iisdem literis commendatam tenent. Philosophiam verò & sideralem scientiam, cæterasq̃ue disciplinas, & rationalem medicinam nunquam attingere, Paulus Iovius.

*Illyrica
lingua omnium
latissima.*

DE LINGVIS

Vandal, Suevi & Burgundi, fuerunt de regno Polonię, à locis, quę inhabitauerunt, appellati, & lingua usi sunt Polonica. Fuerunt autem Germani, & non Sarmatę neq; Scythę, Matthias à Michou. Et mox, Lingua Sclavorum amplissima est, & per plurimas diffusa terras, ut sunt Servii, Mysii, Rasci seu Bulgari, Bosnenses, Turco hac tempestate subjugati (& alij,) veluti Dalmatę, Croatę, Pannonii, Slavi, Carni, Bohemi, Moravi, Silesitę, Poloni majores & minores, Mazovitę, Pomerani, Cassubitę, Sarbi, Ruteni, Moscovitę. Hi omnes Sclavi & Vindelici (*Vandalici*) sunt, per ampla regna inhabitantes. Sed & Lituani iam sclavonizant: Nugardi quoque, Pleseovienses, Smolnenses & Ohulici

*Illyrica
lingua di-
ta etiam
Sclavonica*

Slavonica lingua, quę hodie corrupto nonnihil vocabulo Sclavonica appellatur; latissimè patet: ut qua Dalmatę, Bosnenses, Chroati, Istrii, longoq; secundum mare Adriaticum tractu, forum Iulii usque, Carni (quos Veneti Charfos appellant,) item Cariniani, Carinthii ad Dravum fluvium usq;: Stirii verò infra Gretzium, secundum Mueram Danubium tenus, indeque Misii, Servii, Bulgari, aliiq; Constantinopolim usq; habitantes: Bohemi præterea, Lusacii, Silesii, Moravi, Vagiq; fluvii in regno Hungarię accollunt: Poloni item & Rutheni latissimè imperantes,

rantes, & Circasi Quinquemontani ad Pontum: denique per Germaniam ultra Albim in Septentrionem Vuandalorum reliquæ sparsim habitantes utuntur. Hi etsi omnes se Sclavos esse fatentur: Germani tamē à solis Vuandalis denominatione sumpta, omnes Sclavonica lingua utentes, Wendē/Win den & Vuindiseh, promiscuè appellant, Sigismundus Liber Baro. Habitabant Vuagrii, Vuinul, Obotriti, Polabi, per littora maris Germanici, omnes uno nomine & unâ linguâ Vandali, Vuitichindus.

Gentes Sclavonice, inquit Bilibaldus Pirkeimerus, non solùm magnam Europæ, sed & Asiæ partem occupavere, supersuntque hodie in montibus Iberiæ ac Albaniz, & versus mare Hyrcanum Circassi: & Gazarorum gentes: nec non Mengrelli. Hi enim omnes ex Sclavorum gente originem sumpsere, linguaque loquuntur Sclavonica, ac Christi fidem secundum ritum Græcum sequuntur. Quin per totam Turchiam, præcipuè apud milites, Sclavonica in usu est lingua, ita ut Constantinopolis ipsa jam non ampliùs prius nomina, sed Cæsaris domus Sclavonica vocetur lingua. Sed & paulò antè in aulâ Soldani Ægyptii, milites, utpote magna ex parte Circassi, Sclavonicè loquebantur.

Sclavonica gentes Europa simul & Asia incolæ.

DE LINGVIS

*He Vand-
dorum
nomine
falsè infig-
n. 12.*

Cæterum qui Vinulos, seu Vendos, reli-
quàmve Sclavorum gentem Vandalorum
nomine honestare contendunt, planè fal-
luntur. Constat enim classicorum scripto-
rum auctoritate, Vandalos ex Gotthorum
ortos esse gente: quemadmodum & Sciros,
Gepidas, Alanos, ac reliquos Gotthicæ na-
tionis populos: inter quos nihil præter so-
lam interfuit nomenclaturam. ejisdem enim
institutis eademque utebantur lingua, Ger-
manica nempe: quemadmodum (ut dictum
est) ex reliquiis quoq; Gotthorū, qui mon-
tana Tauricæ Cherfonnefi præsentī adhuc
ætate obtinent, discedere licet: quum Scla-
vorum, Vendorum & Viltzorum loquela
penitus à Germanica sit diversa. Quin & diu
antea quàm Sclavorum nomen est auditum,
Vandali populariter cum liberis & uxoribus
è patria emigrârunt, jamque Lusitaniz
partem tenebant, ac in Africam trajicientes,
Carthaginem cum universa illa provincia
suo subjecerant imperio. Sed & tam Ostro-
gothi quàm Visigothi Christianam tum sus-
ceperant fidem, quum Sclavi sub initium
omnis religionis fuerint expertes: quorum
tanquam novorum hostiū nomen, sub Mau-
ritio primū auditum est: excursionsque
eorum à justiniano non parū sunt repres-
sæ, donec immensa multitudo superantes
magnam

magnam Europæ & Germaniæ quoque occupaverint partem : quod quidem Procopii aliorumque plurium auctorum constat testimonio. Egressi autem sunt ex Scythia, quemadmodum multæ aliæ barbaræ nationes, & ut Solinus Græcus scriptor refert, ex profundo Bersiliæ : dominatique sunt omnipervix terræ usque ad mare Ponticum. Gazari (*hos quidem supra Sclavonice loqui scripsit*) sub initium à Græcis appellati, quemadmodum & hodie à Saracenis vocantur. Nihil igitur Vandalis ac Vendis, præter nominis tantum consonantiam quandam, unquam commune fuit : licet Sorabi, Viltzi, Vendi, ac reliquæ Sclavorum gentes à Vandalis derelictam occupaverint terram, quemadmodum & multas alias regiones suo subjecerunt imperio, prioribus expulsis habitatoribus. Siquidem nulla unquam gens à Scythia egressa, tam copioso numero, ut Sclavis habitabilis terræ partem inundavit. Nam quicquid est à mari Sarmatico & Balthico, ad Pontum usque & Adriaticum mare : nec non à Tanàide fluvio usque ad umbilicum Germaniæ, cum tota Sarmatia Europæa, ac magna parte Asiaticæ, nec non Boëmia, Dalmatia & Illyria, suâ repleverunt multitudinem, Hucusque Pirkeimerus.

Venedos Io. Aventinus Teutonibus ad-

DE LINGVIS

numerat, quamquam lingua & moribus differentes. Venedi, inquit, nostro sermone, suo sunt Sclavi: bilingues ferè sunt, in multarum gentium capita divisi. Nam & Dalmatiam, Liburniam, Illyricum, Pannoniæ Noricque partem, Justiniano primo imperante, transito Danubio occupârunt, sicut ibi adhuc Sclavonia nominatur. Valentissimas nationes nominâsse satis erit: Zechos suâ, id est, Boëmos nostrâ linguâ, Bolios, Massobios, Moravos, Bodolios, Roxalanos, Litavos.

Enumeratio alphabetica populorum, qui Illyrica lingua utuntur, partim ex auctorum verbis jam recitatis, partim ex Sigismundi Gelenii, felicitis memoriæ, ad nos epistolâ.

Abgazari vel Abgazel Carni.

li, qui & Gazari cir. Carniolani.

ca mare Caspium. Carinthii vsq; ad Dravum.

Aestui.

Arbenfes. Casubi, aliàs Cassubi.

Bessi, hodie Bosneni.

ses, vel Bosnasienses Circasi Quinquemontanii circa Pontum.

Borufii. aliàs Ciercasi circa

Bosnenses, vide Bessi. ca mare Caspium.

Bulgari, vide Rascii. Corali.

Creati, aliàs Chroati.	Obodritæ, al. Obotri
Culmii.	ti.
Curi.	Ohulici.
Dalmatæ, al. Delmatæ	Pannoniæ pars.
Dibrii.	Permi.
Epirotæ.	Plescovii vel Plesco-
Gazari, lege Abgazari	vieneses.
Gepidæ.	Podolii.
Hungari ad Vagum	Polabi.
fluvium.	Poloni majores & mi-
lapides.	nores.
Iazyges.	Pomerani.
Istri.	Raschii, aliàs Rasci seu
Lituanii.	Bulgari.
Livi.	Rugi.
Lusatii.	Ruffani, al. Rutheni.
Lygi.	Samogitæ.
Macedones mediter-	Sarbi, vide Sorabi.
ranei.	Sarmatæ, qui Poloni
Maxobii, al. Mazobi-	dicuntur.
tæ.	Sclavi, vel Slavi po-
Meiffi, Myffii.	tius.
Moldavi.	Servii, vide Sorabi.
Moschi, al. Moscovi.	Slesii, vel Silesii, aliàs
tæ.	Slesitæ.
Moravi.	Smolnenses.
Mordaci.	Sorebi, aliàs Sarbi. ho-
Myffii, vel Meiffi.	die (puto) Servii.
Nugardi.	Transylvani.

DE LINGVIS

Vandali, alias Vuan.	Vuagrii.
dali.	Vuinuli.
Veltæ.	Zagorani.
Vilaci.	Zadravani.

Summa, populi circiter 60.

S. Hieronymum legimus libros veteris Testamenti in Dalmaticam sive patriam linguam transtulisse. Dalmatæ autem Illyricè loquuntur. Sunt qui hanc linguam non Illyricam, sed Sarmaticam potiùs, id est, Polonicam, vocandam asserant, quòd ceteræ omnes ab hac sint ortæ. Polonia quidem inter omnes, quæ hoc sermone loquuntur, regiones latissimè patet, nisi fallor.

Οἱ ὁ βαρβαροι θεοὶ Περὶ πάντες, ὡς περ Ἰλλυριοί, Aristophanes in Avibus, Illyrios à nescio quo vocis sono, ceu κερκυότες, id est, stridentes & barbaros, traducens.

*Oratio Dominica sermone Bohemico: quæ
præ cæteris hujus linguæ dialectis
cultior existimatur.*

Otozie nafs genz gŷy w nebesych : Poŷ-
wæt se gměno twě : Prizid křãlowŷtwj twě :
Buď wãle twã gako w nebi (tak) y maze-
mi: Chlěb nãŷ wezdeyŷj dey nãm dnoŷ : A
odpuŷt nãm winy nãŷe, gako z y my adpauŷ-
ŷjme

ſijme winnjikum naſſim : Y nev woſ nâs w
pokuſſenj: ale zbaw nâs od zleho : nebo rwe
geſt krâlowſtwj, y moc, y ſlawâ na wêky. A-
men.

*Eadem Illyricè vel Slavonicè, ex libro Bartole-
mæi Georgenitz de afflictione Chriſtianorum
ſub Turcis, impreſſo Vuormaciæ anno 1545.
à cujus initio alia etiam ad hanc lin-
guam pertinentia ſcribuntur:*

Oteſſe naſzky ieſſi na nebeſzi : Sſuetiſſe i-
me tuoje : Pridi tuo kralyeuſſi : Budi volia
tuoja, kako na nebu, i na zem lij. Kruha naſ-
ſega ſſagdaniega dai namga danaſz. I odeu-
ſcia nam dughe naſſe, kako i mi odpuſcia-
uam duſnikon naſſim : Inepeliai nats u na-
paſt, da izbau i nats od nepriaz ni, Amen.

Eadem Polonicè.

Ocziecz naſch ktory ieſtoſz wnyebye.
Swyecz ſie gymye t wâ.
Przdzy twâ krolieſwo.
Bandz wolja twa, yako wnyebi, y na zemij.
Chlieb naſch pow ſchedny day nam dzyſay.
A odpuſzcz nam uyny naſcha, yako y my od-
puſzczamy wynowaytom naſchym.
Nyewodz naſſ napokuſchenye.
Alye zbaw naſz od ziego. Amen.

DE LINGVIS

Sigismundus Gelenius, Bohemus, Lexicon symphonum edidit, Basileæ excusum; in quo vocabula linguarum Latinæ, Græcæ, Germanicæ & Illyricæ, quæ inter sese conveniunt, vel in duabus ex istis, vel tribus, vel quatuor linguis, confert. Publicatus est etiam nuper Norimbergæ libellus de lingua Bohemica.

*Indica lingua
affinis
Hebraicæ,
Gra.*

INDICA lingua adeò Hebraicæ, Chaldaicæ & Arabicæ affinis est, licet characteribus variet, ut rara admodum sit in hac dictio, quin in aliarum aliquâ reperiatur. Hæc sola Orientalium, quæ ab Hebræa originem habent, legitur nostro modo, à sinistra in dextram, Postellus. Plura leges suprâ in Æthiopum linguâ. Indorum complures sunt gentes, atque eæ linguâ inter se dissonæ, Herodotus libro 3. *Brechmasis*, id est, abortus, vocatur Indorum linguâ, Plinius libro 12 7, Colitur apud Indos dæmon Σορῶς ὁ θεός, id est, οἰονοεῖός, Athenæus. fortè Σορῶς πειθόμεν, ut idem sit qui Serapis. nam *sirap* vinum significat linguâ Afrorum circa Tripolim. Medici potiones quasdam mulsas vel saccharatas *syrupos* appellant: Græci recentiores *serapia*; quorum quædam etiam in Deum (fortè Serapim per somnia admonentem, præsertim ægrotos in templo eam ob causam

causam dormientes) auctorem referuntur. Cartaxonus Æliano in hac linguâ monocerotem significat: & scandabenamet rhinocerotem, recentioribus. Aviculam minimam sandaricini coloris Indici suâ linguâ *dicarum* nominant, Græci *dicæum*, Ælianus.

¶ IONICA Dialectus *α* in *η* sæpissime mutatur: & Πέρσιω dicit pro Πέρσιυ: & Δημοδῶν pro Δημοδῶνι: & in accusandi casu νεος sine contractione, & in accusandi casu Δημοδῶνι. Aliâs quôque diæreses facit præter communem usum, non admissis contractionibus. Α βασιλεὺς genitivum βασιλεῖ format: dativis pluralibus in sigma ex euntibus jota addit: & insuper *α* in *η* vertit in fœmininis, ut σοφῆσι, νύμφησι: pro ἔν εκfert ὦν: pro νόσῳ, νῆσῳ, &c. Ex authoribus, qui extant Hippocrates & Herodotus, Ionicè scripserunt.

Ionica lingua dialectus Græcæ

Hippocratis Aphorismus i.

Ὁ βίῳ βραχύς, ἢ δὲ τέχνη μακρὴ, ἢ δὲ καιρὸς ὀξύς, ἢ δὲ πείρα σφαλερὴ, ἢ δὲ κρίσις χαλεπή. Δεῖ δὲ ἑμόνον ἑαυτὸν παρέχειν τὰ δέοντα ποίοντα. ἀλλὰ καὶ τὸν νοσέοντα, καὶ τὰς παρέοντας, καὶ τὰ ἔξωθεν.

DE LINGVIS

Secundus:

Εν τῇσι ταραχῇσι τῆς κοιλίας, καὶ τοῖς
ἐμέτοισι τοῖσιν αὐτομάτως γινομένοισιν, ἢ
μὴ οἷα δεῖ καθαίρεσθαι, καθαίρονται, συμ-
φέρειτε καὶ εὐφώρας φέρεσιν: ἢν δὲ μὴ του-
ναντίον, &c.

Dialectus jās, sive jonica, eadem est, quæ
vetus Attica, Eustathius in Dionysium.

*Hæc apud
jones di-
versa.*

jones linguâ non eadem utuntur, sed ejus
quatuor proprietates ducunt. *Miletus* pri-
ma apud ipsos civitas, ad meridiem vergit.
Post hanc *Myus* & *Priene*. hæc quia in Caria
habitabantur, cum horum linguâ conveni-
unt, Ulæ verò in Lydia, Ephesus, Colophon,
Lebedus, Teos, Clazomenæ, Phocæa, jam di-
ctis sanè civitatibus, quantum ad linguam at-
tinet, non respondent: inter se tamen eadem
sonant linguâ. Reliquæ tres sunt civitates
jonicæ; quarum duæ insulas habitant, Sa-
mum videlicet & Chium: tertia in continen-
te sita Erythrææ. Ex his Chii & Erythrææ e-
andem proprietatem sibi vendicant. Samii
verò ab his discrepantes, propriâ quandam
receperunt loquendi formam, atque hunc
in modum quatuor omnino linguarum (jo-
nicarum) sunt proprietates, Herodotus
libro I. Idem Athenienses inter jones C.æsi
tempore excehuisse scribit.

¶ ISLANDI linguâ utuntur Cimbricâ si-
ve Danicâ.

¶ ISMAELITICA lingua, vide suprâ in
Ethiopum lingua ex Munstero.

¶ ISTRILlyricè loquuntur.

¶ ITALORVM lingua à Latina vetere cor- *Italica lin-*
rupta est, ut diximus Barbarorum infestatio *gua à Latî*
ne & imperio Dialecti ejus plures sunt: inter *nâ vetere*
quas Thuscâ (id est, in Hetruria circa Se- *corruptâ.*
nas præcipuè) præferri ajunt: versus alpes
quo propiùs habitant Itali (nam & Gallos
Cisalpinos omnes hodie Italos vocamus) eò
minùs purè loquuntur. Ineptissimus & ma-
ximè depravatus Rhætorum in alpibus ser-
mo est, de quo in R. elemento scribemus.
Romanorum sermonem non modò Itali su-
um vocant: sed etiam Sabaudi vulgò, & Rhe-
ti alpini. Valachis etiam Romanus est sermo
(ut Athenæus Pius refert) sed magna ex par-
te mutatus & homini Italico vix intelligibi-
lis. Gregorium Papam suæ ecclesiæ adhuc
Latinè locutum constat.

Oratio Dominica Italice.

Padre nostro, che sei ne cieli: Sia santifi-
cato tuo nome: Venga il tuo regno: Sia fatta
la tua volontà, sì come in cielo, così ancora
in terra. Dacci hoggi il nostro pane còtidia-
no: E remittici i nostri debiti, sì come ancor

DE LINGVIS

noi gli rimettiamo à i nostri debitori. E non ci indurre in tentatione: ma liberaci dal male. Percioche tuo è il regno, la potentia, è la gloria in sempiterno, Amen.

¶ **I V D A B O R V M** lingua eadem est, quæ Hebrea.

¶ **I V H R I**, vide Hungari lidem sunt Vgri. Rhuteni quidem pro g pronunciant h: pro Iugra, Iuhra.

¶ **K O P T I T A E** linguâ utuntur Ægyptiastæ.

*Læonica
lingua affi
ni Dorica.*

¶ **L A C O N V M** ut regio à media Græcia remotior est: sic lingua etiam eorum à comuni recessit longius, & ut apparet in plurimis ad Doricam accedit. Lacedæmonii Græci tempore inter Diores excelluerunt, Herodotus. Glossæ quædam, id est dictiones huic linguæ peculiares, ab Hesychio annotantur: ut Κλά, κλινάριον μικρόν. Noces magnas μυκήρας vocabant, τινίς autem noces dulces, Athenæus libro secundo. Et paulò post, Μεκήρας Lacones vocant amygdala. Plutarchus Laconum apophthegmata copiosè descripsit: & in vita quoque Lycurgi multa Laconum tum vocabula, tum dicta enumerat. τὴν pro σοι. ἄμεις pro ἡμεῖς. τήνας pro ἑκείνας. Chorus

rus Laconū (inquit) ex tribus ætatibus constabat. Senes primò canebant, *Αμμιες ποτ' ἡμεις ἄλχιμοι νεανίαι*. Deinde viri seu juvenes, *Αμμιες ὃ γ' ὄμιεν. αἱ δ' ἔλῃς, πείραν λαβέ*. Postremò pueri, *Αμμιες δ' ἔγ' ἐσόμεθα πολλῶν κρείσσορες*.

DE LATINA lingua nonnihil dictum est suprà: quòd una sit ex tribus cultioribus, quarum comparatione cæteræ omnes barbaræ dicuntur: quòd antiquissima, & multa à Græcis mutuata sit. *Latina l'ua una ex tribus cultioribus.*

Quòd apud nostros (Latinos) quatuor idiomatum genera fuisse tradantur, id est, *Priscum, Latinum, Romanum, & Mixtum*, ex Petri Criniti de honesta discip. libro 3. cap. 3. co. stat: *Hac quadruplex.*

Relatum est quatuor fuisse apud nostros linguarum proprietates, hoc est Priscam, Latinam, Romanam, Mixtam: quod ex Varonis autoritate Grammatici veteres tradunt. *Prisca* est, qua vetustissimi Italiæ populi, sub Iano videlicet & Saturno regibus, usi sunt: cujusmodi carmina quædam incondita, parumq; nostris intellecta adhuc supersunt: ut Saliorum & Argeorum sacra, de quibus Varro etiam Terentius meminit. *Latina* 2. *Latina*. verò; quam sub Latino & regibus Tuscia cæteri quidem populi in ipso Latio loque-

DE LINGVIS

bantur: qua tabulæ decemvirales scriptæ sunt, ac sacræ leges, & publica quædam edita *Romana*; quæ, post exactos reges Romanos, populi gesta complexa est. nam & hanc ipsam inter poetas M. Plautus, Nævius, Accius Pacuvius, Ennius & P. Virgilius maxime coluerunt: ex oratoribus autem & historicis M. Cato, Sisenia, Quadrigarius, Val. Antias, Cæsar & M. Cicero. *Mixta* verò; quæ aucto imperio & libertate amissâ, varios populos ac nationes in jura civitatis admisit, quo factû est, ut Romana virtus ac loquendi juxta integritas passim cum moribus degeneraret. Neq; autem me latet Latinam quidē doctrinâ ex multiplici varioq; idiomate constare. Siquidem & Oscanæ & Sabina vocabula à multis olim recepta sunt, ut Punica nunc omittamus. Nam & Q. Ennius Oscè locutus est, tum Hetruscas alii fabulas exposuerunt, sicuti Livius & M. Cicero alicubi testantur. In Latinâ linguâ sacrosancta quoq; Biblia descripta continentur.

¶ **LIBYES** circa Cyrenen Apostolos in Pentecoste Hierosolymis suâ dialecto loquentes mirati sunt.

¶ **LIGVRES** Hetruriæ pars sunt, & ipsi Hetruscâ linguâ, ut conjicio, olim usi. nam ut Padum à profunditate Hetrusci *Botigon* vocaverunt: sic Ligures *Botigum*. M. Porcio

Portio Catone teste.

LITHVANIA olim suum Ducem Magnū habuit, nunc regi Poloniæ subicitur, Sigismundus liber. Lithuania & Samogithia provinciæ, licet Rhutenis intermixtæ sint, ac proprio idiomate rituq; Romano utantur: earum tamen incolæ ex bonâ parte sunt Rutheni, Idem.

Lithuanorum (alii per t sine aspiratione *Lithuanorum* scribunt) lingua, inquit Matthias à Michou, *rum lingua* est quadripartita. Prima est *Iaczingorum*, *qua rup.* *1. Iaczingorum* horum; qui circa castrum Drohicin habitant; quorum pauci supersunt. Altera *Li-* *2. Lithuanorum* *thuanorum* & Samogitharum. Tertia *Prute-* *3. Prutenorum* *nica*. Quarta in *Lothua* seu *Lothibola*, id est, *4. Livonorum* Livonia, circa fluvium Dzuina & Rigam civitatem. Et horum quanquam eadem sit lingua (*videtur sentire linguam unam esse: linguagium ipse vocat, sed quatuor dialectis distinctam:*) unus tamen non satis alterum intelligit, nisi peregrinatus & vagatus per illas terras. Habuit hæc lingua quadripartita tempore idololatrię pontificem maximū unum, quem *Crine* appellabant, morantem in civitate Romoue, à Roma dicta. quoniam hæc lingua de Italia jactat se advenisse, & habet nonnulla vocabula Italica in suo sermone. Porro in Prussia jam pauci proferunt Ruthenicum sermonē: subintravit enim lingua Po-

DE LINGVIS

lonorum & Almannorum. Sic & in Lo-
thua pauci rustici profitentur hanc linguam,
quod Almannica subintendit. In Samogi-
thia autem, quæ est longitudinis quinquaginta miliariorum: & in Lithuania; quæ in
longum triginta miliaria continet, in pagis
Lithuanicè loquuntur, & in magna parte
Polonicè. Nam & sermone Polonico sacerdotes in ecclesijs concionantur. Cæte-
rùm harum regionum incolæ omnes Eccle-
siam Romanam agnoscunt: in aliis autem
circumjacentibus, ut in Novigrod, in Ples-
covia, in Polocko, in Smolensco, & in meri-
diem usque post Kion Ruteni sunt omnes,
& Rutenicè seu Slavonicè loquuntur; ri-
tumque Græcorum observant: & obe-
dientiam Constantinopolitano Patriarchæ
præstant. Sunt etiam Tartari in ducatu
Lithuanie circa Vilnam, qui Duci parent:
loquuntur verò Tartaricè & Mahumetem
colunt, Hactenus Matthias à Michou.

Alii Lithuanos simpliciter Illyricè loqui
scribunt. Oritur in Lithuania fluvius Bo-
rysthenes, qui deinde per Russiam fluens in
mare exit Ponticum. Ptolemæus Galindos,
Bodmos, Sudinos, Sevinos, Hamaxobios &
Cariones ibi posuisse videtur. Bilibaldus
Pirckeymerus. Vide infra etiam in Moscho-
vitis.

¶ LIVONVM vel Livorum & Lituano-
rum & Curorum lingua eadem est, quæ ve-
rus Prussica: dialectis tantum variant. Vide
suprà in Britannica vetere, & in Lithuano-
rum linguâ. Alii Livos & LVSATIOS Illy-
ricè loqui ajunt.

¶ LYDIAut Phryges panem βίη & voca-
bant. Suidas in βερκεσέλ. Βαθυρρήνη δὲ
milvus apud Lydos, Hesychius.

¶ LYGORVM sermo Illyricus est.

¶ MACEDONES mediterranei linguâ Il-
lyricâ utuntur, ut audio. Macedones nume-
rum κοῖον appellant, ajt Athenæus. Veteres
quidem Macedoniæ incolas linguâ Græcâ,
sed dialecto glossisq, distinctâ, olim usos fu-
isse non dubito: quod vel ex vetustis mensi-
um apud ipsos nomenclaturis colligi po-
test; quos duodecim Zodiaci animalium no-
minibus appellant, quæ sunt: Αἰγόκερως,
ὕδροχόος, ἰχθῦς, κριὸς, ταῦρος, δίδυμος,
καρκίνος, λέων, παρθένος, ζυγὸς, σκορ-
πίος, τοξότης. Βέδ' υ' aqua vel ær, linguâ
Phrygum vel Macedonum, Clemens Stro-
mat. quinto. Argæus rex Macedonum virgi-
nes (quæ suo conspectu & numero, cùm se
eminus tanquam viros ostentassent, hostem
terruerunt) quas antea κλωδόνες Macedo-
nes appellabant, propter virorum imitatio-

Macedones
Græcè lo-
quuntur: h-
dierni Illy-
ricè.

DE LINGVIS

nem ut *υπαλλάγες* dicerentur decreto iussit, Polyænus Strategematum libro 4. *Κλαύ-
δος* bacchæ Dionysii apud Macedones, Mimallones postea ab imitatione dictæ, Varinus. Videntur Clodones dictæ quasi claudones, à quatiendo, quòd thyrsos veluti hastas concuterent. Macedones mediterranei Illyricè loquuntur.

¶ MARSIGNI & Burii, qui terga Marcomanorum Quadorumque claudunt (*idest retro Slesiam & Moraviam habitant*) sermone cultuque Suevos referunt, Corn. Tacit.

¶ MAXOBII, aliàs Maxobitæ, Illyricè loquuntur,

¶ MEDI & MESOPOTAMIAE incolæ Apostolos Domini Hierosolymis suâ linguâ loquentes in Pentecoste mirantur. Medicarè spaca vocant, ut scribit Herodotus: quod nomen ad Illyricum pos vel pas accedit.

¶ MEISI vel Mysii Illyricè loquuntur.

Item MENGRELLI, vide in Gazaris.

¶ MOLDAVI, MORAVI, & MORLACI Illyricè loquuntur.

¶ MONAE insulæ sub ditione Anglorum linguam ab aliis prorsus differre audio.

*Moscovitarum lingua
confusa linguarum
externarum.*

¶ MOSCOVITAE vel Moschi, Sclavonicâ linguâ utuntur, licet externis linguis sic sit confusa, ut Sclavus & Moscovita se invicem non intelligant, Munsterus. Moscovia
Russiæ

Rossiae caput est, suamq; ditionem per Scythiam longè lateq; extendit. Est autem eadem Moscovitica lingua cum Rhutenica & Sclavonica, inquit Sigismundus Liber; qui in Rerum Moscoviticarū commentariis plurima hujus linguae vocabula tum propria tum alia affert: & ab initio operis de Rhutenorum peculiari circa literas quasdam pronuntiatione observationes suas scribit.

Antonius Vuied, Vuilq; in Lithuania natus, tabulam chorographicam ejus regionis publicavit, anno salutis 1542. in qua etiam alphabetum, quo Moscovitæ & Lithuani utuntur, Græco non dissimile, sed characteribus aliquot additis proponit.

Incolæ Vityg provinciae Moscovitæ idioma proprium & characteres proprios habent, quamvis Rhutenico magis utuntur, Sigismundus Liber.

Bielojesero civitas est Moscovitæ (vel Scythiæ ad Septentrionem remotioris) cum castro ad lacum ingentem ejusdem nominis. Sonat autem hoc nomen Rhutenis lacum album: hujus loci indigenæ proprium habent idioma, quamvis nunc fermè omnes Rhutenicè loquantur, Idem.

Russi vel Rutheni, iidè qui Moscovitæ sunt. *Moscovita
iidem, qui
Russi vel
Rutheni.*
in Moschorum linguâ audio permulta esse

DE LINGVIS

Græca vocabula, ut & ritus religionis est. Nuper quidam Suevos illic olim primum habitasse asseruit: inde ad Carpathum montem, ad Albim, & demum ad eos; in quibus nunc sunt, locos concessisse, signum esse, pleaque locorum nomina in Moscovia originis Germanicæ.

¶ MOZAMBIQVENSES linguâ utuntur Arabicâ.

¶ MYSII, vel Meisi, linguâ utuntur Illyricâ.

¶ NUBIANI barbarâ utuntur linguâ.

¶ NVGAROLI Illyricè loquuntur.

¶ OBODRITAE, aliâs Obotriti, item OHVLICI lingua utuntur Illyrica.

¶ OSCI, qui nunc Capuani. Volosci, quos vocamus Volscos, M. Porcius Cato. Oscii antiqui Italiæ populi in Campania ab oris fecunditate dicti, Grammatici quidam. Oscum aliquando significat sacrum, (nimirum *ὅσιον*.) unde & leges sacratæ *osce* dicuntur, (*videtur hic aliquid deesse: fortè, Et aliquando turpe vel spurcum.*) & in omnibus ferè antiquis commentariis scribitur *opiscum* pro osco, ut in Titinnii fabula Quinta: Qui Oscè & Volcè fabulantur, nam Latine nesciunt, à quo etiam verba impudentia & elata appellantur obscœna; quia frequentissimus fuit Oscis libidinum spurcarum usus.

Sed

Sed eodem etiam nomine appellatur locus in agro Vejenti; quo frui soliti produntur augures Romani, Festus. Q. Ennius Oicè locutus est, Crinitus. Volsci populus antiquus mediterraneus in Latio vel Tuscia; qui Turno suppetias tulit adversus Aeneam. Meminit eorum Mela lib. 2. in descriptione Italiae.

¶ OSI Pannonicè loquuntur, vide Gothini.

¶ PAMPHYLII Apostolos Spiritus sancti dono diversis linguis & suâ etiam Hierosolymis in Pentecoste loquentes summa cum admiratione audiunt.

¶ PANNONIAE pars Illyricè loquitur. Pannonicè loquuntur Osi, Tacitus. Vide supra in Hungarica lingua.

¶ PARTHI Apostolos Iesu Christi Hierosolymis suo sermone loquentes in Pentecoste admirabantur. Parthis *οἰκουμένη* genus quoddam muris sylvatici significare invenio.

¶ PELASGORVM linguæ meminit Herodotus lib. 1. ubi nos Vallæ translationem ad Græcum codicem emendavimus. Sic autem scribit: Comperit Cræsus Lacedæmonios atque Athenienses potentissimos Græcorum esse: quod illi in Dorico genere, hi in Ionico antecellerent. Nam de his ita antea

*Pelasgi
barbarâ
linguâ usi.*

DE LINGVIS

judicabatur: cum ab initio altera gens foret
 Palasgica, altera Hellenica, id est, Græci, qua-
 rum hæc nunquam solum mutavit, illa assiduè
 multumque est pervagata. Etenim sub
Phthiotis. Deucalione rege oram Phthiotidem incoluit:
 sub Doro Hellenis filio tractum, qui ad
Istiatia. Ossam & Olympum jacet, nomine Istiatum:
 unde à Cadmæis ejecta, coluit in Pindo
 locum, quem vocant Macednum. Rursus
Macednum in Dryopidem commigavit, atque ita in
Eryopis. Peloponnesum venit, Doricaque cognominata
 est. Porro qua lingua Pelasgi sint usi, affirmare
 non possum, sed conjectura licet dicere,
 eandem fuisse cum ea, qua nunc Pelasgi
Dores in utuntur, qui supra Tyrrhenos urbem Crestonem
Peloponneso incolunt, quodam tempore finitimi
 eorum, qui nunc Dôres vocantur. Tunc autem
 incolebant Dôres regionem, quæ nunc
 Thessaliôris nominatur, & Placiam & Sylacem,
 cum Pelasgi habitarent in Hellesponto,
 qui contermini (σύντοιχοι) Atheniensium erant.
 Sed multa Pelasgica oppida nomen immutârunt.
 Quibus signis conjectantes oportet dicere Pelasgos
 barbarâ linguâ fuisse. Quod si tota gens Pelasgica
 talis (id est, *barbara*) erat, gentem Atticam utpote
 Pelasgicam, cum in Hellenes, id est, Græcos, transiit,
 linguam simul istorum amisisse. Etenim neque
 Crestonitarum loquela cum ullo circæ po-

câ populorum consentit, & Placianorum similiter. Communis verò ipsis (*Crestionatis & Placiaris*) est lingua. Per quod declarant, quem lingue figuram obtinebant, cum in hæc loca transierant, eandem se nunc conservare. At natio Hellenica, id est, Græca, ex quo *Græci lingua usi* existit, eadem linguâ semper est usa, ut mihi *semper eadem.* videtur. Et quanquam imbecillis primùm, quod ex Pelasgica esset abscissa, & exiguo initio profecta, mox in multas aucta est gentes, tum aliarum, tum barbararum gentium frequentia se ad illam conferente. Cæterùm gens Pelasgica quòd barbara esset, eam ob causam nequaquam magnos profectus fecisse mihi videtur.

¶ *PERSA* RVM lingua ab Ægyptiaca & iudæica diversa est, ut suprà in Ægyptiaca ostensum est. Cum Illyrica quoque & Armenica *Persica lingua eadem quæ Turcica.* nihil commune habet. Multa huius lingue vocabula & locutiones docet Bartolomæus Georgevitijs in libello suo de afflictione Christianorum sub Turcis, Latinè ante paucos annos in Germania impresso Vuormaciæ. Appellat autem eandem Persicam & Turcicam linguam.

*Vaticinium Persico Latinum, ex
eodem Bartolemai libro
descriptum.*

DE LINGVIS

Patissah homozghelur, Ciaferum memleketi
Imperator noster veniet, ethnici principis regni
 alur, keuzul almai alur, kapzei er,
 capiet, rubrum pomum capiet, subiget.
 jedi yladegh gyaur keledi

† Scilicet *Quod si* annum usq, septimum gladius †
 christiano. clikmasse, on iki yladegh onlarum begli
 rum. *non insurrexerit, usq, ad annū duodecimū eis*
 gheder: eufi japar, baghi diker, bahosai
 dñabitur, domos ædificabit, vias plātabit, hortos
 baghlar, oglikezi olur. oniki yldenffora
 sepiet. *liberos procreabit, post duodecimum*
scilicet annum, ex quo rubrum pomum in ejus
potestatem redactum fuerit.

Hristianon keledi clikar, ol Turki
 Christianorū gladius apparebit, qui Turcam
 quaquaversum fugabit.

gherefsine tuskure. Sic habet vaticinium
 cum Georgeviti interpretatione, quam ego
 de verbo ad verbum Persicis vocabulis ac-
 commodare conatus sum, haud scio an ubi-
 que assecutus. dubito quidem circa vocem
 clikmasse, quam exposui, *non insurrexerit.* &
 circa yldenffora, quam reddidi *duodecimum*,
 cū superius onlarum similiter verterim.

Persica vocabula multa Andreas Bellu-
 nensis interpretatur in glossis Avicennæ.
 Convivium regis in natali regis quotannis
 celebratur: id Persicè (Πρωσις) vocatur τυχ

ταῖς ἑλλήνισι δὲ τέλειον, Herodotus libro 9.
 ut citat Athenæus. *Parasanga*, *schœnus* & *astarius* mensurarum (de terræ spatiis) nomina
 Persica etiam à Græcis nonnullis usurpan-
 tur, idem Athenæus lib. 3. *Sâson* liliū Persis
 significat, & *Σοῦσα* urbs nominata est pro-
 pter pulchritudinem & amœnitatem loci,
 Idem. Magi dicuntur sapientes linguâ Per-
 sarum, Porphyrius. Plinius scribit, Scythas
 vocatos esse Sacas à Persis, & lingua Persica
 Aramæos. Persica animalium nomina pluri-
 ma in nostris de quadrupedibus & avibus
 libris posuimus, quæ index ab initio singu-
 lorum conjuncta ostendit.

¶ PHOENICVM lingua, vide Punicâ.

¶ PHRYGVN lingua *beccus* panem signi-
 ficat, ut pluribus scribit Herodotus lib. 2. ubi ^{Phrygum;} *lingua an-*
 Psammetichum Ægyptiorum regem hoc ar- ^{tiqvisima}
 gumento Phryges hominum primos fuisse ^{olim habu-}
 ait coniecisse, quod infantes ejus jussu à ca-
 pris operâ pastorum, vel à mulieribus, qua-
 rum linguæ erant præcisæ, biennio educati,
 ut primum inarticulatè vagire destiterint,
 hoc nomen beccus primum protulerint.
 Hujus rei Diodorus Siculus quoque memi-
 nit. Suidas in vocabulo Βεχκεσέλης (ex
 Scholiis in Aristophanem) Lydos, inquit, aut
 Phryges panem appellare Βέχ &, per x sim-
 plex.

DE LINGVIS

plex. Nostri quidem Germani pistorem vocant best. Quod si infantes illi à capris nutriti sunt, nil mirum, si hec vocem balantium caprarum quadam imitatione primum protulerunt, nec ideo Phryges hominum primos fuisse, quisquam rectè aut necessariò affirmàrit. *Noricum* Phryges utrem appellant, Eustathius in Dionysium. *Bedy* aqua vel ær dicitur, linguâ Phrygum aut Macedonum, Clemens Alexandrinus Stromateon quinto. Vocabulum $\pi\upsilon\phi$ fortè barbaricum est: neque enim facile ad aliquam vocem sive originem Græcam accommodatur: & ita vocatur à Phrygibus modicè deflexâ voce: itemq; *Ἰσλῶν* & *Ἰβριεῖς*, & alia multa, Plato in Cratylo. Erinaceus Phrygum lingua *exis* vel *exin* dicitur. *Gallus* exectus testibus, Xenophon de æquivocis. Phryges Hierosolymis Apostolos sua lingua loquentes in Pentecoste mirantur.

¶ *PLACIANORVM* lingua, vide in *Pelasgica*. Est autem Placia urbs Mysiæ juxta *Cyzicum* Milesiorum oppidum.

¶ *PLESCOVII* vel *Plescovienses*, *POLABI*, *POLONI* majores & minores, & *POMERANI* Illyricè loquuntur.

¶ *PRUSSICA* lingua vetus, vide supra in *Britannica* vetere: & in *Lithuanorum* lin-

gua

gua, de Prutenica. Nam Prussiae incolae & Pruteni dicuntur, & lingua olim diversa usi sunt: postquam verò Teutonicorum fratrum jugum subiére, lingua Teutonica introducta est, & religio Christiana accepta Frederici Imperatoris II. temporibus.

¶ PUNICA lingua Hal dicitur Deus, *Punica lingua affinitate Hebraica.* Servius in Vergilium. *Gadir* Punica lingua septem significat, Plinius lib. 4. cap. 22, Zegeri-
es Poënis genus sunt murium. Græcè *Βουναί* dixeris, (Valla *colles* transfert,) Herodotus libro 4. Vide Galeothum in Variis. Extat Guil. Postelli de Phœnicum literis, seu de prisco Latinæ & Græcæ linguæ charactère, ejusque antiquissima origine & usu, commentatiuncula publicata Parisiis anno 1552. Hebraicam autem & Phœnicum linguam eandem facit, omnium antiquissimam. De Africana lingua scriptum est supra.

¶ QVILOENSES Arabica utuntur lingua

¶ RASCII, alias Raschi seu Bulgari, Illyricè loquuntur.

¶ RHÆTORVM, pars, qui Alpes inter Helvetiam & Italiam sive Galliam Cisalpinam, Helvetiis confederati, incolunt, sermone Italico omnium corruptissimo utuntur, adeò ut ante nostram memoriâ nihil in literas hoc sermone scriptum referretur, sed Latine tantum, & non ita pridem Germanicè, Pri- *Rhetica lingua corruptissima.*

DE LINGVIS

mus nostro sæculo vir doctrinâ & pietatē
clarus Iacobus Bifrons, Rhætus, hanc lin-
guam scriptis illustrare & publicare incœ-
pit, qui catechismum etiam sacrosanctæ re-
ligionis nostræ è Germanico in hunc sermo-
nem convertit, excusum Puschavii, anno sa-
lutis 1552.

*Oratio Dominica in vernaculo Rhætorum ser-
mone; quem ipsi vulgò Romanum appel-
lant, (ut & suum Sabaudi,) nostri
Churweltisch.*

Bap noafs, tû quell chi êsch in ls tschêls:
fati saingkuênnga, ilg teis nuom: ilg teis ra-
ginam uéng naun proa: la tia uellga diuain
taschkoa in tschêl, uschè eir in terra. Noafs
paun d' minchiady daa a nuo hoâtze: pardu-
na a nuo ils noas dabitts, schkoa eir, nuo
pardunain a ls noafs dabittaduors. E nun
ns' manar in proiamaint, moa ans spendra
dalg maal. Parchiaî chia teis ais ilg ruginam
è la pussaunt za, è lg laud, in etern. Amen.

*Rhæti orti
non a Ro-
manis, sed
a Tuscis.*

Rhæti non à Romanis, ut vulgò putant,
sed à Tuscis originem traxère. Hos Livius
nihil scribit ex antiquo præter sonum lin-
guæ, nec eum incorruptum retinuisse. Cæ-
terùm Rhætica lingua, ut auctor est Ægidius
Tschudus, intra centum quinquaginta an-
nos plurimùm apud Rhætos interiit, Ger-
manica

manicâ indies invalescente, ut hodie non solum Curientes, verum & qui remotiores sunt Germanicè loquantur, qui haud longè suprà ævum nostrum Italicè loquebantur: si modò corruptissima eorum lingua Italica est censenda, quæ & olim tempore Livii, & hodie, usq; adeò depravata est, ut Tusci, qui hodie sunt in Italia, eos loquentes minimè intelligant, quamvis unius sint nationis & ab unâ gente descenderint.

¶ ROMANA lingua, vide suprà in Latina.

¶ RUGI Illyricè loquantur.

¶ RUTHENORVM vel Russorum incolarum lingua eadem, quæ Moscovitica. Russorum vocabuli rationem Sigismundus Liber Baro explicat ab initio historię suæ Moscoviticæ. Ruthenos Æneas Pius Roxanos: aliqui etiam Russanos scribunt.

¶ SABINORVM Dea, Juno, Quirinali *Sabinorum* monti Romæ nomen indidit, quam illi *Cur-* *lingua in* *tim*, id est, hastatam junonem vocant. Ete- *pluribus* *affinis La-* *tina.* nim hastam *curim* & *eurinam* proferunt: quia his simul & Hetruscis non est litera q. sicut Romanis. inde Quirites, Cato in libro Originum. Quod Romani Sabinis prænomen acceperint, ex fœdere cum Romanis facto, P. Crinitus 3. 4. Sabina vocabula à multis Latinis olim recepta sunt, Idem.

¶ SAMARITANI in Syria in urbe Si-

DE LINGVIS

Samaritanorum lingua propriis olim usque characteribus in ceteris Hebraicis similis.

chem, omnes veteris Testamenti libros præter Moësaicos aspernantur, & characteribus propriis (convenientibus tamẽ cum alphabeti communis Hebraici literarũ numero, sono & nominibus, figuratantũ differentes quod & D. Hieronymus testatur) utuntur: quos etiam vulgaribus apud Iudæos usitatis antiquiores esse ajunt, ut pluribus docet Guil. Postellus in libro de Phœnicum hæris.

¶ **SAMOGITAE** Illyricè loquuntur, vide in Lithuanorum lingua.

¶ **SARBI**, vide Sorabi.

Sardorum lingua corrupta ab aliis.

¶ **SARDI** olim linguam habuere propriam: sed postquam diversi populi in eorũ regionem migraverunt, & ab externis principibus imperium ejus usurpatum fuit, nempe Latinis, Pisanis, Genuensibus, Hispanis & Afris, lingua eorum admodum corrupta est: relictis tamen plurimis vocabulis, quæ in alia nulla reperiuntur. Latini sermonis adhuc multa tenet vocabula, præsertim in Barbariæ montibus, ubi Romani Imperatores militum habebant præsidia, ut l. ij. C. de officio præfecti præ. Afric. Hinc est, quod Sardi in diversis locis tam diversè loquantur, propter imperiorum varietatem: ipsi tamen se inter se rectè intelligunt. Sunt autem duæ præcipuæ in ea insula linguæ: una; quæ in ci-

in civitatibus: & altera, qua extra civitates
utuntur, Oppidani loquuntur ferè lingua
Hispanica, Tarraconensi seu Catalana, quam
didicerunt ab Hispanis; qui plerunqne ma-
gistratum in iisdem gerunt civitatibus: alii
verò genuinam retinent Sardorum linguam

*Oratio Dominica in Sardorum oppida-
norum lingua.*

Pare nostre, che ses en los cels: Sia sanctifi-
cat lo nom teu: Venga lo regne teu: Fasa la
volunta tua, axicom en lo cel, i en la terra.
Lopa nostre cotida dona a nos altres hois:
i dextra a nos altres los deutes nostres, axi-
com i nos altres dexam als deutois nostres:
I no nos induescas en la tentatio: mas liura
nos del mal. Perche teu es lo regne, la glo-
ria, i lo imperii, en los sigles de le sigles. A-
men.

*Eadem in Sardorum communiori lin-
guâ, extra civitates.*

Babu nostru, fughale ses in loschelus: Sana-
rufiada su nomine tuo: Bengiad su rennu
tuo: Faciad si la voluntade tua, coment i in
shelos i in la terra. Su pane nostru dogniedie
dona a nos ateros hois: et lassa a nos ateros is

DE LINGVIS

debitus nostrus, comente e nos ateros lassas
os a is debitores nostrus. Et no nos portis in
sa tentatione: impero libera nos da su male.
Poiteo tuo esti su rennu, sa gloria, su imperiu
in los seculos de los seculos. Amen.

¶ **SARMATAE**, qui Poloni dicuntur, Il-
lyricè sonant. Tempore Nini, Babyloniorum
regis, Thuyfcon gigas Sarmatas legibus for-
mat apud Rhenum, Berosus.

¶ **SCIRI**, aliàs Scyri, id est, Stirii vel Sti-
renses, à Gothis oriundi, vide Vandali.

¶ **SCLAVI**, vel Slavi potius, Illyricè lo-
quuntur.

¶ **SCOTORVM** linguam communio-
rem audio parum differre ab Anglica, sed
pauciora Gallica habere admixta. Scoti (sylvæ
vestres & insulani) hodie moribus non dif-
ferunt ab Hibernis, inquit Munsterus: à qui-
bus originem duxerunt: nec magnum est in-
ter ipsos intervallum. Nam cùm cælum est
serenum, potest Hibernia videri in Scotia.
Est præterea indiscreta lingua eorum, indi-
creti mores & vestitus. Qui meliorem terræ
incolant partem, nempe meridionalem, hi
bene morati sunt, &, ut humaniores, linguâ
utuntur Anglicâ.

¶ **SCYTHARVM** regio cùm longè late-
que Septentrionem versus ad Oceanum ex-
tendatur, per maximâ Asiæ, & aliquam etiam
Eu-

*Scytharū
multa di-
versitas
linguæ.*

Europæ partem, multas diversasq; in ea linguas esse verisimile est, Germanos etiâ ab aliis quibus Scythas dici suprâ ostensum est. De Armenia Scythica, suprâ in Armeniâ & in Hetruscâ linguis dictum est: ut de Hungarica quoq; suo loco. Descenderunt autem Hungari à juhriis Scythiæ suprâ Tanaim populis, apud quo eadem adhuc lingua exercetur. De Tartarica paulò post dicemus. Μαῦρον Scythicè (Σκυθισί) oculus est, Eustathius in Dionysium. Propè Tanaim Scythiæ fluvium situs est mons, quem incolæ suâ dialecto Επιστάβα vocant, quod sonat arietis frontem, propter aureum arietem illum, quo vestus est Phryxus, qui in eo apparuit. In eo monte Phrixa herba nascitur, quam Græcè dixeris μισοπόμπρον. Plutarchus in libro de fluviis. Cyganus à Scythis agla nominatur, canis παγαιν, Phavorinus.

¶ SERVII vide Sorabi.

¶ SLESII, vel Silesii, aliàs Slesitiæ, Illyricam linguam habent. item S M O L N E N S E S.

¶ SORABI, aliàs Sarbi, hodie (puto) Seruii, Illyricè loquuntur.

¶ SVEVI, vide in Germanica & Illyrica linguis.

¶ STORVM lingua, vide Chaldaica.

DE LINGVIS

*Tartarorum
lingua va-
ria et ne-
quiverſa.*

¶ **TARTARORVM** imperium latiffimè patet, maxima Aliz Scythizque parte, & in Europam ufque pertinet. Et haud ſcio, an ulla hodie monarchia locorum & regionum numero cum Tartarica conferri poſſit, ſi vera ſunt M. Pauli Veneti ſcripta. In ea cum plurima regna ſint, linguas quoque multas atque omnino diverſas eſſe, non eſt dubium. Tartaricam tamen appellandam putamus unam; quæ præ cæteris forſè latius obtinet, & Europæ Turcæque imperio propior eſt, & in iis regionibus, quas Tartarorum Imperator magis frequentat in communiore uſu. De reliquarum nonnullis Pauli Veneti verba recitabo inferius in Capite de linguis variis. Tartarum non tam gentile quàm religionis nomen eſſe, Matthæ à Mihoa (ſi bene memini) prodidit. Sequuntur autem Tartari Mahometis ſectam.

Altiffima Carpathi montis juga in Hungaria, Slavorum linguâ appellantur Tatri, hoc eſt Tatari: quod in regionem Tartarorum, qui veteribus ſunt Getæ, vulgi opinione protendantur, Ge. Vuernherus. Sed forſè Getæ Gothive, non ſimpliciter Tatari, ſed Tataris ſubjecti dicendi ſunt.

Supra mare Hyrcanum & meridiem verſus Zagathai habitabant Tartari, non amplius jam in campis, ſed civitatibus lapidibus

constructis: ex quibus præcipua est Samar-
canda, quam Jaxartes, maximus Sogdianæ
fluvius, interluit; qui & in mare Caspium se
exonerat. Hujus conditor Tamerlanus fuit.
se dicitur: cum quibus dum Sophi rex Persæ *Turca.*
Turcarum bellum nostrâ gereret ætate, à Selymo
Turcarum Imperatore invasus & victus est:
qui & illi quicquid in Armenia possidebat,
unâ cum Taurisio regni capite ademit, Bi-
libaldus Pirkermenus. Non ignorandum, *Sophis*
inquit idem, eam gentem, quæ hodie Tur-
carum appellatur nomine, à Tartaris or-
tum sumpsisse, quod non solum una & ea-
dem lingua, ritus, victus & vestitus, sed & e-
quitandi ac bellandi usus, nec non fraudes,
perfidia & innata barbaries ostendit & feri-
tas. Falluntur igitur, qui Turcarum gentem
antiquissimam, aut Turcimanos esse putant:
cùm parùm plùs sint, quàm trecenti anni, ex
quo primùm Tartarorû nomen, antea peni-
tus incognitû, sit auditum: post quorum ad-
ventum Ottomannus se à Tartaris sejunxit,
ac cum suis Turcarum nomen assumpsit.
Tartariq; hodierna die Turcas clientes suos
esse dicunt, ac Deum ob peccata eorum,
Turcas sic extulisse conqueruntur: quum
antea non solum illorum fuerint subditi, sed
rustici etiam; idq; Turcarum nomine signi-

DE LINGVIS

ficari afferunt. Tataris seu Tartaris, ut corruptè vocamus & Turchis, ea est similitudo linguæ, quæ est Anglicæ & Saxonice, G. Postellus. Tartarorum linguæ vocabula multa in libris Pauli Veneti & Matthiæ à Miechou sparsim leguntur. Natigai hac linguâ Deum terræ significat. Georgianorum, de quibus suprâ diximus, lingua Tartaricæ & Armenicæ media est.

*Thracum
eadem lin-
gua, quæ
Getarum.*

¶ In THRACIAM nostris annis Aelius Cato ex Transistrana regione quinquaginta Getarum millia illic habitatura traduxit, quæ gens eâdem, qua Thracæ, utitur lingua, qui hac etiam ætate ibidem habitant, Mysique vocitantur, videlicet quia & prius conuncupabantur nomine, Strabo libro 7. *Γέρτα* Thraciæ (*Θρακισί*) carnes vel membra sunt, Varinus. *Ἀπάβαξ*, salvator vel blasphemus linguâ Thracica, Eustathius. De Crestoniatarum linguâ, suprâ in Pelasgica dictum est: fuit autem Creston urbs Thraciæ.

¶ TRANSYLVANI, Illyricè loquuntur.

¶ THESSALICA lingua genere Græca fuit: dialectus autem ejus ad Doricam maxime accedere videtur. Lingua Thessala Peliaes & columbæ vaticinatrices vocantur, Servius.

¶ TROGLODYTÆ Æthiopes dialecto sua strident (*τρεῖς γαστρί*) instar vespertilionum, Herodotus. De linguâ Troglodytarum in Africâ, scriptum est in Æthiopicâ.

¶ TURCARVM linguam aliqui eandem *Turica lingua va-* cum Persicâ: alii ab Armenicâ & Tartaricâ *ria.* nihil aut parum differre volunt, de quibus in præcedentibus à nobis scriptum est. Tataris seu Tartaris, & Turchis, ea est similitudo linguæ, quæ est Anglicæ & Saxonicæ, Guil. Postellus. Turcica & Arabica lingua diversæ sunt, sed characteribus iisdem utuntur, Belonius. Intemename, Turcicè sonat, Vnde es tu? Lodoïcus Patritius. Avium multa nomina in Turchicâ vel Natolia (sic Asiam minorem vocant) lingua in nostra de Avibus historia annotavimus: quæ in operis indice conjuncta sunt.

¶ VASCONES Gallos audio, in quadam parte Vasconicæ, in collibus, qui à Pyrenæis extenduntur, propriam omnino linguam loqui.

¶ VALACHIA perquam lata regio est, à Transsylvanis incipiens, usq; in Euxinum protensa pelagus, plana fermè tota, & aquarum indiga: cujus meridiem Ister fluvius excipit, Septentrionè Roxani occupant, quos nostra ætas Ruthenos appellat, & versus fluvium Thirannomadas Scytharû genus quos

Valachia lingua affinis Romanæ vel licæ.

DE LINGVIS

Tartaros hodie vocitamus. Hanc terram incoluerunt quondam Getæ, qui & Darium Hytaspis filium turpi fugâ repulerunt, & Lyfimachum regem vivum in potestatem pertraxerunt, & Thraciam pluribus cladibus affecerunt. Postremò Romanis armis subacti ac deleti sunt. Et colonia Romanorum eò deducta, duce quodam Flacco, à quo Flaccia nuncupata. Exin longo temporis tractu, corrupto (ut fit) vocabulo, Valachia dicta. Sermo adhuc genti Romanus est, quamvis magna ex parte mutatus, & homini Italico vix intelligibilis. Aeneas Sylvius.

¶ VANDALI, aliàs Vuandali, & VENEDI Illyrico sermone utuntur. Vide suprà in Illyriis.

¶ VELTAE etiam, VILLACI, VVAGRII, VVINVI, ZADRAVANI, & ZAGOVANI Illyricè loquuntur.

CAPVT III.

*De Linguis diversis in remotissimis
terris imperii Tartarici &
Orbis novi.*

IN Adria versus Istriam, non procul Pola, insula est, quâ Velam aut Veglam vocant, breui fortè navigatione, Venetiis distans,

non parva: cujus incolas linguâ propriâ uci
audio, quæ cum finitimis Illyricâ & Italicâ
commune nihil habeat.

Linguam propriam habent.

CYAMBA provincia (regnum) ad Ocea-
num orientalem. Provinciæ nomine indocti
quidam simpliciter pro regione vel regno
abutuntur.

CAITACHI populi circa montem Cas-
pium, ex quibus multi Christiani sunt, Iesai-
phat Barbarus.

LOACH provincia ultima Asiæ versus
meridiem.

LACCIVIT regnum in ultima parte In-
diæ versus meridiem.

RABANTI regio Asiæ juxta Sericam.

THOLOMAN provincia in Asia ver-
sus Septentrionem, quam idololatæ habi-
tant.

Regna TANA, CAMBARTH, SEME-
NATH, & RESMACORAM, &c. singula ha-
bent regem & idioma proprium, Paulus Ve-
nerus. Item regnum Gozurath.

BASMAN regnum in Tartaria, Idem lib.
3. cap. 15.

Inter LOP & SACHION regni Tartaricâ
civitates maxima solitudo triginta ferè die-
rû itinere sita est. Juxta Sachion incipit pro-

DE LINGVIS

vincia magna Taguth: ubi inter Mahumeti cultores pauci inveniuntur Christiani Nestoriani. Sunt quoque ibi plurimi idololatæ, qui linguam propriam habent, Paulus Venetus 1.45.

Ad CARAIAM provinciam: quæ septem continet regna, sub imperio magni regis Cham, pervenitur trajecto flumine Brio. Habet autem linguam propriam & difficilem. Idem 2.39.

CHREMACH regio est, tribus Tanzi itineribus versus occidentem distans: post quam multæ sunt regiones parum distantes, quæ linguis utuntur diversis, nempe Elipeha, Tatarcosia, Sobai, Chenerthei, & Alania, Iosaphat Barbarus.

De linguis in Orbe novo.

VARIA idiomata sunt in variis Cubæ provinciis, Pet. Martyr.

COLONVS decem viros ex Hispaniola secum in Hispaniam adduxit, à quibus posset omnium illarum insularum linguam nostris literis Latinis, sine ullo discrimine, scribi compertum est. Vocant enim cælum turè, domum bóa, aurum cáuni, virum bonum t.y.no, nihili mayáni. Reliquaque omnia vocabula non minùs liquidè proferunt, atque nos Latina nostra, Pet. Martyr.

IN MOLVCHIS insulis Novi orbis Manu
cadiata, id est, avicula Dei, nominatur avis,
quam aliqui avé paradisi appellant: alii phœ-
nicem vel rhyntacem, ut Bellonius.

CANARIAE Magnæ, id est, Fortunatarum
insularum incolæ perrarò & submissâ voce
loquuntur, ejisdem quibus nos accentibus ti-
tentes suas, ut plurimum voces inter dentes
& labra formantes, * aliis utuntur vocabulis
quàm nos. Plurimæ eorum sunt idiomatum
varietates: quoniam à centenariò leucarum
in centenarium diversitatem linguarum se
mutuò nullatenus intelligentium reperi-
mus, Americus Vespucius.

*Hæc
fortè est
Sicæ
illud, quod
de Troglody-
tis æ-
thiopibus
scribitur.*

MEDERÆ insulæ Novi orbis nomen est
à copia lignorum (& sylvarum.) Id enim in-
digenarum lingua Medera significat, Aloy-
sius Cadamustus.

COLONY in Orbe novo reperit tellu-
rem vastam, quam incolæ Quiriquetanam
nominant, ipse verò Ciambam nuncupavit.
Idiomata sunt penitus alia ab insularibus vi-
cinis, Pet. Mariyr. Et mox, Ejus terræ par-
tem orientale dum inquit, per dies septua-
ginta propter difficilem oppositi Oceani tor-
rentis navigationem, tandem intervallo leu-
carum octo tria ingentia flumina reperit. Va-
ria in variis oris regum & primariorum nò-
mina esse ait. Regulum vocant caicum, a-

DE LINGVIS

sibi quebi, tibi verò al cubi. Primarium autem alicubi saccum, alibi juā. Eum, qui strenuè se gessit in pugna hostili, & signatam cicatricibus faciem ostentat, cupram appellant, habentq; pro heroe: Valgum nuncupant chyuis: hominem alicubi dicunt hominem. Accipe homo si quis dicere voluerit, Hoppa home, dicet.

CAPVT IV.

De Linguis quibusdam et vocabulis fictitiis: Et primo quidem de Græcis.

*Onomato-
thera.*

APud Græcos, ait Rhodiginus, quidam Onomatotherę dicti sunt, id est, velut nominum velatores, nova sibi consarcinantes vocabula, rerum intuiti proprietatem: cujusmodi fuisse videtur Sículus Dionysius, qui virginem vocabat Menandrum; quia manet expectatq; virum: kyion verò, id est, columnam Menecratē; quoniam manet continetq; murium autē conceptacula, (*μῦρον, τοῖς τῶν μῦρων δ' ἰκνέσθαι*) rectè dici mysteria conjectabat; quia mures servant. Idem etiam bovē nuncupabat garotan; porcum verò jacchum; (*ἢ jacenlum, ballention, ὅτι ἐναρτίον βάλλεται.*) Alexarchus quoq; Vranopolin qui condidit, nomina sibi con-
formavit, non audita multis. nam gallum or-
rhopóan

thobdā dicebat: drachmam, argyrida: (*το σφονδύριον* βροτοκέρω: et *πραconem* ἀπύτην.)
 chænica, hemerotrophida. Sic & Atticus He-
 rodes lignum, quod inseritur rotis, trocho-
 pedam nuncupavit, quum per acclivia (*decli-
 via*, κατὰ ντεῖς τόπες) vectaretur, aliis epō-
 chila vocantibus. Hæc ille ex Athenæi ter-
 tio Dipnosophistarum. Idem Alexarchus, ut
 refert Athenæus, ad Cassandrensiū senato-
 res epistolam dedit hujusmodi: Ἀλέξαρχος
 ὁ μάρμων. Πρόμοις (fortè πρόμοις ad inseri-
 ptionē pertinet, ut epistola incipiat à verbo
 γαθεῖν) γαθεῖν τὰς ἡλιακρεῖς ὡν, οἷδ' α-
 λυπῆσα θεωτῶν ἔργων κρατίτεας μορσί-
 μα τύχα κεκυρωμένης θεῆς πόδας χυτλώ-
 σαντες αὐτὰς, καὶ φύλακας ὀριγενεῖς. Quid
 verò hæc epistola sibi velit (inquit Athenæ-
 us) ne ipsum quidem Pythium dignoscere
 arbitror. Germanicè etiam vocabula quas
 dam confinguntur ingeniosè, ut wilhelmis
 pro causia straminea: viltringis pro thora-
 ce annulis concatenato.

Thebani, inquit idem Athenæus lib 14. no Thebanis
 vis & raris præcipuè dictionibus gaudent. Se-
 piam vocant opisthotilan, medicum saciān,
 pontem phléphyran, ficus tycæ hirundines
 κωτιλάδας, videre, ἐκκριθι μέθυ: τὴν εὐθε-
 σιν δ' ἄκελον.

manſa apparere cœperunt homines nigre-
dine informes, excocti Sole, immundi veſte,
& uſu rerum omnium fœdi, furtis imprimis
intenti: præſertim fœminę ejus gentis. nam
viris ex furtis fœminarum victus eſt. Tartar-
os aut gentiles vulgus vocat, in Italia Ciza-
nos appellant. Ducem, comites, milites inter
ſe honorant, &c. colluvies hominum mirabi-
lis, omnium perita linguarum. Confinxe-
runt quidem ſibi propriam quandã linguam,
quam Germani vocant *Kortweltsch*/hoc eſt,
rubrum barbariſmum: cùm interim omni-
bus ferè Europę linguis utantur. Nam apud
Germanos loquuntur Germanicè: apud Gal-
los Gallicè: apud Italos Italicè, &c. Hęc ille.
Memini videre libellum Germanicè publi-
catum Baſilę apud Rodolphum Dekk y-
pographum, de mendicis & variis eorum dif-
ferentiis, in quo linguę etiam fictitię voca-
bula plurima exponuntur, quę mox recita-
bimus. Zogori & Heniochi montana & im. *Zogori.*
portuoſa colunt loca, quę Caucaſi partes
ſunt. his vita ex maritimis latrociniis fuit.
Hanc Zogorum (Zogororum) terram eam
eſſe arbitramur, ex qua populi exierint, qui
noſtrę ætate cum liberis & uxoribus Euro-
pam pervagantur, Zigari appellati, inſignes
fures & inter noſtros homines Nomadum
more viventes, Aeneas Sylvius.

VOCABVLA LINGVÆ FI

litiz Zigarorum, ex libello, cujus
ante mentionem fecimus:

oder/

Elemental vnnnd Vocabular der
Kortwelschen Grammatic vnd spraach/ von
den hochgelehrten Camefierern in der
wanderschaftt beschriben/ das nit
ein yeder Hantz verlunschen
vnd Barlen mög/ zc.

A Done	Gott.
Abelen	Essen.
Alchen	Gon/ sich trollen.
Alch dich	Gang hin:
mach dich über die weyte: oder/	
Alch dich übern glentz.	

B Breit hart	Wythin.
Bog	Hauß.
Boghart	fleysch.
Boghartverzer	Metzger.
Betzam	Ey.
Barlen	Keden.
Bieger	Bettler.
Biegen	Bettlen.
Brieff	Kart.
Brieffen	Karten.
Bussen	Zütragen.
Bresen	Bruch.
Breuß	Auffsetziger.
Blechlin	Creuzer.

Blech	Blappart
Bsaßor	Brieff.
Brieffelvetzer	Schreyber.
Boppen	Liegen.
Beschöcher	Truncken.
Breytfuß	Gang oder Endt.
Boß dich	Schweyg.
Bschunderlin	Edel volck.
Bsider ch	Amptman.
¶ Caveller	Schindet.
Claffor	Kleydt.
Clafforvetzer	Schneyder.
Christian	Jacobsbrüder.
Caval	Rossz oder Pferd.
¶ Derling	Würffel.
Drittling	Schüh.
Diern	Ehen.
Diffel	Kilch oder Kirch
Dallinger	Gencker.
Dolman	Galg.
Du ein har	Glück.
Soul	Pfenning.
Sierling	Aug.
Sippen	Geben.
¶ Erlar	Meister.
Erlatin	Meisterin.
Ems	Gut.
Erseckern	Ketschen.
¶ Funckart	Eheir.
Slosshart	Wasser.

DE LINGVIS

Flößling	Visch.
Flücheln	Sieden oder Braaten
Flader	Badstuben.
Fladervetzer	Bader.
Fladervetzerin	Baderin.
Fluckart	Hün oder vogel.
Fluck	Bnab.
Föfsele	Extremit.
Fluckarthol	Rachelosen.
Feling	Brämerey.
Fetzen	Arbeiten.
Glantz	feldd.
Glathart	Tisch.
Griffing	Finger.
Henffen	Stälen.
Grazam	Kindr.
Glid	Här.
Glidenfetzern	Härenwirtin.
Glidenboß	Härhauf.
Goffen	Schlahen.
Ganhart	Teuffel.
Gebicken	fahen.
Gereppelt	Gerädert.
Gleycher	Mitgesell.
Gallen	Statt.
Gefar	Dorff.
Sackenschere	Hün oder Henne.
Gurgeln	Landsknecht Berlin
Glyß	Milch.
Galch	Pfaff.

Galle

Galle	Pfaw.
Galchenboß	Pfaffenhauß.
Giel	Mundt.
Gizlin	Stücklinbrot.
Grimm	Güt.
Grünhart	feldt.
Glesterich	Glaß.
Gänßscherer	Verzerte / verfräcete
Gedler	handwercksnecht.
Gugelfrang	Münch.
Gugelfränzlin	Nonne.
Hansfittud	Hembd.
Herterich	Messer / oder Sägen
Himmelsteig	Pater noster.
Haug	Baut.
Häutlin	Bäurin.
Hornbock	Rüh.
Holderfutz	Hün oder Henne.
Horck	Baur.
Hellerichter.	Guldin.
Hanswalter	Luß.
Har	Floch.
Hegeß	Spital.
Hocken	Ligen.
Hans von Geller	Grob Brot.
Johann	Weyn.
Jonen	Spilen.
Joner	Spiler.
Zuverbassen	Flüchen.
Itis	Strattnecht.

DE LINGVIS

Zuffart	der da rot ist od fryhen
¶ Kamesierer	Gelert Betler.
Beris	Weyn.
Rümmern	Rauffen.
Brönerin	Wefraw.
Kielam	Statt.
Brax	Kloster.
Klebiß	Pferdt.
Klems	Gefencknuß.
Blemsen	fahen.
Kaspin	Jacobsbrüder.
Kleckstein	Verräther.
Klingen	Lyrer.
Klingensetzerin	Lyrerin.
Brachling	Nuß.
Kabas	Haupt.
¶ Lechenz	Brot.
Loe	Böß/oder falsch.
Lefrantz	Priester.
Leferenzin	Pfaffenbü.
Linßmarcke	Kopff.
Lyßling	Ohr.
Lindrüschel	Die Korn samlend.
Loe drlin	Teüffel.
¶ Nieß	Gelt/oder Münz.
Mencilen	Essen.
Meng	Keßler.
Megen	Ertrencken.
Molsamer	Verräther.
Mackum	Statt.

¶ Was

¶ Narung	Thun speyß suchen.
¶ Plickschlaher	Der da nacket vmb laufft.
Platschierer	Die auff den Bencke predigen.
Platschiern	Das selb ampt.
Polender	Schloss/ Burg.
Pflüger	Die in der kirche mit schüsseln vñgehen
¶ Quien	Hundt
Quienhoffer.	Hundschlaher.
¶ Reger	Würffel.
Ribling	Würffel.
Rüren	Spylen.
Richtig	Gered.
Rübolz	freyheit.
Ruschart	Strosack.
Rippart	Seckel.
Rorboß	Berlerherberg.
Reiling	Sauw.
Regenwuruz	Wurst.
Reel	Schwerfichtig.
Runtzen	Vermischte od. bsudle
Rantz	Sack.
Röl	Mil.
Rölverzer	Müller.
Rauling	Ganz jung kindt.
Rümpfling	Gerst.
¶ Schöchern	Trincken.
Schöcherverzer	Wirt.

DE LINGVIS

Erancart	Salz.
Ebling	flachs.
Sch. eiling	Kind.
Schref	Hür.
Schrefenboß	Hürhauf.
Strom	Hürhauf.
Sefelgräber	Schatzgräber.
Sonnenboß	Hürhauf.
Senfferich	Beith.
Schnieren	Hencken.
Schwartz	Nacht.
Sefel	Raat.
Sefeln	Seinnoturfft thun.
Sefelboß	Ort/da man die noturfft thun.
Sönzlin	Edelsfrow.
Sönz	Edelman.
Schimuncf	Schmalz.
flöß	Supp.
Speltring	Heller.
Stetinger	Gulden.
Schlün	Schaffen.
Stolffen	Strahn.
Stefung	Zyl.
Sabuler	Brorsamler.
Stupart	Meel.
Spitzling	Habern.
Schmaltschdel	Vbelredner.
Schrenz	Strub.
Schmaln	Vbel redē oder sehen
	Strobores

Strobörer	Gans.
Schurnbrant	Bier.
Streifling	Hosen.
Stronbart	Wald.
Schwentzen	Gahn.
¶ Terich	Land.
¶ Verneisten	Verstahn.
Vermenecken	Verschlagen.
Verkumieren	Verkauffen.
Verfenecken	Versetzen.
Voppen	Liegen.
Vermonen	Betriegen.
Voppert	Narr.
Verunschen	Verstahn.
¶ Wetterhan	Hut.
Winthfang	Mantel.
Wyßhulm	Einselig volck.
Wendrich	Reß.
Wannenberß	Hüpschjungfrau.
Wiltner	Silberkremer.
¶ Zwieling	Zug.
Zickuß	Blind.
Zwickel	Hecker.
Zwengerling	Wamnes.

MITHRIDATES

ad Lectorem.

Hæc hætenus de diversis linguis, quantum hoc tempore præstare potui, tum meo opte studio & observatione, tum ex aliorum scriptis & lectionibus (præcipuè verò ex Guil. Postelli, viri in omni doctrinarum & linguarum genere præstantissimi, de duodecim linguis libro, & altero de characteribus Phœnicum, nonnulla sum mutuatus:) tum bonorum virorum collatione. Inter quos Theodorus Bibliander, theologus insignis, & variâ rerum linguarum quæ scientiâ clarus, præceptor meus observandus, quod ad linguas Hebraicæ affines, institutum meum promovit. Spero autem homines studiosos audaciam meam benignè interpretaturos. De omnibus enim linguis scribere sum ausus, non sanè quod argumento me satisfacturum sperarem, quine de vernacula quidem hoc polliceri ausim, sed ut excitarem alios, qui de singulis pluribusve sive ipsi lucubrationibus propriis, quod mallet: sive ad me nostra aliquando augendi aut emendandi gratia perscriberent.

FINIS MITHRIDATIS.

CASPARI
VVASERI

Ad Mithridatem GESNERI
Libellus commentarius.

INSCRIPTIO hujus libelli est *Mithridates Gessneri*. quibus verbis scripti auctor & materia sive subjectum declarantur. De auctore Gessnero multa dicere supervacaneum sit; quum nobilis ejus fama, quam præclaris scriptis suis sibi peperit, jam pridem in omnes Orbis provincias emanarit. Materia deinde sive subjectum scripti est de varietate ac differentia linguarum, quæ cum antiquitus in usu fuerunt, tum hodieque usum suum habent. Materia hæc sive subjectum exprimitur voce *Mithridatis*, qua si *κατ' ἐξοχήν*, & comparative Vt enim Mithridates plures calluit linguas: ita plures hoc libello linguæ proponuntur ac distinguuntur.

Porrò quis Mithridates fuerit, ex Veterum historicorum monumentis liquet, præsertim Val. Maximo, Plinio, Appiano & aliis. Fuit enim is, qui Eupater aliter dictus, ob potentiam resque magnas præclare gestas

AD MITHRIDATEM

magnus fuit cognominatus, ejus stirpis decimus sextus a Dario ultimo, Persarum Rege, octavus a Mithridate I. regni hujus fundatore. Genus enim paternum, quemadmodum ipse de se in sua illa ad milites adhortatione, a justino recitata, testatur, a Cyro Darioque regni Persici: maternum autem ab Alexandro M. atque Nicanore Seleuco, Imperii Macedonici auctoribus, duxit: fuitque vimagnâ & animi, & corporis. Corpore enim non modô vasto fuit, ut arma ab ipso Delphos Nemeamque missa indicarent, verum etiam ita valido atque robusto, ut ad extremam usque senectutem equitationibus jaculationibusque se exercuerit, & M. stadia uno die mutatis equis conficere, nec non currum octijugem regere potuerit. Animo deinde fuit excultissimo: quippe non Græcis, nec vulgaribus tantum litteris eruditus: sed, quod per mirum sit ac omnino rarum & inauditum, viginti duarum gentium, quas ditioni suæ subjectas habebat, linguas ita percalluit, ut cum earum hominibus sine interprete non minus scitè, quam si inde fuisset oriundus, loqui, militesque sine monitore salutare & appellare potuerunt.

Quod attinet ad Mithridatis nomen, Persicum illud est, compositum ex formativo

ivo 'datha vel dathes, & mithri; quod fit a
mithr comparativo gradu, idem significante
 quod *μείζων* Græcorum, nempe *dynastam*.
 aut *dominum*. Vnde antiqui Solem etiam
Mithra vocabant, hoc est, *κύριον* seu *ἑννά-
 τιν*. Sumus enim Persarum Dominus, qua-
 sique Deus est Sol. Qui igitur *Mithridatis*
 nomen gerebat, is magnum quiddam sive di-
 gnitate, sive potentia ac dominio præ se fe-
 rebat. quale ferè hodiernum *Sultani* nomen
 est, Imperatoribus Turcicis tribui solitum;
 quo omnino is, qui *Mithridates* est, hoc est,
 dominio ac potentia pollet, significatur, a
 Chaldaica voce *schultan*, *dominiam*, sive do-
 minator, &c.

AD CAPVT I.

Pag 3. Nulla enim est lingua, quæ non ab
*Hebraica derivata quædam & corrupta vocu-
 lula habeat*] Hoc verissimum esse, vel una
 vox Hebraica ab clarissimè docet. Ab hac
 enim nata est vox Chaldaica, Syriaca, Ethio-
 pica, Arabica *abbâ*. Vnde Græci *ἀββας*, &
 inter hos prisca Siculi, Bithyni & Scythæ
παῖς pro *πατήρ*, & per *ἀναδιπλασιασμόν*
παππῆς Syracusii dixerunt: Latini verò *A-
 vus*, *Avia*, & item *Abbas*: nec non *Papus*,

AD MITHRIDATEM

Papa, & *Papia*. Sic enim scribebant Latini
prisci, litteras geminare nescii. Postea *Papa*
pus, *Pappa* & *Pappia*. Vnde Satyræ Varronis
nomen fuit *Pappia*, *pappiæ*, &c. Porro anti-
quitus, sicut etiam nunc hodie, primariis qui-
busque viris, in Ecclesia Patrum authorita-
tem obtinentibus, & administratione sancta
fungentibus, nomen utrumque fuit tribu-
tum, apud Cyprianum, Hieronymum, Augu-
stinum, & alios: non omnibus tamen promi-
scue: sed iis demum; qui Sacerdotes essent.
Vnde *protopapa* Sacerdos primus, *Azemba*
dictus Torlaquis Turcicis. Germanis inde
dictus *Ubt*: item *Pfaff* cum aspiratione:
& Belgis *Pap*, ἀπαπύεωσας: ac Sclavis *o-*
pat, &c.

Pag. 4. b. *Nam quum elephas.*] Elephan-
ti (junge & boves; quos inter prodigia Ro-
mæ locutos olim constat:) suam esse diale-
ctum, aut saltem patriæ intellectum, Vete-
rum fide stabilitur. Plinius: *Animalium má-*
ximum est, inquit (respiciens ad elephantis
nomenclaturam hebraicam *behemóth*, *bestias*
significanē pluraliter, quasi bestiam ingen-
tem, vastam, immanem, &c.) *proximumque*
humanis sensibus; quippe intellectus illis sermō-
nis patrii, &c. puta, Indici, Ethiopici, Africi,
& ubicunque sunt nati. Adstipulatur Pli-

nio *Ælianus*: Συνοῦσι γὰρ ἐλέφαντες καὶ
 γλώττης ἀνθρωπίνης τῆς ἐπιχωρίας, *Capitulum*
et humanum sermonem elephantibus, sed in-
digenam. Et *Dio*: ἦ δὲ καὶ ἐκεῖνο εἶπον, τῆς
 φωνῆς τῆς πατρίωτις. Ὁ αὐτὸς ἐπαίειν.
 Et jam hoc ajunt, eos patriam vocem audire at-
 que intelligere. Quippe institutio eorum
 linguâ fit. Vnde idem *Ælianus*: Docentur
 atque instituuntur ad varia φωνῇ τινι ὀπι-
 χωρίῳ, ἥπερ οὐκ οἰλήχασιν, φύσει πνι, ἀ-
 πορρήτῳ καὶ μάλιστα γὰρ ἰδίῳ τῷ ζῷου τοῦ-
 δε, sermone vernaculo, cujus miro quodam, et
 ineffabili modo, ac peculiari, naturâ sunt capa-
 ces. Succinit his *Oppianus*, elephantibus inter
 se colloqui disertè scribens:

Φήμη δ' ὡς ἐλέφαντες ἐπ' ἀλλήλοις λαλέε-
 σι,

Φθογὴν ἐκ στομάτων μεθ' ἑαυτοὺς αὐτοὺς θεία
 ζῶντες,

Fama est, inter sese sermocinari elephantibus,
 Distinctasque susurrare atque emittere voces.
 Christophorus sanè Acoſta, Hispanus, qui
 novum illum Orbis tractum, quem Orien-
 talem Indiam vocant; in quo elephantum
 omnia plena ipse vidit & lustravit, nihil cer-
 tius in regno Malabar esse testatur, quàm
 quòd hæ belluæ communicent inter se sera

AD MITHRIDATEM

none Sed, quod magis a thuc nunc videtur, edunt ac loquuntur etiam humana in vocem. Erat enim, inquit, in urbe Cochinchina elephas, qui operas diurnas præbere solitus ad portum et res maximas. Eum fortè iam fessum urgebat nihilominus ejus urbis præfectus, ut libernicam, quam com-movere ceperat, deduceret porò in mare. Ille abnuere: insistere alter multis blandisque verbis, et ad extremum in gratiam Lusitani regis, ut id vellet, orare. Hic (immane dictu) elephas motus claudens duo verba ingeminat, hoc: quod Malabarum lingua est *Volo volo*. Ac sine mora navim traxit in mare. Hæc ille; qui & alia de elephantis non pauca, nec minuta, sed maxima visa sibi, aut a visoribus accepta testatur.

Pag. 5. Sed absurdum videtur, tanquam omnia bruta dialecto quadam inter se utantur. scorpium quoque et pisces.] Pisces sane vel maximè mutos esse, non tantum protritum ἀφωρότερον τῶν ἰχθύων, Magis mutus piscibus, de vehementer infantibus & infacundis, manifestò docet: sed idem Plinius quoque confirmat; quum aves permultæ canoræ sint, quædam & humanum sermonem referant, solis piscibus nullam vocem esse scribens: cujus causam ille doctrinæ & ingenii Princeps Aristoteles affert, quod his neque

neque pulmo sit, neque arteria, neque guttur. Vnde Plutarchus in Sympotiacis existimat, Pythagoricos ideo a piscibus abstinuisse, quod hos quasi disciplinæ suæ domesticos agnoscerent, propter ἐχενυθία, quæ inter animantium genera piscium est propria.

AD CAPVT II.

ABASSINORVM.] Arabes vicini hodie eos vocant *Chabaßi* vel *Habaßi*: & nos inde, demtâ adspiratione, *Abassenos*: vel, ut alii, *Abyssinos*: quanquam origine Ægyptiacâ Abyssinos dictos tradant nonnulli a domibus, quas *Abases* Ægyptii appellent. Ipsi vero vocant se *Chaldaeos*. Neque frustra. Lingua enim elegantissima & vetustissima, qua libros sacros & profanos conscriptos habent, proximè abest a Chaldaâ & Assyriâ. Colonias deinde multas ex Assyria in Æthiopiam, quæ Abassenorum est regio, ductas refert vetus historia ecclesiastica, & ex eadem Nicephorus libro IX. cap. XVIII. & linguâ Chaldaica, etiam temporibus Justiniani, eas usas fuisse. Eadem historia ecclesiastica & *Axumitas* eos vocat a Regiâ, nomine Ἀξουα, cujus etiam meminit Pro-

M

AD MITHRIDATEM

Iomæus. Ipsi verò, ut testis est Franciscus Alvarez itineratio libro, vocant *Chachummo*. Plura videris in titulo de *Æthiopiis*.

ÆGYPTII. Prisci illi artium ac disciplinarum inventores, quos Antiquitas credidit dictos ab *αἴγυπτος*, *Aegyptus*, provinciâ eorum: quæ quòd, Africæ respectu, humilis visa sit & declivis, dicta est ab *αἴα*, voce poëtica, quasi *γαῖα*, terram sive regionem declarante, & *ὑπλή* humilis, declivis, &c. Quanquam alii *Aegyptum* a Rege suo, aut contrâ, Regem ab amne dictum volunt. Nam quum cæteri omnes, Græcis hominibus cogniti, ad Capricorni signum maxime turgeant, & quasi exsiliant, solus *Aegyptius* eo tempore supinus in alveo jacet, *ὑπὸ τοῦ αἰγὸς κείται*, tanquam viribus cunctis amissis; quum in Cancro totus exurgat, & extra ripas saltet, contrâ quàm cætera flumina facere consuevere. Origine deinde hebraica *Aegyptus* *Cham* dicitur in sacris libris, vel *Mizraim*; quorum ille Noachi filius: hic ejus ex Chamo nepos fuit. Hos enim meridianum tractum habitasse, eoque posteros suos in Asiam & Africam, inde a Babyloniâ deduxisse constat. Vnde
Chao

Chami tentoria pro *Ægypti habitationibus*,
 & *Chami terra* pro *Ægypto*, usurpata legas. *psal.* 78, 51.
Chemnis item, opidum Thebaicæ, & Insula *Gen.* 12, 11.
 apud Herodotum in Euterpe, hinc nomen *pro.* 7, 6.
 acceperunt. Sic per *Mitzraim* designatur
Ægyptus. Vnde *filum Mitzraim*, lintea e fi-
 lis *Ægyptiacis* texta: quod *filum* proverbii
 specie usurpatur pro lino optimo, candore
 mollitiæque omnibus præferendo, ut loqui-
 tur Plinius, quale erat *Ægyptiacum*. Sic *te-* *lib.* 18 *ca.* 1.
nebræ Mitzraim pro tenebris maximis, &
 crassissimis, quales in *Ægypto* *Mosis* erant
 ætate *Cimmeriæ* Latinis, a prodigio, & obscu- *Exod.* 20.
 ritate *Cimmeriæ* regionis: & *mare Mitzraim* 22.
 pro mari rubro, *Ægypto* propinquo, & *via* *Esai.* 11, 15.
Mitzraim pro pœnis vel more *Ægyptiorum*, *Amos* 4, 12.
 accipiuntur. Cæterum *Ægyptii* hodierni
 partim Christiani sunt, ex illis scilicet, qui
 Iacobitæ dicuntur, partim Arabes, Africani,
 Turcæ, Asiatici, Iudæi & alii, quorum major
 pars, quæ Mahumetanorum est, strictius &
 diligentius suæ religionis ceremonias ob-
 servant, quàm ipsimet Turcæ, qui Turcicâ
 aut Arabicâ vulgò utuntur.

Ibid. *Mensum anni Ægyptiaca nomina.*
 Græcis quidem characteribus & ordine, quo
 Illustri Scaliger recenset, hæc sunt: Δωθ,

AD MITHRIDATEM

πασὶ, αὐτῶν, χοῖαν, τυβί, μεχεῖρ, παῖδά, φαρμάκ, παχών, παῦνι, ὀπι, μεσπύ.
 Vbi animadverte, Παῦνι, qui iunior est, reddi-
 dia Nicolao Myrpsio Alexandrino παῦνι. Et
 rectè, rectiusque, quàm παῦνι, ut reddit Au-
 ctor.

Pag 5 b. Βαῖνθ Aegyptiis tum accipitrem,
 tum animam significat] immo & Solem, &
 Deum, & Martem, & Venerem, aliave, hiero-
 gly, hico schemate τῆ Βαῖνθ, hoc est ac-
 cipitris designari docet P. Valerianus libro
 xxi Hieroglyph.

Ibid. Hercules vox Aegyptia est, non Græ-
 ca.] Qui Græcam putant, arbitrantur dici
 quasi ἥρας κλέθ, æris gloriam, hoc est, So-
 lem, qui Herculis nomine a Æs insignitur a
 Macrobio. Et certè Solis illuminationem
 splendidissimam æris gloriam esse, nemo i-
 gnorat: & duodecim labores, quos Hercules
 creditur consecisse, nihil aliud innuunt,
 quàm duodecim signa Zodiaci, quæ Sol sin-
 gulis annis conficit. Vulgus Herculem dici
 τῆς ἥρας κλέθ, autumat, quasi virum æri-
 um, cœlestem, &c. hoc est, supra conditio-
 nem vulgarem. quod cùm in genere de om-
 nibus virtutibus, tum in specie de ingenti
 fortitudine animi vel corporis intelligitur,
 ut sa-

lib 1 cap.
 30.

ut sanè *Alcidus* nomen ej patronymicum est apud Thebanos, a fortitudine vel robore: & apud Ægyptios Hercules gigantes in Italia vicisse nōgitur: & apud Thuisconas Hercules Almanus olim fuit cultus. Ob quam causam, ut auctor est Tacitus, Germani iturī in prælium hunc Herculem canebant, itaq̃ue animos militum accendebant, futuræque pugnæ fortunam ipso cantu augurabantur. Inde postea omnes, qui aliquid fortiter egissent, Hercules vocabantur, quasi ἥρωες, Heroēs, ab eadem aē is, sive ἥρας voce.

Ibid. *quas sacras appellant*] Aliter hieroglyphicas: ab ἱερόν & γλύπτειν, rem sacram vel abstrusam insculpere lapidibus vel monumentis, cū alios ad usus, tum ad perpetuam memoriam. Quæ insculpendi ratio Ægyptiorum fuit propria & peculiaris, ut videlicet quæ aliæ gentes litteris & characteribus, hi animalium, arborum, & aliarum rerum figuris, significarent: priscos patres imitati, qui ante diluvium duas diversæ materiæ columnas erexere, lateritiā unam, alteram lapideam, in quīs totum de consummatione Mundi arcanum exscriberent, certis animalium & rerum cætera ū figuris.

Pag. 6. *Ægyptia eadem est, quæ Aleo*

AD MITHRIDATEM

xandrina.] Alexandria quandoquidem olim ex primis non Ægypti tantum, sed Universi totius urbibus fuit, quæ vel Romæ tantum incolarum multitudine cedebat. Vnde Ægyptia lingua perinde Alexandrina atque a Româ Romana, ab Hierosolymâ Hierosolymitana, ab aliisvè urbibus famosioribus aliæ linguæ appellatæ sunt.

ÆOLICA.] Dicta ab Æolibus; quorum Dialectus fuit affinis Dorienſium. qui & ipsi coloniâ in Siciliam ac Italiam fuerunt segregati. Integerrimi eorum fuere Theſſali, ut Dorienſium Lacones. Hac dialecto scripſerunt non tantum Alcæus, sed & Sappho.

ÆTHIOPIVM.] Qui proximè abſunt a Chaldæa & Aſſyria lingua, itemque Hebraica; quam in Æthiopiam intulerunt Chriſtianorû reliquique. Hanc in multis mirificè cõgruere cum Hebræa, Chaldæa & Aſſyria inductione bene longa comprobari poſſit. Verum qui linguas illas vel primoribus latinis attigit, ex unico Orationis dominicæ, quod Auctor adtexuit, ſpecimine, clariſſimè poteſt videre. Æthiopiam Hebræi *Cuſch* appellant, & Æthiopes *Cuſchim*, a Chamis filio. Joſephus libro I. antiquit. jud. *Chuſo*
quis

quidem nihil nocuit tempus. Nam Aethiopes; quorum princeps fuit, haecenus & a semetipsis, & ab omnibus Asianis Chusaei vocantur. Graeci verò Aethiopiam dicunt ab αἶθω, eremo, uro, & ὄψ, ὁπός, visus, aspectus, facies, &c. Solis enim vicinitate incolae ejus regionis ita torrentur, ut atro sint colore, adeoque immutabili, ut παροιμιᾶ καὶ dixit Propheta, An mutare potest Aethiops cutem suam, jerem. 13. 22. & Graeci, Αἰθίοψ & λευκαίνεται, Aethiops non albescit, de iis; qui ingenium non mutant. quicquid enim nativum, id non facile mutatur. Nota sunt etiam, Αἰθίοψ αὐσμήχεις, Aethiopem laeas: & Αἰθίοψ αὐ λευκαίνει, Aethiopem de albas: & Αἰθίοψ αὐ ἐκ τῆς ὀψείας γινώσκω, Aethiopem ex vul- tu indico, &c. Cæterum Reges Aethiopum ante hos ccc annos, in Asia, praesertim in Dragiana, finibus Susianæ, in India & Sinis latè imperârunt, donec imperatores Tartarorum eos imperio Asiae exuerunt. Nam Abyssini, qui Aethiopiae sunt incolae, victi, & ex Sinarum regione pulsi sunt primum a Cingi, Tartarorum rege, interfecto Vncam, magno Aethiopum Imperatore: deinde Cincan, filius Cingis, & ejus filius Bathincan omnes Abyssinos penitus

AD MITHRIDATEM

ex Moïse, & Sinarum regno expulit, & in Africam fugere compulit: a quibus temporibus ejus Imperatoris notitia ad nos pervenit, sed nomine *Prestegiani*: quod Persicâ linguâ, quæ in totâ ferè Asiâ hodie locum habet, ut in Occidente Latina, significat *Apostolicum*, quo nomine Christianum regem, & orthodoxum intelligi constat. Nam Persicè sonat *Prestegian*, numero plurali, ἀποστολοι: *Prestegiani*, cum joth gentilitio, Hebræorum more, ἀποστολὴς: *padescha Prestegiani*, rex apostolicus, hoc est, rex Christianus, Arabicè *melich ressulî*, Æthiopicè *negûsch chawaria* vi, &c. Magnum ve ô & latum ipsorum Æthiopum in Asia fuisse imperium, indicio sunt cruces Æthiopicæ, quæ in Gijapan, Sinan, & alibi visuntur. Quin templum Thomæ Apostoli, in regione Maabar situm, nil nisi Æthiopicum habet, cruces, structuram, & multa alia, & quod mireris, nomen. Nam neque Indicè, neque Persicè, sed Æthiopicè appellatur *Chawarija* hoc est, *Apostolus*.

ALEXANDRINORVM lingua.]
Vetus hæc est Aegyptiorum, qua in sacris & ritibus Ecclesiæ suæ usi sunt.

ANGLO

ANGLORVM lingua mixta est ex multis. Hoc norunt ejus linguæ, & Gallicæ, & Germanicæ periti. Habitant autem Insulam, in Europa maximam; quæ *Albion*, *Britannia*, *Anglia*, aliterq; dicitur. *Albion* quidem; ab albis montibus, primum ad eam navigantibus apparentibus: *Britannia* verò vel à Bruto, Trojanano duce, ex Aquitania illuc trajecto, vel à Britannis, populis Galliæ, Bedâ ipso, qui Anglus fuit, teste: *Anglia* deniq; vel ab *Angelâ*, Saxonum reginâ; quæ expulsiis gigantibus, eam tunc incolentibus, inter suos Insulam partiens, ut victoriæ gentisq; memoria nunquam intercideret, Angli. nullam vocavit: vel ab *Anglis* ejusdem Saxonie populis; quos, quum à Pictis Scotisq; molestia afficerentur, Britanni in auxilium vocârunt, atq; hinc tandem terræ bonitate & amœnitate allecti eos circumdederunt, ac Insulanorum bona inter se partiti sunt, quanquam Angilos Suevos, non Saxones fuisse auctor est Ptolemæus. Vel dicta est quasi *Anguli* terra, seu *noſtri Orbis Angulus*. Goropius Becanus in originibus Atuaticis Anglos dictos vult à magna potentia navali, quasi *Uengel* / quæ vox *hamos* piscatorios significat.

ARABVM. □ Horum multa genera esse, licet intelligere ex Strabone, Plinio, Ptolemæo & aliis: sunt tamen duo præcipua, *Ha-*

AD MITHRIDATEM

gareni & Saraceni. Hagareni ab ipsis etiam vo-
 teribus Arabibus vocantur *El-Hegarini*, vel
El-Magherini, ab Hebræis *Hagrim*. Sanè Psal-
 morum Paraphraſtes Arabs *Αγαρινός* ver-
 tit *Mahgerin*, vel *Mahgarin*, in Psal. 83. Inde
μαγαριζειν apud Cedrenum est *μαομετισ-
 ζειν*, & *μαγαρισμός* est *μαομετισμός*. aliud
 tamen est *Magar* apud Turcas; qui ita Hun-
 garos vocant. Cæterum regia horum erat
 Petra, arx munita; cujus Principes omnes
 Aretæ fuerunt dicti, ut Ægyptiorum Phara-
 ones sive Ptolomæi, &c. qui diu Damascum
 obtinuerunt. *Saraceni* deinde, quos *Σαρα-
 κλωές* vertunt Græci, Arabibus dicuntur
El-Sarak, quæ vox significat furaces. *Λησπ-
 ρές καὶ νομαδὶκός*: quales sunt qui Turcis
 dicuntur *Cofaki* Tartari, quales Martolossi,
 quales Bandolieri in Pyrenæis, &c. Et certè
 Arabes rapinis etiam nunc hodie victitant;
 ceu genus hominum vagum καὶ νομαδὶκόν
 à quibus ideo ortum adagium. *Ut Arabs in
 deserto*, Ier. 3, 2. & Ezech 38, 13. de latronibus
 aut prædonibus ex grassationibus & latroci-
 niis viventibus, & vias observantibus: qui
 propriè sunt quos *Ismaëliti* idem Psalmus
 vocat, & Moses in historia Iosephi venditi à
 fratribus. Epiphanius: *Σαρακλωοί, οἱ καὶ
 Ἰσμαῆλιται, περιτομῶν ἔχοντες*. Hinc autem
 apparet,

COMMENTARIUS. 94

apparet, Saracenos dici non à Sara, Abrahama vxore, quod est ridiculum. Hoc enim modo oporteret aut à Sara *Saraos* dictos, aut uxorem Abrahami non Saram, sed *Saracam* vocatam fuisse. Avellenda est hæc opinio de animis hominum. Arabes porro dicti sunt ab Hebraicâ voce *herâb*, *vesperâ*, quæ dicitur à *miscendo*, seu *commiscendo*, quia tunc lux tenebris miscetur: tropicè est *mixtura variorum populorum*, turba *miscellanea*, &c. Ier. 25. 20. 24. Vbi Kimchi scribit Arabes vagos & mixtos, *Habitantes tabernacula* intelligi, qui ob id Plinio dicti *Scenitæ*. pastionibus inprimis vacabant. Vnde *youâd* &c. dicti *דור תרועה*, à *pascendo*. Depastis enim herbis uno in loco pastiliones suos curribus aliò transvehunt. quod præter alios Esaias innuit cap. 13. v. 20. *Neque figet tentorium ibi Arabs*: scilicet ad pecus suum ibi pascendum. quod signum erat inter alia excidii Babylonici, quod Propheta prædicit. Sive autem Hagarenos & Saracenos, sive Arabes dixeris uno nomine, linguâ usi sunt, hodieque utuntur, eâ, quæ præter Hebræam & Chaldæam, omnibus cæteris drior, & antiquior est, & quasi mater earum censetur, in Africa Asiaq; ita vicens, ut eam

AD MITHRIDATEM

Infantes à matribus suis haurire possint: in
 qua Abi. Senna (quem Abin. Sina aliter, &
 corruptè Avicennâ vocant) & Aben Rhoe-
 es, Philosophi Mediciq; summi, præclara scri-
 pta, & æternâ memoriâ digna ediderunt: in
 qua etiam quatuor Evangelia, Romæ elegan-
 tissimis typis, in chalcographia Medicea im-
 pressa, hodiè legere possis.

Gen 10. 22

Num. 23. 7.

ARAMÆA lingua eadem, quæ Chaldaica.]
 Aramæa dicta ab Aram, Semi filio, non tan-
 tùm eadem est, quæ Chaldaica, sed & quæ
 Syriaca. Nam Aram etiam Syriam significat
 & Syriæ incolæ. Hinc Iosephus: *Aram ve-
 rò Armenos instituit, quos Græci Syros appel-
 lant.* Et Strabo: *Quidam Syros pro Arymis ab-
 eipiunt, quos nunc Aramos vocant.*

De antiq.
 Iud.

ARMENORVM lingua.] Armeni, & eo-
 rum Provincia Armenia, ab eodem Aram vi-
 dentur appellata. quanquam alii à montibus
 eam circumquaque cingentibus dictam
 volunt. Etenim *Har* Hebræis mons est. Ea
 major & minor: utiturque linguâ Arabicâ,
 Turcicâ, & Tartaricâ.

ASIA regiones ac linguas multas diversas
 habet.] Regiones, ut Bithyniam, Pontum, Ly-
 ciam, Galatiam, Paphlagoniam, Pamphylia-
 m, Cappadociam, Armeniâ, Ciliciam; quas
 omnes

Omnes Græci hodie Natoliam vocant, quasi *ἀνατόλιαν*, si ita loqui liceat, hoc est, *ἀνατο-
λιω*, plagam sive partem orientalem, &c. Lin-
guas, ut Indicam, Persicam, Babyloniam
Armenicam, Syram, Arabicam: in primis ve-
rò Græcam; qua commemoratas regiones,
in Asia minori sitas, usas olim fuisse Bello-
nius ex epigrammatis Græcis sepulchrorum
atque ædificiorum se collegisse prodit. Cæ- Lib. 3 c 34
terum tot ibi hodie linguas florere minimè
mirum debet videri, quum Asia pars orbis
terrarum maxima sit, si Herodoto fides est
habenda.

ASSYRIORVM lingua eadem, quæ Chal-
daica. Pro ut Assyriorum & Chaldaeorum
natio est eadem, nominibus tantum discre-
pans, non gente vel imperio. Nam sive Assy-
rios sive Chaldaeos intelligas, ii primam mo-
narchiam imperii amplitudine ac diuturni-
tate feliquis magnificentiore & spectabi-
liorem, usq; ad Sardanapalum obtinuerunt.
Assyria autem dicta sunt ab *Assur*, Semi filio.
Et quod Dion scribit à Barbaris *Aityrios* di- Gen. 10. 29
ctos, imputandum est dialecto, quasi *Assyrios*
dicas. ut certè Eustathius *Ἀσσυρας* expresse
vocat. Congruit cum hoc illud Erymologi-
ci veteris: *Ἀσσυρία ἢ βαβυλωνία. τὸ μὲν
πρῶτον ἐκαλεῖτο εὐφράτις. ὕστερον δὲ Χαλ-*

AD MITHRIDATEM

Σαῖα. τὸ τέλος ταῖον δὲ, ἀπὸ ἀσύρου τῷ
 σέσσανασυρία, &c. Cæterum in lingua As-
 syria multa in Scripturis occurrunt nomina,
 præsertim propria; quæ ferè composita sunt:
 rarò simplicia: ex simplicibus tamen duo-
 bus, tribus, & quatuor summum compo-
 sita. Simplicia selectiora sunt *Schadran*, *Schal-
 man*, *T. glath*, *Herib*, *Haddon*, *Neschbroch*, *A-
 dar*, *Etzer* vel *Atzer*, *Afar*, *Ballat*, *Ofen* vel *O-
 fn*, *Chuschan*, *Sen*, *Phul*, *Phar*, *Schar*, &c. Ex
 quibus componuntur *Schalmanasar*, *Senna-
 cherib*, *Ascharhaddon*, & similia; quorum me-
 thodus utilissima & maximè necessaria est
 Chronologo, saltè ut ne reges Assyrios cum
 Chaldæis confundat.

ATTICA lingua dialectus est Græcæ com-
 munis. Attica dicta ab Attica, Ionizæ Europ-
 pæ parte: cujus incolarum Atticorum &
 Ionum antiquitus eadem fuit sermonis &
 idiomatis proprietas. Crescente verò mul-
 titudine, postquam in Asiam missæ coloniæ,
 Ionum appellationem sibi usurparunt; qui
 remanserunt Attico nomine servato vernâ-
 culam summo studio excoluerunt, opeque
 præclarorum ingeniorum, longè lateq; pro-
 pagarunt, ut rectè Fabius dixerit, Venerem
 iis concessam ne Græcos quidem in alio ge-
 nere linguæ obtinuisse. Idem Veterum pro-
 verbia

verbia clarè docent: ut, Ἀττικὴ μοῦσα, pro
venustâ & lepida oratione, velut inter di-
cendi genera laudatur in primis Atticum: &
Stylus vel *Sermo Atticus* pro arguto, scito,
urbano: & *Lepos Atticus*, vel *Eloquentia At-
tica* pro summa, &c. Cæterum, præter Homo-
ram, Aristophanem & Demosthenem, hac
dialecto excelluerunt Plato, Aristoteles, Iso-
crates, Xenophon. & alii. quanquam Home-
rus & alias dialectos, per suum poema di-
spersas, mixtumque adeò dicendi genus ha-
bet. quod carmen ejus reddit magnificen-
tius & admirabilius, insignemque Poetæ do-
ctrinam, & poeticæ venæ felicitatem com-
mendat, &c. De hujus dialecti peculiari-
bus, ratione tum significationis, tum vocis,
seu dictionis, quatenus linearibus notis scri-
bitur & formatur, vide sis doctissimū de dia-
lectis commentarium clarissimi & amicissi-
mi Zuingeri nostri.

¶ *BABYLONIORVM eadem quæ Chalda-
ea est.* Fuit enim Babylon Chaldæorum me-
tropolis, & Babylonia eorum regio, magna
nimirum Mesopotamiæ & Assyriæ pars; Pli-
nius lib. 6. c. 26. quam à Semiramide condi-
tam Strabo tradit. quanquam Hebræorum
litteræ ad Nimbrod gigantem originem e-
jus referant, quæ à Semiramide postea instaur

AD MITHRIDATEM

rata esse potest. Cæterum Babylonios, vel Babylonem, aut Babyloniam dici volunt à *Babel*, voce Hebræâ, cōpositâ ex *ba* venit, & *bel* confusio, cujus radix *balâl*, *miscere*, *confundere* &c. tanquam si dicas, *Venit*, vel *Est in ea confusio*. ut ceriè prisci Babelis architecti confusione linguarû dejecti sunt: aut quòd in ea urbe, quæ populosissima fuit, non potuit non esse maxima confusio.

BARBARI. ¶ Tum speciatim, tum generatim: speciatim, ut hoc loco, certus quidam Æthiopiz populus, linguâ utens Æthiopû: generatim, rudes & imperiti, absurdam & inconditam linguam loquuti: alieni item & extranei: denique Græcis; qui non Græci, Latinis; qui non Latini. Plato in Politic. *Multi dividunt homines in duo genera: in Græcos & alios populos, qui omnes sunt barbari, ἄπαιροι, καὶ ἄμικτοι, Ἐὰς ὑμῶν τοὺς ἀλλήλους*. Idem in Cratylo Barbaros facit Græcis vetustiores, & in Epinomide Astrologiz inventores. Sic Straboni Barbari olim *παρὰ χρόνους καὶ παρὰ χρόνους, ἐραχύνους*, atq; *duri loqui*, hoc ficto vocabulo videntur notati, quod postea usurpatum pro eo, qui non esset Græcus. Hinc *barbar* Arabicè *murmurare*, inculto, incondito, absono & absurdo sono vocis uti significat, unde Arabes Africa-

nos;

nos; quorum sermo illis horridus, belluarumque similis videbatur *El-barbar*, barbaros appellant. Tametsi alii à deserto, quod *midbar* Hebræi, Arabes verò *bar* appellant, sic dictos velint. Nihil absurdi videtur, statuere, Hebræum *dabâr*, verbum significans, ultimâ syllabâ duplicatâ peperisse *barbar* siue *barbara* Arabicum: quum Arabica lingua sit propago Hebrææ. Quoniam autem lingua Hebræa, & quæ ei affinis Arabica, cæteris gentibus atque nationibus visa est *καχύρσον* atque *καχύνσον*, crassa, absurda, aliena planè atque extranea: hinc factum, ut ipsum quòque *barbar*, tum Hebræum, tum Arabicum pro quavis & linguâ, & gente, & re peregrinâ, atque absurdâ usurpatû fuerit, atque etiam num hodie usurpetur. Quo ex fonte vox Latina *balbutire*, Liquidæ permutatione, & Gallica *barboter* videntur promanâsse.

BESSI, hodie *Bosnenses*, *Illyricè* loquuntur. Sunt enim populi *Bulgaricæ*, apud quæ lingua *Illyrica* insignè usum habet: *Bessi* atque inde *Bossi* dicti, temporum decursu, in gentis vocabulo e mutando in o. unde *Bosna* & *Bosnia*, *Bosnenses* & *Bosnienses* sunt appellati, ut ex *Melita Malta*, ex *Longones Lira*

AD MITHRIDATEM

8. s, ex Scandia Scandia, &c.

BENGALENSES *Arabice loquuntur.* ¶ Numerantur enim inter Arabes: & nominatim Saracenos; quorum regio, quæ Bengala dicitur, quasi *Gangala*, ab eam interfluente *Gange* latissima est, & mirificissima fertilitate: gens verò colorata, venusta, ingenio prædita acuto, dedita mercaturæ, vivens lautissimè, vestibus exculta eleganter: sed vitiiis, & sceleribus contaminatissima, plurimū colens simulachra, nefandasq; Mahumetis disciplinas. Hujus regionis etiam metropolis dicitur *Bengala*, à *Gangis* ostio bidui itinere distans, urbs maxima, portum habens optimum & ædes circiter *XLM*; in qua rex sedem & domiciliū suum collocat, qui est potentissimus, & magnis præsertim equitum copiis instructus, assidueque cum rege *Narsingæ* bella gerit. Hunc qui interimit, id peculiari Dei jussu fecisse creditur.

BITHYNOS etiam *Græcè loquutos ex meo sum nominibus conjicio.* ¶ Quæ *Græca* sunt. Idem hinc quòque liquet, quòd *Bithyni* *Asiæ* minoris fuerunt incolæ; quibus *Græca* lingua non usitata modò, sed & vernacula fuit. Testantur hoc ipsum amplissima monumenta *Græca* *Synodorum*, in *Bithyniâ* celebratarum. Etenim *Bithyni*, quum *Mar-*
tis

tis cultores antè extitissent, tandem verum
 belli pacisque arbitrum, Deum, qui exer-
 cituum est Iehova, verâ fide amplexi, Chal-
 cedone habuerunt Synodum: quæ anno II.
 Marciani, in æde Euphemie, DCXXX. Pa-
 trum præsentia, habita fuit contra Euty-
 chen, Dioscorum & Nestorem. Eximius
 Ecclesiæ illius Episcopus fuit Maretes, qui
 Iuliano apostatæ, cœcilitatem ei exprobran-
 ti, liberrimè respondit, gratias se agere
 Deo, quòd tam impium Principem non co-
 geretur intueri. Quæ Bithynorum Chal-
 cedonensium urbs *Procerastia* antè dicta,
 hodie *Cacelina*, sive *Galatâ* vocatur, popu-
 laresque urbes habet *Niceam*, *Nicomediam*,
Prusiam (*Bursam* inversè nunc vocant) quæ
 & *Zolia*. quibus locis omnibus illustres Ec-
 clesiæ Christi fuerunt. De Bebrycibus, Thy-
 nis, Mygdonibus, Mariandinis & Cauco-
 nibus, quæ peculiare olim atque distin-
 ctæ se gentes fuerunt, certis finibus separatæ,
 & tandem omnes in unius Bithyniæ nomi-
 ne, non secus atque diversi fluvii, in uno
 aliquo pelago, delitescerent evanuerunt,
 Græcoq; idiomate sunt usæ, videat qui vult
 Strabonis librum VII.

BOHEMI. □ Quasi *Bojohemi*, à *Bojohemia*,

AD MITHRIDATEM

Bojorum domicilio; qui Gallia fuerunt populus, haud longè ab Insubribus diffiti: sed victi à Cæsare, Gallia excedentes, Italiam transcenderunt. Inde à Romanis ejecti, trans Rhenum in Germaniam profecti sunt, sylva Hercyniæ campos incinctos habitantes. Ejecti hinc etiam in Sclavorum partem venerunt, quam nunc incolunt; quorum proinde idiomate utuntur: cujus regionis metropolis est *Praga, Casurgis* Ptolemæo.

In historia verum Scoticarum. BRITANNICA *vetus ea, quæ hodie VVallica, qua usi antequam Saxones, eâ devictâ, linguam quòque suam intulissent.* Narrat enim Iohannes Major, Vortigerum, regem Britannorum, in subsidium contra Pictos, aliosque hostes accersivisse Engistum, ducem Saxonum; qui fufis pulsisque hostibus, ipse tandem in regni desiderium inciderit, à seque captum & occupatum *Engistlant* vocari voluerit: atque hinc unius vel alterius elementi metamorphôsi, ut sæpe fit, *Engellant* dici arbitratur: quumque antè VVallicâ lingua usi essent, tunc Saxoniam à Victore, & ejus posteris paullatim inductam fuisse. Cæterum sive Britannicæ sive VVallicæ linguæ quæ & *Cambrica* vocatur, isthoc quasi specimen adiciere placuit, initium nimirum capituli primi Geneseos:

1. Yn y dechbrenad y creawd Duw y ne fodd ar ddajar.

2. Y ddajar oed afluniaidd, a gwag, a thy wylch [ydor dd] ar wyneb y dysnder, ac yspryd Duw yn ymfymmud ar wyneb y defroedd.

3. Yna Duw addy wedodd, biddod goleuni: a goleuni a fu.

4. Yna Duw a welodd y goleuni mai da [oedd] a Duw wahanod rhwng y polenni ar tyrwylch.

5. A Duw alwodd y goleuni yn ddhyddar tyrwylch a alwodd yn nos. ar hwy yr a fu, ar be-
ra a fu, y dydd eyn taf, &c.

BVLGARI.] Illyricâ utuntur linguâ:
Nam quum è Scythia, unde ortum habent,
egressi essent, eo tempore, quo de Imagini-
bus in Ecclesia fuit certatum, ac innumerâ
multitudine, locustarum instar, ut testatur
Nicephorus, Mysiam perlustrâssent, obvia
quæque populati ac prædati, Macedoniam *Lib. 2.*
tandem occupârunt cum ulteriore Illyrico:
dicti quæ sunt Bulgari à Bulga, fluvio trans I-
strum, Septentrionem versus.

CAPPADOCVM.] Vt horum bruta bar-
baraque honestarum rerum inscitia, cum
extremâ morum feritate conjuncta fuit: ita
& barbarum linguam fuisse à vero non ab-
horret. Quam ob barbariem nonnullis

AD MITHRIDATEM

videntur fuisse *Symplegades* illæ in festæ atque funestæ, Poetarum fabulis decantatæ; à quibus ipse quoque Pontus olim ἄλκιος, *Alkios*, fuit dictus. Idem arguit protritum: Τεσσακάρια, *Tria Cappa pessima*. per quæ intelliguntur *Cretenses*, *Cilices*, atque *Cappadoces*, &c. Veruntamen locis nonnullis *Cappadociæ* & cultiorem linguam fuisse, credi possit, si quàm fidele hospitium eximiis Christi Ecclesiis ea præbuerit, memoriâ recolamus. Etenim illustres ibi fuerunt *Nazianzena* Ecclesia, celebris cive & episcopo Gregorio Nazianzeno, præceptore S. Hieronymi: & *Nissina*, clara Gregorio Nisseno, fratre S. Basilii: & *Sebastiæna*; cujus episcopus fuit Eustathius, Macedonianæ hæresis lecturer: & *Trapezuntina*; cujus episcopus quintæ Romanæ & Constantinopolitanæ synodæ interfuit. Verùm inter omnes Cappadociæ ecclesias, quatuor potissimum, ceu stellæ quædam, emicabant. Prima est *Cæsariensis*, à Cl. Tiberio Imper. ut vult Eusebius, vel, ut Hieronymus, ab Octavio Augusto, nomen sortita, clara inprimis eodem Basilio Magno; cui Iulianus Apostata, odio religionis Christianæ, cujus amore urbs illa flagrabat, oblitterato *Cæsareæ* nomine, augustiore atque honorificentiore, vetus *Mazaca* nomen,

COMMENTARIUS. 100

nomen, inducere conatus fuit. Secunda est *Neocæsariensis*, Ponti Polemoniaci metropolis, cui sub Constantino Longinus præfuit episcopus. Synodus Neocæsariensis hæc fuit celebrata, post Ancyranam, præsentibus episcopis XVII. conscribente decreta illius Gregorio Neocæsariense: in quibus Imaginum veneratio atque adoratio fuit damnata. Tertia erat *Amasiana*, ab altera Ponti illius metropoli, Euxinum versus sita: quæ à Mithridate Eup primùm, postea à Pompejo M. *Magnopolis* fuit appellata, Strabonis geographi patria: cujus episcopi Phædimus & Basilus fuerunt præcipui. Quarta fuit *Thyanensis*, tribus superioribus laude ac dignitate ferè paræx qua Apollonius M. de quo Philostratus scribit, oriundus fuit. Floruit hæc quòque tum synodo Thyanensi, tum episcopis aliquot præstantibus. Quæ omnia arguunt, linguam apud omnes, & passim, in Capadocia barbaram non fuisse.

CARE, *Homerus βαρβαροφώνος* appellavit. Quum enim & moribus barbari essent, sedem fixam non habentes, sed totam per Græciam errarent stipendia merentes, (unde Græcis *κάρ* est non tam *Caricum* mancipium, quàm homo nauci & nihili, qui ciceris ostentor, alijsq; Carum more se mancipat,

AD MITHRIDATEM

Pro L.
Flacco.

μὴ δοφός & aliter. quò alludens Cicero pro
verbium vulgare inde profectum fuisse ait,
*Si quid cum periculo experiri velis, in Caria id
potissimum esse faciendum:*) idcirco & lingua
omnino barbaram in cultamque fuisse, à ve-
ro alienum non est.

CHALDAICA lingua.] Hęc unâ cum Chal-
dæorum & Assyriorum Monarchia, liberali-
um artium cultu, legumq; ac jurium tracta-
tione exculta, longè lateq; pomœria sua pro-
tulit. Sed, quod vehementer deplorandum,
periit nobis maxima monumentorum pars,
quibus antiquissima hæc lingua exarata, &
παρὰ τὸν ἀπὸ δότῳ ad posteros transmissa
fuit. Attamen vel ex perpaucis ejus, quæ e-
tiamnum hodie exstant, vestigiis de amplitu-
dine illius dubitare nemo possit. Aristote-
lem certè tantam rerum cognitionem non
nisi ex Iudæorum & Chaldæorum, ut Zoro-
astris & similium, monumentis, quæ Physi-
cam, Metaphysicam, Mathematicam, Politic-
am, Logicam denique continebant, hausisse
Veteres crediderunt. Cui sententiæ ple-
nissimam adstruit fidem Clearchus, Aristote-
licæ Scholæ alumnus nobilissimus, in li-
bro de Somno scribens, *Quòd, quum Aristote-
les cum Hyperochide disceptaret, dixerit, Iu-
dæus erat, qui ab altioribus Asiæ locis, ad marie*

timas civitates descendens, & linguâ & animo
 Græcus fuit. Quumque accidisset, ut eo tempore
 nos quoque in maritimis Asiæ locis versare-
 mur, philosophiæ amore ad nos sponte venit, qui
 multò plura nobis attulit, quàm acceperit. Sic
 Plato Magiam Zoroastris Chaldæi nihil aliud
 esse scripsit in Alcibiade, quàm divini cultus
 scientiam, qua filios Persarum reges erudie-
 bant, ut ad exemplar mundanæ Reipub. su-
 am ipsi regere Rempub. addiscerent. In Epi-
 nomide deinde Chaldæis & Ægyptiis pro-
 pter æstivi temporis in utraq. regione se-
 renitatem, ubi stellæ omnes clarè cernuntur,
 semper Astronomiæ tribuit inventionem,
 Chaldæumque quempiam auctorem nomi-
 num fuisse perhibet. Nam de Planeta Vene-
 ris verba faciens, ait: *Lucifer*, qui & *Vesper*,
 Stella τῆς Ἀφροδίτης esse dicitur. quod
 Chaldæo nominum auctori valdè congruit.
 stella enim, quæ proximâ sub Sole occupat,
 spæram, φωσφόρος Græcis dicta, idem planè
 sonat, quod Hebræis *noghâb*, Babyloniiis ve-
 rò *noghebâ*, quod est, *Lucifer*, sive *Stella ruti-*
lans ac splendens, &c. Verum enimverò tam
 altas radices in corda hominum, maximè
 Principum, qui rerum potiti sunt, antequam
 Evangelii jubar aureos splendoris sui radios
 in totum orbem terrarum dispersisset, egit

AD MITHRIDATEM

Ambitio, ut primorum monumenta postremo semper conati sint intervertere, atque prorsus delere, quò facilis proprii nominis famam summe, deleta priorum memoria, ad posteritatem propagarent. Hinc factum, ut quæ nugaces Græci de rebus divinis & humanis, a veteribus judæis & Chaldæis didicerant, ea in fabulas, & prodigiosa commenta subdolo ingenio commutarint, ne a populis vicinis ingratitude furtiq̃ue turpissimo crimine convicti, quasi graculi cæterarum avium plumis exuri, exhiberentur & exploderentur. Vnde apparet, verissimum esse, quod Clemens Alex. in Stromatis, Eusebius in libris De præparatione Evang. Atticus Platonius, Aristobulus, aliq̃ue graves auctores comprobant, gentiles, velut Aegyptios, Persas, Indos, Arabes, Græcos, veteresq̃ue Gallos & Hetruscos, si quæ habuerunt vel de rerum Naturæ causis egregia dogmata, vel de religione mysteria, a judæis & Chaldæis omnia usurpasse.

Hebraica affinis est. Quod Elias Levita his verbis testatur: *Praeter ceteris linguis, sanctæ maxime affinis est Chaldaica.* Nam præcipua diversitas in terminatione, mutatione litterarum & punctorum articulorumq̃ue variatione consistit. Interdum tamen quædam apud Chaldæos vocabula occurrunt, quæ

quæ vel ab Hebræis non frequentantur, vel planè non usurpantur. In hac lingua Daniel & Esdras magnam partem conscripti sunt. Hujus linguæ vocabula nonnulla reperias in jobo, Proverbiis, jeremia, & alibi. In hac lingua exstant divinæ duæ paraphrasæ jonathani & Onkelis, quorum ille filius Vzielis fuit, discipulus Hillelis doctoris apud Hebræos præcipui, 6 annis ante desolationem Templi 11. hic verò filius sororis Titi, Vespasiani F. Quæ paraphrasæ insignem sacro textui lucem adferunt: & testimonia de Christo mirum quantum illustrent: tantæque apud judæos sunt authoritatis, ut divinis eas legibus æquiparare non dubitent. Quæ proinde a Christiano, disputante cum eis, commodissimè citari possunt, verbaque textus illarum testimonio confirmari, & a calumnia vindicari: oratio tamen impurior & inelegantior est, quàm sit Danielis vel Esdræ. A quibus omnibus longè discrepat oratio Chaldaica paraphrasæos Hierosolymitanæ, in quam, præter Assyrias & Babylonias voces, plurima quoque tum a Persis & Arabibus, tum a Græcis & Latinis petita vocabula irreperunt. Cæterùm Chaldaica lingua peculiare olim characteres habuit, ut ex 1. Dan. cap. apparet Litteras. n. pueros a rege Chal. ad id delectos primò docuerūt: deinceps

AD MITHRIDATEM

etiam linguam ipsam tradiderūt. Postea a judæis cœpta est figuris Hebraicis scribi; qui jam a Mannis, & suprâ, teste Munstero, Chaldaicas translationes & expositiones aliter non habuerunt.

COLCHIS lingua eadem est, quæ Aegyptiis.] Hariolantur enim vetustissimus ille & optimus scriptor Herodotus, atque alii præterea Græci, Colchos ab Aegyptiis originem ducere: ut propterea *μετήλυδες αἰγύπτιοι* eos vocarit Dionys. ὁ περιηγητής. quod tribus ferè conjecturis probare nititur: primâ, a coloris atrî, & capillorum crispiorum similitudine: secundâ, a Circumcisionis ritu, quem ad ætatem usq; suam retinuerint: tertiâ, a sacrificii & linguæ communione. Verùm ob has ipsas conjecturas, vel plerasq; certè, Israëlitarum potiùs, quos ex decem tribus a Salmanassaro, Assyriorum Imp. in Colchos & Iberos traductos, ex sacris libris constat, propaginem esse Colchos videtur. Colchi enim totidem & iisdem litteris a scriptura vocantur: & Circumcisionis ceremonia a judæis, non Aegyptiis primò profecta est: & ater fuscusq; color etiamnum hodie judæis non insolens est.

CORALLI,] Populi Pontici, flumen Istrum & Rhodopem, montemq; Æmum
adco-

adcolentes, immanitate atque barbarie insignes. Vnde & incultiore adeoque barbarâ linguâ utuntur.

CRETENSES.] Incolæ insulæ Cretæ vel Candiae, quæ in mediterraneo mari sita, centum urbibus clara, unde ἐγκατόμπολις cognominata, & longa CCLXX passuum millia, lata L, rotunda DLXXX. Græco utebatur sermone: ut colligitur cū ex isto Pauli loco ad Tit. I. 12. Κρήτες αἰεὶ ψευδαί, &c. Græcos omnes intelligentis: tum ex hoc Eustathii, ἀπένδεν ἐκ τῆ ἀπείδεν παρῆνται ἔοπη τῆ εἰς ν, κατὰ γλῶσσαν Ἀργείων καὶ Κρητῶν, &c. tum denique ex proverbiiis Græcis, apud Cretenses natis: ut, πρὸς Κρήτας χρητίζειν, *Adversus mendaces mendaciis uti:* &, ὁ Κρηὶς τὸν Κρηῆτα, *De improbo agente cum improbo.* quod idem, ac Κρηὶς πρὸς Αἰγινήτῳ, *Cretensis cum Aegenita,* &c. Hoc tamen tempore Græcus sermo in Creta ferè exolevit, & Italicus, Venetus nimirum, successit. In Venetorum enim est potestate, ab anno Servatoris M. CXLIV.

CROATI, *Illyricè loquuntur.*] Quippe sub Illyricis populis olim, & nunc, comprehensi. Vnde non tam Croati vel Croatii, quàm Corbatii & Corvatii, μεταθήσει τῆ ο, *Libur-*

AD MITHRIDATEM

hi item & Valerius sunt dicti.

CYPRVS.] Hujus insulæ fuisse olim Græcæ linguæ usum, præter mensium nomina, alia etiam documenta sunt. Græco certè nomine, quia dives admodum, & miræ fertilitatis fuit, *Μακαρία* hoc est, *beata* seu *fortunata* fuit dicta: nomenque dedit τῶν ὀσπρῶν arbusculæ, *Ligustro* Latinis, propterea quod in hac Insula odoris suavitæ præstat.

CYRNI.] Incolæ Cyrni, Insulæ maris Ligustici, *Corficæ* Latinis a *Corse*, bubulci ancilla, dictæ. Hi quum latrociniorum immanitate & morum barbariæ infames essent, locum dederunt proverbiiς *Κρυνία ἄρν*, *De magnis stipendiis et expilationibus*: & *Κρυνία γῆς*, *De regione latrocinii infestæ*: sive *Homini-bus ἄνθρωποις, alieni rapacibus ac violentis*. qua ignominia gens Cynensis hodie adhuc male audit apud Italos, præsertim Genuenses quorum lingua utitur. His enim paruit jamdiu, Ademarci Navarchi auspiciis Mauris erepta.

Lib. 7.

DACORVM & Getarum sermo idem. Sunt enim Daci Getis proximi ad ortum, teste Strabone, dicti quondam non Daci tantum, sed & Davi: a quibus *Davorum* & *Getarum* nomina Athenienses videntur sum-

sumpsisse. Vnde & in comædiis servi introducti *Davi* & *Geta* nominabantur. Horum tota regio *Vulachia* nomine hodie est cognita.

DALMATICA lingua vide Illyrica. Est enim Dalmatia Illyrici regio, contermina Liburnia, hoc est, Croatia, versus occasum: qua dicti *Δάλμαται*, populi ab Augusto domiti, ut scribit Appianus. In linguam veterem Dalmaticam S. Hieronymus libros veteris Testamenti, tanquam in patriam, transtulit, anno Servatoris cccc.

DORICA lingua. Hæc inter Græcæ linguæ dialectos est insuavior & incomtiore. Vnde, qui eâ utebantur, Dorienſes, *πλατύσομοι*, & mulierculæ apud Theocritum *πλατυστόμοιαι πάντα*. *lato ac diducto ore omnia pronunciantes* dicebantur, ob crebriorem nimirum usum litteræ α. quò nomine ab Aristophane *Dores* ridentur, non in Nubibus solum, sed & alibi ubi Dorismis utitur. Cæterum Peloponneso dialectus hæc indigena fuit: Spartianis tamen cum primis quippe Dorum nobilissimis: tum & Argivis, & Rhodiis, & Creetensibus & aliis. Inter scriptores ea potissimum sunt usi Pindarus, Theocritus, Ibycus, Bacchylides, Simonides, singulari studio & consilio elegantissimè:

AD MITHRIDATEM

ita tamen, ut in monumentis eorum alias etiam dialectos videre liceat. Verum Doricè inprimis locuti censentur Pindarus & Theocritus, quòd in utriusque carmine Dorismus ante alias dominetur. De hac dialecto exstat dictionarium peculiare a C. V. Francisco Porto editum Francofurti, Anno M. DCIII.

Plin. l. 6. cap. 28. ELAMITAE *Arabia gens.* ☐ Ad sinum videlicet Arabicum. Josephus Elamitas vel Elemitas vocat Persarum Principes, Straboni *Elymaeos* dictos, ab Elymaide, regione ad sinum Persicum, ab ipsa Perside Orati flumine discretà, Hebræis *Helam* vel Elam, & Semi filio: ut idem Josephus testatur.

EPIROTARVM *lingua Illyrica est.* ☐ Hoc quidem tempore; quo regio eorum *Albania* vel *Cimera* dicitur. Antiquitus, enim quum Græciæ regio esset, in qua rex Pyrrhus regnavit, Græco utebantur sermone, donec a Romanis ob iteratam defectionem in solitudinem redacta fuit.

GALATAE. ☐ Incolæ minoris Asiæ, ut notum: Sic dicti a *Gallis*, qui quum a rege Bithyniæ in auxilium vocati venissent, capta dirutaque ab eis Roma, & victis Macedonibus, eam partem regni tenuerunt, quæ *Galatia* postea ab eis est dicta. Et quia Græci quoque cum eis in auxiliū vocabantur *Gallo-Græci*.

Græci fuerunt dicti. *Vulgas* tamen *Galatas* dici vult ἀπὸ τῆς γάλακτος, a lacte, quoddam homines lacteos, hoc est, albos regio illa produceret. quanquam alii cum *Diodoro* opinantur huic regioni *Galatam*, filiam *Herculis*, nomen dedisse.

Troci *Germani* populi a laceffendo dicti.] Puta vel à Latina *Trucis* seu *Truculenti* voce: vel ab *Germanica*, *Trogen* vel *Truzen*, quod est, Minis insolenter laceffere vel provocare.

Tollistobogi a ferendis arcibus cognomiti.] Nimirum a *Tollendi* verbo *Latinorum*, & *bog* vel *bogen* *Germanorum*, arcum nōtante: nisi malis dictos quasi *Telistobogos*, a telis: vel *Balistobogos*, a balista, voce *Latino germanica*, ejusdem sensus, quasi populos instructos peritia jaculandi, hoc est, bellicosos. Quo certè tropo jaculans sagittarius dicitur bellicosus *Ismaël*: & *Arcu* valentes, milites bellicosiores, cum *Saule* desiderati: & *Armati* jaculantes arcu, posterius *Ephraim*, peritia & rebus militaribus, sive ad defendendum, sive ad lædendum instructi.

Gen. 21, 20

1. Sam. 2,

24. Psal.

78, 9.

GALLI.] Quia Gallorum apud Auctores multiplex appellatio est, sub qua continentur non tam *CeltoFranci*, quàm

AD MITHRIDATEM

bona Germanorum & Italarum pars : idē
aliis atque aliis linguis eos usos, mirum non
est. Cisalpini enim usi sunt Italica (prout Ci-
salpina Gallia pars est Italix, Lombardia ho-
die dicta:), Transalpini verò vel Belgarum,
hoc est, Germanorum (Belgica quandoqui-
dem majorem partem ad Germaniam vi-
detur spectare:) vel Francorum lingua ut-
untur, quæ propria hodie eorum est, &
post hominum memoriam miris modis ex-
ornata; in qua monumentis suis præclaris
floruerunt, & etiamnum florent, magnus
numerus Theologorum, Iureconsultorum,
Medicorum, Oratorum, Poetarum, &c. in-
ter quæ hos ille Poetarum Gallicorum co-
ryphæus Sallustius, Barthasii Dominus, &c.
cujus poëmata apud exteros etiam in laude
sunt. Sallustium, eodem in argumento τῆς
κίσεως ἐξημέρη, nō in feliciori gradu recens
assecutus est Christophorus, Gamānis Do-
minus, &c. Plura de hac lingua, cū veteri-
um recentiori, monere vel addere super-
vacaneum duco, καὶ παρὰ λόγον; quum Mi-
thridates omnia ad eam pertinentia, non in-
diligenter aut παρέργως, sed ὀφθαλμοῖς
ἀνεβείας persecutus sit.

Videntur igitur Druidæ dicti a fide. ☐ Etsi
assentior iis, qui Druidas dictos volūt a Drui-
vel

vel *Drau*, vel *Drou*, quæ vox Germanis pris-
tis est *fides*, quod videlicet Druidibus, tana-
quam sacerdotibus ac sapientibus fides me-
rito a vulgo haberetur: tamen putem atque
adeo credam, dictos etiam esse quasi *Druch-*
tenas vel *Truhtinas* a *Truhtin* vel *Drychten*.
quod epitheton est Servatoris proprium,
& perpetuum apud vetustos Germanos, Ot-
fridum, Norgerum, Vuilleramum, Alfre-
dum & alios: ut est a nobilibus. & eruditiss.
F. chero annotatum. Est autem *Truhtin* vel
Drychten, idem, quod *Dominus*. quo per
excellentiam insignitur Dominorum Do-
minus &c. Hinc *Truhtintiche tage* dies
Dominica: & *Druhtineshaus* templum
Dominicum apud Otfridum frequens: &
Druhtines Scalche discipuli, ministri, aposto-
li Domini, &c. *Scalche* quidem dicti, quod
notes *ἐν πᾶσι* &c., ab Hebræo *Scalách*, mittere
emittere, &c. ut certè Apost. ἀπὸ τῆς ἀποστολῆς
λαὸν dicti Græcis. Germani enim, ut cæteræ
gentes, ab Hebræis non pauca vocabula sunt
mutuati: nisi fortè malis dictos ab antiquo
Germanico *Scalc*, vel *schalc*, quod ministrum,
vel servum significat in *Barschalc*, *Marischalc*,
& similibus; quæ nota sunt. Cæterum Drui-
dæ Domini κατ' ἐξοχὴν videntur dicti: pro-
pterea quod olim rebus divinis interfue-

AD MITHRIDATEM

*Lib. 6. bel-
de Gal.* runt, & præfuerunt, sacrificia publica & pri-
vata procurarunt, religiones interpretati
sunt, ad eosque magnus adolescentiæ nu-
merus disciplinæ causâ concurrat, &c. sicut
egregiè differit Cæsar. Ob quam sanè digni-
tatem & munera, non tam a generali Domini
sensu vocis *Truthin*, vel *Drychten*, quàm a
synecdochica apud Islandos & Norvagos
usitatâ, quæ peculiariter *Deum* significat, quæ
si *Dominum*, *Dominorū* Druidas dictos esse
existimatur, tanquam in tanto apud Gallos
olim honore, ut ceu Dii quidam de omnibus
cōtroversis publicis privatisq; cōstituerint

DE GERMANORVM lingua. ¶ Iis, quæ
Auctor longo filo intertexit de lingua Ger-
manica veteri & recentiori, libet adtexere or-
rationem Dominicam, & symbolum Apосто-
licum, Germanicè ad verbum reddita, ante
aliquot secula, priusquam Germanica no-
stra lingua scribi putaretur, paullò quidem
diversa ab iis, quæ, præter Gesnerum, in Chro-
nicis Helveticis Stumpfius ponit: cujus utri-
usque redditionem idem Freherus, ex S. Gal-
li vetustissimo codice M.S. Notis suis lucu-
lenter recens exposuit.

I. Oratio Dominica ita habet:

*Fatter unseer, thu pist in Himile. Vnibi
namun dinan. Qheme rihi din. Vuerde willo din.
So in Himile, so sa merdu. Prooth unseer emez-
hic*

hic kip vns hūm. Oblaz vns sculdi unseero,
so wir oblazen vns sculdiken. en ti ni vnsib fir-
letti in khorunka. uzz erlofi vns ih fona ubile.

Hic nota obiter linguarum quarundam
affinitatem. Fatter congruit cum Latinorum
pater, symbolismo Labialium: vnseer cum
vōs Græcorum, metathesi τὸῦ v: thu cum tu
Latinorum: Himile cum Gotthorum Hi-
mina, mutatione Liquidæ: Vuyhi cum wyhen,
cedere de usu profano in sacrum, quod est
sanctificari: namum cum nomine Latinorum,
vel ὄνομα Græcorum: qbeme cum kum, vel
qum Hebræorum, surgere, ad veniendum
scilicet, & eundum: rihi cum regno, quod
nunc ryeh vel reych dicimus, omisso c, quod
aspirationi rarò jungebant Majores nostri:
Willo cum velle Latinorum: erdu cum Græ-
co ἐρείδω syncopâ τὸῦ ei, firmo. stabilio,
&c. pro ut terra fundata est super firmitates *psal. 104*
suas, ne nutet in seculum, vel cum Hebræo
ערֶצ, terra, mutatione tzadi in dâleth: prooth
cum βρωτὸς vel βρωτὸν, cibus, esca, ut est
panis. &c. Cetera, quæ merè Germanica sunt
petere licet, ex Notis commemoratis.

II. Symbolū deinde Apostolorū sic habet:

Kilaubu in Kot fater almahicun, Kiscas
himiles en ti erdu. En ti in Ihesum Christ, sun si-
wan ainagun, vnseran Truhtin. Der inphangen

AD MITHRIDATEM

ist fona wihemu Keste. Kiporan fona Marian,
Maçadi ew. keru. Kimartrot in ki walti Pilates,
meruet p slacan. tot. enti pigrapan, slehic in waz-
zi. in drittin take erstoonte fona totten. Siehic
in himel. Sizit za zesun Cotes fateres almahtis-
kin. Thana chuinfic ist sonen qhuekhe en ti to-
te. Kilaubu in wihan Kest. In wiha kbirihhum
Catholica, wihero kemmitha. Vrlax sunt. Kero
fleices urstodahi. Int lup ewi. Hæc quia germa-
nè Germanica, & lucidè illustrata habes ab
eodè Frehero, plura addere nolo: nisi quod
vocem Kest, quæ spiritum significat syncopâ
toû d' reduci posse videatur ad kadesch He-
bræorum, sanctum vel sacrum. Est enim spiri-
tus S. sanctus perse, & alios sanctificat, &c.

Cantilenis ferè comprehendebant & ce-
lebrabant veteres Germani, quæ memoriæ
tradere volebant.] Testes pareneses Tyrolis
regis Scotorum, Vvinsbekii equitis Germa-
ni, & Vvinsbekiæ nobilis feminx Germanæ,
abhinc quadringentos, & quod excurrit, an-
nos, scriptæ linguâ Germanicâ ad filios: quas
ex bibliotheca, C. V. Barth. Schobingeri i c.
in lucem non pridè protulit N. V. Melchior
Haiminsfeldius Goldastus, de re litteraria
bene meritissimus, amicus noster singularis.

GETA E iidem sunt, qui Gothi.] Rectè. Si
ve autem Getas appelles sive Gothos, gens
sunt vetusta atq; præstans: de cujus origine,
& rebus gestis, præter Goropium Becanum

Abunde multa dixerunt & scripserunt Iordanes Episcopus Ravennas, Isidorus, Procopius, & alii; qui ex recognitione & cum Notis Bon. Vulcanii nuper in lucem prodierunt, quem, si placet, adi & audi.

Oratio Dominica in lingua Got-

thica ita habet:

Atta unsar, thu in Himma. Weihnai namo thein. Vimai thiadinassus theins. Wairthai wilga theins, sue in Himma, gab ana airthai. Hlaif unserana thana sintenan gif uns himma daga. Gab aflet uns thatei sculans bi gaima sua sue gab weis afletam thaim sculam unsaraim. Gab in briggas uns in fraestubngai, ak lausei uns af thamma ubilin. Vnte theina ist thingardi, gab mahs, gab wulthus in aiwins, Amen.

Hic Atta Gothis est pater, ut Attē, vel Atti plebi Helvetiorum: unsar noster ab Germanis discrepat nonnisi literā e: & Himina cælum non nisi l. Quod Germanis est wihi sanctificetur, id Gothis est weihnai, ab eodem fonte wyhen vel weyhen: vimai a veniendo Latinorum videtur ortum, nisi malis, Latinum ortum a Gothico: & thiadinassus cum Græco *Νωαπις* affinitatē habet: wairthai fiat Germanis est werde: wilga willo: sue so: gab enti vel vnti, quod cum ac Latinorum ferē congruit prosthesi litteræ, g & aphæresic, ipsius & priscis Germanis tritā: ana idem quod

AD MITHRIDATEM

hodiernum auch: *airthai* priscis Germanis est erdu, originis hebrææ, de qua supra. *Hlaif* panis Gothis est idem, quod hodiernis Germanis inferioribus *leif* vel *laif*, superioribus verò *leib*, demtâ aspiratione, subintellige *panis*, ein *leib* brot: *thana* articulus: *sintenan* a syriaco *sun*. vel *sinakanan* haud dubiè natum, ut intelligatur panis necessitatis, qui scilicet quotidie nobis est necessarius: in quem certè sensum Syrus interpres Græcam vocem

Matth. 6, 11. *ὁ ἄρτος* expressè vertit, *lachmâ* de *sinakanan*, panem necessitatis a verbo *senâk*, indigere, opus habere Matth. 3, 14. *Himmadaga* compositum ex *him* vel *hem*, hoc vel ipsum, & *dag* dies, quod Germani prisci unâ voce *hiu u*, & hodierni *hūt* vel *heutt* exprimunt: *aflet*, Germanis priscis *oblar*, dimitte, a themate *afleten*, vel *ablaßen*: *sculam* Germanis *sculdi* vel *sculci*, noxæ, crimina, metonymicè debita pro noxis vel criminibus. unde *sculteis*, debita pro noxis exigens. *Eis* enim sive *eisch* & cum aspiratione *heisch* est postulo, exigo &c. Sic quod Gothis est *sua* vel *sue*, Germanis est *so* vel *sofa*, sicut, velut: *weis* Germanis *wir*, nos: *nî* congruit cum *nî* privativa particula Græcâ: *braggais*, Germanis *sirletti*, inducas, nobis scriberetur *bring* / *verleite*: *fraestubngai* Gothicum merum, priscis Germanis *korunka*, hodiernis *versuchung*:

qk Germanis izz, sed, verum, simile Latino-
rum at: lausei Germanis erl si libera: tham-
ma articulus, hoc vel illo: ubilm Germanis
ubile: ante, nam, quia: thingardi regnum, qua-
si kingardi (quo certè modo legendum pu-
tem:) mahs potentia, hodiernis macht: wul-
thus quasi walthus, potentia conjuncta cum
gloria, Germanis priscis kwalli, hodiernis
gewalt: aiwins eternum, sempiternum, idem
quod Cimbricum evich, ab ev, Seculum si-
gnificante, ut ævum Latinorum.

Hæc & alia hoc loco observari possint:
quæ arguunt, etsi pleraque Gothica magno-
pere convenient cum Alamanicis vel Teu-
tonicis priscis: tamen infinitis quòque voci-
bus utroq; inter se discrepare: adeò ut quí
vel in omnibus convenientiam investigare,
vel omnia Getica sive Gothica ad Teuto-
nicam reducere velit, quod demonstrare ni-
xus est Goropius Becanus, ille operam ole-
umq; perdere videatur. Hoc certè constat
ex utriusque linguæ inter se collatione, Ala-
manicam sive Teutonicam nostram, cum su-
periolem, tum inferiolem, maximâ præstan-
tissimorum & significantissimorum vocabu-
lorum accessione locupletari atque exornas-
ri posse.

Hec de Getis vel Gothis Septentriona-
libus.

AD MITHRIDATEM

Ad Orientales quod attinet, dictos O-
 Strogothos; qui etiamnum hac tempestate
 Tauricam Chersonnesum incolunt: propin-
 quius hi ad linguam Germanicam accedunt:
 ut liquidissimè apparet ex Augerii Basbe-
 qui, Caroli v. Imperatoris apud Turcarum
 Imp. legati relatione, quam suis de legatione
 Turcicâ epistolis inseruit: cujus hæc sunt
 verba:

Non possum hoc loco præterire quæ de gen-
 te accepi, quæ etiamnum incolit Tauricam
 Chersonnesum, quam sæpe audiveram ser-
 mone, moribus, ore denique ipso, & corpor-
 ris habitu originem Germanicam referre.
 Itaq; me diu cupiditas tenuit videndi ab ea
 gente aliquem, & si fieri posset, eruendi ali-
 quid, quod eâ linguâ scriptum esset: sed
 hoc consequi non potui. Casus tamen ut-
 cunque desiderio meo satisfecit. Quum es-
 sent duo illinc delegati, qui nescio quas que-
 relas, nomine ejus gentis, ad Principem de-
 ferrent, meiq; interpretes in eos incidissent,
 memores quid eis mandassem, si id usuye-
 niret, ad prandium illos ad me adduxerunt.
 Alter erat procerior, toto ore ingenuam
 quandam simplicitatem præ se ferens, ut
 Flander videretur aut Batavus: alter erat
 brevior, compactior corpore, colore fusco,
 ortu & sermone Græcus, sed qui frequenti
 comæ

commercio non contemnendum ejus linguæ usum haberet. Nam superior vicinitate & frequenti Græcorum consuetudine sic eorum sermonem imbiberat, ut popularis sui esset oblitus. Interrogatus de natura & moribus illorum populorum, congruentia respondebat. Aiebat gentem esse bellicosam, quæ complures pagos hodieq; incoleret: ex quibus Tartarorum regulus, quum expediret, octingentos pedites sclopetarios scriberet, præcipuum suarum copiarum firmamentum: primarias eorum urbes, alteram *Mancup* vocari, alteram *Scivarin*. Ad hæc multa de Tartaris eorumq; barbarie: in quibus tamen singulari sapientiâ non paucos reperiri memorabat. Nam de rebus gravissimis interrogatos, breviter atque appositè respondere. Eâ de causâ non temerè dictitare Turcas, reliquas quidem nationes scriptam in libris habere sapientiam, Tartaros libros suos devorasse; ideoque in pectoribus eam habere reconditam, quam promant, quum opus sit, & veluti divina fundant oracula.

Nunc adscribam pauca vocabula de multis, quæ Germanica reddebat. Nam haud minus multorum planè diversa à nostris erat forma, siue quòd ejus linguæ natura id ferat, siue quòd eum fugiebat memoria, & peregrina cum vernaculis mutabat. Omnibus

AD MITHRIDATEM

verò dictionibus præponebat articulū tho.
aut the. Nostratia autem parum dissimilia
hæc erant:

Brot	Panis.
Plut	Sanguis.
Stul	Sedes.
Hus	Domus.
VVingaert	Vitis.
Regen	Pluvia.
Bruder	Frater.
Schuuvester	Soror.
Alt	Senex.
VVynth	Ventus.
Silver	Argentum.
Goltz	Aurum.
Korn	Triticum.
Zalt	Sal.
Fisch	Piscis.
Hoofe	Caput.
Thurn	Porta.
Stern	Stella.
Son	Sol.
Maen	Luna.
Tag	Dies.
Oogen	Oculi.
Bard	Barba.
Handa	Manus.
Boga	Arcus.
Miera	Formica.

COMMENTARIVS. III

Rinck	Annulus.
Brunna	Fons.
VVagen	Currus
Appel	Pomum.
Schieten	Mittere sagittam.
Schlipen	Dormire.
Kommen	Venire.
Singen	Canere.
Lacken	Ridere.
Criten	Flere.
Geen	Ire.
Breed	Affare.
Schuldath	Mors, &c.

Knauen tag erat illi, *Bonus dies*. Nam Kna-
ven, *Bonum* dicebat: & pleraque alia cum
nostrâ linguâ non satis congruentia usurpa-
bat, &c.

Iel	Vita, sive sanitas.
Ieltsch	Vivus, sive sanus:
Ieluburt	Sit sanum.
Marzus	Nuptiæ.
Schuos	Sponsa.
Statz	Terra.
Ada	Ovum.
Ano	Gallina.
Telich	Stultus.
Stap	Capra.
Gadeltha	Pulchrum.
Atochta	Malum.

AD MITHRIDATEM

VVichtgata	Album.
Mycha	Ensis.
Schediit	Lux.
Borrotsch	Voluntas.
Cadarjou	Miles.
Kilemsch kop	Ebibe calicem.
Tzo warthata	Tu fecisti.
Ies warthata	Ille fecit.
Ich malthata	Ego dico, &c.

Iussus, ita numerabat: *Ita, tua, tria, fyder, fyul, seis, sevene, athe, nyne, thyne, thynita, thinetua, thānetrya, &c.*

Viginti dicebat *Stega, xxx. treythien, xli furdeythien, c. Sada, m. Hazer.*

Quinetiam cantilenam ejus lingue recitabat, cujus initium erat hujusmodi:

VVara Wara ingdolori

Scate gira Galizon

Hoemisc lep dorbiza ea.

GRÆCA, in qua Novum Testamentum conscriptum est. Immo & Vetus. Ptolemæus enim Ægyptiorum rex, Philadelphus cognomine, quum esset litterarum, & litteratorum amantissimus, ac aliquot centena millia librorum ex toto Orbe collegisset, res quoque Hebræorum sibi describi, maximè verò Legem pernoscere cupiebat. Itaque ab Eleazar Hebræorum Pontifice, LXXII. selectissimos impetrat viros, qui sacram Scripturam veteris

COMMENTARIVS. II 2

veteris Testamenti, ex Hebræo in Græcum sermonē transtulerunt circa annū CCLXX ante Christum natum in carne. Novum vero Testamentum Græcè conscripserunt Evangelistæ & Apostoli ipsi: qua linguâ comprehensum, in Ecclesiis populi Dei, singulæ ejus beneficio, manet adhuc. Anno deinde Christi CXXIX. Imperatore Ælio Adriano, Aquila Ponticus ex gentili Christianus, ex Christiano Iudæus factus, Iudæorū linguam, didicit, ac de novo vetus Testamentum ex Hebræo in Græcam linguam transtulit. Hieronymus: *Aquila proselytus & contentiosus* Epist. ad Pammach.
interpret, non solum verba, sed etymologias verborum transferre conatus est, &c. in 86. cap. 49. Et, *De Aquila*
la autem non miror, quod homo eruditissimus linguæ Hebræicæ, & verbum è verbo exprimens, &c. Anno Christi CXXC, Imp. Commodo, Theodotio Ponticus, ex Sæctatoribus Marcionis, infensus & ipse ejus hæresi, & ad Iudaismum declinans, & circumcissus, & Hebræorum linguam ipsorumq; elementa edoctus, privatim etiam ipse interpretationem, & pleraq; consonanter cum LXXII: edidit: Testis Epiphanius de Mensuris. Anno Christi CC. Imp. Severo, Symmachus, à Samaritanis ad Iudæos in Christum credentes deficiens, novam sacræ Scripturæ interpretationem Græcam edidit. Hieronymus: *ps lxx. c. 32*

AD MITHRIDATEM

Symmachus nō verbū ex verbo, ut ante ipsum
Aquila fecit, sed sententias sententis juxta in-
telligentiæ ordinem expressit. Anno Christi
CCXIX, Imper. Antonio Caracalla, inventa
fuit in urbe Iericho alia sacræ Scripturæ ex
Hebræo in Græcum interpretatio, quæ Quin-
ta editio appellata fuit: Testis idem Epipha-
nus. Anno Christi CCXXX. denuo nova re-
perta est interpretatio, quæ Sexta editio di-
cta. De hac Epiphanius citato libro: Post
hunc regnavit Alexander, Mamææ filius, annos
tredecim: in medio horum temporum inventa
est Sexta editio in Nicopoli ad Orientem sita.
Origenes studio conservandæ sacræ Scriptu-
ræ in Ecclesia adductus, conjunxit primum
quatuor priores Græcas, LXX, Aquilæ, Theo-
dotionis & Symmachi, ita ut columnis oppo-
sitis sibi responderent: atque appellata fue-
runt Biblia tetrapla. Postmodum præmit-
tens illis textum Hebraicum Hebræicis cha-
racteribus scriptum, & eundem Græcis li-
teris exaratum, appellavit ea Hexapla. Deni-
que quum inventæ essent Quinta & Sexta
editiones, eas quòque prioribus distinctis
columnis addidit. unde Octopla emanarunt.
Anno Christi CCC. & paullò ulteriùs, LXX.
Interpretum translatio emendata fuit à Lu-
ciano Martyre & Hesychio. Hieronymus:
Alexandria & Aegyptus in Septuaginta sui
Hesychio

Prefat in
lib. Paral.

Hesychium laudat auctorem: Constantinopolis usq; Antiochiam Luciani Martyris exemplaria probat: mediæ inter has provincia Palaestinos Codices legunt; quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphylus evulgaverunt, totusq; orbis hac inter se trifariâ varietate compugnat. Eusebius: Lucianus omnes libros sacros rursus sumpsit, & ex linguâ renovavit Hebraicâ; quam ipsam sciebat quoq; accuratissimè, in eis corrigendis plurimum laboris conferens.

HEBRAEA. □ Ea est, quam Deus nostros primos parentes in paradiso docuit, & hi postea suos posteros. Vnde porro ad alios, tanquam vernacula, est propagata. Quod arguit, linguam Hebraicam vetustiore & excellentiorem reliquis omnibus esse: ut quæ ab ipso Deo, ceu summo bono, prolata, inq; vera Ecclesia conservata fuit. Adde, omnes gentes, in universo orbe nobis cognitæ, vocabula nonnulla Hebraica adhuc retinere. Quod inprimis in Chaldaica, Syriaca, Arabica, Ægyptiaca, Persica, Æthiopica, Troglodytica, Punica, quanquam in una magis, in altera minùs, notârunt ii, qui cognitionem harû linguarum habent. Idem judicant de Græca, Latina, Gothica, Germanica, Hispanica, Italica, Anglica, Ruthenica, Sarmatica, Vandolica: adeo ut negari non possit, Hebraicam linguam scaturiginem & matricem, sicut S. Hie

AD MITHRIDATEM

ronymus eam scitè vocat, & ab ea omnes reliquas in orbem propagatas esse. Vnde duplex error confutatur: primus eorum; qui Terram & Lunam progenitricem asciscunt, atque ab iis originem suam deducunt inde linguam suam omnium vetustissimam censent, sicut olim Phryges & Ægyptij de hac prerogativa diu inter se cõtenderunt. Alter eorum, inter quos fuit Goropius Becanus, qui nostro seculo, ingenioso quidem commento, præferunt Hebraicæ, Græcæ & Latine Cimbricam linguam, hoc est, antiquam Germanicam, quæ in inferiore Germania & Belgio usitata est: quam nihil ab Hebraicâ, sed potiùs hanc ab illa adminicula sumpsisse, multis argumentis conantur demonstrare: Imò, quod plus est, sibi & aliis persuaderentuntur, Adamum Germanicè in paradiso locutum, sicq; hanc ut longè antiquiorem ita præstantiorem, & ab ea, tanquam ex fonte, omnes alias linguas in universo orbe fluxisse, quod acuti ingenii exercitium jucundum potiùs lectu, quàm vera esse, quæ arguit, à plerisq; existimatur. Ceterùm *Hebraea* dicta fuit ab *Heber*, nepote Semi; cujus in familia, quæ Nimrothicæ turbæ in construenda turri Babylonica non adhæserat, unâ cum puriore doctrina, inviolata permanfit, donec amissâ dignitate regni, & populo in captivitatem

tatem abducto, majorem partem amissa est, penitusq; defecisset, ni sacra volumina divinitus excitatis, tum Hebræis, tum Christianis, ad hunc usque diem conservata fuissent: His ultimis quidem temporibus, Iohannes Capniō, vulgò Reuchlinus, IC. & Maximilianus I. Imp. ac Eberhardus I. Ducis VVirttembergensis Consiliarius, & totius Suevię Triumvir, summo studio eam inter Christianos illustravit & propagavit, edito primùm libro de Verbo mirifico, referto sapientiā arcanā Hebræorum: Grammaticā item & Lexico Hebraico, anno M. D. VI. ac decennio post tribus libris de arte Kabalisticā. Quem attigerunt in Hispania Petrus Galatinus: in Italia Felix Pratensis, Daniel Bombergus, Elias Levita Iudæus Germanus, Romæ tunc degens: in Galliā Santes Pagninus, Postellus, Vatablus; quos subsequuti sunt Tremellius, Iunius, Mercerus, Bertramus, Cephalerius uterque: in Germaniā Munsterus, Forsterus, Fagius, Avenarius, & alii; quibus non postremus accenseri debet Buxtorffius noster in inclytā Rauracorum Augustā; qui vel præceptis vel lexicis, vel utroque, linguam Hebræam majorem in modum illustrarunt, amplificarunt, propagarunt, hacq; ratione studiosis, inprimis Theologiæ, commendarunt. Et cui non merito studium hujus lin-

AD MITHRIDATEM

guæ per commendatum sit, quum constet, in eâ primùm descriptam esse Theologiam, origine cœlestem, majestate divinam, officio servatricem generis Mortalium, institutam à Deo patre, revelatam à Iesu Christo, scriptis consignatam à Spiritu sancto? In qua Deus cum Adamo, Patriarchis, Prophetis: Angeli nobiscum, nos cum illis, Sancti inter se confabulantur, Deiq; arcana proloquuntur: è quib; non lucellum facimus tenue, exile: in quib; non pascimur fumo inanis gloriolæ, aut citò pœnitendam voluptatulam ligurimus: sed honesta, perennia, solida, summa bona consequimur: quibuscum illecebræ, honores, divitiæ, commoditates, suavitates omnes si comparentur, nugæ, fæces, sordes sunt? Peponem profectò loco cordis habet, quem admiranda hæc celsitas dignitasque linguæ sanctæ Hebrææ non maxime opere delectet: cui dignitate hac nihil dignius, antiquitate antiquius sit: præsertim homini, ad sacra sanctissimæ religionis mysteria admittendo, & in augustissima Dei, tanquam adyta, introducendo. Adde, quòd multi sancti & eruditi viri autumant, sicut ante ædificationem Turris unâ omnes linguâ utebantur: ita conversis hominibus ad veri Dei cultum, sublatâ linguarum confusione, & varietate, ex superbia or-

COMMENTARIUS. IIS

tā, omnes sancta lingua Hebræa iterum u-
suros. Quod siue hoc, siue futuro seculo
fiat, meritò sanè lingua incredibiles sui a-
pud quem vis amores excitare debet.

HE TRVSCAM *linguam hodie nullam
esse puto.* Propriam nimirum & peculia-
rem. Nam Hetrusci vulgo dicti, lingua u-
tuntur Italica politiore : quorum caput
est illa

Splendida solertes alens Florentia cives.

Hetruscos Antiquitas ab Hetruria vocavit,
quasi ἑτεροπεῖς, incolas τῆ ἑτέρας ὄπης; quòd
regio eorum extenderetur ad alteram ri-
pam Tiberis, qui terminus est inter Lati-
um & Hetruriam. Vulgus Tuscanam hodie
vocat.

*Latonem Hetrusci vocant nobilem prin-
cipem, ut hodie Baronem Hispani.* Nec
non Galli, & aliæ gentes. quanquam Gallo-
rum prisca lingua, barones propriè dicti mi-
lites principales, quibus militiæ onus est re-
missum, &c. Quicquid sit, orta Baronis vox
videtur ab Hebræa bar, purum vel mundum
declarante, ut Baro sit, qui vel ortu purus
rus ac mundus est, hoc est, nulla τῆς δυσχε-
ρείας seu ἑτερογενείας labe conspersus; vel
purus ac mundus onerum militarium, puta
ab eis exemptus atque immunis.

HIBERNICA *lingua peculiaris est.* Nec

AD MITHRIDATEM

enim ulla cum Anglica & Scotica, vel cum Hispanica, cognatione jungitur: etsi Hibernia pluribus annis Regibus Angliæ subdita est, & à Scotia haud multum distat: uti nec ab Hispania: quæ euris faventibus tri-
dui navali cursu, ab occasu potest attingi.
Barbaram igitur & inconditam linguam nō
inscitè dixeris: ut vel ex his infra scriptis ver-
sibus Psalmi CIII. luculenter appareat.

Versus I.

Anaim chlaoin, chomh falsa,
mólfa tighearna ar saortha:
a uile bhriogh chorpardha,
molvigh fos a ainm naomhtha.

Versus II.

Mol a anuim jongla in son
an tighearna suaire solus:
mol a uile thiodhluice,
nar dearmuid gan a moladh, &c.

Idem Anglice redditi.

1. My soule giue laud unto the Lord,
my spirit shall do the same:
And all the secretes of my hart
praise ye his holy name.
2. Giue thanckes to God for all his gifts,

shew

shew not thy false vt kind,
And suffer not his benefits

To slip out of thy minde, &c.

HUNGARICA lingua audio impressum esse
novum Testamentum, sed ferè multiter. Imò
& vetus & novum Testamentum hac lingua
elegantibus typis descripta extant Herbor-
næ, anno M. DC. VII. interprete pio & eru-
dito viro, Alberto Molnar. Id verò non in-
utiliter: sed excellenti bono orthodoxarum
ecclesiarum in regno Hungariæ, &c.

IACOBITAE in lingua Græcâ similibus cha-
racteribus utuntur. Vt videre est apud The-
seum Ambrosium in Introductione lingua-
rum, ex alphabeto eorû, quod habetur pag.
193. quem adi. Alioquin gens sunt Syrorum,
qui perpetuò per o efferunt vocalem, quem
Syri Odom vocant, quæ respondet Hebræo-
rum kamêtz.

ICHTYOPHAGI Arabicè ferè & Persicè
loquuntur. Sunt enim maximam partè Sa-
raceni, tum albo, tum nigro colore tincti: &
Ichthyophagi dicti, quòd supra petras. Solis
fervore ferventes, assant pisces, & hoc ali-
mento solo victitant; quorû regio quæ am-
plissima, & perpaucos habet portus mariti-
mos, hodie appellatur regnû Vlcinde, inter
Persidem & Indiam situm. Ad ortû enim re-
gno Cambajâ, ad occasû Perside terminatur.

AD MITHRIDATEM

IONICE scripserunt Hippocrates & Herodotus, □ Herodotus non semper, nec in omnibus, ac iisdem nominibus, verbis & locutionibus eodem jonismo constanter est usus: sed dialectum usurpat liberius modò jonicam, eamque variatam, modò Atticam, modò communem, Doricam etiam: ita tamen ut in ejus scriptis jonica inter alias palàm emineat ac dominetur. Vnde, sicut denominatio ex potiori fit, factum, ut jonicè locutus censeatur. Et si deinde Hippocrates quoque jonicè scripsit: tamen ab Herodoto τῶν Ἰωνισμῶν frequentia, varietate, suavitate, καὶ τῇ τῶν λέξεων καὶ φράσεων ποιτικωτέρων καινοπρεπείᾳ, καὶ εὐχαπελείᾳ longè superatur. Cæterùm jones, à quibus jonica dialectus dicta, nomen sunt sortiti à javane, filio japhethi, patre Chetim; quorum plurima in sacris libris mentio. Arabes certè non tam jones, quàm Græcos omnes appellant *El-javanim*, imitati Hebræos; quibus Græcia est *javán*, & Græci *jevanim*, &c.

ISLANDI linguâ utuntur Cimbricâ, sive Danicâ. □ Sed corruptâ ac depravatâ: ut ex infra scripto capitis primi Geneseos initio patet: *Iupphacht skapade Gud hymen og jord. Og jorden var oyde tom, og myrkur var yfer under diupinu. Og Gudz ande foordist yfer vornen. Og Gud sadge, Verde lios, og par vard lios. Og Gud*

Gud sand Liofet var gott. Pa skilde Gud liosid fra myrkrunun. Og Kallade Liosid Dag, enn myrkrid not. Pa vard af kuell de og morno sa fyrste dagur. Og Gud sagde, Par verde ein festing a mitte varnauam. og surd skal skilia votnen huor fra odrum. Pa gjorde Gudeina festing. og skilde votnen sin vorn einder festingunne, fra poim votnun sin vorn yfer festingunne. Og pad skiede so. Og Gud kallade festingena himen. Pa vard ut af knelide og morne sa annar dage, &c.

Alia hujus linguæ documenta petere licet ex S. Bibliis, quæ in hac etiã linguâ typis descripta prostant. Islandorum insula quia cælo rigenti damnata est, *Islandia* quasi *Gla-*
cialis terra dicitur; & maximam partem montosa est, præter betulam & juniperum nullam ferens arborem: cujus incolæ panem sibi parant ex piscibus, vento atque aëre exsiccatis & contusis, in speluncis, ac montium caver-
nis degentes plurimum.

KOPTITÆ linguâ utuntur *Aegyptia-*
câ.] Koptitæ dicuntur Ægyptii Christiani, ab urbe celeberrima Kopto, in Ægypto sitâ; quam *Terram Kopti* idem vocat Ignatius Patriarcha Antiochenus. Utuntur autem veteri linguâ Ægyptiacâ; quam ad sacra & ritus Ecclesiæ suæ adhibent. Mensium apud eos nomina hæc sunt: *Thuth, Pape, Hathur, Chis-*
ach, Tube, Amschir, Parmahath, Parmude,

AD MITHRIDATEM

Paschnes, Payne, Epip, Mesari, Nisi. Hi mens-
ses iidem sunt, qui erant veterum Alexan-
drinorum: aliquantum tamen a veteri appel-
latione desciscientes: & quòd τὰς ἐπὶ τῷ ἐν-
ταῦτα, quæ Æthiopibus etiamnum *Pagomen*
corruptè hinc dicuntur, *Koptitz* appellant
Ni, a Nisan, mense Hebræorum.

LA CEDAEMONII Cræsi tempore inter Do-
res excelluerunt.] Doricam igitur linguâ pe-
culiarem atque in delitiis habuit laudabilis
hæc gens: quæ, primùm sparsa per Pelopon-
nesum, apud Dores habitaverat: postea ve-
rò congregata in terrâ Laconum urbem con-
didit, quam à priore dispersione *Spartam* no-
minavit ab ἐσπάρται verbi αἰεῖσιν. Cu-
jus incolis, salutaribus Lycurgi legibus in-
stitutis quia prolixâ loquentiâ nihil odio-
sius erat, ideo proverbii loco *Λακωνισμός*
usurpari cœpit pro *breviloquio*: non tamen
jejuno atque nudo, sed nervoso & bene com-
posito.

IN LATINA linguâ sacrosancta quoq; *Biblia*
descripta continentur] Etenim circa annum
Christi cccc. S. Hieronymus, quum ante
xx annos Hierosolymis à Iudæis linguam
Hebræam discere cœpisset, *Biblia* Hebræa,
in linguam Latinam primus transtulit: quæ
translatio longè lateq; ab Ecclesiis acce-
ptata

COMMENTARIUS. 112

ptata fuit. Post ejus tempora studium linguarum diu videtur cessasse. Vnde Translatio hæc graviores depravationes passa est, quàm antea Græca. Circa annum deinde M. CCC. Nicol. Lyranus, Hebraicè peritissimus, Biblia Latina commentariis quidem illustravit: sed de textu Latino, cum fonte Hebræo committendo, parum aut nihil tentavit. Tandem prodiit circa annū M. D. XV. in Hispania nobile opus B blicum Complutense, studio Franc. Simenii, Archiepiscopi Toletani: & in Italia Psalterium octoplum, Hebraicè, Græcè, Arabicè, Chaldaicè cum triplici versione Latinā, & commentario ex Hebræis potissimū scriptoribus elaborato per *Aug. justinianum*, Genuensem, Episcopum Nebiensem. Circa annū M. D. XXXIII: in Gallia Santes Pagninus, post Hieronymum primus Biblia Hebræa integra Latine est interpretatus: quod fecerunt in Germania Seb. Munsterus & Seb. Castalio, anno M. D. XXXIII. & paullò post: quos insecuti sunt B. Arias Montanus, cujus studio Biblia regia Hispanica in lucem sunt prolata: & incomparabiles viri, Tremellius & Junius. Cæterum a tempore Hieronymi, ut suprà tetigi, studium linguæ Latinæ aut diu prorsus cessasse, aut summè corruptum fuisse, vel ex juratione Ludovici Pii, quod fratri suo Karolo

AD MITHRIDATEM

In annalib.
Francor.
ab anno
e 708 ad
an. 990.

præstitit, palàm fit. Verba, quæ recenset
C. V. Petrus Pithoeus I.C. ita habent: Pro
Don amur, & pro Christian poblo, & in nostro
commun saluament dist di en auant in quant des
saurir & podir me dunant, si saluarei eo cist me-
on fradre Karlo, & in adjudha, & in cadhunâ
cosa si cum om per dreit son fradra saluar dist
ino quid il mi altre si fazet & abludher nul
plaid nunquam prindrai qui meon vol cist me-
on fradre Karlo in damno sit. Hic Latina lin-
gua corrupta est ex Gallica, Italica, Hispani-
ca, Germanica; ut harû perito primâ statim
fronte apparet. Aliter & congruis Latinis
verbis sic reddideris: Pro Domini amore &
pro populo Christiano, & nostra communi salu-
te, ab hoc die & ultrâ, quantum scire & posse
mibi datur, servabo ego istum meum fratrem
Karolum, tum adjumento, tum alia quacunque
re, sicut jure fratrem quemque suum servare
debet, &c. Nullâ etiam unquam litem capiam,
quæ mihi vel meo isti fratri Karolo damno sit.

LIBYES. □ linguâ utuntur inculta & bar-
bara: qualis est & regio eorum, deserta nem-
pe, & arenosa, carens rivis ac fontibus. Unde
Libya Græcis dicta $\lambda\upsilon\beta\acute{\iota}\alpha$ τῆς λεῖπιδος, & $\lambda\upsilon\beta\acute{\iota}\alpha$
pluvii destituta, propter nimiam sui siccita-
tem. Incolæ hujus quia absq; legibus vivunt,
& sine rationis usu, & ἀμύσοι sunt, καὶ ὡς ἀ-
περοί, dediti maximè venationibus & latro-
ciniis

ciniis; ideo locum dederunt proverbio, *Αὐτὸς φέρει πλιβὺν κακὸν*, *semper adfert Lybia mali quiddā*. Quod non tam de monstris, Romanam inde deportatis, quàm de monstris ingeniorum, & feritate morum dictum fuit: quorum utrorumque regio Libyca fuit feracissima. Peculiariter in foedis fragos ac pastorum novatores quadrat.

LIGURES.] Quondam Hetruscè locuti sunt: nunc Italica utuntur lingua. Horum caput est,

Genua habens portum, mercesque domosque superbas.

LITHUANIA olim suum Ducem M. habuit.] Quo tempore Lithuanorū alii Ignem, quem continuò accensum conservabant: alii Solem, sylvas & serpentes adorabant. Verum quum jagellus Magnus, Dux Lithuaniae, Poloniae rex creatus, anno Christi M. CCC. LXXXVI. baptizatus fuisset, nomen Vladislai adeptus, mox tota Lithuania, relicta Ethnicorum religione, ad Christianam migravit, ipsaque Polonorum regno inserta est: quorum & lingua, Sclavonica nimirum, vel Illyrica, nunc utitur.

LIVONVM, vel Livorum, & Lithuanorum, & Curorum lingua eadem est, quae vetus Prussica.] Sunt Livonibus linguae aliae in usu praeter veterem Prussicam: prout diversi

AD MITHRIDATEM

incolæ sunt Livoniæ, velut Curones, Esthæ-
ni, Letti seu Leci & alii, qui omnes non tam
moribus inter se differunt, quàm linguis.
quanquam in arcibus & oppidis lingua Sa-
xonica, seu Germanica prævalet, quum Sa-
xonice seu Germanice illic sint colonizæ.
Vrb Livonum primaria, & summâ elegan-
tia exstructa, est *Riga*, colonia Bremensium,
& emporium celeberrimum.

LYDI. Incolæ Asiæ minoris, qui proinde
de lingua Græca olim usi sunt, & his prover-
biis Græcis originem dederunt, λυδὸς ἐν
μεσημβρίᾳ, *Lydus in meridie*, De hominē
intempestivę libidinis: ut Lydi etiā interdū,
ipso meridie, ἐλυδισάζον: λυδὸν εἰς πεδίον
προκαλεῖς, *Lydum in planitiem provocas*.
De plus ex quo ad quidpiam proclivi: & ut Ly-
di ad bellum capeffendum erant proclivissi-
mi.

MACEDONES veteres lingua Græca me-
ses ex vetustis mensium apud ipsos nomenclatu-
ris colligipotest. Quos menses his etiam cha-
racteris propriis appellant: Πάνευς,
Ἰωάννης, Γορπιαῖος, Ὑπερβερεταῖος, Δῖος,
Ἀπελλαῖος, Αὐδωαῖος, Περίτιος, Δύ-
σρος, Ξανθικός, Ἀρτεμίσιος, Δαῖσιος, πρὸς
τρεῖς, Δαῖσιος δεύτερος. Qui Græci sunt:
licet

licet non Græcis omnibus communes. Vt enim instituta & leges, ita etiam menses diversos ab aliis habuerunt, &c. Porro Macedones incolæ fuerunt Macedoniae, quæ Plinio olim *Emathia* dicta: Livio verò *Pæonia*, unde *Aemonia*, item *Edonia* & *Pieria* Solino. Macedones eruditis videtur descendere a Cethim, filio javanis, nepote japhethi, unde Græcis primùm vocantur *μακεδναι*, & regio eorum *μακεδνία*: hinc verò Macedonia. Vt certè ad hanc originem *Esaïas* cap. 23. Prophetæ allusit, & librorum *Macchabæorum* auctor, *Alexandrum* terra *Chetim* egressum esse, scribens. Sanè a javanè propagatas esse Græcorum gentes omnes extra dubium est: sicut & jones peculiariter inde nomen servârunt.

MEDIE *Mesopotamia incolæ Apostolos lingua sua loquentes mirantur.* □ Lingua scilicet *Aramæa*, sive *Syriaca*: ut *Mesopotamia* non tam *μεσοποταμία* Ptolomæo, *Αδριαφαν* Stephano, & recentioribus nonnullis *Interamnia*, *Azamia*, *Helapia*, Mercatori *Diarbech*, quod fuerit *μεταξύ ποταμῶν μέρη*, *mediis inter flumina*, Tigrim nempe & Euphratem, quàm *Aram* vocatur: unde *Aramæa* lingua nominatim dicta. *Medos* sive *Mados*, aut *Μαδαος*, ut *josephus* appellat, nominis origi-

AD MITHRIDATEM

nem trahere a Madai, filio japheti, cum verò non pugnat. Quæ verò hoc tempore lingua utantur, an Arabica, an Armenica, vel Persica, quia Media inaccessa est, ideo quæ penè incognita, certi quidpiam statuere nolum.

MEIS I vel *Mysii Illyricè loquuntur.*] Puta *Bosnenses* sive *Servienses*: prout *Meisia* vel *Mysia*, *Bosnia* vel *Servia* vulgò vocatur. Si enim intelligas *Mysia* incolas; quæ urbs & regio *Asia* fuit, *Aeolia* vel *Aeolis* dicta Plinio, ἀβερύων Stephano, & *Mēs* Hebræis, ut scribit in apparatu suo Arias: tum Græcè, non Illyricè, locutos esse, creditur; qui homines alioquin fuerunt abjectæ conditionis, & tam contemptæ, ut, si quis despiciatui duceretur, is *My*forum ultimus cognominaretur.

MORAVI *Illyricè loquuntur.*] Sive *Bohemicè*. Regibus enim *Bohemie* potior *Moravorum* pars, ac penè tota paret: reliqua subest *Primoribus* aliis, *Teutonica* tamen etiam nonnullis locis utuntur, sed majorem in modum commixtâ ac confusâ.

MONAE *insula sub ditione Anglorum linguam ab aliis prorsus differre audio.*] Ab *Anglica* nempe, *Scotica* & *Hibernica*. quam crediderim ad *Hibernicam* ob loci vicinitatem propiùs accedere: a qua haud longè sanè distat. *Insula* est longa milliaria Angli.

COMMENTARIUS. 121

Anglicana x x i v, Druidarum quondam domicilio clara, regni tenens nomen, cujus rex coronam plumbeam gestare fertur.

MOSCOWIA *Russiae caput est.*] Russia videlicet albæ. Duplex enim est Russia, *Nigra* nempe & *Alba*: cujus incolæ oriundos esse a Moschis, inter omnes ferè hodie constat: qui Moschi sunt iidem, qui Mossionoei, a turribus ligneis appellati, teste Apollonio: vel potiùs a Moscho, Noachi nepote, quem Moschum Strabo ex Posidonio haberiolatur Sidonium fuisse Philosophum, ante Trojana tempora florentem, primum de atomis dogmatis auctorem.

MOZAMBIQVENSES *lingua utuntur Arabica*] Eadem nimirum, qua Quiloenses: sub cujus regis imperio diu erant. His autem vernaculam linguam esse Arabicam, asserunt, qui de eis scripserunt Barbosa, Osorius & alii.

NUBIANI *barbara utuntur lingua.*] Ut ex hoc indice clarè apparet:

<i>Achan,</i>	Oculus.
<i>Bacro,</i>	Aries.
<i>Bal,</i>	Capillus.
<i>Bar,</i>	Lapis.
<i>Beinck,</i>	Diabolus.
<i>Brischindo,</i>	Pluvia.
<i>Buchos,</i>	Liber.

AD MITHRIDATEM

<i>Bul,</i>	<i>Culus.</i>
<i>Chelene,</i>	<i>Tripudiare.</i>
<i>Cheron,</i>	<i>Caput.</i>
<i>Chiral,</i>	<i>Caseus.</i>
<i>Chor,</i>	<i>Barba.</i>
<i>Chouri,</i>	<i>Culter.</i>
<i>Christari,</i>	<i>Scrinium.</i>
<i>Dade,</i>	<i>Pater.</i>
<i>Dajo,</i>	<i>Mater.</i>
<i>Devel,</i>	<i>Cœlum, Deus.</i>
<i>Erani,</i>	<i>Nobilis matrona.</i>
<i>For,</i>	<i>Penna, Calamus.</i>
<i>Foros,</i>	<i>Vrbs.</i>
<i>Gad,</i>	<i>Camisia.</i>
<i>Gagi,</i>	<i>Mulier.</i>
<i>Gave,</i>	<i>Burgus.</i>
<i>Gourou,</i>	<i>Bos.</i>
<i>Guigiebe,</i>	<i>Cantare.</i>
<i>Hanro,</i>	<i>Ensis.</i>
<i>Harmi,</i>	<i>Thorax.</i>
<i>Have,</i>	<i>Comedere.</i>
<i>Heroy,</i>	<i>Tibia cum coxena</i> <i>dice.</i>
<i>juket,</i>	<i>Canis.</i>
<i>Kan,</i>	<i>Auris.</i>
<i>Kangheri,</i>	<i>Ecclesia.</i>
<i>Krati,</i>	<i>Rex.</i>
<i>Kascht,</i>	<i>Tubibis.</i>
<i>Lein,</i>	<i>Fluvius.</i>

Love

Love,	Argentum.
Maasß,	Caro.
Manosch,	Vir.
Mor,	Os oris.
Mol,	Vinum.
Momeli,	Candela.
Mucia,	Brachium.
Nak,	Nasus.
Nay,	Vnguis.
Panin,	Aqua.
Papieris,	Papyrus.
P—hou,	Terra.
Philatri,	Castrum.
Piaffa,	Nos bibimus.
Piava,	Ego bibo.
Piela,	Ille bibit.
Plachta,	Linteus.
Rai,	Nobilis.
Serbuchos,	Quomodo nominatur.
Sonakai,	Aurum.
Taxtai,	Patera argentea.
Thuochan,	Vestis.
Tirachan,	Pallium.
Troupos,	Corpus.
Valin,	Calix vitreus.
Vast,	Manus.
Vodros,	Lectus.
Vouda,	Porta.

AD MITHRIDATEM

Hic Idiotismus etsi proprius videtur Nubianorum : tamen vel hic brevissimus Index docet, quasdam voces aliunde desumptas esse. Nam Græcis *φορ*, *Φιλακὴν*, *πιεῖν*, &c. affinia sunt *Foros*, *Philatri*, *Piela*, &c. Bohemica deinde sunt *Krali*, *Maaß*, &c. Germanismum odorantur *Plachta*, *Thuochan*, &c. Quædam etiam Hispanicè sonant, aut cognationem cum Hispanis habent. Cæterùm Nubiani prisci, inferioris Ægypti partibus contermini, sub Patriarcha Alexandrino, sacra sua linguâ *Elkupti* celebrant; quorum in finibus multi Episcopatus fuerunt. Tandem a Sultano, annos ante CLX. plus minùs, suis sedibus pulsî, Palæstinam, Syriam, Asiam minorem, mendicorum specie pervagati, trajecto Hellesponto, Thraciam & Circum-Danubianas regiones incredibili multitudine inundârunt. Itali *Cingaros* vocant, Galli *Bohemos*; quod indidem ex Boëmia prima illorum eis notitia: item *Ægyptios*, quod *Nubiam* etiâ ipsi Nubiani minorem Ægyptum vocent. *Nubæ* a Stephano & *νομάδες* vocantur. unde Claudianus

Lib. 2. ad
Sciliconeum

Venerat et parvis redimitus Nuba sagittis.
Metropolis eorum *Condari* non solum hodie ab ipsis vocatur, sed & in mappa Mundi Turcica notata est. Templorum eximiorum hodieq; multa exstant vestigia; & qui supersunt de illa

de illa calamitate in suis sedibus Christianos etiam num sese profitentur, sed sine ullis Episcopis, Templis & Sacrorum solemnibus. Sæpe ab Imperatore Abyssinorum, qui ipsis *Negus* vocatur, Episcopos petentes non impetrarunt, quippe penuriam Episcoporum in Abyssinis, vel metu arenosas solitudines, & Muhamedanorum injuriarum obnoxias, adeundi. Omnino Nomades & latrones sunt: qualis est & eorum progenies, Cingari isti; qui non solum mores Majorum suorum, & furtorum licentiam, sed etiam linguam retinuerunt: cujus nos quedam antè huc conjecimus, non solum, ut eam Lectori proponeremus, sed etiam eos argueremus, qui opinantur, hanc linguam ab ipsis confictam esse, neque uspiam terrarum, nisi inter ipsos erroneos Cingaros in usu esse. In quo sanè non sunt audiendi.

OSCVM aliquando significat sacrum, nimirum ὅσιον.] Παρέρχως notet Lector, Græcos suum ὅσιον, unde *Oscum* Latini dixere, perspicuè mutuatos esse a Syriaco *chosi* vel *chosia*: quod *pium*, *sanctum* & *misericordem* sonat, ab Hebræo *chasid*, δεινὸς καὶ ἡ τοῦ τ. unde *chasuthá*, ὁσιότης, *pietas*, *sanctitas*, &c. Et hinc Essæi, secta philosophorum, quasi insignem sanctitatem præ se ferentium, est dicta. quod erro-

AD MITHRIDATEM

ris conuincit illos, qui Essæos a verbo *hassa* Hebræorum, quod est *περάττειν*, deducunt, quum Essæorum lingua vel Hierosolymitana, vel pura Syriaca fuerit. Neutra autem agnoscit *hassa*. Terminatio Syriaca est *Essaïos*: Græca *Εσσηνός*: ut *Ναζαπαïος*, *Ναζαρινός*. &c.

PAMPHYLII *sua lingua Apostolos loquentes audiunt.*] Græcâ videlicet. Sunt enim incolæ regionis Asiæ minoris, Pamphylia; quæ nomen ab arborum copia obtinuit, quasi tota frondosa. Hoc enim est *παιμυλία*: perinde ut jericho dicta fuit *Tamar*, quod tota palmetis consita fuerit: & Phœnicia ἀπὸ τῶν φοινίκων, a palmis itidem; quæ φοίνικες Græcè dictæ.

PANNONIAE *pars Illyricè loquuntur.*] Pars verò Scythicè Quæ lingua a circumiacentibus populis planè diversa est. Panoniam enim Pannonēs a Gothis expulsi, post Gothos autem Hunni, ex Scythia oriundi, possederunt. Inde Longobardi, illisq; repulsis Hunni denuò eam occuparunt, atq; in hodiernum usque diem possidentes, Hungariam de suo nomine dixerunt.

PARTHI *Apostolos suo sermone loquentes admirabantur.*] His sermo inter Scythicum & Medum medius est, seu ex utroq; mixtus.

Gens

Gens fuerunt adeò vilis, imperantibus Ally-
riis & Medis, ut regno eorū a Medis ad Per-
sas translatò, velut vulgus αἰόνημον, victorib.
prædæ facti, tandem Macedonib. seruiert:
donec progressu temporis tantas adquisiver-
unt vires, ut non modò finitimis imperarēt,
sed & Roman. magnis cladib. ab eis bello pe-
titū affecerint. Administratio gentis, post de-
fectionē Macedonici Imperii, mansit sub Re-
gibus, qui *Arsaces* ab Arsace primo Rege di-
cebantur omnes.

PELASGORVM *lingua meminit Herodo-
tus.*] Quam Doricam fuisse auguratur. Ab
Arcadib. autem ortos credidit Antiquitas: &
Pelagos dictos quasi πελάγους, quòd, an-
tequam sedem sibi deligerent, ciconiarum
more, hinc inde vagarentur. Eustath. Πλανή-
ται ἃ ἦσαν ἐπορεύσας πανταχῇ τῆς γῆς.
Πολύπλανον γὰρ ἔθνος καὶ ἔτοιμον εἰς ἀπα-
νάσασιν. Mihi videntur dicti ab Hebræo pha-
lag dividere, sejungere &c. (unde rivus di-
citur) quasi rivulorum instar, in certas co-
lonius distributi ac divisi.

PERSARVM *lingua.*] Quæ in tota ferè
Asia hodie locum habet: cujus in sacris libris
non pauca existant vestigia impressa, præser-
tim in Esteræ volumine: ut *Achaschveros*,
Parthemim, *Ester*, *Hammedatha*, *Phur*, vel
Phurim, *Gaza*, *Ginze*, *Susa*, *Zeres*, *Achasdar*,

AD MITHRIDATEM

panim, Mardochai, & alia: inter quæ *Achaſch* veros compositum est ex vocabulis simplicibus Persicis *Achos*, vel *Ochos*, *vau* & *rosch* vel *rusch*, quasi *Achas va-rusch*. *Eſter* nunc præponitur, ut *Aſtrampsyſchus*, nunc poſponitur, ut *Zoroaſter*: aliquando tamen etiam simplex uſurpatur, ut in Regina *Eſter*, quæ antea Hebraicè *Hadaffa* dicta. *Hammedatha* nomen proprium patris *Hamanis* compositum est ex simplicibus *Ham*, & *datha*: quorum illud reperiſ in *A^uſpis*: hoc in *Pharſandatha*, *Aridatha*, & ſimilibus. *Phur* ſortem ſignificat & *Phurim* ſortes, quæ Perſica eſſe docet declaratio illa, *Phur*, id eſt, *ſors*. Idem teſtatur *Lyranus*, perſpicuè ſcribens, *Phur* vocabulum Perſicum eſſe, non Hebraicum. *Gaza* fiſcum, ſive erarium Regis denotat. unde *Curtius*: Ante ſolis ortum *Gazam* quam *Perſæ fiſcum* vocant, cum pretioſiſſimis rerum efferri jubet: & *Mela*, *Gazam Perſæ erarium* vocant: Et *Hieronymus*. *Gaza* lingua

Perſarum divitiæ nuncupantur, nec eſt Hebraeus ſermo, ſed barbarus. Sic *Achaſdarpanim* compositum eſt ex *achas* vel *ochos*, & *darpanim* formâ Hebraicâ: cujus ſingulare eſt *Archasdarpan*, contractè *Asdarpan*; a quo fecerunt Græci *σάτεγαν*, metatheſi *τῆ τ* & mutatione ult. ſyllabæ *σάτεγαν* *τς*: *Mardochai* compositum eſt ex *Marda* ſive *Mardo*, & *chai* ſive *chæus*; quorum prius apparet in *Ma-*

Eſt 9, 26.
Lib. 3.

In Eſa. cap.
39.

in *Mardontes*, alterum in *Απταχάι*, *Artachaus*, &c. Sic Persica sunt *Pharsandatha*, *Alphata*, *Phoratha*, *Aridatha*, *Pharmasta*, *Arisai*, *Aridai*, *Vaizatha*, *Achastheranim*, & alia: quæ in eodem volumine occurrunt: & Persica esse apparet ex simplicibus *Ari*, *vai* vel *Wai*, *atha* vel *datha*, *achas* vel *ochos*. Inter quæ *Achastheranim* CL. Drusius camelos inter. *Est. 8, 10.*
 pretatur cursu præstantes, ab *achas* vel *ochos*, quod Persicè *magnum* significat, & *sethar* camelus: Bellunensis tamē simpliciter ab *Astir* deducit; quod camelum notare scribit. Vnde *Astergar* spina cameli. *Aster* porrò vel *Astir* contractum est ex *Abaster*: cujus plurale est *Asteram*, cameli dromades, ut *Preslegam* Apostoli, & formâ nominis Hebraica *Asteranim*. Similiter vox *Parthemim* vel *Phartemin* iudicatur Persica esse, sed corrupta ex Græca *Παρθέτιμοι*, & inflexa Hebraicè: prout libelli ejus auctor Hebræus fuit, quisquis fuit, sive Esdras, ut Isidorus credit, sive Synagoga magna, ut Moses Kimchi, sive joachin Pontifex Hebræorum, magni sacerdotis filius, ut arbitratur Philo, sive Mardocheus ipse, ut hariolatur Aben-Ezra. Cæterum vox illa propriè sonat *ὁμοτίμους*, qui Curtio peculiariter vocantur *cognati Regis*. *2. Par. 28, 11.*
Xenophonti rege, hoc est imperii *συγγενῆς*. *Est. 10, 3.*
τῷ βασιλέως, Hebræis *secundi Regis* vel *4. Re.*

AD MITHRIDATEM

ge secundum gradū obtinentes. ἔχοντες, ut loquitur Iosephus, μετὰ βασιλέα προεδρίαν, quos aliter Græci vocant δευτεροβάθρως, respectu πρωτοβάθρου: qui secundum erant ad regium principatum, ut loquitur Cicero. Sed & quæ in aliis sacrae scripturae locis occurrunt nomina duo celebratiora, *Cyrus* & *Darius*, sunt Persica. Et *Cyrus* quidem vulgò scribitur, sed forma Persica est *Córes*, quæ Persicæ voci *Córis* affinis est valde, & *Ξοφίω* sive *ἑδωδίω*, cibum uel alimoniam sonat: ut quasi *nutritius* dicatur *Cyrus* populi sui. Quo nomine Reges & Principes ab *Esaia* perspicuè insigniuntur: nisi malis dictū ab aliâ affini voce Persica *Corfed*, *Solem* Persis perinde notante, atque *Aphtab*. ut certè *Ctesias*, homo Græcus, δὲ τὸ ἥλιος appellatum scribit, & κύρον τῆς Πέρσης καλεῖν τὸν ἥλιον testatur *Plutarchus*. Soles porrò dici Reges ac Principes, nihil absurdi est. Quod enim inter sidera est *Sol*: id illi in terris sunt. *Darius* deinde ad formam Persicam est *Darjaves*: quod *Ctesia* Græco est *Δαριαῖος*, & *Herodoto* exponitur ἐρξείης à premendo & coercendo. *Darves* enim est ἐρξίς, θλίψις, &c. *Herodotus* Διῶνται ὅ κατὰ ἑλλάδα καλεῖσθαι Δαρεῖος ἐρξείης, pressor, coercitor.

ercitor, &c. Alia, quæ ad linguæ hujus no- *Lib. 6.*
 titiam pertinent, brevitatis causâ omitto, ea
 in aliud tempus atq; locum remissurus.

PHRYGES *Hierosolymis Apostolos suâ lin-*
guâ loquentes mirantur. Quæ fuerit illa, cer-
 to non constat. Verisimile autem est, Græcæ
 dialectum barbarum fuisse: ut partim voca-
 bula, à Mithridate allata, docent: partim hinc
 patet, quòd Geographi inter gentes barba-
 ras Phryges numerant; quos à Phrygio, Ma-
 cedoniæ oppido dictos crediderūt sive Bry-
 gio, ut nominari solet gentili Macedonum
 lingua. Sunt enim auctores, ait Plinius, qui
 transisse dicunt ex Europa Mysos, Phrygios
 & Thynos. Vnde mox terris data nomina
 Mysiæ, Phrygiæ, Bithyniæ. Atq; hinc Vete-
 res eos *Bruges* appellasse censet Cicero in
 Oratore. Inque Polyhymnia prodidit Hero-
 dotus, *Βρύγας* dictos, priusquam transmi-
 grassent in Asiam. Strabo habet *Βρέγες* &
Βρέγες. Et sic Thraces olim appellatos scri-
 bit, postquam in Asiam transierunt Phryges.
Brigantes eisdem nominari ab Herodoto,
 tradit Stephanus: quòd nomen alludit ad
Βρύγες. Inde postea varii populi propter
 suas migrationes nomē illud retinuerunt, &
 etiamnum apud Historicos leguntur: ut *La-*
tobriges, Angustobriges, Iuliobriges, Flaviobri-

AD MITHRIDATEM

ges, &c. tanquam si dicas colonias Augusti, ges, &c. tanquam si dicas colonias Augusti, lu-
lii, &c. *Briga* enim & *Burgus* idem: & Ebu-
riga Eburonum burgus dicitur. Sic de cæ-
ris. Burgi verò pagi sunt, & distinctæ aliorū
ab aliis habitationes. Sunt tamen, qui Phry-
ges dictos volūt ab amne Phrygio, qui Phry-
giam discernit à Caria. De his Phrygibus me-
morix proditum est, eis familiare olim fuisse,
proprios etiam filios vendere, ut qui ne-
quaquam turpem existimabant servitutem:
à quibus ortum proverbium, *Serò sapiunt*
Phryges, in eos, quos stultè factorū serò pœ-
nitet: siquidem Trojani tot acceptis cladi-
bus vix decennio pòst de restituenda Hele-
na consultare cœperunt: quam si statim ini-
tio reposcenti Menelao reddidissent, innu-
merabilibus sese calamitatibus subduxissent.

PVNICA lingua. Eadem, quæ Phœnicū.
Diversimodè. n. nunc Phœnices, nunc Pœni
sunt dicti; & quidem vel *ὑπὸ τῶν ποινίων*
à *palms*, quibus regio illa fuit confita, vel
ὑπὸ τῷ ποινεύειν, ab interficiendo, quòd ini-
tiò cujuscunq; generis homines, qui ad eos
accedebant, pro victimis caderent: à quo ri-
tu *ποινίασθαι* usurpari cœptum pro *cæde com-*
maculare, aut *cruentare*. Horum linguam à
Syriaca, quæ ante & circa Christi tempora
fuit

fuit in usu, adeò alienam non fuisse, quin à Iu-
 daeis intelligeretur, ex inductione vocabu-
 lorum bene longa possit comprobari. Idem
 Phœniciz situs clarissimè docet. Erat enim
 Galilzæ ad occasum contermina, donec ad
 Libanum montem accedit, qui Syriam à Cœ-
 le, & Galilzæ à gentium cellissimis jugis dister-
 minans, demissior jam & minùs arduus Phœ-
 niciam, & oram eam, quæ Tyriis adjacet, in-
 greditur. Trans Libanum, ubi eam Syria cir-
 cumfundit, propter terrarum confinia, vo-
 cantur incolæ Syro-Phœnices, sicut Celti-
 Iberi in Hispania, Gallo. Græci in Asia, Liby-
 Æthiopes in Africa, &c. Urbium ejus cele-
 briorum prima fuit Ptolemais, colonia Cl.
 Cæsaris, quondam *Ace* dicta, jugis montie-
 um clausa, & Belo amne celebris, propter a-
 rnas, quas tot retrò seculis vitrariis officii-
 nis exhibuit: altera *Tyrus*. multarū urbium
 matrix, in primis Leptis, Vticæ, Chartaginis,
 Gadium, ut docet Plinius: tertia fuit *Sidon*,
 hodie *Saiton*, &c. Phoenix fuit Heliodorus,
 cujus decem libri historiz Æthiopiz, ere-
 pti Bibliothecæ Budensis incendio, à Soly-
 manno illato, sunt Basileæ excusi, Latine red-
 diti à Stanislao Polono, & iterum editi An-
 tuerpiæ. Tyri episcopus fuit Methodius, cu-
 jus apud Epiphanium fit mentio. Hæc fuit &
 patria Apostatæ Porphyrii. qui præceptor

AD MITHRIDATEM

fuit Iamblichi, Vlpiani I. C. & Maximi Tyrii Philosophi.

QUILOENSES Arabicâ utuntur linguâ. Quippe Muhamedis placitis, quæ Arabicè sunt concepta, addictissimi. Præter Arabicam, multas alias linguas nôrunt, ob multarum nationum, quæ ad eos veniunt, commercium. Incolæ enim sunt fertilissimæ insulæ ut bisq; Quiloæ, ab insula Mosambiç circiter cccc. m. passuum distantis: ejus rex, quum obedientiam regi Portugalliæ denegaret, regno exutus ipsaq; in Portugallorum potestatem est redacta, ædificatâ in ea arce munitissimâ.

RHÆTORVM pars sermone Italico corruptissimo utuntur. Quem sermonem primus superiore seculo illustravit & publicavit Jacobus Bifrons. Alter seculo nostro clariùs & plenius idem præstitit Thuricus Campellus servus Christi in Ecclesia Zuschenfi, vir pietatis zelo ferventissimus; qui carmine vernaculo Engadinico ccl. Psalmos Davidis, & alias cantiones spirituales, cum catechismo unâ Ecclesiarum Rhæticarum, reddidit per feliciter. Opusculum in inclyta Augusta Rauracorum impressum & publicatum est, anno m. dc. vi. Orationi Dominicæ, à Mithridate expressæ adjicere placuit versionem Symboli Apostolorum, unâ cum versione Italicâ purâ, è regio-

è regione, ad manifesti:us utriusq; discrimen
declarandum:

Rhætice.

Italice.

1. Eug crai in Deis,
pâp tuottas chiauffas
pussaunt, creader â-
alg tschel e de la terra

2. Et in Iesum Chri-
stum seis sulett naad
Filg, noals segner:

3. Chi ais cuntzep
ped da lg Spiert sa-
ingk, nâschûd da Ma-
ria la vearna.

4. Ghi haa indû-
rad suot Pontzio Pi-
lato, mis sîn la cru-
sch, moart, e sapulyd.
yd givo ad iffieru.

6. In lg teartz dy
ais rastistad su da ls
moarts.

7. Yd sîn in ls tsch-
êls tzèza da la dretta
da Deis bap, tuottas
chiauffas pussaunt.

7. Inunder ell vain

1. Io credo in Dio
padre Onnipotente,
creator del cielo &
de la terra.

2. Et in Gjesu Chri-
sto suo figliuolo uni-
genito, nostro Signo-
re.

3. Il qual fu conce-
puto di Spirito san-
to, nacque di Maria
verGINE.

4. Patì sotto Pon-
tio Pilato: fu crocifis-
so, morto e sepolto:
discese a gl'inferi.

5. Risuscitò il ter-
zo giorno da morte.

6. Esalito in cielos:
siede a la destra di
Dio, padre onnipotente.

7. Di la verra a giu-

AD MITHRIDATEM

an gyr a fantenzgiar dicare i vivi & i mor-
queaus chi vyuen els ti.
moarts.

8. Eug crai in lg
spiert saingk.

9. La saingkia ge-
nerala tuot commi-
na baselgia : cummi-
nauntza da ls saingks

10. Ramisschun da
ls puchiads.

11. Rastistauntza da
chiarn.

12. E la vitta eter-
na, Amen.

8. Io credo nello
Spirito santo.

9. La santa Chiesa
universale.

La communion de
Santi.

10. La rimessio de
peccati.

11. La resurrettion
de la carne.

12. La vita eterna,
Amen.

SAMARITANI. □ Veteres quidem; qui
in Samaria, ejusq; urbe ὁμονύμα habitabant,
sub regum Israelis ævum, ante discessionem
x. tribuum, linguâ utebantur Hebræis com-
muni: quippe ab his orti: & præterea reli-
gio, respublica, moneta illis erat communis:
neq; tantum linguæ, sed & characterum fi-
guræ; quæ à potiori, prout Samariæ regnum
latius erat propagatum, Samaritani fuerunt
dicti. Hieronymus: Certum est, Esdram scri-
bam, Legisq; doctorem, post captam Hierosoly-
mam, & instaurationem Templi, sub Zoroba-
bele, alias litteras reperisse, quibus nunc utimur
quum ad illud usq; tempus isdem Samaritano-

præfat. in
lib. Ragñ.

rum & Hebræorum characteres fuerint: Hac
 tum linguâ, tum characterum formâ lem-
 mata nobilis & *Ἰσχυρίης* Iudæorum numi,
 Sicli, signata etiamnum hodie extant. Sama-
 ritani deinde posteriores, qui coloni sunt ex
 Cutha & Babylonia, in Samariam deducti,
 post excidium Samariæ, proindeq, solâ reli-
 gione Samaritani, nomine autê Cuthæi (un-
 de se à Magno Asenaphar in Samariam tra-
 ductos esse, ipsi in epistola ad Regem Persa-
 rum profitentur, & in epistola ad Antiochū
 Epiphanem apud Iosephum testantur, se à *Esd. 4.*
 Tyris ac Sidoniis oriundos:) linguâ uteban-
 tur earū nationum, ex quibus fuerunt dedu-
 cti, veluti Assyriorum, sive Chaldæorū. Sub
 horum enim erant imperio. Et hi sunt, quos
καυαπεῖρας Evangelistæ traducunt, & Iu-
 dæi adhuc *Cuthæos* vocant; qui Pentateu-
 cho Moïsi, Hebraicâ linguâ conscripto, at
 characterum figuris & apicibus, planè diver-
 sis ab hodiernis characteribus, qui illi ipsi
 sunt, de quibus suprâ, exarato, ad hanc usq;
 diem utuntur. A quibus si Pentateuchum
 hunc extorquere, & Sedarim sive Annales
 habere possemus: multa, quæ in sacris libris
 adhuc obscura sunt, eorū operâ illustrarētur.

SARDI.] Incolæ Insulæ Sardiniae, in ma-
 ri Libico sitæ, subditi quondam Saracenis,

AD MITHRIDATEM

collapsis nempe rebus Romanorum: quorum lingua proinde sunt usi. A Saracenis per Pisanos vindicati, vernaculâ Saracenam non nihil in Italicam mutârunt. Tandem, cum Siciliæ regno, sub Hispanorum redacti potestatem, à quibus etiam nû hodie per Proregem administrantur, Hispanicis quoque vocibus eam consperferunt: ut vel ex orationis Dominicæ, à Mithridate expressæ, versione constat. Qualescunq; verò hodierni Sardi sint: certum est, veteres saltem homines fuisse abjectissimos, & nequissimos: ut non abs re Tullius dixerit: *Habes Sardos vanales, alium alio nequiorem, &c.*

SARMATAE. □ Aliter *Sauromata*, à σαῦρ & ὄμμα, hoc est, ab oculis lacertarum. Gens sunt regionum diversitate varia: unde etiam linguis variis utuntur. Sunt enim Asiatici & Europæi. Asiatici, trans Tanaim habitantes & Mæotida paludem, orientum versus; quos *Tartaros* hodie vocant eruditii. Inde verò *Mogores*. Europæi deinde incolæ sunt Poloniæ, Russiæ, Prussiæ, Livoniæ, Lithuanicæ, Moscoviæ, Podoliæ, Vandalicæ; qui Illyricam pleriq; linguâ loquuntur. Veteres tamen Sarmatæ omnes Scythæ fuerunt dicti.

SCLAVI. □ Procopio *Sclaveni* dicti, & gens Scythica; quæ, Iustiniani tempore, in Illy-

Illyricum irruentes, magna vicinis damna intulerunt. Tandem inter Illyricos confidentes Illyrici sunt dicti. Subjiciuntur hodie partim Hungaris, partim Venetæ Reipub. metropolimq; habent *Ragúsum*, è ruinis Epidauri, à Gothis diruti, ædificatum.

SCOTORVM *linguam communiozem antio parum differre ab Anglica.* Anglica cultior & tersior est. Scotica verò incultior, & minus tersa, paucissimaq; Gallica vocabula admixta habet, ob frequens Scotorum cum Gallis commercium. Quod intelligatur de incolis Scotiæ Australioris, sive superioris, qui humani, civiles, & optimè morati sunt, *Altæq; terra viri* dicti. Septentrionalis, sive Inferioris ineolæ asperi, inculti & agrestes sunt, ideo; dicti Scoti sylvestres. Ex cœli namque rigore truciores sunt & ex sanguinis abundantia audaciores, *Viriterre Imæ* cognominati. Hybernorū siquidem mores, unde orti sunt, linguam etiam & arma retinent. Sago enim & interiore tunicâ croco tinctâ vestiuntur, nudisq; genibus ac tibiis incedunt.

SLESII vel Silesii *Illyricam linguam habent.* Ultra Viadrani scilicet. Apud hos enim Illyricus, & nominatim Polonicus, prævalet. At qui cis fluvium Viadrum habitant, his Germanicus sermo est in usu.

AD MITHRIDATEM

SVEVI.] Hodierni Germanicè non Illyricè loquuntur: impuriùs tamen & inuentiùs. Veteres deinde, qui & in Pannoniam ac Sarmatiam colonias deduxerunt, Illyricè, quod Mithridates asserit, usos esse statui potest. De origine vocis Suevorum vehementer se torquet Becanus, Vtrum *Suobeni*, an *Suevi*, vel aliter sint appellandi. Tandem eos ab habendo sive cupiditate habendi hoc modo traducit: *Suoben*, vel *Sueben* ablata in componendo aspiratione, & altero b exemplo, idem ferè esse, quod est alio nomine *Germanus*, vir habendi, aut acquirendi studi flagrans, Krygmannus aliter, & ἐκρενθησεν τῶς. Krygsmannus. Qui igitur Suevos se nominarent, profectos esse, studia sua se illuc conferre, ut HABERENT.

SCYTHARVM regio quum longè extendatur, diversas in ea linguas esse, verisimile est.] Veluti Polonicam, Moscoviticam, Tartaricam & alias. Nam Istri, Borysthenis, Bosphori, Mæotidospaludis, Tanais, Caucasii, & Caspii maris ac montis sunt accolæ: Scythæ δὲ ἐτιδὸν τὴν θυρίδα, quod est irasci. Sunt enim gens ἀνθάδης καὶ θυμοειδής, ut loquitur Plato, iracunda, ferox, truculenta, inque bellum proclivissima: adeoque Dei flagellum sæpe extiterunt, dum Africam penetrarunt,

runt, Hispaniam subegerunt, Asiam infestaverunt, neque intactam reliquerunt Europam, torrentis instar suis irruptionibus eam inundantes: dum regna potentissima, Romanum, Constantinopolitanum, Trapezuntinum, labefecerunt. Quibus præterea ebrietas tribuitur. Vnde scytizare est inebriari. Hinc Plato: Σκύται δὲ καὶ Θράκες ἀκράτως πάντες De Legib.
 τὰ πᾶσι χρώμενοι, γυναῖκες τε καὶ αὐτοὶ
 κατὰ τῶν ἰματίων καταχρώμενοι, καλὸν ἔ
 ἔσθαι μὲν ἐπιτήδευμα νομομαχίᾳ. Notum
 τὸ σκυθοπιεῖν, sive σκυθισὶ πιεῖν pro ἀκρα
 τοπιεῖν. Et γενικῶς, quicquid barbarum, sæ
 vum, crudele est (nam & advenas pro victi
 mis mactabant:) Scythicum id appellant eru
 diti: sicut Scythicam orationem duram, in
 humanam, barbaram, &c.

SYRORV *lingua.* Conflata est ex Chal
 daica & Hebraica. Nam habet quædam com
 munia cum utraq; & quædam diversa. A
 liam quoque scripturam obtinuit; quæ ta
 men in plerisque ad currentes Hebræorum
 litteras accedit. Hæc lingua in diuturno exi
 tio Babylonico primordia cepit: ubi Iudæi,
 sicut fieri solet à victis, ad aucupandam vi
 ctorum gratiâ, suam cum Chaldaica miscue
 runt: ex qua commixtione illa prodiit. Hanc
 linguam sanctissimis labris suis consecravit

AD MITHRIDATEM

Christus, ille ἀγαθὸν πάντων, quum his in terris inter Mortales vitam degisset: ut quæ ejus & Apostolorum ætate Judæis uernacula erat. quod docent voces, *Abba, Aceldama, Bar, Bar aba, Bar Iesu, Bar jona, Bar. Timi, Bel vel Beel, Beelzebub, Beth abara, Bethana, Bethesda, Beliar, Bene rehem, Ephphata, Gabbatha, Genesara, Golgatha, Korbona, Mammona, Rabbi, Talitha. Kumi, & alia;* quæ merè sunt Syriacæ, & passim in novo Testamento occurrunt. In hac lingua extat Translatio totius novi Testamenti vetustissima & elegantissima; ac proinde divinam apud doctiores venerationem habens: quum vel ab Apostolis ipsis, vel à discipulis eorum conscripta credatur. Apostolos Ethnicorū tantum curam habuisse, Græcè scribendo: suis verò popularibus non consuluisse, vix credibile videatur. Quæ Translatio primùm quidem quatuor Evangelistarum, deinde verò & epistolarum Apostolicarum, ingenti beneficio Ferdinandi Imperatoris, indefessoq; studio Joh. Alberti VVidmanstadii I. C. Germaniæ petentibus Asiaticis Christianis, juga Libani incolentibus, qui vetere Syrorum linguâ partim vulgò, partim in sacris suis utuntur, Syriacis characteribus & sermone descripta, in aspectum lucemque fuit prolata, Vicinè in Austria, primùm, postea & alibi.

*Vide Baum
bac in de
antiq lin
guarum
orient.*

TRAN

TRANSYLVANI *Illyricè loquuntur* L
temq; Hungaricè & Saxonicè. Quum enim
Transsylvania maximâ partem Saxonum sit
colonia, Saxonicae linguae proprietatè magis
observat, quàm reliquorû Germanorû. Non
.n. was & das / sed wat & dat Saxonicâ diale
cto efferunt: ita ut regio hæc inter diversarû
linguarum terras ac gentes sita, Germanicè
magis, quâ Illyricè aut Hungaricè loquatur.
unde & civitatibus Germanica ferè sunt no
mina. ut Herimstatt / Cronstatt / Schless
burg / Clausenburg / Weyssenburg / &c. Tran
sylvania autè dicta est à densissimis sylvis, &
altissimis montibus; quibus ceu mœnibus,
est cincta: quorû montium quia septem præ
cipui sunt, ideo à Saxonibus Sibenbürgē/
quasi Seprimontium, aut Septimontana re
gio appellatur.

TROGLODYTAE *Aethiopes*. † *Aethiopes*
orientales: dicti etiam *Erembi*: Diodoro
Vulgi: & Troglodyti quidem; ἀπὸ τῆς ἑω
γλας ὑποδεδυκέναι: quòd, ut Plinius Me
la & alii testantur, specus sub terris excava
re, & eos subire ac incolere solent. Hinc Di
on. Alexandrinus illos ἐν πέτραις κατορυ
γέσι, in petris suffossis seu excavatis, ferarum
ritu vitam vagam agere dicit. Hujus Troglo
dyticae gentis regionisque tristia fata Esaias

Lib. 5. c. 4

AD MITHRIDATEM

propheta prædicit: *Væ Terræ umbræ alarum,*
quæ est ultra flumina Cusch. Hic doctissimis
 interpretibus, Hebræis & aliis placet, Tro-
 glodytarum terram propriè intelligi: quæ ap-
 pelletur *umbrosa alis*, ob navium & velorum
 obumbrantium frequentiam, quæ id navi-
 bus præstant, quod alæ avibus. Nam naves,
 quum earum vela ventis impulsa sunt, per
 maria quasi volitant. Hinc Chaldæus Para-
 phrastes: *Et vela eorum extenta sicut aquila-*
rum volitantium. Sensus ergo: O terra mul-
 tis mercatoriarum navium velis, quasi avi-
 um alis obumbrata! quanquã & *Terra umbræ*
alarum dici possit; quia umbræ ejus sint quasi
 alatæ atque pennigeræ; quippe quia post sol-
 stitiũ statim avolent. Nam, quod *ἀξιομνημό-*
νευτον est, in Berenice & Ptolemaide, quæ
 duo olim principes fuerunt Troglodyta-
 rum urbes, ante solstitium XLV. diebus, to-
 tidemque postea, nullam umbram jaci,
 atque adeò in tota Troglodytica hisce XLV.
 diebus umbram contrariam cadere, Plinius
 Eratosthenis testimonio cõfirmat. Vel certè
 magis *ἀπλᾶς* dici potest *Terra umbræ ala-*
rum; quia videlicet in universum umbræ
 ejus sint quasi alatæ, hoc est, raræ, momen-
 tanæ, fugaces, & citissimè avolantes. Vel et-
 iam divisis dictionibus, forsan primò dici-
 tur *Terra umbræ*, admirabilis videlicet um-
 bræ.

bræ, ut jam dictum, aut per antiphrasin quasi minimè umbrosa, utpote Solis ardoribus maximè exposita: deinde verò *alarum*; quia ejus incolę incredibili velocitate cursus, non hominibus modò cæteris præstant, verùm etiam ipsos equos æquant. Quid si dixeris, *Terram umbræ alarum* etiam cognominari; quia sub tentoriis umbrosis alarum instar expansis hæc quoque gens degit. Cæterum, quæ in Hebræa est, vox *tziltzal*, a Symmacho non *umbra*, sed *sonitus* redditur, alludente forsan ad sonitum quasi serpentinum, quo illos in loquendo uti, Plinius & Mela testantur. Mela: *Strident magis, quàm loquuntur*. Herodotus: *Throglodytæ Aethiopes omnium hominum velocissimi, serpentibus lacertisq; vescuntur, nullâ alterâ simili, linguâ utuntur, vespertilionum more strident*. Sic hodie quoque Aethiopas quosdam in loquendo singultire Orosius testatur. Hieronymus tamē *tziltzal* *gargustium* vertit, respiciens ad Troglodytarum gargustia subterranea: alii *hamum piscatorum*; quo aut piscationem eorum, aut *ἡθιοφαγία* significare voluerunt.

TVRCICA & Arabica linguæ diversæ sunt.] Ut docet hæc versio orationis Dominicæ, quæ longissimè abest ab ea, quæ posita fuit in mentione linguæ Arabicæ:

Baba mox, ganghe gugtesfon. Kdusso issun

AD MITHRIDATEM

*ſſemung*h adun. *G*helſſon ſſemung**h** memleke-
tungh. *I*ſſun ſſemung**h** iſte digungh, myſſce gug-
the, vle gyrd. *H*ergunen ek megumoz**i** vere bi-
ze bugun: hem baſſa bize bortz ligomoz**y**, nitze
bizde baſlaruz bize borſetti gleremoz**y**. Hem
yedma bize gehenneme; de kurtule bizy ſeit an-
dan, *A*min.

Eadem ad verbum Latinè reddita:

Pater noſter, qui in cœlis eſ. Sanctum fiat
nomen tuum. Adveniat tuum regnum. Fiat
tua voluntas, ſicut in cœlo, & in terra. Quo-
tidianum panem noſtrum da nobis hodie:
& condona nobis debita noſtra, ſicut & nos
condonamus nobis debentibus. Et ne de-
ducas nos in tentationem: ſed libera nos
a Diabolo. Amen.

Hic voces ſunt nullæ affines Arabibus:
niſi fortè reducere liebat *baba* pater ad *aba*
vel *abba*: *kduſſo* ſanctum ad *kaduſſu*, & *ge-*
henneme ad *gehennæ* vocem, tum Hebræam,
tum Arabicam, quæ integrè ſcribitur *Ge-Hin-*
nom, Vallis-Hinnom, loſ. 18, 8. qui locus erat
vicinus, Hieroſolymis contemptiſſimus, ex-
cipiendis cadaveribus ac ſordibus deſtina-
tus. Ad quæ comburenda ignem continuu
ibi fovebant. Inde poſtea ab horrendis cru-
ciatibus, quos fontes illic ſuſtinebant, & ab
igne continuo, appellatum fuit iudicium im-
piorum

Kimchi in
ſal. 27.
v. 13.

plorum, sive locus; in quo impii pœnas æternas sustinebunt, *Gehinnam*, Cæterum Turcorum sive Turcarum nomen, hominem significat agrestem, durum, vagum, qui instar Nomadum vitam agit. Vnde Scytharum, quos Tartaros nominant, progeniem esse, ferè omnes scriptores testantur. Melas certè Turcas refert inter Scythas: & Chalcondylas idem argumentis ac conjecturis nonnullis, probat. Notat Leonclavius, Osmanos milites & aulicos molestè ferre, si quis eos *Turcos*, ceu rusticos, appelleret; qui semetipsos potius *Islamos* nominant, hoc est, unanimes & inter se pacificos. Vnde precari non cessant Deum, ut inter se perpetuò discordes esse velit *Gauros*, hoc est, Christianos, quos velut gentiles aut paganos ab Hebræo *Goj*, vel *Gojm* sic vocant.

VASCONES. Hi veteri Cantabrica utuntur lingua; quæ hodie *Vizcayna* sive *Vasconica* vocatur (*Vizcayam* enim olim Vasconicam dictam fuisse autumant:) nunc verò vulgò *Bazque* sive *Bazcuense*: cujus usus hodie est non in Vizcaya tantum, verum etiam in circumjacentibus ei provinciis, Alaba, Guipuzcoa, Navarræ etiam regno & Bearnenti ditione. Quam linguam plerique vererem Hispanicam fuisse arbitrantur, quæ quum in aliis illius regni provinciis, ob fre-

AD MITHRIDATEM

quentes diversarum gentium irruptiones, & multorum in eis seculorum dominatorem, ita fuerit corrupta, ut nihil ferè nativum retinuerit, ejectis nimirum indigenis, & coloniis eò deductis, Vizcayni eisq̃ue finitimæ gentes linguam suam integram conservarunt. quod quidem inde factum esse potest, quòd gentes bellicosissimæ, & regiones naturâ situq̃ue locorum munitissimæ, vel ab exteris nationibus nunquam ita fuerint subactæ, ut indigenæ sedes mutare fuerint coacti, vel quòd externæ nationes gentis indomitæ ferociâ & locorum asperitate deterritæ, diutiùs ibi commorari noluerint. Mansit itaque hæc Vasconum lingua in hunc usque diem integra: tametsi ob multa cum vicinis Gallis commercia, peregrina etiam quædam illius gentis vocabula in eam irrepserint. Credibile tamen, eos, si linguam suam excolere velint, nullius externæ linguæ adminiculo ad omnia animi sensa propriè apteq̃ue explicanda indigere. Propriam vero ac nativam Vasconum linguam quum, annos ante paucos crediderint, vel alioqui malignè sparserint, scribi non posse (quasi verò lingua, quæ pronunciarî potest, scribi nequeat:) eò libentiùs specimen hoc linguæ Vasconicæ. Philoglottis exhibui, pro ut C.V. Bonav. Vulcanius illud non pridem præsentavit.

I. Oratio

i. Oratio Dominica, ex editione novi Testamenti. procuratâ sereniss. Principis johannæ D' Albret, interprete johanne de Licarague de Briscous.

Gure aita ceruê tan aicena: Sanctifica bedi
hire icena: Ethor bedi hire rebuma: Eguin bedi
hire vorondatea ceruain becala lurrean-ere:
Gure eguneco oguia igue egun: Eta quitta jetza
gue gure corac, nola guere gure, corduney quitta
tzen baitrauegu: Eta ez gaitz ala sar eraci ten-
tationetan, baina deliura gauzac gaich- totic.

ii. Index vocabulorum aliquot Vasconi-

corum.

Aita,

Abardi,

Ahoa,

Aker,

Alaba,

Alcandorea,

Amar,

Anaya,

Andrea,

Araguia,

Arguia,

Ardoa,

Ardia,

Arima,

Arraya,

Pater,

Sus.

Os.

Hircus.

Filia.

Interula.

Mater.

Frater.

Domina.

Caro.

Lux.

Vinum.

Ovis,

Anima,

Piscis.

AD MITHRIDATEM

Arrebua,	Soror.
Aretze,	Vitulus.
Astoa,	Asinus.
¶ Bacust,	Video.
Baina.	Sed.
Baldin,	Si.
Bat,	Nisi, Præterquam.
Begui,	Oculus.
Belca,	Nigrum.
Beraz,	Merces.
Berria,	Novum.
Bertan.	Statim.
Bessoa,	Brachium.
Bihar,	Cras.
Bihotza,	Cor.
Bildotza,	Agnus.
Burnä,	Caput.
¶ Cabagni,	Vinum.
Caldi,	Equus.
Cabar,	Senex.
Cergatti,	Quare.
Ceruä,	Cælum.
Chori,	Avis.
Cubac,	Vires.
Curia,	Album.
¶ Deabruac,	Diabolus.
Dohatsu,	Beati.
¶ Ecen,	Etenim.
Echea,	Domus.

Edatendot,	Bibo.
Ederra,	Formosus.
Egun,	Hodie.
Eguzquia,	Sol.
Emazheas,	Mulier.
Echiaz,	Digitus.
Escua,	Manus.
Etche,	Domus.
Eure,	Tuus.
Eztà,	Non.
¶ Gaitzerraitecà,	Obtrectationes.
Gatza,	Sal.
Goicca,	Manè.
Gorria,	Rubrum.
Gorputza,	Corpus.
Gucia,	Omnis.
¶ Haice,	Ventus.
Halaiotz,	Propterea.
Handiric,	Magnum.
Haortchoa,	Puer.
Herioa,	Mors.
Hi,	Tu.
Hilebeth,	Mensis.
Hordia,	Vinipotus.
Horiz,	Dens.
¶ Iaincona,	Deus.
Ian,	Comedere.
Iauna,	Dominus.
Ibaya,	Flumen.

AD MITHRIDATEM

<i>Iearra,</i>	<i>Stella.</i>
<i>Icena,</i>	<i>Nomen.</i>
<i>Idia,</i>	<i>Bos.</i>
<i>Itsaßoac,</i>	<i>Mare.</i>
<i>¶ Landa,</i>	<i>Ager.</i>
<i>Lonaca,</i>	<i>Dormio:</i>
<i>Lurra,</i>	<i>Terra.</i>
<i>¶ Mahatfat,</i>	<i>Vvz.</i>
<i>Mibia,</i>	<i>Lingua.</i>
<i>¶ Nauc,</i>	<i>Sum.</i>
<i>Ni,</i>	<i>Ego.</i>
<i>Nola,</i>	<i>Quomodo:</i>
<i>Non,</i>	<i>Quia.</i>
<i>¶ Odeya,</i>	<i>Nubes.</i>
<i>Odola,</i>	<i>Sanguis.</i>
<i>Oguia,</i>	<i>Panis.</i>
<i>Obea,</i>	<i>Lectus.</i>
<i>Oinac,</i>	<i>Pes.</i>
<i>Ora,</i>	<i>Canis.</i>
<i>Orduan,</i>	<i>Tunc.</i>
<i>¶ Sabelco,</i>	<i>Venter.</i>
<i>Senarra,</i>	<i>Maritus.</i>
<i>¶ Vicitzea,</i>	<i>Vita.</i>
<i>Vncia,</i>	<i>Navicula:</i>
<i>Vra,</i>	<i>Aqua.</i>
<i>Vria,</i>	<i>Villa.</i>
<i>Vrthe,</i>	<i>Annus.</i>

ERRAT, qui in re instabili maximè, id est
lingua, quærit firmitatem. Quam tamen ali-
quam à litteris dari fateor, una *fideli custodia*
rerum: sed ubi eæ majoribus nostris fuerunt?
Græca & Latina quod perseverant, sive He-
bræa: est à litteris & libris. Tolle, vestigium
non exstet: ac simile iudicium de Germani-
ca, de Gallica veteri linguâ, cur non fiat? Fa-
teor quidem, latè patuisse nostram illam: at-
que hanc causam fuisse, cur diutiùs perseve-
rarit, quoniam finitimæ ipsæ gentes, quæ mi-
scebantur aut immigrabant, in ea convenie-
bant. Rodericus Toletanus scripsit [Teuto-
nia, Dacia, Norvegia, Suetia, Flandria, & An-
gla, unicam habent linguam, licet idioma-
tibus dignoscantur.] Hoc ille ante annos
nondum quingentos: paullò suprà, potuisset
& Galliam addidisse. Non enim nos Belgæ
tantum, sed ultiores atque interiores Cel-
tæ, & quidquid Franci occuparunt, linguâ
etiam eorum, id est Germanica, usi. Exstat
Canon Concilii Taronensis, sub Carolo
Magno: [Ut Episcopus Homilias apertè
transferre studeat in Rusticam Romanam
linguam, aut Theotiscam, quò faciliùs pos-
sint sancti intelligere.] Itaq; apparet Theo-

rusticam tunc honestiorum & nobilium fuisse,
rusticos & viliores Romana illa corrupta,
id est, hodierna Gallica, usos. Quæ tamen
mox invaluit, illa pulsa. Atque ut Franci su-
am eò, sic Longobardi in Italiam intulerunt.
Paullus Diaconus, [De gestis eorum scribit:
Rectorem provinciæ, Schuldaben ab illis
lingua propria dici: qui est *Schulterz* Ger-
manorum. Item *Argam*, inutilem & inertem:
sive pravam & perversum, ut hodie. quod
nostrum est, etsi assidet Græcorum ἀργῶν.
Item, [Lamam piscinam: unde quidam La-
missio dictus, quia infans de piscina extra-
ctus.] Nos *Lanam* dicimus hodie: etsi Festus
quoque *Lanam* pro *Lacuna* agnoscit: & in
Glossis sunt *Lamæ πηλώδες τόποι*. Idem
Diaconus, [Campos patentes sermone Bar-
barico *Felden* appellari:] quod nos agno-
scimus. Et Alboinum, occiso Cunimundo,
[caput abstulisse, & ex eo poculū fecisse, quod
scala dicitur.] Item, *Stratorem* dici *Marpais*:
quod est, *Mar-paige*. nam *Mar*, equus. item,
Scilpor, *Armigerum*: & talia, quæ linguam no-
stram satis adfirmant. Simile in Britannia,
quam *Angili* è Saxonia immigrarunt, & ve-
teri pulsa, suam, id est nostram linguam intul-
erunt. Planè nostram, ut olim quidem fuit
nam postea Normannorum è Gallia super-
ventu mutavit. Beda notat: [Vocari locum
Anglo-

Anglorū lingua Hefenselt, quod dici potest
 Latine Cœlestis campus.] Nam *Hefen*, sive
Heuen [unde nostrum *Verheffen*] Sublime
 notat sive cælum. Item [*Midilengi*, inquit,
 Mediterranei Angli: *Denises Burna*, *Dionysii*
rivus: *Heruten*, Insula cervi,] quasi *Hert-*
au. nam *Au* regio vel insula. Sic *Elge* (malim
E'geu) à copia anguillarum dicta, quasi *El geu*:
 g insita euphoniæ causa, ut in *Rijngow*. Idem
Beda, *Aid barne*, *Ad nemus*, interpretatur:
 & incertus de rebus Britannicis scriptor, [*Per*
ministrium nomine *Thunre*, quod *Tonitru*
 significat. Idem, *Edgaro Regi* (anno DCCC.
 LXXIII.) in silva vocem insonuisse, incertū
 unde missam, *Vuelisti*, id est, *Benè est tibi*.]
Divide, *Vuelist eu*. *Matthæus Paris*, in nar-
 randa morte *Waltheri Episcopi Dunelmensis*:
 unus ex Anglis patria lingua dixit, *Schor-*
treed, good red, flea ye the Biis hope: quod est
 nobis, *Kort raet staet ghy den bysschop*. Sunt
 plura: quid recensitu opus, cum constet sic
 fuisse, & integra etiam scripta ab eo ævo ex-
 stent? Latè igitur nostra patant: sed ut ad Be-
 canum veniam, ne credamus tamen in or-
 bem terræ sparsam esse. Atqui voces multæ
 sunt Hebræis, Græcis, Latinis, quæ ad so-
 nant vel consonant. Quid tum? non magis
 hoc argumentum sit, à nobis illos, quàm nos
 ab iis sumpsisse. Tu sic pertendes, ego aliter:
 quis decider?

Nihil agit exemplum, quod litem lite resolvit.
 Fatendum sanè est, & ego observo, ut ratio
 communis hominum, sic & verba alibi
 esse: sive translatione & gentium mixtione:
 sive casu potius, an genio administrante. Sed
 in quibusdam major convenientia aut cre-
 brior, ut in Persicâ, quod miremur. Nam illi
 & voces plures nostras habent, & flexus con-
 jugationum haud nimis diverso. Illorū est:
 Anar, Ouer, Super. Dandan, Tand, Deus.
 Anal, Annual, Initi- Dare, Duere, janua.
 um. Dochter, Dochter, Fi-
 Acherratz, Achterra- lia.
 edt, Cauro. Drog, Bedroeb, Men-
 Bindt, Bandt, Vincu- dacium.
 lum. Fidar, Waeder, Paret.
 Beradar, Broeder, Gift, Begriipt, Te-
 Frater. nuit.
 Batfa, à latratu, Catu- Garm, Gram, Ira.
 las. Garpb, Graph, Pro-
 Begriift, Fleuit. fundum. transpo-
 Beuast, Claustit, & sitione litteræ, ut
 Beuastand, Clauserūt sèpè.
 Cah, Caf, Palea. jek, jok, jugum.
 Cal, Cael, Calvus. Mader, Moeder, Ma-
 Casti, Cassè, Cista. ter.
 Cebat, Gebaer, Ru- Madach, Maechde,
 mor. Femilla.
 Cadr, Deus. Mah, Mash, Luna.

<i>Na, Nee, Non.</i>	Propinquus.
<i>Nam, Naem, Nomen</i>	<i>Nu, Nun, German.</i>
<i>Nambar, Naembaer,</i>	Novem
Nominatus.	<i>Phristar, Vrijster, An-</i>
<i>Nau, Nen, Novus.</i>	cilla.
<i>N-ber, Neue, Nepos.</i>	<i>Star, Sterre, Stella.</i>
<i>Nazd ch, Nast ch,</i>	

Quid dicis? nōne germanitūs hęc Gier-
manorū nisi quis litem moveat, in *Madar, Cal,*
Casti, lock: quæ & Latini possint vindicare.
At iidem magis certō ex eadem Persica:

<i>Chus, Sus.</i>	<i>Nestlar, Optima pars.</i>
<i>Du, Duo:</i>	<i>Parab, Pars.</i>
<i>Deleri, Deletio.</i>	<i>Sag, Canis, quasi Sa-</i>
<i>Lab, Labium.</i>	gax.
<i>Mast, Mustum.</i>	<i>Tu, Tu, & Tuus.</i>
<i>Muez, Mus.</i>	<i>Biva possit addi, Vi-</i>
	dua.

Sed & Italicas ibi voces vestigo. ut *Mes-*
qame, quod iis *Pauperem* notat: nōne est
Italorum *Mesquinus*? Item *Maschargi*, Persi-
cum, quod *ludum* & *jocum*: nōne *Mascari*
adsider, ludionibus & personatis? Mixturam
vides: sed & in alia gente. Apud *Egyptios*
σόλας τινας πιλντας (verba *Agatharcidæ*)
μεσσαι γρηύουσι κασας: vestes quasdam eos
Ethiopes vocant *Casas*. Acue in uluma, habes
nostrum *Casack*, difficili aliās orie natione.

Balari Corforum lingua, *Exsules* dicuntur
Pausaniæ: nostra *Ballmg.* & *Ballartys*. Apud
 ipsos novi orbis *Indos* similia. Illi *Pagodi*, *Ido*
 la dicunt: & Dei nomen agnoscis, *Guatras*,
Flabella, quibus in argentariis excitant ig-
 nem, sunt nostri *Wayers*. *Topos*, Tegmen ca-
 pitis: à *Top*, quod verticem nobis sonat. Iam
Lama, *Ovis*; palàm est *Lam*. Sicut & Latinis
 adfidet *Auro*, Dies: etsi à significatione levi-
 ter abit. & *Chenos*, Canis, vocalibus immu-
 tatis. Si longiùs eam, ubi non aliqua paria-
 tio? utiq; in Hebræis & Græcis multiplex:
 quod viri docti jam nuper ostenderunt. I-
 dem in Latinis. neque negamus sexcenta
 esse, quæ prorsus germanissent: sed ancipi-
 ti, ut dixi, argumento ab iis esse. Imò contrà
 ego certiùs dixerim quædam à Latinis sum-
 ptæ: cum ii imperium in nostras has oras pro-
 moverent, & simul ad limites Germaniæ u-
 triusq;. Quis abnuet, *Vinum*, *Oleum*, *Ficus*, &
 talia ab iis ducta, cum nec rem antiè habere-
 mus? Sed & aliæ voces manserunt, leviter
 immutatz, truncatz aut & tortz, ut

Abies, *Abeel*.

Auris, *Oir*.

Ager, *Acker*.

Bacia (poculi genus)

Altare, *Autar*.

Back.

Angustia, *Angst*.

Becario (idé) *Beker*.

Armus, *Arm*.

Bestia, *Beest*.

Avena, *Eueno*.

Boccola (item pocu-

lum

lum) <i>Bocceael</i> , ut & Itali.	Ferus, <i>Fier</i> .
Boiæ, <i>Boien</i> .	Flamma, <i>Vlam</i> .
Bos, <i>Os</i> .	Floccus, <i>Vlock</i> .
Calix, <i>Kelck</i> .	Fomes, <i>Vonck</i> .
Capla, <i>Casse</i> .	Fullo, <i>Voller</i> .
Caules, <i>Koolen</i> .	Granum, <i>Græn</i> .
Cellarium, <i>Keller</i> .	Gramen, <i>Gras</i> .
Ceres, <i>Koren</i> : mutatione E. in O crebrâ, & C prisco pronuntiatur.	Grusum (purgamentum in glossis) <i>Gruys</i>
Cocus, <i>Cock</i> .	Herus, <i>Heer</i> . nâ istud novellum est, & olim <i>Druchtin</i> .
Colei (aurium tuarum venia) <i>Col</i> , & <i>Cul</i> .	Hora, <i>Vre</i> , sine adspiratione.
Corona, <i>Croon</i> .	Longus, <i>Lang</i> .
Crabatus, <i>Crebbe</i> .	Linum, <i>Lijn</i> .
Crustum, transpositione, <i>Curst</i> .	Lista (γραμμή Glossis) <i>Liste</i> .
Culcita, <i>Culct</i> .	Magister, <i>Meister</i> : et si Græco etiam adsonat, <i>μῆσωρ</i> .
Cutis (iterum venia) Cur: id est, pellicula illa turpis, nec serio nominanda.	Mamma, <i>Memme</i> .
Dirus, <i>Dier</i> , ipsa Fera	Mantellum, <i>Mantel</i> .
Ebur, <i>Euoir</i> .	Mare, <i>Mer</i> .
Edo, <i>Ete</i> .	Mola, <i>Meule</i> .
Dama, <i>Dain</i> .	Moneta, <i>Munte</i> .
Facula, <i>Fackel</i> .	Mus, <i>Muys</i> .
	Mustum, <i>Most</i> .
	Nebula, <i>Nevel</i> .

Tellis, <i>Vell.</i>	Tabella, <i>Tafel.</i>
Viscis, <i>Visch.</i>	Tego, <i>Decken: & Te-</i>
Pix, <i>Pech.</i>	ctum, <i>Dick.</i>
Planca (lati affres)	Tener, <i>Teen.</i>
Planckn.	Vacillo, <i>Wachele.</i>
Puteus, <i>Put.</i>	Vallus, <i>VVall.</i>
Raudus (rude & aspe-	Vannus, <i>VVande.</i>
rum) <i>Rau.</i>	Vellus, <i>VVellen.</i>
Remus, <i>Riem.</i>	Velum, <i>VViel.</i>
Rota, <i>Rat.</i>	Ventus, <i>VVindt.</i>
Sal, <i>Saltz</i> Germ. no-	Verres, <i>Beer.</i>
bis <i>Saus.</i> (ve.	Verum, <i>VVaer.</i>
Scribo (Ilongo) <i>Scrij</i>	Vermis, <i>VVorm.</i>
Sculpo, <i>Scolpe.</i>	Ver, <i>VVeer</i> paullo
Stylla, <i>Scol.</i>	communius.
Semen, Germ. <i>Sae-</i>	Vidua, <i>VVidve.</i>
men, nobis <i>Saet.</i>	Vetum, <i>VVeek.</i>
Sicula (Ilongo) <i>Sij-</i>	Vimen, <i>VVijmen.</i>
ckel.	Vinco, <i>VVinne.</i> In his
Sparus, <i>Speer.</i>	plerisq; V Conso-
Stramen, <i>Straw, &</i>	nante. transeunte
Stroo.	in nostrū Dig: mī.
Speculum, <i>Spiegel.</i>	Virago, <i>Birague.</i> siue
Spuma, <i>Scym.</i>	<i>Biregue:</i> de foemi-
Squama, <i>Squame.</i> , vel	na. masculi animi
<i>Squabbe.</i>	corporisq;.
Strundes (in glossis)	Volo, Germ. <i>VVolle.</i>
<i>Strondt.</i>	non <i>VVille.</i>
Succus, <i>Soch.</i>	Vulgus, <i>Volck.</i>

FINIS.

